

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TÜRK HALK İNANIŞLARI BAĞLAMINDA ANKARA KAHRAMANKAZAN GEÇİŞ
DÖNEMİ ADET VE UYGULAMALARI

Yüksek Lisans

AYBÜKE TARHAN

AMASYA
Temmuz – 2024

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

TÜRK HALK İNANIŞLARI BAĞLAMINDA ANKARA KAHRAMANKAZAN GEÇİŞ
DÖNEMİ ADET VE UYGULAMALARI

Hazırlayan
Aybüke TARHAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Cavit GÜZEL

AMASYA – 2024

Sevgili annem ve babama...

TEZ ONAY SAYFASI

Aybüke TARHAN tarafından hazırlanan “TÜRK HALK İNANIŞLARI BAĞLAMINDA ANKARA KAHRAMANKAZAN GEÇİŞ DÖNEMİ ADET VE UYGULAMALARI” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 26/06/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Doç. Dr. Cavit GÜZEL

.....

Üye : Doç. Dr. Cafer ÖZDEMİR

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Orhan Fatih KUŞDEMİR

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../.....

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

....../.../.....

Aybüke TARHAN

İmza

ÖZET

TÜRK HALK İNANIŞLARI BAĞLAMINDA ANKARA KAHRAMANKAZAN GEÇİŞ DÖNEMİ ADET VE UYGULAMALARI

Aybüke TARHAN

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Temmuz/2024

Danışman: Doç. Dr. Cavit GÜZEL

“Türk Halk İnanışları Bağlamında Ankara Kahramankazan Geçiş Dönemi Adet ve Uygulamaları” başlığını taşıyan bu yüksek lisans tezi, Ankara ilinin Kahramankazan ilçesindeki geçiş dönemlerinde teşekkül eden inanış ve uygulamaları konu almaktadır. Bu çalışma Türk halk inanışlarına bağlı olarak şekil alan uygulamaların derlenmesini, uygulamaların geçiş dönemi ritlerinin yapısal özelliklerine göre tasnif edilmesini, uygulamaların tarihi ve mitolojik kökenine inilerek yorumlanmasını ve uygulamaların kuramsal yaklaşımlarla değerlendirilmesini içermektedir. Uygulamalarda yer alan halk hekimliği sağaltma yöntemlerinin tespit edilmesi ve sahada elde edilen verilerin geçmiş ile günümüz arasındaki farklarının belirlenerek gelecek nesillere aktarılacak üzere kayıt altına alınmasına ek olarak somut kültürel miras olarak çeşitli uygulamaların fotoğraflanması çalışmanın içeriğini oluşturan diğer unsurlardır. Çalışmanın konusu olan geçiş dönemleri "doğum, evlenme, askerlik, hac ve ölüm" olarak belirlenmiştir. Geçiş dönemlerinde teşekkül eden uygulamalar, A. Van Gennep'in eşik öncesi (preliminal), eşik (liminal) ve eşik sonrası (postliminal) dönemler olan üç aşamalı modeline bağlı kalınarak ayrılmış ve incelenmiştir. Çalışmanın kapsamına, Ankara'nın Kahramankazan ilçesine bağlı tüm mahalle ve köyler dâhil edilmiştir. Bu kapsama alınan yerleşim yerlerinde çeşitli derleme faaliyetleri yürütülmüş ve bu esnada halk biliminin "gözlem" ve "görüşme" yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada konuyla ilgili olarak, kaynak kişilerden alınan bilgiler sesli olarak kaydedilmiş ve yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Söz konusu uygulamalarda katılımsız gözlem ve katılımlı gözlem yoluna başvurulmuştur. Uygulamalara dair saha içerisinden görseller alınarak çalışma içerisine dâhil edilmiştir. Çalışmada geçiş dönemleriyle ilgili tespit edilen inanış ve uygulamalar, geçmiş ve güncel olarak tüm zamanlar dâhilin de ortaya konulmuştur. Tarihi dönemdeki veriler ile günümüz arasındaki veriler karşılaştırılmış ve yorumlanmıştır. Bu durum tespiti yapılan uygulamaların tarihsel düzlemde ne gibi değişiklikler geçirdiğini

ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın bağlamını oluşturan Türk halklarının inanışları birtakım uygulamalara kaynaklık ettiğinden Türk mitolojisini konu edinen çalışmalardan faydalanılmıştır. Bu sayede ilçede tespit edilen uygulamaların mitolojik yönüyle değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma içerisinde yer alan başlıklarda, konuyla ilgili yapılan bilimsel çalışmalardan faydalanılarak ön bilgiler verilmiştir. Verilen bu bilgiler ile inanış ve uygulamalar hakkında genel olarak bilgi sahibi olunması amaçlanmaktadır. Bu bilgilerin ardından çalışmanın konusu olan Türk halk inanışları bağlamında Kahramankazan da ki geçiş dönemleri adet ve uygulamaları işlenmiştir. Çalışma sonucunda ilçede geçiş dönemlerine bağlı inanış ve uygulamaların zamanla azalarak kaybolduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma ile zamanla yitirilen değerlerin kaybolmasını önlemek ve konuyla ilgili verilerin kayıt altına alınarak gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amaç edinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Geçiş dönemi, doğum, evlenme, ölüm.

ABSTRACT

TRANSITION PERIOD TRADITIONS AND PRACTICES OF ANKARA KAHRAMANKAZAN IN THE CONTEXT OF TURKISH FOLK BELIEFS

Aybüke TARHAN

Amasya University, Institute of Social Science

Department of Turkish Language and Literature, M.A., July/2024

Supervisor: Doç. Dr. Cavit GÜZEL

This master's thesis, titled "Transition Period Traditions and Practices of Ankara Kahramankazan in the Context of Turkish Folk Beliefs", discusses the beliefs and practices formed during the transition periods in the Kahramankazan district of Ankara province. This study includes the compilation of the practices that took shape depending on Turkish folk beliefs, the classification of the practices according to the structural characteristics of the rites of the transition period, the interpretation of the practices by going down to their historical and mythological origins, and the evaluation of the practices with theoretical approaches. It includes the compilation of the practices shaped by Turkish folk beliefs, classification of the practices based on structural characteristics of the rites of the transition period, interpretation of the practices with historical and mythological origins, and the evaluation of the practices with theoretical approaches. In addition to determining the folk medicine treatment methods in the practices, and documenting the data collected in the field to be handed down to the next generations by defining the differences between the past and today, photographing various practices as a tangible cultural heritage are other elements that forms to the content of the study. The transition periods, which are the subject of the study, were determined as "birth, marriage, military service, pilgrimage, and death". The practices formed in the transition periods were separated and examined by following A. Van Gennep's three-stage model: preliminal, liminal, and postliminal periods. All the neighborhoods and villages of the Kahramankazan district of Ankara were included in the scope of the study. Various compilation activities were carried out in the settlements included in this scope, and in the meantime, the "observation" and "interview" methods of folkloristica were used. In the study, the interview data collected from the sample was recorded, and written resources were used. Naturalistic observation and participant observation were used for this. Visuals related to practices were taken from the field and included in the study. Within the study, comprehending all times, the determined beliefs and practices about the transition periods

were associated with the past and today. The data between the historical period and today were compared and interpreted. This revealed what kind of changes the explored practices have undergone historically. Since the beliefs of the Turkic peoples, which constitute the context of the study, are the source of some practices, it benefitted from studies on Turkic mythology. Through this, the practices identified in the district were evaluated using mythology. Under the headings of the study, conceptual information is provided based on previous studies on the subject. It is aimed at sharing general information about beliefs and practices. Following this, in the context of Turkish folk beliefs, which is the subject of the study, the traditions and practices of the transition periods in Kahramankazan were analyzed. As a result of the study, it has been determined that the beliefs and practices related to the transition periods in the district have decreased and disappeared over time. This study is aimed to prevent the loss of values over time and to ensure that the data on the subject are recorded and bequeathed to future generations.

Keywords: Transitional period, birth, marriage, death.

ÖNSÖZ

Geçiş dönemleri insan hayatının vazgeçilmez bir parçasıdır. Her insan yaradılışın gerektirdiği doğum ve ölüm evrelerinden geçer. Bu dönemler insana mutluluk verebildiği gibi insanda çeşitli kaygı ve korkulara yol açar. Bu dönemlerde oluşan sıkıntıların aşılması için çeşitli pratiklere başvurulur. Geçiş dönemleri çerçevesinde oluşturulan uygulamalar yalnızca geçiş öznesini değil aynı zamanda geçiş öznesinin etrafında ki kişileri de etkilemektedir.

Geçiş dönemleri bir toplumun kültürünü, medeniyetini ve dünya tasavvurunu ortaya çıkarmaktadır bu bakımdan halk bilimi için kıymetlidir. Halk bilimi araştırmacıları bu konuyu bilimsel olarak araştırmak, ulaştıkları verileri kayıt altına alarak korumak amacındadır. Bir yerde ulaşılan kültürel mirasın bilimsel inceleme yöntemleri ile incelenip yorumlanması, geçirdiği değişimlerin tespiti ve kalıcı olarak saklanması için halk bilimcilere büyük görev düşmektedir. Bu amaçla çalışmada Ankara'nın Kahramankazan ilçesinde Türk Halk inanışlarına bağlamında geçiş dönemi adet ve uygulamalar incelenmiştir.

Çalışma, saha da yürütülmüş olup halk bilimi derleme yöntemlerinden gözlem ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Görüşme yönteminde çalışma konusu ile ilgili önceden hazırlanmış sorular, çalışma sahası içerisinde ikamet eden kişilere yöneltilerek konuya dair bilgileri hakkında cevaplar alınmış bunlar ses kaydı yoluyla kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler arttıkça yeni verilere ulaşıldığından önceden hazırlanan sorulara yenileri eklenmiştir.

Sahada kayıt altına alınan veriler aynı gün içerisinde ya da bir gün sonrasında yazıya aktarılmıştır. Verilerin yazıya aktarım sürecinde kaynak kişilerce verilen bilgiler, dolaylı ve direkt yoldan çalışma içerisine alınmıştır. Direkt olarak alınan ifadeler çalışmada alıntı olarak verilmiştir. Kaynak kişilerden alınan bilgiler yazıya aktarılırken yöresel ağız dili korunmuştur. Gözlem yöntemi daha çok evlilik döneminde katılımlı ve katılımsız olmak üzere kullanılmıştır.

Çalışma sahamız olan Kahramankazan bir Oğuz Türkmen diyarıdır. Oğuz Türkmen boylarının Anadolu'ya XI. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar süren göçleri sonucunda Oğuz Türkmen boylarına mensup aşiretler Kahramankazan ve çevresine iskân etmiştir. Bu bakımdan Kahramankazan ve çevresi Anadolu Türklüğünün yapılanmasında büyük rol oynayan pek çok kolonizatör Türk dervişine ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca Kahramankazan ve çevresinde Osmanlı döneminden Kurtuluş Savaşına kadar savaşlarda gönüllü olarak yer alan Seymen alayları teşkilatlanmıştır.

Asıl adı Kazan olan ilçe, 15 Temmuz askerî darbe girişiminde sergilemiş olduğu direniş ve bununla birlikte ilçede ikamet eden dokuz kişinin şehit olması dolayısıyla 25 Ekim 2016 tarihinde kabul edilen kanunla "Kahramankazan" olarak isim değiştirmiştir. Bu çalışmayı memleketimiz için aydınlık bir tarihe sahip olan vatansever Kahramankazan halkına ithaf ediyorum.

Ankara'nın Kahramankazan ilçesinde elde edilen verilerin tespit edilmesi ve kayıt altına alınması gelecek nesillere aktarılması son derece değerlidir. İnsan hayatının en önemli dönemlerinden olan "doğum, evlenme, askerlik, hac ve ölüm" sahadaki şekilleriyle bilimsel yöntem ve tekniklerle kayıt altına alınmıştır. Çalışmanın Türkoloji'ye, ülkemize ve tüm insanlığa faydalı olmasını temenni ediyorum.

Çalışma sürecinde bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösterici olan yüksek lisans tez danışmanım değerli hocam Doç. Dr. Cavit GÜZEL'e, yüksek lisans ders döneminde halk edebiyatı alanında bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Orhan Fatih KUŞDEMİR'e, yüksek lisans sürecinde desteğini her daim arkamda hissettiğim aileme, saha içerisindeki derleme faaliyetlerimde kaynak kişiler ile görüşme sürecinde pek çok yönden destek veren arkadaşım Hüseyin AYGÜN'e, çalışmanın yabancı dilde özetini yaparken yardımcı olan arkadaşım Muhammed Bilgehan AYTAÇ'a, sorulan sorulara verdikleri cevaplarla çalışmanın temel yapısını oluşturan tüm kaynak kişilere çok teşekkür ederim.

Aybüke TARHAN

.../.../.....

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
GÖRSELLER DİZİNİ	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
1. Araştırma İle İlgili Genel Bilgiler.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı.....	1
1.2. Araştırmanın Yöntemi	2
1.3. Araştırmanın Amacı	2
2. Kahramankazan İle İlgili Genel Bilgiler.....	3
2.1. Kahramankazan Tarihi.....	3
2.1.1. Kahramankazan'daki Yerleşim Yeri Adları ve Kazan Adı.....	3
2.1.2. Türk Hâkimiyetinden Önce Kahramankazan.....	4
2.1.3. Türk Hâkimiyetinden Sonra Kahramankazan.....	6
2.2. Kahramankazan Coğrafyası.....	9
2.2.1. Kahramankazan'ın Coğrafi Konumu	9
2.2.2. Kahramankazan'ın İklimi ve Bitki Örtüsü	10
2.2.3. Kahramankazan'ın Nüfusu ve Ekonomisi	10
3. Geçiş Dönemleri	11
3.1. Ritüel	12

I. BÖLÜM

1. DOĞUM İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR	20
1.1. Doğum Öncesi	20
1.1.1. Gebeliği Engelleme ve Sonlandırma.....	20
1.1.2. Gebe Kalma	22
1.1.2.1. Kutsal Mekânları Ziyaret Etme	23
1.1.2.2. Ocaklara Başvurma	28
1.1.2.3. Köy Ebelerine Başvurma	29
1.1.3. Doğum Öncesi Hastalıklar	30

1.1.4. Doğum Öncesi Kaçınmalar	31
1.1.5. Doğum Öncesi Temenniler.....	32
1.1.6. Aşerme.....	33
1.1.7. Cinsiyet.....	34
1.1.7.1. Cinsiyet Temennisi.....	35
1.1.7.2. Cinsiyet Belirleme	36
1.2. Doğum Sırası	37
1.2.1. Geleneksel Doğum ve Köy Ebeleri.....	37
1.2.2. Doğum Sırasındaki Kaçınmalar ve Temenniler	39
1.2.3. Göbek Bağı	39
1.3. Doğum Sonrası	40
1.3.1. Yıkama ve Temizleme	41
1.3.2. Tuzlama.....	41
1.3.3. Giydirme	41
1.3.4. Doğum Müjdesi	42
1.3.5. Doğum Kaçınma, Temenni ve Hastalıkları.....	42
1.3.6. Al Basması /Al Karısı	45
1.3.7. Kırk Basması ve Kırklama	49
1.3.8. Ad Verme	51
1.3.9. İlk Diş, Saç ve Tırnak Kesimi	53
1.3.10. Sünnet	55
1.3.10.1. Sünnet Etme.....	55
1.3.10.2. Sünnet Töreni	56

II. BÖLÜM

2. EVLENME İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR	57
2.1. Evlenme Öncesi	57
2.1.1. Evlilik Biçimleri.....	57
2.1.2. Evlilik Çağı ve Evlilik Temennisi.....	61
2.1.3. Gelin/Güvey Seçimi ve Kız Görme	62
2.1.4. Kız İsteme ve Söz Kesme	64
2.1.5. Nişan Töreni.....	65
2.1.6. Nikâh.....	66
2.2. Evlenme Sırası.....	67
2.2.1. Düğün Dönemi ve Yerleri.....	67
2.2.2. Düğün Günleri ve Süresi.....	68
2.2.3. Okuntu ve Davetiye	69
2.2.4. Düğün Görevlileri	70
2.2.5. Sağdıç.....	71
2.2.6. Delikanlıbaşları	71

2.2.7.	Kızbaşları/Gelinbaşları.....	72
2.2.8.	Düğün Müzisyenleri ve Düğün Türküleri.....	72
2.2.9.	Düğün Yemekleri.....	78
2.2.10.	Düğün Oyunları ve Eğlenceler.....	78
2.2.10.1.	Seymen Oyunu	79
2.2.10.2.	Sinsin Oyunu	80
2.2.10.3.	Cirit.....	81
2.2.10.4.	Köçek.....	82
2.2.11.	Damat Giydirme.....	83
2.2.12.	Damat Tıraşı.....	85
2.2.13.	Gelin Başı.....	86
2.2.14.	Kına Gecesi	87
2.2.15.	Kız Çeyizi	89
2.2.16.	Düğünlerde İlk Gün	91
2.2.17.	Düğünlerde İkinci Gün.....	91
2.2.18.	Düğünlerde Üçüncü Gün	92
2.2.19.	Gerdek.....	95
2.2.20.	Duvak.....	95
2.3.	Evlenme Sonrası	97
2.3.1.	Düğün Sonrası İlk Hafta	97
2.3.2.	İlk Ziyaret.....	97

III. BÖLÜM

3.	ASKERLİK VE HAC İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR.....	99
3.1.	Askerlik	99
3.1.1.	Askerlik Öncesi.....	100
3.1.1.2.	Asker Ziyaretleri	100
3.1.1.3.	Asker Mevlidi ve Eğlencesi	101
3.1.1.4.	Asker Uğurlama	102
3.1.2.	Askerlik Dönemi	102
3.1.3.	Askerlik Sonrası.....	104
3.2.	Hac.....	105
3.2.1.	Hac Öncesi	105
3.2.2.	Hac Sonrası	108

IV. BÖLÜM

4.	ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR.....	109
4.1.	Ölüm Öncesi	110
4.1.1.	Ölümü Hatırlatan Düşünceler ve Belirtiler	110
4.2.	Ölüm Sırası	114

4.2.1.	Ölüm Sırasındaki Kaçınma ve Temenniler	115
4.2.2.	Ölümün Duyurulması.....	117
4.2.3.	Ölünün Bekletildiği Zaman ve Yer	117
4.2.4.	Ölü Yıkama ve Kefenleme.....	117
4.2.5.	Cenaze Namazı	120
4.2.6.	Cenaze Taşıma ve Gömme	120
4.3.	Ölüm Sonrası	121
4.3.1.	Ölüm Aşısı.....	122
4.3.2.	Yas Tutma.....	123
4.3.3.	Başsağlığı Ziyaretleri / Taziye	124
4.3.4.	Mezarlık ve Mezar Ziyaretleri	125
4.3.5.	Ruhlarla İlgili İnanışlar	125
4.3.6.	Ağıt Yakma ve Ölüm Konulu Şiirler	126
SONUÇ.....		130
KAYNAK KİŞİLER.....		133
KAYNAKÇA.....		141
ELEKTRONİK KAYNAKÇA		147
EKLER.....		Error!
Bookmark not defined.		
ÖZ GEÇMİŞ		177

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1. Kahramankazan Bitik Köyünde el yapımı bebek beşiği	158
Görsel 2. Kahramankazan Ahi Köyünde el yapımı bebek beşiği	158
Görsel 3. Kahramankazan Tekke Köyü Turasan Şah Türbesi	159
Görsel 4. Turasan Şah Türbesi'nde sırayla Turasan Bey, kız kardeşi Ayşe ve yeğeninin mezarı.....	159
Görsel 5. Turasan Şah Türbesi'nin Kitabesi	160
Görsel 6. Turasan Şah Türbesi'nin özellikleri	160
Görsel 7. Tekke Köyü Mezarlığı ve Turasan Şah Türbesi.....	161
Görsel 8. Kahramankazan İymir Köyü Mezarlığı.....	161
Görsel 9. Kız istemede tuzlu kahve içme ritüeli	162
Görsel 10. Nişan dua okunurken.....	162
Görsel 11. Kız bohçası	163
Görsel 12. Erkek bohçası	163
Görsel 13. Kına gecesinde Kahramankazan İymir köy konağına gelen misafirler.....	164
Görsel 14. Köy konağında misafirlere yemek verilirken	164
Görsel 15. Kına gecesine gelen misafirlere çay ikram edilirken.....	165
Görsel 16. Kına gecesinde gelin ve damat ailesiyle.....	165
Görsel 17. Gelin ve damat.....	166
Görsel 18. Kınaya gelen misafirler Ankara havası oyunu oynarken.....	166
Görsel 19. Kaşık oyununda kullanılan kaşıklar	167
Görsel 20. Kına orkestrası.....	167
Görsel 21. Gelin başları ve misafirlere dağıtılacak kınalar	168
Görsel 22. Gelin başlarına dağıtılan hediyeler	168
Görsel 23. Kına ritüelinde kırılacak olan testi.....	169
Görsel 24. Kına tepsisi içinde kına.....	169
Görsel 25. Gelin, kına yakma ritüeline hazırlanırken takılan kırmızı duvak	170
Görsel 26. Damadın sağdııcı kına ritüeline hazırlanırken	170
Görsel 27. Kına ritüeline çıkış anı.....	171
Görsel 28. Gelin ve damada kına yakılırken	171
Görsel 29. İymir köy konağı önü kına gecesine gelen misafirler.....	Error!

Bookmark not defined.

Görsel 30. Bitik köyünde yapılan bir kına gecesinde oynanan sinsin oyunu.....	172
Görsel 31. Köy düğünü cirit oynamaya gelen misafirler (Bitik Köyü).....	173
Görsel 32. Kına gecesi ve düğün davetiyesi	173
Görsel 33. Gelin almaya gelen erkek tarafı ve etrafında oynayan Seymen Alayı	174
Görsel 34. Gelin bohçaları	174
Görsel 35. Gelin almaya gelen erkek tarafının getirdiği bohça misafirler içinde açılırken ..	175
Görsel 36. Gelin kıza erkek kardeşi kırmızı kuşak bağlarken.....	175
Görsel 37. İki yüz elli yıllık bir kaftanlığın tamiri	176

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kisaltmalar	Açıklama
akt.	Aktaran
Bkz.;	Bakınız
C.:	Cilt
Çev.:	Çeviren
Ed.;	Editör
E.T.:	Erişim Tarihi
Haz. :	Hazırlayan
KK. :	Kaynak Kişi
MÖ :	Milattan Önce
MS :	Milattan Sonra
s. :	Sayfa
S. :	Sayı
TDK :	Türk Dili Kurumu
TDV :	Türk Diyanet Vakfı
Vb. :	Ve benzeri
yy. :	Yüzyıl

GİRİŞ

1. Araştırma İle İlgili Genel Bilgiler

Bu başlık içinde, "Türk Halk İnanışları Bağlamında Ankara Kahramankazan Geçiş Dönemi Adet ve Uygulamaları" adlı çalışmanın kapsamı, yöntemi, amacı ve süreci hakkında bilgi verilmiştir. "Araştırma Kapsamı" başlığı içinde çalışmanın konusu olan "geçiş dönemleri" açıklanmış geçiş dönemi uygulamalarının yapısı hakkında bilgi verilmiştir. "Araştırmanın Yöntemi" başlığı içinde, araştırmada kullanılan halk bilimi derleme ve inceleme yöntemlerinden hangilerinin kullanıldığı ve bu yöntemlerin kullanılırken hangi kaynaklardan faydalandığı hakkında bilgiler verilmiştir. "Araştırmanın Amacı ve Süreci" başlığında ilgili araştırmanın hangi amaçlarla oluşturulduğu ve bu sürecin nasıl ilerlediği hakkında bilgiler verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Geçiş dönemleri kapsamında meydana getirilen uygulamalar, birtakım halk inanışlarına bağlı olarak gerçekleştirilir. Bu inanışlar din ve kutsal fikrine dayanarak teşekkül etmiştir. Çünkü geçiş dönemlerinde yapılan ve ritüel mahiyetine sahip pek çok uygulamanın etki alanı, din ve gündelik yaşamdır. Bireyin bir konumdan diğerine geçmesi olarak kabul edilen Geçiş dönemleri, doğum evlenme ve ölüm olarak üç ana aşamada tamamlanır. Geçiş dönemleri içerisine kişilerin askerlik ve hac dönemleri de dâhil olabilmektedir. Bu dönemlerde geçişin yapılmasını sağlayan pek çok uygulama mevcuttur. Bu uygulamalar Geçiş ritleri ve Geçiş törenleri olarak adlandırılır. Geçiş ritleri, yer, durum (statü), sosyal pozisyon ve yaş ile ilgili değişmelere eşlik eden törenlerdir (Doğaner, 2006: 52). Geçiş Dönemi ritleri A.V. Gennep'in yapmış olduğu geçiş dönemlerinin yapısal sınıflandırmasından hareketle incelenmiştir. Geçiş anı olarak kabul edilen "eşik" kavramı neticesinde, geçiş dönemleri kendi içerisinde üç bölüme ayrılmaktadır. Bunlar; eşik öncesi (preliminal), eşik (liminal) ve eşik sonrası (postliminal) dönemlerdir. Geçiş dönemlerinden ilki olan doğum döneminde meydana getirilen uygulamaların bir kısmı sağaltma amacına yönelik olarak gerçekleştirilen halk hekimliği sağaltma yöntemleri kapsamında incelenerek sınıflandırılmıştır.

Bu çalışmada Kahramankazan ilçesindeki geçiş dönemleri dâhilinde ki inanış ve uygulamalar tespit edilmektedir.

Çeşitli uygulamalar zaman içerisinde unutulmuş ve değişmiştir. Bu nedenle

uygulamalarda geçmiş dönemler ve günümüz arasındaki bağ, göz önünde tutularak değerlendirme yoluna gidilmiştir. Geçiş dönemlerinde icra edilen halk edebiyatı ürünleri kaynak kişilerden derlenerek kişilerin bu dönemlerdeki tasavvurları hakkında bilgi edinilmiştir.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada halk biliminin derleme yöntemlerinden gözlem ve görüşme yöntemleri, araştırma yöntemi kullanılmıştır. Gözlem yöntemlerinde "katılımlı gözlem" ve "katılımsız gözlem" tercih edilmiştir. Bu çalışmada ilçeye ait mahalle, kasaba ve köylerinde ikamet eden kişilerin araştırma konusu hakkındaki bilgilerinden faydalanılmıştır.

Araştırma esnasında ulaşılan veriler fotoğraflanarak çalışmaya dâhil edilmiştir. Çalışmada performans (icra) kuramının yöntemleriyle inceleme yapılmıştır. Ayrıca çalışmada kuram ve yöntemler konusunda Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu'nun "Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş" (Çobanoğlu, 2019) adlı eseri ve Prof. Dr. Metin Ekici'nin "Halk Bilgisi (Folklor)" (Ekici, 2011) adlı eserinden faydalanılmıştır. Araştırma konusu ile ilgili pek çok yazılı kaynak da çalışmaya atıf yapılarak dâhil edilmiştir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Kültürel miras, kültürel değerlerden ve geleneklerden oluşan bir bütündür. Kültürel mirasın, zenginleşerek gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için elde edilen her verinin çeşitli yollarla kayıt altına alınması ve saklanması gerekmektedir. Kültürel miras, literatürde genel olarak "*toplulukların paylaştıkları ortak bağ*" olarak tanımlanmakta ve "*geçmiş, bugün ve gelecek*" arasında bir köprü kurmaktadır. (Tunçer, 2017: 3).

Kültürel miras somut ve somut olmayan miras olmak üzere ikiye ayrılır. Gelenek ve görenekler kapsamında tüm değer yargıların kümелendiği somut olmayan kültürel miras ve insan üretimi sonucu elde edilen tüm eserlerin kümелendiği somut olan kültürel miras özellikle halk bilimciler tarafından keşfedilmeli ve kaybolmamak üzere koruma altına alınmalıdır. Zira kültürel miras bir milletin ait olduğu dönemdeki dünya tasavvurunu ve medeniyetini gözler önüne sermektedir. Bu yönüyle tarihe kaynaklık ederken bir toplumun maddi ve manevi değerleri hakkında da bilgi vermektedir.

Bu bilimsel araştırmanın temel amacı Ankara'nın Kahramankazan ilçesinde ki halk inanışlarına bağlı olarak gelişen geçiş dönemi uygulamalarının tespit edilmesi, geçiş dönemi ritlerinin genel yapısına bağlı olarak tasnif edilmesi, tarihi ve mitolojik kökenine inilmesi ve

kuramsal yaklaşımlarla değerlendirilmesidir. Ayrıca uygulamalarda yer alan halk hekimliği sağaltma yöntemleri belirlenerek sınıflandırma yapılması amaçlanmaktadır. Araştırmada kültürel verilerin sesli ve yazılı olarak kayıt altına alınması ve fotoğraflanması hedeflenmektedir.

2. Kahramankazan İle İlgili Genel Bilgiler

Çalışmamızın araştırma sahası, Ankara'ya bağlı Kahramankazan ilçesidir. İlçeye bağlı olan tüm mahalle, kasaba ve köyler çalışmamıza dâhildir. Bu bölümde, araştırma sahamız olan Kahramankazan'ın, tarihî, coğrafyası, nüfusu ve ekonomisi hakkında çeşitli kaynaklardan elde ettiğimiz genel bilgiler verilecektir.

2.1. Kahramankazan Tarihi

Ankara'ya bağlı Kahramankazan ilçesinin adı hakkında bilgi verilmiştir. İlçenin tarihi iki ayrı bölümde incelenmiştir. İlk bölümde Türklerin hâkimiyetinin olmadığı dönemler hakkında bilgi verilirken ikinci bölümde Türk hâkimiyetinden itibaren günümüze kadar olan Kahramankazan tarihi hakkında bilgi verilmiştir.

2.1.1. Kahramankazan'daki Yerleşim Yeri Adları ve Kazan Adı

Kazan ilçesinin isminin kaynağı ile ilgili pek çok iddia vardır. Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid'in ordusu ile Timur'un ordusunun 1402'de yapmış olduğu savaşta Yıldırım Bayezid'in bölgede kurdurduğu kazanlar dolayısıyla bölgeye bu isim verildiği söylenmektedir. Ancak bu rivayetin tarihi olaylara ters düştüğü Yıldırım Bayezid'in 1392'de bölgeye "*Murtad*" ovaya gelip ordusu ile konakladığı ve Ankara Savaşı'nda bölgeye gelmediği kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bir başka rivayete göre de Ankara Savaşı'nda Moğol ordusunda yer alan Kazan Türklerinin, savaşın ardından bölgeye yerleşip bir köy kurduğu ve bu köye de kazan adı verildiği belirtilmektedir (Erdoğan, 2009: 15). Bir diğer rivayete göre Kazan adının Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügat-i't Türk isimli eserindeki "*Kazgan*" kelimesinden geldiği yönündeki iddiada ise Kazan isminin Türkçe olduğu ve bataklıklar bulunan yer anlamına geldiği ileri sürülmektedir. Abdülkerim Erdoğan'a göre kazan ilçesinin bulunduğu coğrafyanın özelliklerini anlatması nedeniyle bu ad verilmiştir. Bu sözlerini desteklemek için Abdülkerim Erdoğan Ankara'nın Kazan ilinde, Oğuz Bozokları'nın Dağhan kolundan bazı boyların isimlerini taşıyan köylerden söz etmektedir bunlar; Salur, Eymir(İymir), Alayundlu(Alacaatlı) ve Üregir(Yüregir/Üreğil) şeklindedir.

Eymir ve Yundbad (Günbaşı) köyleri Kazan’a komşudur. “*Dede Korkut Destanı*”nda Salur Boyundan olan Kazan Bey’den de övgü ile bahsedilir. Ayrıca Ankara Türkmen Yörükleri arasında “*Kazgan (Kazan) Özü*” cemaati vardır. Kısacası kazan ismi, Türkçe bir kelime olup Kaşgarlı Mahmud’un “*Divanü Lügati’t- Türk*” isimli eserindeki “*kazgan*” kelimesinden geldiği kanaati daha uygun düşmektedir (Erdoğan, 2009: 16).

Tüm bu iddiaların arasındaki son görüş ise, Kazan adının Gazan Han’dan geldiği yönündedir. Kazan Bölgesinde İlhanlı hâkimiyetinin olduğu zamanda Gazan Han adına basılmış sikkeler mevcuttur (Veren, 2014: 3).

Moğollar, 1243 yılında yapılan Köseadağ Savaşı’ndan sonra Anadolu’yu işgal etmiş, Büyük Selçuklu Devleti’nin yıkılması üzerine Ankara ve çevresi dâhil olmak üzere Anadolu’nun büyük bir kısmı İlhanlı hâkimiyetine geçmiştir. İlhanlı hükümdarı olan “*Gazan Mahmud Han*”, Anadolu şehirlerinde kendi adına İlhanlı sikkelerini bastırmıştır (Veren, 2014: 5). Ayrıca Ankara çevresinde bulunan köy-kasaba isimlerinin bölgede hâkim olan şahsiyetin adıyla anılması durumu yani isimler ile şahsiyetler arasındaki bağın olması kazan adının “*Gazan Han*” isminden gelebileceği düşüncesini güçlendirmektedir.

Bu bilgilerden çıkarılan sonuç “*Kazan*” adının kaynağı “*Gazan Han*”ın ismidir. Gazan Mahmud’un kendi adına sikke bastırması o dönemde büyük bir iktisadi bir gelişme olduğu düşünülecek olursa halk üzerinde önemli bir etki bırakmış olacağı sonucuna varılabilir (Veren, 2014: 28-29). Yörenin bugünkü adı hakkında genel bir görüş birliği sağlanamadığı görülmektedir. Araştırmacılar tarafından yörenin coğrafi özelliklerine veya tarihi sürecine bağlı olarak “*Kazan*” adını aldığı düşünülmektedir.

2.1.2. Türk Hâkimiyetinden Önce Kahramankazan

Ankara’nın ilk yerleşim yerlerinden biri olduğu bilinen Kazan ilçesini, tarihi Paleolitik çağa kadar götürebiliriz. Kazan ilçesi, insan yaşamına uygun bir habitat oluşturduğu için ilk çağlardan beri iskân sahası olmuştur. Çağdaş jeolojisiyle elverişli yaşam koşulları sağlayan bugün Akıncı Ovası olarak bilinen yerde pek çok fosil kalıntısına rastlanmıştır. İn önü bölgesinde kaya altı sığınakları görülürken ovada Paleolitik taş aletler bulunmuştur. Üst paleolitik çağdan itibaren fakirleşmenin görüldüğü Ankara ve çevresinde neolitik ve kaleolitik dönemde pek fazla yerleşime ve bunun sonucunda bir buluntuya rastlanmamıştır Ova Çayı Havzasında bulunan Bitik Höyüğü kültürel sürekliliğin işlenebildiği en önemli höyüktür. Bu höyükte ilk Tunç Çağından itibaren Hitit, Frig ve Klasik Dönem tabakalarına rastlanılmıştır (Erdoğan, 2009: 53-55).

Kazan köylerinden Yazıbeyli yakınında bulunan “*Halkavun*”, Güvenç Çayı yakınında bulunan “*Belkaya*”, Sancar yerleşmesinde bulunan “*Döğmekale*”, Fethiye yakınında bulunan “*Halkavağı Höyük*”, Tunç Çağı yerleşmeleridir. Asurlu Ticaret kolonileri çağında Asurlu tüccarlar, Anadolu’ya gelip yerli halk ile birlikte yaşamışlardır. Kazanda bu döneme ait buluntular Bitik höyük kazılarında bulunmuştur. Koloni Çağının kabartmalı vazo yapma geleneği eski Hitit döneminde devam etmiştir. Hitit dönemi buluntuları için Bitik Höyük önemli bir arkeolojik alan oluşturmıştır; Sancar da Döğmekale höyük, Karalar (Asarkale), Yazıbeyli (Halkavun göyüğü) vd., Kazan bölgesinde Demir Çağına ait yerleşmelere Ön Tarih yolu üzerindeki yerleşmelere de rastlanır. Bunlar: Bitik (Bitik höyük), Yazıbeyli (Halkavun höyük), Güvenç (Belkaya höyük), Sancar (Döğmekale höyük), Karalar (Asarkale höyük) (Erdoğan, 2009: 56).

Helenistik dönemde Ova Çayı vadisi yamaçlarında Karalara yoğun olmak üzere iskân devam etmiştir; Bitik, Saray, Orhaniye, Güvenç, İmrendi, Saray, Yakup Derviş, Yukarı Ören, Akça Ören, Örencik, Yassıören, Yazıbeyli, Emirgazi, Çimşit, İymir ve Fethiye’de iskân izleri vardır. Helenistik dönemin ortalarında Anadolu’ya gelen Galatlar (Keltler), Kazan bölgesinin Karalar köyünün güney yamacında ikiz tepeler Tümülüslerinde, Karalar-Asardere düzlüğünde bulunan, Karalar Tümüsü ile Asardere içinde bulunan Asarkale yerleşmelerinde iskân etmişlerdir. Arkeolog Remzi Arık, Karalar köyünde yaptığı kazılarda Galat Kralı “*Diatros*” ve Kraliçe “*Brenicene*” isimleri yazılı olan yazıt bulmuştur (Erdoğan, 2009: 57-58).

Roma döneminde Akıncı Ovasının yamaçları iskân görmüştür; Karalar, Fethiye, Emirgazi, Çimşit, Bitik, Orhaniye, Saray, İmrendi, Güvenç, Ahi, Sancar, Yakupderviş, Yukarıkaraören, Akçaören, Örencik, Yassıvıran, Sarılar, Sovucak, Yazıbeyli ve İymir yerleşmelerinde dönemin izlerine rastlamak mümkündür (Erdoğan, 2009: 61). Roma imparatorluğu ikiye ayrıldığında Ankara Roma (Bizans) sınırları içinde kalmıştır. Ankara, Roma (Bizans) çağında giderek büyük bir dini merkez durumuna gelmiştir. “*Galatia Başpiskoposluğu*”nun merkezi olmuştur. Ortodoks kilisesi hiyerarşisinde dördüncü sırayı almıştır (Erdoğan, Günel ve Kılıcı, 2008: 80-84).

Ankara, 622 yılından 1073’e kadar önce Sasaniler tarafından sonra Abbasi halifeleri öncülüğünde İslam orduları tarafından akınlara uğrarken Bizans’ın askeri üssü haline gelmiştir. Bizans döneminde Akıncı Ovası ve yamaçlarında nüfus yoğunluğu olan yerleşmeler; Karalar, Fethiye, Emirgazi, Çimşit, Bitik, Odan, Saray, Orhaniye, Güvenç, Yazıbeyli, İmrendi, Ahi, Alpağut, Sancar, Yakupderviş, Yukarıkaraören, Ahur, Örencik, Yassıören, İymir (Erdoğan, 2009: 63-66).

Türk hâkimiyetinden önceki dönemde Kazan ilçe sınırları içerisinde bulunan arkeolojik kalıntılar; höyük, tümülüs¹, kale, mil taşı, su yolu, çeşme ve yerleşme şeklindedir. Kazılarda bulunan eserlerden bazıları Ankara Anadolu Medeniyetler müzesinde sergilenmektedir (Erdoğan, 2009: 67).

Verilere göre Kazanın, paleolitik çağdan itibaren yaşama elverişli yapısı olması sebebiyle çok kez iskân sahası olduğu görülmüştür. Paleolitik çağda yerleşime ait görülen aletler naleotik ve kalolitik çağda zayıflarken Tunç Çağında, Koloni Çağında ve Demir Çağında yerleşmeler görülmüştür. Helenistik dönemde ve Roma (Bizans) döneminde ise iskân izlerine rastlanmıştır.

2.1.3. Türk Hâkimiyetinden Sonra Kahramankazan

Ankara, Malazgirt zaferinden önce çok kez Türk asıllı Müslüman komutanlar tarafından hâkimiyet altına alınmıştır ancak bölgede kalıcı olunamamıştır. Malazgirt savaşının ardından birkaç asır Türk boylarınca Anadolu'ya göçler devam etmiştir. Anadolu, XI. yüzyıldan XIV. yüzyıla kadar süren göçler sonucunda Oğuz ülkesi haline gelmiştir. Selçuklular, Anadolu'ya gelen Oğuz Türkmen boylarına mensup aşiretleri iskân ederken parçalama politikası izlemiştir. Buradaki amaç Türkmen aşiretlerinin yönetime karşı toplu isyanlarına imkân vermemektir. Bu uygulama Ankara'da bulunan pek çok köyün isimlerine yansımıştır; Kayı, Bayat, Yazır, Döğer, Dodurga, Avşar, Kızık, Beğdili, Kargın, Bayındır, Peçenek, Çayındır, Çepni, Salur, Eymür, Alayuntlu, Üreğir, İğdir, Yuva, Bügdüz, Kınık (Sümer, 1972: 423-460). Köylerin kurulmasında gazi-derviş ruhlu liderler öncülük etmiştir. Murtazaabad Ovası ve yamaçlarında pek çok kolonizatör derviş zaviye kurmuş, bu sayede konar-göçer Türkmen Yörük cemaatlerinin, tarım ve hayvancılıkla uğraşmasına öncü olmuşlardır (Erdoğan, 2009: 87). Akıncı ovası (Murtaza ovası) ve yamaçlarında bulunan bütün köyler Oğuz boylarına mensup kabilelerden oluşur. Bu özelliği ile de “*Kazan, Oğuz Türkmen diyarıdır*” denilebilir (Sümer, 1972: 423-460).

1116 yılında Sultan Mesud, tahta geçmiş kardeşi Melik Arap Ankara'da hâkimiyet kurmuştur. Sultan Mesud, 1127'de Ankara'yı geri almıştır. Ankara, Danişmendlilerin eline geçtiğinde Sultan Mesud'un oğlu II. Kılıç Arslan, Danişmendlilere karşı başarılı olmuştur bu sayede Türkmen beyleri Ankara ve civarında yurt tutmaya başlamıştır. Sırayla Gıyaseddin Keyhüsrev, Rükneddin Süleyman Şah, İzzeddin Keykavus ve Alâeddin Keykubad tahta geçmiştir. Bu dönemin ardından yoğun Moğol saldırıları başlayarak Türkmen kabilelerinin

¹ Bir mezar ya da mezarlık içeren, toprak yığılarak oluşturulmuş tepciklere verilen addır.

başta Ankara ve civarı olmak üzere sınır boylarına akın etmesine neden olmuştur. Bu yerleşmeden sonra Ankara'nın ekonomik ve sosyal hayatında büyük değişimler meydana gelmiştir. Ankara'nın günümüzde bile Ahiler şehri olarak bilinmesinin sebebi gelen grupların çoğunluğunun esnaf ve zanaatkârlardan oluşmasıdır (Erdoğan 2009, 90-99).

Selçuklu döneminde “*Ahi Diyarı*” olarak kabul edilen Murtazaabad Ovası'nda ve civarında pek çok zaviye bulunur. Akçaören(Ağaç Viran) Köyü'nde bulunan ve 200 sene kadar önce faaliyette olan, Ahi Mahmud Zaviyesi de bunlardan biridir. Geride kendisinden sadece “*Ese Dede*” adıyla anılan bir mezar taşı kalmıştır. Günümüzde ahi adını taşıyan pek çok sokak, mahalle, köy, cami, türbe bulunmaktadır; Ahi İsmail Köyü(Kazan-Ahi Mahallesi) bunlardan biridir. Bu köy Ahi İsmail'in kendi tımar mülküdür daha sonra Ahi Şemseddin Ahmed ile Ahi Turan'ın ortak mülkü olmuştur. Ahi Şemseddin Ahmed, kendi hissesini Ankara'ya yaptırdığı “*Ahi Medresesi*”ne vakfetmiştir. Ayrıca Kazan'ın Alpagud Mahallesi, o dönemde Ahi Ahmed ile Ahi Turan'ın ortak mülkü iken, Ahi Ahmed kendine düşen payı Ankara'da yaptırdığı Ahi Medresesine vakfetmiştir. Bu bilgiler kazan ve çevresinde vakıf ve tahriri kayıtlarından tespit edilmiştir (Erdoğan, 2009: 102).

I. Alaeddin Keykubad, Yassıçimen savaşının ardından Ertuğrul Gazi'ye yardımlarından dolayı Ankara'nın Güneyini yurtluk olarak vermiştir (Köprülü, 2003: 87-91). I. Alaeddin Keykubad'ın ölümünden sonra huzur dönemi kapanmıştır. 1243'de Gıyaseddin Keyhüsrev Moğollara yenilmiş böylece Ankara, İlhanlılara vergi ödeyen üç büyük şehir arasına girmiştir. Gazan Mahmud kendi adına sikke bastırmıştır. Ahilerin İlhanlı idaresindeki şehirde hâkimiyet kurması dikkat çekicidir (Erdoğan, 2009: 106).

1354'de Orhan Gazi oğlu Süleyman Gazi Ankara'yı Ahilerden almıştır. Ankara, I. Murad döneminde, Anadolu eyaletine bağlı bir sancak merkezi haline gelmiştir (Erdoğan 2009: 111). 1393'de Yıldırım Bayezid dönemine ise eyalet merkezi haline gelmiştir. Ankara bu dönemde Karamanoğulları tarafından sık aralıklarla işgal edilir. 28 Temmuz 1402'de, Yıldırım Bayezid ve Timur arasında Ankara Savaşı gerçekleşir. Savaşın ardından yaşanan Fetret devrinde, Mürted Ovasında Tatar beylerinden “*Savcıoğlu*” adıyla bilinen Ali Bey hâkim duruma gelir. Ali Bey yönetimden kaçır ve Sultan Mahmud Çelebi hâkimiyet kurar (Erdoğan, 2009: 117).

Ankara, 1520'den sonra Kanuni Sultan Süleyman zamanında yeniden eyalet merkezi olur. Mürted (Murtad) Ova, bu dönemde Murtaza Abad kazası adını alır. Murtaza Abad kazasına bağlı köylerin genelinde Türkmen ve Müslüman nüfus yoğunlukta olur. Bu dönemden itibaren şehirde huzurlu bir dönem başlamış olur (Erdoğan, 2009: 120).

Ankara Sancağına bağlı idari birimler ovasında bulunan Murtad Ovası nahiyesi

Ankara Tahrir defterindeki 1530 yılı kayıtlarında Ankara sağ kol sancak beyi olan Murtaza Bey'in adını almıştır. 1648'de Ankara'ya gelen Kâtip Çelebi, Cihannümasında Ankara'nın ilçelerinden bahsederken Kazan hakkında: “*Murtazaabad, Ankara'nın batısındaki ova tarafındadır. Buranın ahalisi tiftik işler.*” şeklinde bahsetmektedir (Erdoğan, 2009: 127-129).

Bugün Akıncı Ovası'nın tamamını ve yamaçlarında bulunan yerleşim yerlerini içine alan bölge, “*Murtad Ova Nahiyesi*” olarak geçmektedir. 867/1463 yılı Ankara Tahrir defterinde, Murtad Ovası'na bağlı karye mezra ve çiftlikler vardır. Bunlar: Ağaç Viran(Akçaören), Ahi İsmail(Ahi), Ahurcuk(Ahur), Alpagud, Aydıncık(Aydın), Bitik, Bulak, Cemşid, Kılınçlar, Çeltik (Kışla Köyü yakınında), Çomi(Çomçu), Dereçük (Sancar Köyü arazisinde), Döneği(Döngü), Emir Gazi, Eymur(İymir), Girendost(Fethiye), Güvenç, Halka-Havli(Yazıbeyli). İncelek, İncügez(İnceğiz), İrendi(İmrendi), Karalar Kayı, Kılıçlar, Kınık-Özü(Kınık), Kışla, Miranos(Orhaniye), Murtaza Hisarı(Saray-Köy), Peçenek, Sancar, Saruayaklı / Sayrak, Sarular(Sarılar), Sovucak, Virancık(Örencik), Yund-Band(Günbaşı), Yassıviran(Yassıören) köyleri, Alpagut, Oyum Ağaç, Virancık ve Kırk Kacak, bugün Kazan ilçesine bağlı mezralardır. Ankara, 1853 yılından itibaren oldukça sıkıntılı dönemler geçirir. Osmanlı Devletinde, savaş ve kıtlık baş gösterir. Ankara'da Celali İsyanları önemli sorun yaratır. İsyanın önderlerinden Kalenderoğlu Mehmed Paşa, Ankara'nın Murtaza Abad Kazası'nın Yassıviran Köyündendir. XVII. yüzyılda Anadolu'da ayaklanmalar çoğalır ve zamanla bastırılır. Ankara, 1917 yılında başlayan 1. Dünya Savaşı üstüne Ankara Tabakhanede çıkan yangınla sarsılır. (Erdoğan, 2009: 167-177).

Ülke genelinde başlayan işgaller üzerine Milli Mücadele dönemi başlar. Bu süreçte bağımsız yönetim kuran ilk şehir Ankara olur. 5 Ekim 1919'da Milli Alay kurulur. I. İnönü ve II. İnönü, Sakarya Savaşları birbiri ardını izler. Büyük Taarruzla düşman kesin olarak yurttan atılır. 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşmasının ardından sonra 15 Ekim Ankara'nın başkent oluşu onuruna resmi bayram günü ilan edilir. (Erdoğan, 2009: 181-228).

15 Temmuz 1931 yılında Karalar Nahiyesi ve Murtazaabad Ovasının kuzey bölgesinde bulunan köyler, Bitik köyüne bağlanır. 1933 yılında Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının verilmesinin ardından Kazan Köyü Muhtarlığına Satı (Çırpan) kadın atanır. Satı Çırpan daha sonra Atatürk'ün isteğiyle milletvekili seçimlerine girer. 1273 oyla o dönem Ankara milletvekili olur (Erdoğan, 2009: 236-237).

Kazan köyü, Cumhuriyetin ilk yıllarında 8-9 haneli küçük bir yerleşmedir. 1 Eylül 1957 tarihinde Yenimahalle ilçe merkezi olur. Bitik Bucağına bağlı köyler, Yenimahalle ilçesine bağlanır. 1958'de Kazanlılar ilçe olma yolunda ilk adımı atar; Kazan köyünde haftalık Salı Pazarı kurarlar. Böylece Kazan köyü, çevresinden gelenlerle ticaret merkezi

haline gelir. 14 Haziran 1987 tarihinde Turgut Özal tarafından ilçe olma sözü verilir. 23 Temmuz 2004 tarihinde ise Kazan, Ankara Büyükşehir Belediyesine bağlı metropol bir ilçe olur (Erdoğan 2009: 237-240).

Sonuç olarak, Yenimahalle ilçesine bağlı olan Kazan bölgesi 4 temmuz 1987 tarihinde Ankara iline bağlı ilçe idari merkezi, 2004 yılında Ankara Büyükşehir Belediye sınırları içine alınarak metropol bir ilçe olmuştur. Şehir merkezinde 7 mahalle, 24 köy/mahalle ve 15 köy yerleşkesi bulunmaktadır (Erdoğan, 2009: 244).

XI. ve XIV. yüzyıl arasında süren göçler sonucunda Türkleşmeye başlayan Anadolu'ya bu süreçte iskân hareketleri olmuştur. Bugün Kahramankazan olarak bilinen ilçe tarihi süreç içerisinde çeşitli Türk hükümdarların hâkimiyeti altına girmiştir. Ankara, Selçuklu Devleti'nin ardından 1354'den sonra uzun bir müddet Osmanlı Devletine bağlı kalmıştır. Ankara, 1520'de eyalet merkezi haline geldikten sonra Mürted (Murtad) Ova, kaza adını almıştır. Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında köy olan belde zaman içerisinde ilçe haline gelmiştir. Hem Selçuklu Devletinin hem de Osmanlı Devletinin yoğun mücadeleler verdiği bu şehirde Türk ve Müslüman etkisinin kalıcı olduğunu söylemek mümkündür.

2.2. Kahramankazan Coğrafyası

Bu başlık altında Kahramankazan'ın coğrafi olarak konumu, iklimi ve bitki örtüsü, nüfusu ve ekonomisi hakkında bilgi verilmiştir.

2.2.1. Kahramankazan'ın Coğrafi Konumu

İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Sakarya bölümünde yer alan Kazan İlçesi'nin kuzeyinde Kızılcahamam, doğusunda Çubuk, Güneydoğusunda Keçiören, Güneyinde Yenimahalle ve Sincan, Batısında da Ayaş ilçeleri bulunmaktadır. Kazan arazisinin büyük bir bölümü Akıncı(Murted) Murtad Ovası'nda bulunmakla birlikte 56.000 hektar yüz ölçüme sahiptir. İlçe topraklarında bulunan, İç Anadolu Bölgesi'ni Batı Karadeniz'den ayıran Köroğlu dağlarının uzantıları, Ankara ovasına kadar uzanmaktadır. Karyağdı Dağı, Mire Dağı yamaçlarından geçerek ilçenin doğu ve güneydoğu sınırını oluşturmaktadır. İlçenin kuzey sınırı Çorba Dağının yamaçlarından geçmektedir. Batı sınırı, Hızır tepesinden geçerek Ayaş dağlarının yüksek plato düzlüklerini güneye doğru takip etmektedir. Kazan ilçe merkezi, Akıncı ovasının kuzeyindedir. Ovanın güney bölümü Sincan ilçesinde yer almaktadır. Akıncı Ovası bir tekneye benzetilir; Doğu ve batısı yüksek tepelik alanlarla sarılmıştır. Orta kısma doğru yükseklik giderek azalır. Bu alan içerisinde en alçak nokta 800

rakımla Kışla mahallesidir. En yüksek noktalar ise 1688 metre ile Ayaş dağları üzerinde bulunan Hızır Tepesi ve 1484 metre ile Karyağdı Dağı üzerinde bulunan Keklik Doruğu tepesidir. Kazan Coğrafyasında çeşitli jeolojik dönemlerde oluşan pek çok birim Çorba(Şorba), Karyağdı, Mire, Ayaş dağları ile Ova Çayı vadisinde görülmektedir. Bu birimleri; Dağlık ve tepelik alanlar, alçak ve yüksek platolar, birikinti konileri ve ova tabanı oluşturmaktadır (Erdoğan, 2009: 18).

2.2.2. Kahramankazan'ın İklimi ve Bitki Örtüsü

Kazan ilçesinde step iklimi hâkimdir. Kışları yağış alan bölgede yazları yağış miktarları düşmektedir. Yıllık ortalama sıcaklık 11.7°C'dır. En soğuk ay -0.1 °C ile Ocak ayıdır. En sıcak ay ise Temmuz ayıdır. İlçede güneyden kuzeye Ayaş dağları ve Karyağdı Dağı'nın yamaçlarına- doğru gidildikçe sıcaklık düşmekte böylece don olayı meydana gelmektedir. Bu durumdan da tarım üretimi kötü etkilenmektedir. Özellikle çiçeklenme döneminde görülen don olayı bitki verimini düşürmektedir. Mayıs ayında yükselen sıcaklıkla konveksiyon tipi yağışlar oluşmakta Mayıs ve Haziran ayları yağışlı geçmektedir. Bu aydan sonra Subtropikal yüksek basınç alanı, sıcaklıkların daha da artmasını sağlar bu nedenle kurak bir mevsim geçişi olur (Erdoğan, 2009: 42-43).

Orta Anadolu ova ve dağ bozkırı yapısına sahip olan Kazan ilçesinde step ve orman bitki topluluğu görülmektedir. Az yağış gören Akıncı Ovası'nın kuzey batı ve doğu platoları üzerinde step bitki örtüsü yaygındır. Bazı yerlerde, "ağaçlı bozkırlar" görülmektedir; Karyağdı, Çorba ve Ayaş Dağlarının yamaçlarında Meşe ve Karaçamdan oluşan Kurak ormanlar görülmektedir. Ova Çayı ve Yan Dere boylarında İğde, Söğüt ve Kavak Ağaçlarına rastlanmaktadır. Hızırtepesi ve Keklikdoruğu tepesi yamaçlarında, Ankara Çiğdemi yetişmektedir. Genel olarak Bölgede ağırlıkla görülen Flora türleri Ada Çayı, Kuzu Kulağı, Çobanyastığı, Sinir otu, Ebegümeci, Madımak, Menengiç, Yasemin, Papatya, Hindiba, Gelincik vd. Bölgede bulunan endemik bitki türleri: Ankara Karanfil, Peygamberçiçeği otu, Ölmezotu, Sümbül, Sığırkuyruğu, Karanfil, Kuzu otu, Emzik Otu vd. (Vural ve Adıgüzel, 2006: 28-29).

2.2.3. Kahramankazan'ın Nüfusu ve Ekonomisi

Kahramankazan ekonomisi, sanayi kuruluşları açısından önemli bir konumdadır. Bu kuruluşlar, Akıncı Ovası'nın güneyi ile Ankara-İstanbul karayolu üzerinde bulunmaktadır ve aralarında en öne çıkan kurumlardan biri TUSAŞ Türk Havacılık Sanayi, A.Ş. (TAİ) dir. Bir

diğer kurum Türkiye Atom Enerjisi Kurumudur.

Kahramankazan'da inşaat, gıda, taşımacılık, ziraat ilaçları, petrol ürünleri, yem, makine imalatı, kimya, çelik konstrüksiyon alanlarında da pek çok firma aktif faaliyettedir (Erdoğan, 2009: 249-250). Tarım alanında en çok etkili alanı, tahıl tarlaları kaplamaktadır; buğday, arpa, yulaf, ve çavdar ekimi ağırlıktadır. Nöbetli tarım gübreleme ve geniş alanların sulamaya açılması ile nadas alanları daralmıştır. Bölgede buğday ile kavun-karpuz, şekerpancarı ile nohut, mercimek ve buğday nöbetli olarak ekilmektedir. Bölgede yetiştirilen bakliyat ürünleri; nohut, fasulye, mercimek ve fiğdir. Endüstri bitkilerinden ise en fazla şekerpancarı ekimi yapılmaktadır. Ayrıca tarım ürünleri arasında birinci sırayı hem ekim alanının büyüklüğü bakımından, hem de üretim bakımından kavun almaktadır. İlçenin ova çayı vadisi ve yamaçlarında ise üzüm bağları, meyve ve sebze bahçeleri görülmektedir. İlçede tarımsal faaliyetler açısından ikinci sırayı hayvancılık almaktadır. Kazan köyü, ilçe olma yolunda ilk adımı tarihi salı pazarının kurulmasıyla atmıştır. İlçe, kurulan bu pazarla yeni bir ticaret merkezi olmuştur. Sonuç olarak kazan ilçesinde ticari hayatın en önemli ürünleri meşhur ova kavunu ve lezzetli etidir. İlçede üçüncü sırayı, sanayi almaktadır (Erdoğan, 2009: 252-262).

Kahramankazan'ın nüfusu, Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin aldığı 531 sayılı karar ile değişmiştir. Karara göre 24 köy mahalleye dönüştürülmüştür. Mahalleye dönüştürülen yerlerin nüfusu 2007 nüfus sayımına göre 10.563'dür. Orman içi veya bitişigindeki köylerin köy statüsünü korumaları sonucu 15 köyün toplam nüfusu, 2007 nüfus sayımına göre 1579'dur. Kazan, 2007 yılı adrese dayalı nüfus sayımına göre merkez mahalleleri ve mahalle statüsüne alınan köylerle birlikte 36.147 nüfusa ulaşmıştır (Erdoğan, 2009: 265).

3. Geçiş Dönemleri

Birey hayatı, hangi toplumda olursa olsun, bir yaştan diğerine ve bir uğraştan diğerine geçmekle devam eder. Yarı-uygar toplumlarda bireyin konumundaki her değişiklik, din dışı ve kutsal arasında değişen eylemler içerir. Bu eylemler, toplumun zarar görmemesi, düzenlenmesi ve gözetlenmesi için gerekli kılınmaktadır. Yaşam, bireyin özel toplumdan diğerine ve bir toplumsal konumdan diğerine ardı ardına geçiş yapmasını sağlar. Bireylerin hayatı ardı ardına gelen aşamalardan oluşmaktadır. Hayatta, sonlar ve başlangıçlar benzer bütünler oluşturur: doğum, toplumsal ergenlik, evlilik, babalık, ölüm vs. Söz konusu bütünler her biri aynı amaca hizmet eden törenlerle ilişkilendirilir; bireyi bir konumdan diğerine geçirmek. Hedefler aynı olduğundan hedefe ulaşma araçları da benzerdir. Aşamalar

tamamlandığında birey değişim geçirmektedir (Gennep, 2022: 11).

Tüm toplumlarda görülen bu aşamalara “*Geçiş Dönemleri*” denilmektedir. Geçiş dönemlerinde uygulanan, geçişi sağlamaya yarayan ritüel eylemlere ise “*Geçiş Ritleri*” veya “*Geçiş Törenleri*” denilmektedir. İnsan yaşamında başlıca üç önemli “*geçiş dönemi*” vardır: Doğum, evlenme ve ölüm. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, âyin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu “*geçiş*”leri bağlı bulundukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu “*geçiş*” dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüzdür ve zararlı etkilere karşı açıktır (Örnek, 1995: 131).

Geçiş Ritleri, terimini ilk kez kullanan (rites of passage), kişi Arnold van Gennep’tir. A.V. Gennep geçiş ritleri içinde bir de “*eşik*” kavramını ortaya atmıştır. Eşik geçiş dönemlerinin ikinci aşaması olan geçiş anını ifade eder. Her geçiş dönemi, birbirini takip eden eşik öncesi (preliminal), eşik (liminal) ve eşik sonrası (postliminal) dönemler olarak üç aşamadan oluşur.

Benzer bir süreç modeline bağlı olarak gelişen ritler her toplumda aynı yöntemle incelenmektedir. Orhan Acıpayamlı geçiş dönemlerinde geliştirilmiş pratiklerin kabilevi ve milli olmasının yanında işlevsel açıdan evrensel bir benzerlik gösterdiğini belirtmiştir. Daha özele indiğimizde ise Yılmaz Yeşil, Türk Dünyası topluluklarının geçiş dönemlerini incelerken, pratiklerin, genel çerçevede değerlendirildiğinde, sadece bir bölge Türklerine özgü olmadığını, Türk kültürünün genelinde var olduğunu, bunların ancak kültürel bütünün bir kesitini oluşturduğunu belirtmektedir (Yeşil, 2012: 28).

3.1. Ritüel

Uygun zamanlarda yerine getirilen ve sembollerin de kullanıldığı, sık sık tekrar edilen davranış modelidir. Ritüellerin etkili olduğu toplumsal alanlardan birisi dindir, ancak ritüelin etki alanı seküler ve gündelik yaşama kadar uzanmaktadır (Marshall, 1999: 623).

Seremoni, tören veya gelenek kavramları, ritüel kavramının yerine kullanılmaktadır. Ancak incelendiğinde aralarında birtakım farlılıkların olduğu söylenebilir. M. Wilson, ritüeli öncelikli olarak bazı mistik güçlerin takdisini sağlamaya yönelik dinsel davranışlar olarak tanımlarken Seremoniyi dini etkinliklerle sınırlı olmayan, duyguları ifade etmek için ortaya

çıkan ihtimamlı ve geleneksel her türlü biçimi içeren daha kapsayıcı bir kavram olarak ele almaktadır (Goody, 2017: 48). Ayrıca seremonide birden fazla kişiden oluşan bir topluluğa ihtiyaç vardır. Ritüel, ise kolektif veya tek bir kişi ile meydana getirilebilmektedir.

Gelenek ve âdet kavramları ise kalıplaşmışlık, tekrarlılık, kurallılık, biçimsellik gibi ritüelin bazı özelliklerine sahiptir ancak simgesel özelliğe sahip olma gerekliliği noktasında ritüel davranıştan farklılaşmaktadır (Deveci, 2021: 32). Burada önemli bir nokta gelenek ve ritüelin karşılıklı etkileşimidir.

Ritüel, bir topluluğun ortak hafızası olup geleneğin korunmasını sağlar. Jestler, hareketler, sözel rivayetler, mitoslar ve birliktelik ruhu, belirli aralıklarla tekrarlanarak varlığını sürdürür. Ritüelin nasıl yapılacağının öğretiliş süreci geleneksel ruhu canlı tutmaktadır (Demirci, 2013: 51). Ritüel, yapısı itibarıyla dini ve dindışı bir özellik göstermektedir. Sahip olduğu dini unsurlar sayesinde inançlara dayalı bir gösterim sunabilir. Peter Burke, festivaller ile dinsel törenlerin aynı olduğunu belirtirken bu festival türlerini şöyle sıralamıştır: Aile festivalleri: evlilik vb., bir cemaat veya bir şehrin hamisi olan ermiş adına düzenlenen yortular gibi halk festivalleri, yıllık festivaller: Paskalya bahar festivali, Noel festivali (Burke, 1996: 203-205).

Ritüel ve törenin birbirinin yerine kullanılması ile ilgili olarak Wendy James'in ifadeleri önem teşkil etmektedir: *“Gündelik hayattaki şekillendirilmiş törensel davranışların çoğunda yarı dinsel bir yön vardır; genel bir kategori olarak kullanılabileceğimiz dinsel olguların da dünyevi hayatın nitelikleriyle paylaştığı çok şey olmalıdır.”* (James, 2021: 130) Ritüelin ya da törenin, dinsel bir yönünün olması kaçınılmazdır çünkü gündelik hayatın içinde var olan dini birtakım unsurlar, insanlar tarafından meydana getirilen pek çok uygulamaya yansımıştır. Bu uygulamalar ritüel, tören vb. olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lauri Hanks ise ritüeli, törensel faaliyetlere benzediğini ancak mistik düşünceleri içine alan yapısıyla seremoniden ayrıldığını belirtmiştir (Hanks 2006, 131). Her açıdan ritüel kavramının pek çok inanç unsuruna sahip olduğu söylenebilir. Ritüelin mistik boyutu göz önüne alındığında mitle olan karşılıklı etkileşimi neredeyse insanlığın varlığından beri süregelen bir durumdur. Campbell, Ritüeli, mitin canlandırılması olarak tanımlamıştır. Ritüele katılım ile mitolojik bir deneyim yaşanacağını, insanın ritüele iştirakleri sonucu manevi bir hayat sürebileceğini ifade etmiştir (Campbell, 2018: 234). Erken dönemlere bakıldığında mitlerin ortaya çıkmasındaki en önemli etkenin din olduğu görülmektedir. Tören ve büyüyle ilgili çeşitli uygulamalar mitlerin oluşumunu besleyen en önemli kaynaklardır. Küçük büyük her dinin yarattığı bir mitoloji vardır (Çoruhlu, 2002: 12).

Burada mit kavramına ayrıca değinmeyi gerekli görüyoruz. Mit, arkaik toplumun

düşünce dünyasına göre hatta bugün din tarihçilerine, toplumbilimcilere ve etnologlara göre: kutsal gelenek, en eski vahiy ve örnek gösterilecek bir modeldir. Bu yaşanan gerçeklik ilkel dinin pratik bilginin gerçek bir düzenlemesidir (Eliade, 2001: 11). Mircea Eliade, mitin tanımını şöyle yapmaktadır:

Doğaiüstü varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik, yani kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir bitki türü, bir insan davranışı, bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini anlatır. Yani mit her zaman bir “yaratılışın” öyküsüdür. Bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır. Mit ancak gerçekten olup bitmiş, tam anlamıyla ortaya çıkmış şeylerden söz eder (Eliade, 2001: 16).

Mit bir yaratılış hikâyesi olması itibariyle yaratılıştan bu zamana insanlığın oluşturduğu pek çok geleneksel unsuru etkilemiştir. Şükrü Elçin’in mit tanımı, bu durumu şu şekilde ifade eder:

İnsanoğlunun tarih sahnesinde görüldüğü ilk devirlerden itibaren ayrı coğrafya, muhit veya kavimler arasında doğup gelişen; zamanlar inanç, âdet, anâne ve merasimlerin teşekkülünde az çok rolü olan bir çeşit masallar vardır. Sözlü gelenekte yaşayan bu anonim masallara dilimizde Arapça: “Usture” (cem’i, esatir); Farsça: “Fesane, efsane”; Yunanca: “Mitos, mit” kelimeleri ad olarak verilmiştir. (Elçin, 2000: 314).

Şükrü Elçin’in yapmış olduğu mit tanımından hareketle mitin, çalışmamızın konusunu oluşturan geleneklerin, adetlerin, ritüellerin, uygulamaların ve inançların oluşumunda etkili bir kavram olduğu görülmektedir. Bilge Seyidoğlu’nun mit tanımı şu şekildedir:

Mit kutsal bir hikâyeyi ihtiva eder. İlkel zamanlarda meydana gelmiş olduğuna inanılan bir olayı anlatır. Mitte her zaman bir yaratma söz konusudur. Bazı şeylerin nasıl meydana geldiğine ve oluştuğunu ele alır. Gerçekte olan şeyleri anlatır. Mitlerdeki karakterler olağanüstü varlıklardır. Onların ne yaptıkları çok eski zamanlarda “Başlangıç” zamanında biliniyordu. Mitler bu kahramanların yaratıcılıklarını gösterir. Onların kutsal ve olağanüstü oluşlarını açıklar. Kısaca mitler, çeşitli kutsal, olağanüstü değerleri açıklar. Bütün bunlar dünyayı kuran ve bugüne kadar getiren gerçek değerlerdir. (Seyidoğlu, 2019: 16).

Mit ve ritüel ilişkisine dair Avrupa’da pek çok çalışma yapılmıştır. Bunlardan en bilineni Mit-Ritüel Halkbilimi Kuramı’nın kurucusu Lord Raglan’ın, 1955 yılında yayınlamış olduğu “Mit ve Ritüel” adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada Raglan, mitlerin yalnızca ritler ile ilgili ortaya çıkmış anlatılar olduğunu ileri sürmüştür. Ritüeller, tarihi bir olayın sonucu olarak değil de tedrici olarak gelişmiştir. Ritüeli açıklamak için ortaya çıkan anlatıların mit olarak kabul edildiğini buna bağlı olarak da mitin tarihsel bir gerçekliğinin olmayacağı ifade edilmiştir (Çobanoğlu, 2019: 177-180). Robert A. Segal, Lord Raglan’ın Mit-Ritüel kuramını geliştirerek “Dinsel Mit-Ritüel Kuramı”nı ortaya atmıştır. Bu yaklaşımda din, ilkel bir bilim kabul edilmektedir. Dinin, mit ve ritüelin birbiriyle işlev görmesi ile esası oluşturduğu ifade edilmektedir (Segal, 2012: 173). O halde mit ve ritüelin, dinin ayrılmaz bileşeni olduğunu,

inanışların ise pratiğin bir parçası olduğunu söylemek mümkündür.

Din fenomenolojisi alanında önemli görüşlere sahip olan Durkheim, dinî fenomenleri, inançlar ve ritüeller olmak üzere iki kategoride ele alır; İnançlar, düşünceyle ilgili olup birtakım zihnî tasavvurlardan oluşmaktadır. Ritüeller ise özel eylem biçimleridir. Ritüeller diğer insanî uygulamalardan sadece, konularının özel doğası itibarıyla ayrılabilirler. Ritüeli sıradan eylemden ayırt eden yönü, hedefinin hususi doğasını meydana getiren inanç unsurudur. Bu yüzden inanç tanımlanmadan ritüel tanımlanamaz (Durkheim, 2011: 55-56, Deveci, 2021: 99).

Çalışmamızın bağlamını oluşturan “*inanış*” kavramı, ritüellerin anlaşılması için önemlidir. İnanış, en geniş anlamıyla bir şeye gönülden bağlanmak ve güvenmektir. Bir şeyin doğruluğu kabul edilir ve ona itimat edilir. Halk İnanışları ise dünya halklarının eskiden beri getirdiği inanış ve uygulamalardır. Bu inanış ve uygulamalar genellikle şifahi olarak aktarılır, görme ve duymayla yaygınlaşır (Eroğlu, 2020: 21-23).

Din, kutsal fikrine dayalı olan ve müminleri bir sosyo-dinsel topluluk içinde birleştiren bir inançlar, semboller ve pratikler kümesidir. Kutsal, dindışıyla tam bir karşıtlık içindedir; çünkü kutsalda huşu duygusu hâkimdir. Sosyologlar dini, bir tanrı ya da tanrılara olan inançla değil, kutsala gönderme yaparak tanımlamışlardır ve buna neden olarak, böylesi bir tanımın toplumsal karşılaştırma yapmayı olanaklı kıldığına işaret ederler (Marshall, 1999: 156).

E. B. Tylor, 1867 senesinde “*Animizm*” yani ruhlara inanış, ruhçuluk anlamına gelen bir tabir kullanmıştır. Tylor rüyalarda görünen ruh, ölü ruhu ve başka ruhlara inanışın, bütün dinlerin kökü olduğunu ileri sürmüştür. Ruhların farkına varış dinin mühim bir kaynağını teşkil etmektedir (Schimmel, 1999: 284). Buradan hareketle doğadaki her varlığın bir ruhu olduğuna inanılmış ve her varlığa maddi varlıklarının ötesinde kutsal bir değer atfedilmiştir denilebilir.

Eliade, tüm dinleri kutsalla ilişkilendirmiştir. Eliade’ye göre en ilkel insandan en gelişmişine kadar tüm dinlerin tarihi, kutsalın oluşumundan ibarettir. Kutsal, bir nesnede, taş veya ağaçta tezahür edebildiği gibi, bir Hristiyan için kutsal olan Tanrı, İsa’da bedene bürünerek tezahür etmiştir (Adam, 2020: 51).

Durkheim, din tanımını kutsal ve dindışı ayırımına dayandırır. Ona göre din, kutsal şeylere, ayrılmış, yasaklanmış şeylere ilişkin inançlar ile uygulamaların oluşturduğu bir sisteme sahiptir. Durkheim’a göre kutsal, toplum tarafından ortak ülkünün bireyler tarafından yaşatılması amacıyla meydana getirilmiş kolektif bir bilincin ürünüdür. Yani kutsalı meydana getiren anlayış toplumun kendisidir. Herhangi bir şey, insanların onu sıradan, gündelik

kullanımdan kaldırması ile kutsal olur. Kısacası toplum tarafından yasaklanarak bir tabu haline getirilen şey kutsal sayılmaktadır. Toplum tarafından kabul görmüş kutsal tartışılmaz ve inkâr edilemez bir boyuta gelir. Durkheim'ın bu yaklaşımında kutsal, sosyolojik ve seküler olmak üzere iki açıdan ele alınmaktadır (Borgeud, 1999: 58, Adam, 2020: 49).

Ritüellerin etkili olduğu toplumsal alanlardan biri olan dinin etki alanları gündelik yaşama kadar uzanmaktadır. Ritüeller inançlı bir insanın hayatında büyük öneme sahiptir. Bu geçiş ayinlerinden en mükemmeli bir yaş grubundan bir başkasına, (çocukluktan gençliğe) veya fani dünyadan baki dünyaya (ölüm) geçiş sırasında meydana getirilmektedir. Bunlara ek olarak doğum ve evlilik törenleri de vardır ve bunların her birinde her zaman bir topluluğa katılma töreni söz konusudur. Bir çocuğun doğması biyolojiktir. Çocuk doğduğunda yalnızca fiziki bir varoluşa sahiptir. Ailesi onu henüz tanınmamış ve cemaat tarafından kabul edilmemiştir. Bir yeni doğana tam anlamıyla “canlı” statüsünü, doğumdan hemen sonra uygulanan ayinler/ritüeller vermektedir. Çocuk yalnızca bu ayinler sayesinde canlılar cemaatiyle bütünleşmektedir (Eliade, 1991: 161).

Toplum tarafından kabul edilen kişi kutsal bir mahiyete erişmektedir. Toplumun kabulü kişinin toplum tarafından belirlenmiş ritüel eylemleri yerine getirmesine bağlı kılınmıştır. Bu bağlamda geçiş ritleri ve bu ritlerin işlevleri, bireylerin hayattaki yol haritasını belirlemesi açısından büyük öneme sahiptir.

A.V. Gennep, geçiş dönemlerinde meydana gelen ritüelleri; ayrılma ritleri, ara ritler ve kaynaşma ritleri olarak tasnif etmiştir. A.V. Gennep bu tasnifi yaparken üç kategorinin de aynı topluluk ve aynı tören bütünü içinde geliştirmediğini belirtmektedir. Söz konusu tasnifin tüm toplumları kapsayıcı evrensel bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Geçiş ritleri, kişilerin bir statüden bir başka statüye geçiş yaptıkları toplum tarafından organize edilen geleneksel ritüellerdir. Kişinin eski statüsünden ayrıldığı, yabancılaştırıldığı ayrılma ritlerini kapsamaktadır. Ayrılma ritlerinde, kişinin önceki rolü gündemden kaldırılarak eski egosu (ben'i) öldürülür (Hanko, 2006: 131). Ayrılma evresi kişinin veya grubun toplumsal yapıda mevcut daha önceki bir sabit noktadan, bir dizi kültürel koşuldan ya da ikisinden de kopmasını işaret eden sembolik davranışlardan oluşmaktadır (Turner, 2018: 95-96). Victor Turner'a göre bu semboller ritüelin en küçük birimidir. Simgeler, ritüellerin performansı sırasında ritüel katılımcılarının birbirleriyle yoğun iletişime geçmesini sağlamak ve ahlaki davranış kalıplarını yenilemektedir. Bu sayede grup, birliğini yeniden kurmaktadır (Bell, 1997: 42, Deveci, 2021: 135-136).

Kişiyi yeni bir statüye geçmeye hazırlayan geçiş ritleri, kişinin hayatında meydana gelen değişikliğin farkına varmasını sağlamak, üstüne alması gereken yeri, görevleri ve

hakları tanımlamaktadır. Bilgi aktarımı sağlayarak, kişinin o konudaki yeterliliğini test etmektedir. Bu evrede kişi geçici olarak doğa tarafından kendisine aktarılan rolünü kabul etmelidir. Geçiş sonrası kaynaşma ritleri ile ritüel tamamlanmaktadır. Kaynaşma ritleri kişinin yeni statüsünü alıp, yeni rolünü kabul ettiği ritlerdir. Bunların karakteristik özelliği; kişinin ondan beklenen görevleri gerçekleştirmek için becerilerini ve yeni rolüne adapte olma istekliliğini sergilediği sembolik olarak yaptığı ilk icraatlardan oluşmaktadır (Hanko, 2006: 131).

Geçiş anı olan eşik, somutlaştırılarak bir kapı olarak hayal edilmiştir. Kapı, sıradan bir evde dış dünya ile ev içi dünya, bir tapınakta ise din dışı dünya ile kutsal dünya arasındaki sınır olarak yorumlanır. Eşiği geçmek yeni bir dünyaya girmektir. A. V. Gennep, eşikte biten ritlerin ara ritler olduğunu ifade etmiştir. Eşik ritleri, birleştirici ritler değil birleşmeye hazırlık ritleri olarak kabul edilmektedir (Gennep, 2022: 29). Ara ritler, gebelik, nişan, erginlenme törenleri olarak sıralanabilen ritlerdir (Gennep, 2022: 19). Ara ritler, belirli hedefe bağlı, süreç seyri içerisinde istikrarı bozmayan ritlerdir. Hazırlık ritlerinde genellikle yeni dünya ile kaynaşmadan önceki ritler yer almaktadır.

Rit durumları, yalnızca kişinin hayatındaki kronolojik statü sıralaması olarak görülmemelidir. Burada birçok statü ve rol değişiklikleri söz konusudur. Geçiş ritleri, rollerin etkileşimini içermekte, içlerinde değişime maruz kalan bütün toplumsal değişiklikler aleni ve kurallara uygun yapılmaktadır. Geçiş ritleri, kişi merkezlidir. Kişinin durumunda meydana gelen değişiklik onun öncelikli dürtüsünü göstermektedir. Bu ritlerin tekrarı yoktur. Kişi hayatında bunları bir kere tecrübe eder. Ayrıca geçiş ritleri, önceden tahmin edilir çünkü ritlerin gerçekleştirilmesi için önceden hazırlık yapılmaktadır (Hanko, 2006: 131-132). Geçiş ritlerinde, doğum ve ölüm insan hayatında bir kere gerçekleşmektedir. Ancak bazı istisnai durumlarda olmaktadır. İkinci doğum veya yeniden evlenme gibi. Bunları ara ritler kapsamında değerlendirmek doğrudur.

Çalışmamızda, A. V. Gennep'in geçiş dönemi ritlerinin, üç aşamasına bağlı kalınmıştır bunlar; eşik öncesi (preliminal), eşik (liminal) ve eşik sonrası (postliminal) dönemlerdir. Ana dönemler olarak; doğum, evlenme, ölüm, ara dönemler olarak askerlik ve hac ziyareti ele alınmıştır. Doğum dönemi ritüellerinden doğum öncesi, pre-liminal evreyi ve ayırma ritlerini içermektedir. Bu evrede gebe kalmaya yönelik uygulanan geleneksel tedavi yöntemlerinden anne ve çocuğu doğuma hazırlamayı amaçlayan inanış ve uygulamalara kadar pek çok unsur yer almaktadır. Bu evrede gerçekleştirilen ritüel eylemlerin çoğunluğu anne ve bebeği zararlı etkilerden koruma amaçlıdır. Doğum esnası, liminal evreyi ve geçiş ritlerini içermektedir. Doğumun gerçekleşeceği andan başlayarak doğum sonrasına kadar

devam eden inanış ve uygulamalar yer almaktadır. Bu evrede gerçekleştirilen ritüel eylemler, daha çok doğumu kolaylaştırma amacına yöneliktir. Doğumdan sonraki süreç ise post-liminal evreyi ve birleşme-bütünleşme ritlerini içermektedir. Doğum sonrası dönemde uygulanan ritüeller, çocuğun yeni dâhil olduğu topluma uyum sağlaması ve toplum tarafından kabul görmesi amacıyla yerine getirilmektedir. Anne ve çocuğun toplumsal farklarını silen bir süreç işlemektedir.

Evlenme dönemi ritüelleriden evlilik öncesi, pre-liminal evreyi ve ayırma ritlerini içermektedir. Bu süreçte uygulanan ritüeller, evlilik müessesinin kurulmasına yöneliktir. Eşiğe geçiş anında değil ama eşiğin hemen öncesinde biten nişan, nikah gibi ara ritler yer almaktadır. Evlilik sırası, liminal evreyi ve geçiş ritlerini içermektedir. Gelin kızın eşikten geçiş anının gelin göçürme ya da gelin alma gibi ritüel edimler ile sembolleştiği süreçtir. Gelin ve damat olarak her iki bireyinde yeni bir topluma geçişini sağlayan uygulamalar yer almaktadır. Bunun yanında geçiş aşamasında evlilik uygulamalarında icra edilen oyunlar ve sözlü halk edebiyatı ürünleri gibi pek çok kültürel unsur yer almaktadır. Evlilikten sonraki süreç, post-liminal evreyi ve birleşme-bütünleşme ritlerini içermektedir.

Ölüm dönemi ritüelleriden ölüm öncesi, pre-liminal evreyi ve ayırma ritlerini içermektedir. Burada ölüm vaktini anlamaya yönelik birtakım inanışlara yer verilmiş ve ölüme hazırlık ritleri ele alınmıştır. Ölüm sırası, liminal evreyi ve geçiş ritlerini içermektedir. İnanç sistemlerine bağlı olarak yerine getirilen uygulamalar kişinin öleceği anlaşıldığı andan itibaren başlayarak ölüm anına kadar devam etmektedir. Ölümü gerçekleştiren kişiler, son yolculuğuna uğurlanmadan önce, sonraki hayatlarına hazırlanmaktadır. Ölünün yıkanması, kefenlenmesi ve cenaze namazının kılınması gibi kişinin öteki âleme geçişini kolaylaştırıcı ritler meydana getirilmektedir.

Ölüm sonrası süreç, post-liminal evreyi ve birleşme-bütünleşme ritlerini içermektedir. Ölen kişinin defni sonrasında, yaşayanlar için olağan yaşama dönük, ölü yemeği, gibi birleştirici ritler uygulanmaktadır. Ölünün yeni statüsüyle birleştirilmesi için ise toplumca tabu ve yasaklarla çevrili belirlenen bir yas süreci geçirilmektedir. Yas sürecinde meydana getirilen ritüeller yaşayanlar ve ölüler dünyası için bir düzen sağlamaktadır.

Mircea Eliade, doğum, evlenme ve ölüm geçiş ritüellerinin hepsinde erginlenme senaryosunun bulunduğunu söylemektedir. Çünkü ritüellerin hepsinde köklü bir ontolojik rejim ve toplumsal statü değişimi meydana gelmektedir (Eliade, 2017: 163). Erginlenme terimi, maksadı ile erginlenecek olan kişinin sosyal ve dini statüsünde kesin bir değişim meydana getirecek olan ritüeller ve öğretiler bütünü ifade edilir. Erginlenme ritüeli ile aday beşeri cemaate, manevi ve kültürel dünyanın içine girer. O sadece davranış kalıp ve

tekniklerinin yanı sıra kabilenin kutsal mitlerini ve geleneklerini, Tanrıların isimlerini ve onların çalışmalarını ve tarihini, zamanın başlangıcında tesis edilmiş olan kabile ve doğaüstü varlıklar arasındaki ilişkileri öğrenir. Adayın kutsal bilgiye nail olabilmesi için her şeyden önce ruhsal olarak hazırlanması gerekir. Erginleyici imtihanların büyük bir kısmı, dirilişin ya da yeni doğumun takip ettiği ritüel bir ölümü ima etmektedir. Her erginlenme ritüelinin merkezi anı, adayın ölümünü ve topluma geri dönüşünü sembolize eden bir törenle temsil edilmektedir. Aday, hayata başka bir varlık tarzını kabul ederek yeni bir insan olarak dönmektedir. Ayrıca erginleyici ölüm, çocukluğun, cehaletin ve dindışı durumun sonuna da işaret etmektedir (Eliade, 2014: 12-16).

Erginlenme ritüellerinin yapısını, ritüel ölüm ve yeniden doğum temasının, simgeler yardımıyla gerçekleştirilmesi oluşturmaktadır.

Geçiş öznelerinin, yeni bir duruma geçebilmeleri ve bu dönüşümün gerçekleşebilmesi için varlığının yeniden şekillendirilmesi gerekir. Bu durum eskiye ait olanın yok edilmesi yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bunun içinde sembolik ölüm meydana getirilmektedir (Deveci, 2021: 388). Kısacası kişi, hayatının her geçiş döneminde yeniden doğar. Bu doğumun gerçekleşmesi onun sahip olduklarını yitirmesine bağlıdır.

I. BÖLÜM

1. DOĞUM İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

Türk toplumunda evlilik, topluma dâhil olmak açısından başlangıç noktasıdır. Ancak bir evlilikte çocuk olmazsa aile kurulmuş olmaz. Bu nedenle insanlar çocuk sahibi olmak için çeşitli ritüellere başvurmuştur. İnsanlar hem çocuk sahibi olmak için hem de birtakım nedenlerle gebeliği engellemek içinde çeşitli eylemlerde bulunmuştur. Amaç ve tür noktasında diğer geçiş dönemlerine göre biraz daha karmaşık yapıya sahip olan doğum evresinde yapılan ritüel eylemler; Doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olarak üç aşamada değerlendirilmiştir.

1.1. Doğum Öncesi

Doğum öncesi ritler, eşik öncesi (pre-liminal) evre kapsamındadır. Geçiş dönemlerinin ilk ayağını oluşturan doğum evresinde meydana gelen adet ve uygulamalar, öncelikle doğumun henüz gerçekleşmediği zamanda kadını ve çocuğu doğuma hazırlamayı amaçlamaktadır. Doğum öncesinde bireyler çocuk sahibi olmak, olası gebeliği engellemek, çocuğun cinsiyetine, fiziksel ve ahlaki özelliklerine müdahale etmek amaçlı pek çok ritüel eyleme başvurmuştur.

1.1.1. Gebeliği Engelleme ve Sonlandırma

Aile olmanın başlıca şartı olan çocuk, bireylerin arzu etmediği bazı zamanlarda meydana geldiğinde kişiler gebeliği engellemek amaçlı uygulamalara başvurmuştur. Bu durumun meydana gelmesinin sebebi genellikle çok çocuklu ailelerde ailenin artık yeni doğacak çocuğa maddi ve manevi anlamda bakamayacak olmasıdır. Bu nedenle bireyler kendi bildikleri uygulamalarla gebeliği engellemeye ya da sonlandırmaya çalışmışlardır. Gebeliği sonlandırmak, diğer bir ifadeyle düşük yapmak için birtakım ritüel eylemlerde bulunulmuştur. Değişen yaşam şartlarına bağlı olarak sözü edilen uygulamalarda, zaman içerisinde değişim geçirmiştir. Günümüzde modern tıp ve teknolojik gelişmeler insanlara sağlık açısından yeni imkânlar tanımaktadır. Bu imkânlar dâhilin de çeşitli tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Modern tıbbın henüz gelişmediği eski dönemlerde insanoğlunun kendi keşfettiği halk sağaltma yöntemleri geliştirilmiştir. Bu sağaltma yöntemleri modern tıbbın da temellerini oluştururken eski dönemlerde pek çok insanın ölümüne neden olmuştur. Halk sağaltma ya da halk hekimliği yöntemlerini Pertev Naili Boratav, şu şekilde tanımlar:

Halkın, olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği diyoruz” (Boratav, 2013: 139). Halk hekimliği yöntemleri, halk inanış ve uygulamaları kapsamındadır. Halk inanış ve uygulamaları, geleneksel çevrelerde varlığını halen devam ettirmektedir.

İlçede gebeliği engellemek için bilinen bir ilaç ve yöntem bulunmamaktadır. Kaynak kişilerden alınan bilgilere göre gebelik durumunun engellenmesi için evli çiftlerin cinsel birliktelikte bulunmamaları gerekmektedir (KK1, KK3, KK7). Halk arasında “süt korur” inanışı oldukça yaygındır bu nedenle, birçok kadın doğum sonrası emzirme döneminde korunmaya gerek duymamaktadır (KK35). Ancak günümüzde sütün ve emzirmenin bir korunma yöntemi olmadığı ortaya çıkmıştır. Günümüzde modern tıp imkânları sayesinde ortaya çıkan pek çok korunma yönteminin gebeliği önlendiği söylenebilir.

Gebe kalındıktan sonra ise çocuk istemeyen aileler çeşitli yöntemlere başvurarak gebeliği sonlandırmaktadır. Günümüzde modern tıp yöntemleriyle kürtaj olunurken eski dönemlerde yörede düşük yapmak için bilinen uygulamalar: Rahme patlıcan debesi (sapı) koymak, yüksek yerlerden zıplamak, bir yerden tepe taklak sarkmak ya da ağır şeyler taşımaktır (KK4, KK5, KK25, KK54). Yörede köy ebeliği yapan koca karıların kendi bildikleri yöntemler ile gebeliği sonlandırmak amaçlı gebe kadınları tedavi ettiği ifade edilir. “Eşimin babaannesi köylünün doğumunu yaptırmış, köy ebesiymişti. Çocuk düşsün diye gülün(hindinin) kanadını denermişti” (KK27). Söz edilen halk hekimliği sağaltma yöntemleri, “Gerçekçi-Akılcı Sağaltma Yöntemleri” grubuna girmektedir. Boratav, bu yöntemlerde herhangi bir büyülik nitelik olmadığını, yalnızca ilaçla sağaltmaya gidildiğini ifade etmiştir (Boratav, 2016: 145).

Salahaddin Bekki, halk ilaçlarının, bitkisel, hayvansal ve madensel kaynaklar ile üretilmekte olduğunu, tek tek veya kombine olarak kullanıldığını söylemektedir. Bu ilaçların çoğunluğu bitkilerden elde edilir. İlkel şartlarda hazırlanan ilaçlar arasında en çok infüzyon, hap, toz, tütsü ve merhem gibi farmasötik şekiller öne çıkmaktadır (Bekki, 2017: 206).

Ayrıca bu ilaçlar halk arasında, “Kocakarı ilaçları”, “ev ilaçları”, “ara ilacı”, “dul karı ilacı” olarak bilinmektedir (Üçer, 1989: 253-266). Yörede gebeliği sonlandırmak için çeşitli ilaçların yapıldığı ifade edilmekte ancak bu tarifler genel itibarıyla bilinmemektedir. Bir kaynak kişimizin: “Çocuk düşürmek için benim kaynana ilaç içmişti, penisilin iğnesi tozunu içmişti ” (KK25). Şeklinde verdiği bilgiye göre çocuk düşürmek için bilinen en etkili yöntem toz ilaçlardır.

1.1.2. Gebe Kalma

İnsanlık tarihinde çocuk sahibi olmaya büyük önem verilmiştir. Aile kurmanın başlıca etkenlerinden biri çocuk sahibi olmaktır. Bu nedenlerle akrabalık kurumunun ve sahip olunan soyun güçlenmesi açısından doğum sayısının artması hedeflenmiştir. Özellikle geleneksel ve etnik topluluklar, nüfus çokluğu ile kendilerini daha güçlü hissetmektedirler. Ataeril toplumlarda erkek çocuğa sahip olmak önemli bir olgudur. Bu durum, erkek çocuğun soyun devamını sürdürmesi ile ilgilidir. Tüm insanlığın soyunu devam ettirmek için çoğalmak istemesi insanlığın yaratılışından gelen bir gereksinimdir. Bu bakımdan çocuk sahibi olamayan bireyler normal dışı bir süreç içerisinde değerlendirilmektedir.

Çocuğun varlığı, mitlerde ve kutsal kitaplarda yaratıcının insanlara verdiği bir nimet ve lütuf olarak yer aldığı görülür. İnsanların yaratıcı ile ilişkilerine bağlı olarak çocuk ya da çocuksuzluk motifi işlenmekte, çocuğun varlığı anne ve baba için nimet olarak görülmektedir. Bu bakımdan çocuk sahibi olanların yaratıcı ile iyi ilişkiler içinde olduğu, çocuk sahibi olamayanların ise yaratıcı tarafından sevilmediği düşüncesi vardır (Sayar, 2015: 69-69). Çocuksuzluk toplumda dışlanmaya sebep olmuş, bu durum Türk halk anlatılarına da yansımıştır.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu'nda, Bayındır Han, bir toy verir. Toya gelen misafirler arasında Dirse Han 'da vardır. Dirse Han'ın hiç çocuğu olmadığı için kara otağda ağırlanır ve kara koyun yahnisinden ikram edilir. Dirse Han, oğuz beylerinin bu davranışı karşısında çok üzülür. Çocuksuzluğuna çare ararken hanımının verdiği fikir ile zor durumda olan kişilere yardım eder ve ziyafet verir. Sonunda çiftin bir oğulları olur (Ergin, 2019: 19-36). Bayındır Han, çocuğu olmayanların Tanrı tarafından cezalandırıldığını düşünmüştür bu nedenle Dirse Han'ı otağında iyi ağırlamamıştır. Dirse Han tüm bu olanlar karşısında çocuk sahibi olmak için Tanrı'yı memnun etmeye çalışmış ve bu amaçla çeşitli uygulamalara başvurmuştur. Bu durum günümüzde de benzer şekillerde devamlılığını sürdürmektedir.

Yörede çocuğu olmayan erkek veya kadınlar için, “*kısır*” ya da “*tohumusuz*” tabiri kullanılır (KK1, KK5, KK24). Eski dönemlerde, günümüzdeki modern tıp olanakları olmadığından kadınlar gebe kaldıklarını hemen anlayamamışlardır. Hatta yörede: “*Hamuru mayalarsın günü gelince kabarır*”(KK4). Şeklinde bir tabir vardır bu kadının hamile olduğunu ancak karnı şiştiğinde anlamasını ifade etmektedir. Kadınlar hamile kaldıklarını adetleri geciktiğinde, bazı yiyeceklere aşırı hassasiyet gösterip bazı yiyecekleri aşırı yemek istediklerinde ve mide bulantıları olduklarında anlamaktadırlar (KK4, KK5). Kadın hamile

kalıp kalmadığını belli bir yaş almış bilge kadınlara sorarak öğrenebilir (KK5). İlçede hamile kadın “gebe”, “hamile” olarak isimlendirilir (KK1, KK5, KK7).

Pertev Naili Boratav, çocuksuzluk sağaltımına ilişkin çareleri iki bölümde değerlendirmiştir ilki olağanüstü güçlerden yararlanmalar ve çeşitli büyüklük işlemler, diğeri akılcı-gerçekçi "ilaç" ve "onarma" tipinde işlemlerdir (Boratav, 1984: 144). Sedat Veyis Örnek ise çocuksuzluk sağaltımına ilişkin çareleri; dinsel-büyüsel nitelikteki sağaltmalar, halk sağaltmacılığı alanına girenler ve tıbbi sağaltma alanına girenler olmak üzere üç başlık altında toplar (Örnek, 1979: 185). Orhan Acıpayamlı ise pratikleri temelde majik pratikler, dinî pratikler, tıbbî pratikler şeklinde bir tasnifle kategorize ederken dini pratikleri, sihir sistemi içinde inceler (Acıpayamlı, 1974: 127). Sınıflandırmalardan hareketle dini pratikler ve sihir pratiklerinin birlikte ele alındığını görüyoruz. Bu durum din ve büyüün birtakım benzerliklere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Malinowski, bu benzerliklerden bahsederken din ve büyüün yalnızca mitolojik geleneğe dayandığını, ikisinin de mucizevi bir atmosferde var olduğunu ve ikisinin de eylemlerini dünyevi evrenin eylemlerinden ayıran tabular ve kurallar ile çevrili olduğunu ifade eder (Malinowski, 2020: 92). Bu ortaklıklar sebebiyle din ve büyü pratiklerinin iç içe geçmiş olduğu görülmektedir.

Yörede gebe kalmak için başvurulanan ritüel edimler, üçe ayrılmaktadır: Kutsal mekân ziyareti, ocaklara başvurma ve köy ebelerine başvurmaktır. Kutsal mekân ziyaretlerinde ve ocaklara başvurmada halk inanışlarına bağlı olarak dinsel ve büyüsel işlemler esas alınırken köy ebelerinin sağaltma işlemlerinde, akılcı-gerçekçi uygulamalar esas alınmaktadır.

1.1.2.1. Kutsal Mekânları Ziyaret Etme

Anadolu insanının çocuk sahibi olmak için kutsal mekânları ziyaret etmesi ve orada birtakım ritüellerde bulunması inanç temelli eylemler olup Şamanizm kalıntısıdır. Ölmüş ataları anma ve onlar için kurban verme âdeti; Geleneksel Türk dini tarihi için oldukça önemlidir. Anadolu insanı, Tanrıya yakın hissettikleri kişileri ve tanrının sevgisini almış olduğuna inandıkları kişileri yüceltmişlerdir ve zor zamanlarda o kişilerden medet ummuşlardır (Kuşdemir, 2020: 28). Atalar kültüründe; ölen ataların ve babaların ruhlarının geride kalanlara iyilik ya da kötülükte bulunabileceği inancı onlara karşı duyulan minnet hissi vardır. Ölen atalardan sadece saygı değer olarak görülenlerin ruhu ve mezarı kült olarak görülmektedir.

Eski Türklerde büyük ve kahraman ataların ruhlarının yaşadığı ve gömüldükleri yerler ve ruhlarının takdisi, Müslüman Türklerde İslami bir kisveye bürünmüş evliyanın ve büyük

şehitlerin mezar ve türbeleri ziyaret edilerek dua, adak ve dilekte bulunularak varlığını sürdürmüştür (Günay ve Güngör, 1997: 51-55).

Eski Türklerde mukaddes kabul edilen ağaçlara, ata mezarlarına, kam mezarlarına çaput bağlayarak, saç ve kurban sunarak çocuk istenmiştir bu durum İslami devirlerde ata mezarlarına ziyaret ve hürmet olarak devam etmiştir. Evliya, ermiş, veli gibi adlar altında ziyaret edilen ata mezarları, türbeler bugün varlığını sürdürmektedir. Eski Türk inançlarının İslami bir şekle dönüşmesi, tekke ve tasavvuf çevresinde yetişen kolonizatör Türk dervişlerinin, dede ve babaların rolü büyüktür (Kuşdemir, 2020: 29-30). Derviş, dede ve baba gibi zatlar etrafında oluşturulan menkıbeler de inanın devamlılığını sağlamıştır.

İnsanların ata, dede veya evliyalara, gerçekleşen ölümlerinden sonra saygı duymaya devam etmeleri, ölen zatların ölümden sonra ruhlarının yaşadığına inanması ile ilgilidir. Antropolojik din araştırmalarının temellerini atan Edward B. Tylor'ın animizm kuramında ilkel dinlerin özünün animizm, ruhlara inanç olduğunu ileri sürmüştür (Malinowski, 2020: 9). Söz konusu kurama göre insan ölümü sonrası ruh bedenden çıkmakta ve varlığını sürdürmektedir. Bu düşünce çerçevesinde atalara tapınma inancı ortaya çıkmış bütün iyilik ve kötülüklerin onlardan geldiğine inanılmıştır. Ruhların kötülüklerinden korunmak, yardımlarını almak için ruhlara kurban verilmekte ve dua edilmektedir (Schimmel, 1999: 17). Bu çerçevede değerlendirdiğimizde ritüel mekânlarının seçiminde kutsal mekân tercihinin nedeni anlaşılmaktadır.

Kahramankazan'da kutsal mekânlar çerçevesinde gerçekleştirilen inanış ve uygulamaların doğum öncesinde başladığı ve doğum sonrası da devam ettiği görülmektedir. Kutsal mekânları ziyaret, çoğunlukla çocuğu olmayan ve gebe kalındıktan bir süre sonra düşük yapan kişiler tarafından yapılmaktadır. Yörede doğum uygulamaları çerçevesinde en çok ziyaret edilen mekânlar, Akçaören köyündeki Şeyh Mehdi Hazretleri, Bitik köyündeki Zilve Dede, Kınık köyündeki Dede Hamamı, İçören köyündeki Dede Kuyusu ve Uçarı köyündeki Dedelik Ağacı'dır. İlçede kutsal mekânların büyük bir kısmı mezarlar olup ilçe halkının bu mekânlarda ibadet ettikleri tespit edilmiştir. Günümüzde sözü edilen, mekânlar, define avcıları tarafından tahrip edilmiştir (KK2).

Yörede bir kaynak kişimiz “*Dedenin Doruk*” denilen yere çocuk temennisi ile gidilip o yerde birtakım ritüellerde bulunulduğunu şu şekilde ifade eder: “*Çocuğu olmayanlar Çamlıdere türbesine ve Üçlerin Tepe'ye gider orada kurban keser ve namaz kılar. Üçlerin tepe denilen yerde üç şeyh bulunur ve onlardan çocuk dilenilir*”(KK1).

Kutsal mekan ziyaretini yapacak olan kimselerin hangi kutsal mekana gideceğinin belirlenmesinde kehanet türündeki ritüel edimlere başvurduğu görülmektedir. Gidilecek

kutsal mekânın belirlenmesinde “iğne veya bıçak paslandırma” uygulaması etkili bir yöntemdir.

Çocuk sahibi olamayan kişiler yedi sekiz haneden iğne veya bıçak gibi eşyalar toplamaktadır. Sonrasında evliya yatırırlarının adlarını sayarak topladıkları eşyaları yatırlara koymaktadırlar. Bu eşyalardan biri üç dört gün sonra paslandığında orada yatan zatın, kendilerini çağırdığı düşünülerek kurban kesilmektedir. *“Türbede nerede adadıysa üç dene şey atıyorlar. Hoca varsa iğnelik, bıçak nere çok küflenirse ora gidilirdi.”* (KK11).

Yörede çocuksuzluk sağaltımı için uygulanan ritüellerden birisi “*Satılma*” ritüelidir. Türk topluluklarında yaygın bir şekilde icra edilen ritüelin kaynağında “ölüm ruhu” olan inanç vardır. Doğan çocuklarını kaybeden ailelere, ölüm ruhunun musallat olduğu düşünülür. Bu nedenle devamlı olarak çocuklarını kaybeden aileler, sonraki çocuklarının yaşaması için satılma türündeki ritüeli icra eder. Ritüelde çocuğun bir başkasının çocuğu olduğu imajını vermek için bir başkasına satıldığı görülür. Bu yolla ölüm ruhundan gerçek saklanır ve ölüm ruhunun musallat olduğu bireylerle ilişkisi kesilir (Ergun ve Alptürker, 2017: 80).

Bitik köyünde, Hacı Bayram-ı Veli soyundan geldiği bilinen Zilve Dede’nin mezarı köy mezarlığında bulunmaktadır. Bayram ziyaretlerinde ilk olarak medfun zatın mezarının ziyaret edildiği belirtilmiştir. Zilve Dedesi adıyla anılan mezara özellikle gebelik sonrası düşük yapan kadınlar gitmektedir. Kaynak kişimiz bu durumu şu şekilde ifade eder: *“Çocuğu olmayan türbeye satıyor der eskilerimiz bizim buradaki türbemize şimdi de giden var. Oraya gidince adakta bulunulur çocuk olunca kurban kesilir”* (KK6).

Bitik köyünden bilgi aldığımız kaynak kişimizin ifadelerine göre söz konusu ritüel dizisi şu şekilde uygulanmaktadır: *“Çocuğu durmayanlar Zilve Dedesi var oraya gidilir bir iki rekât namaz kılınır, okunur dua edilir boyuna bebe düştüğünde eğer o çocuk durursa kurban kesersin dağıtırsın. Oraya hamileyi götürür orada döndürürsün. Hamilenin beline ip bağlanır o ip çocuk olana kadar durur. Gerçekten de çoğu zaman tutar.”* (KK8). Burada ipin kadının beline bağlanarak düğümlenmesi ipin tılsımlı hale getirilmesi sağlanır. İpin tılsımlı hale getirilmesi riti, daha çok bebeğin düşme durumunu engellemek amacıyla yapılmakta ve bu işleme düğümlenme büyüsi denilmektedir (Deveci, 2021: 206) .

Tılsım büyüünün en önemli ögesidir ve her büyü olayının çözümlenmesinin merkezinde her zaman tılsım bulunmaktadır (Malinowski, 2020: 75-76).

Satılma ritüel türünün başlıca özelliklerinden biri doğan çocuğa satıldığı türbenin adını verilmesidir: *“Çocuğu karnında durmaya kadın, dedelerin mezarına gittiğinde kurban adamak için çocuğa kızsı satı, oğlan ise satılmış adını koyar daha sonra kurban keser.”*

(KK3). Satılma ritüeli ile çocuk sahibi olduğunda çocuğa kutsanmış zatların ya da satılma ritüelini vermesi söz konusu ritüelin diğer adımlarından biridir.

Kaynak kişilerimizin ifadelerine göre türbeye satılan bir çocuğa satıldığı türbenin adının koyulması önemli olduğu gibi çocuğun hayatının sonraki dönemlerinde de satıldığı türbenin adı ile çağrılması önemlidir. Aksi durumda çocuğun rahatsızlandığı gözlemlenmiştir. Hatta bu durum, devam ederse çocuğun ölümüne neden olacağı düşünülmüştür: “Çocuk olması için Kızılcahamam’daki türbeye gidilir. Doğan çocuk kız olursa Aliye, erkek olursa Ali koyulur. Benim görüncem gitti türbeye, kızı oldu Aliye koydu adını. Halam gitti türbeye çocukları düşüyordu, durmuyordu türbeye gidince oğlu oldu adını Ali Coşkun koydu. Çocuğa hep coşkun diyorlardı ondan çocuk çok hastalandı eğer farklı isim koyarsan o çocuk hastalıktan kurtulmuyor. Sonradan çocuğu Ali olarak çağırdılar, Coşkun’u söylemediler sonra çocuk iyileşti” (KK24, KK25). Bu açıdan ritüel kusursuz şekilde işlemelidir, ritüel eylemin gerektirdiği işlemler uygulanmadığında temenni edilen sonuçlara ulaşılamadığı görülmektedir.

Yörede satılma ritüellerinden bir diğeri, “Kırk Yama Ahmet Gömleği” ritüelidir. Çocuksuzluk sorunuyla karşı karşıya olan aileler, çocuğu olan kadınlardan giysi parçası almaktadır. Kıyafet parçaları bu kadınların çocuklarına ait olup toplanan kırk parçadan gömlek dikilir. Çocuksuzluk durumunda olan ailenin yeni çocuğu olduğunda dikilen kırk yamalı gömlek yeni doğan çocuğa kırk gün boyunca giydirilir (KK13). Buradaki mantıkta yeni doğan çocuk, başka çocukların kıyafetlerinden birleştirilen gömleği giydiğinde kamufle olmaktadır. Bu sayede çocuğun ölüm ruhundan korunduğu düşünülmektedir.

Yörede ziyaret yerlerinde çocuksuzluğu giderme amacına yönelik olarak uygulanan ritüellerden bir bölümü, kutsalla temas ve kutsal gücün bulaşma ilkesi temelinde işleyiş gösterir. Kaynak kişilerimizden birisi hanımının hamilelik sürecinin yedinci aylarında sürekli düşük yaptığını bu nedenle Çamlıdere’de bulunan Semerkandî Hazretleri’nin türbesine gittiğini ifade eder. Kaynak kişimiz türbede, hanımıyla birlikte sırasıyla dua okuyup, ikişer rekât namaz kıldıktan sonra türbede yatan zatın saç ayağını başından geçirdiğini anlatır. Yörede bilinen hikâyeye göre türbede yatan peygamber soyundan geldiği düşünülen Semerkandî Hazretleri elinde tuttuğu saç ayağını yere atmıştır. Saç ayağının düştüğü yerden su çıkmıştır. Suyun olduğu yere ise türbesi dikilmiştir. Saç ayağının dualı olduğu ifade edilirken inanca göre günahı çok olan kimselerin saç ayağını başından geçiremediği belirtilir. Türbede yapılan ritüeller bununla sınırlı kalmamaktadır. Türbede yatan Semerkandî hazretlerinin asası el ele dolaştırılmakta söz konusu zatın fesi giyilmekte ve son olarak mezar taşına dokunulmaktadır (KK17). Burada kutsalın bulaşmasını sağlamak amacıyla sağaltım

yöntemleri uygulanmıştır. Durkheim temenni edilen kutsalın bulaşma şeklini şu şekilde ifade eder:

“Bir nesne ya da bir şahıs tarafından bizde uyandırılan hisler, bulaşıcı bir şekilde bu şeyin ya da şahsın ideasından onunla ilişkilendirilen tasavvura ve oradan da bu tasavvurların ilişkilendirilmiş olduğu nesnelere uzanır. Bizim bir kutsal varlığa karşı duyduğumuz saygı, bu şekilde bu varlığa dokunan, onu andıran ya da onu akla getiren her şeye nakledilir” (Durkheim, 2011: 436-437). Yörede kutsiyet atfedilmiş zatın eşyaları ile olan temasın kişilerde var olan sorunu gidereceği düşünülmüştür. Bu amaçla meydana getirilen uygulamaları, dini ve büyüsel pratikler olarak kabul etmek mümkündür.

Yörede tespit edilen büyü pratikleri içinde değerlendirilen bir diğer kutsal mekan merkezli ritüel, Kazan halkının sıkça ziyaret ettiği Kırıkkale, Keskinde bulunan Haydar Sultan Dede Türbesinde gerçekleştirilir. Çocuksuzluk sorunu yaşayan yöre halkı, çocuk temennisi amacıyla henüz doğmamış çocuklarını türbeye satar: *“Türbe’de asitli bir su var, suya eğilip dua ediyorsun bayılana kadar tutuyorlar seni orda. Adak diye bir dene bez bağlatıyorlar. Bir tane kurban keseceksin dediler. Biz öyle bir bez bağladık, kurban kestik. Sonra birde türbenin bahçesindeki ağaçta elma verdiler üç tane sapını çöpünü yiyin dediler, hiçbir şeyini atmayacaksın öylece yiyeceksin”* (KK11). Görüldüğü üzere kutsalın mahiyeti bulaşma ilkesine bağlıdır. Türbede yatan zatın yüceliği, etrafına yaklaşan, herkesi sirayeti altına almaktadır.

Kutsalın bulaşıcı etkisi hedeflenerek gerçekleştirilen diğer ritüel eylemler satılma ritüeli içerisinde değerlendirilmiştir. Satılma ritüelinin gerçekleştiği mekana ait olan bir ürün, ritüel öznesi tarafından tüketilir. Bu ürünler ritüel mekânının bahçesinde çıkan bir ağacın meyvesi olabildiği gibi taşı toprağı da olabilmektedir (KK11, KK30). *“Bir de Eyüp Sultana gittim, mezarın üstünden bir çay kaşığı kadar toprak yedim. Sonra türbenin örtüsünden kesip yeşil bir bez verdiler bunu hep çantada taşı dediler”*(KK11). Kutsalın bulaşma ilkesine bağlı olarak gerçekleştirilen ritüel edimler büyüsel pratiklerdir. Sir James Frazer’a göre, büyü, iki yasanın uygulanması yoluyla özel etkiler yaratmaktadır. Bu yasalar; *“benzerlik (homeopatik) ya da andırma yasası ve yakınlık ya da bulaşma yasasıdır.”* Frazer bu yasaları, *“Benzer benzeri yaratır; önceleri ilişki hâlinde olan şeyler, bu ilişkiye son verildikten sonra da söz konusu ilişki sürüyormuş gibi birbirleri üzerinde etkili olmaya devam ederler”*. Şeklinde formüle etmiştir (Mauss, 2005: 34).

Satılma ritüeli muhtelif Türk topluluklarında da görülmektedir. Başkurtlarda doğumu gerçekleştiren ebe, çocuğu, babasına, çocuğun ağırlığı kadar demir karşılığında satar. Bu

işlem ölüm ruhunu aldatmak için yapılmaktadır. İşlem sonucunda çocuğa Demir, Salıpalı ya da Satılmış gibi bir isimler verilmektedir (İnan, 1986: 174-175).

Türbelere çeşitli eşyalar götürülmektedir. Çocuk dileyen kimseler zincirli bebek emziği gibi eşyaları türbede bulunan bir ağaca takmaktadır. Kimi zaman ziyaret edenler tesbih veya seccadelerini türbeye hediye etmektedir bu eylem ile dileğin daha hızlı kabul olması amaçlanmaktadır (KK52).

Kutsal mekân merkezli gerçekleştirilen ritüellerin genelinde kurban kesilmektedir. Ölen ataların ruhu için verilen kurbanların kökleri en kadim zamanlardaki inanışlardan gelmektedir. Bu uygulamalar Şamanizm etkisi yadsınamaz bir gerçek olup inançlarımızın ve geleneklerimizin birleşmesi sonucu kendini göstermektedir. Türbelerde kesilen kurbanlarda, orada ki önemli görülen kişiyi ululaştırma ve temenniler için ona saygıdan da dolayı çareler arama düşüncesi vardır (Kuşdemir, 2004: 11). Ölü ruhuna hürmetten verilen kurbanın gerekli görülmesi, ölen kimsenin istemeyerek bu dünyadan ayrılmış olduğu, halen yaşamakta olanlara zarar vermek istediği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu düşünceyle hareket eden insan ölünün ruhunu yatıştırmak için ona kurban ve hediyeler vermektedir (Schimmel, 1999: 17). Kurban verme ritüeli İslam dünyasında dinin gereklerinden biri olarak ibadete dönüşmüştür. Ritüelin ibadet olarak uygulanması, iman eyleminin ritüele katmış olduğu dini işlevdir. Kurban eylemi İslam dünyasında dini işleviyle kabul görmüş olsa da temellendiği nokta bir arketipsel eylemin tekrarı olmasıdır.

1.1.2.2. Ocaklara Başvurma

Çocuğu olmayan bireylerin başvurduğu yerlerden biri de Ocaklardır. Ocak, belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltma gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimse anlamına gelmektedir (Boratav, 2016: 129). Ocaklı kendi soyundan olmayan kimselere “el verebilir”. El verme, büyüklük gücüne sahip olan ocaklı kimsenin, kendinden sonraki kimselere bu gücü sürdürmesini sağlamak amaçlı aktarım yapmasıdır (Boratav, 2016: 129). Ocaklı gücünün bir başkasına devredilmesi işi birtakım ritüellerle gerçekleştirilir. Ocak olan kişi avucuna aldığı unu, tuzu ve külü, geleneği devam ettirecek kişiye yalatarak ya da o kişinin ağzına tükürerek güç aktarımı yapar. El verilen kişi ocak olan kişinin soyundan gelebildiği gibi akrabalık bağı bulunmayan ancak bu görevi üstlenecek bir kişi de olabilmektedir (Uyar, 2013: 25).

Ocaklar Anadolu’da pek çok hastalığın tedavisini çeşitli yöntemlerle gerçekleştirmektedir. Yörede ocakların çocuksuzluk sağaltımında “*bel çekme, bel ovdurma*

veya yakı vurma” olarak bilinen sağaltma işlemi uygulanır. Sihirsel yöntemlerin de kullanıldığı bu işlemleri Mekanik (Parpılama) tedavisi olarak değerlendirmekteyiz. *“Hastaların vücutlarını dağlayarak, çizerek, delerek, keserek ya da vücutlarına değnekle vurarak [veya elle veyahut bir nesne ile sıvazlayarak] yapılan sağaltma türüne parpılama denmektedir”* (Acıpayamlı, 1989: 1-8). Yörede bel çekme işlemini kaynak kişimiz şu şekilde ifade eder: *“Çocuğu olmayan kadının beli ovulur. Yakı çekilir. Kadının beli açıksa önce bacaklarından kollarından çekerlerdi, bel açıklığı kapansın diye, sonra asfalta dökülen kara zifti eritip sırta sararlardı”* (KK25). Bel çekme işleminde tedavi edilen kadının önce etleri çekilerek masaj yapılır, ardından beli çekilir, en son yakı vurulur (KK7). Yakı, geleneksel tedavi yöntemlerinin olduğu dönemlerde sıcak bir karışım elde edilerek uygulanmıştır. Yörede bu karışımın içerisine yumurta koyulabilmektedir (KK41).

Bir kaynak kişi, bel çektirmek için hanımını yöreden ayrı olarak bir yere götürdüğünü ifade etmektedir. Bu işlemde bir kişi yere uzanmakta ve ayaklarına bir kişi oturmaktadır. Tedavi olan kişinin kafası tutularak çekilmektir (KK7). Bu yöntemde, kemiklere sündürme işlemi uygulanarak vücutta olduğu düşünülen bir bozukluğun giderilmesi amaçlanmaktadır. Bir diğer yöntem şişe kapama tedavisidir. Bu tedavi yöntemi günümüz doktorları tarafından uygulanmakta ve kupa tedavisi olarak bilinmektedir. Yörede köyün yaşlı kadınları ve ebeleri tarafından yapıldığı kaynak kişilerce ifade edilmektedir (KK1). Bele uygulanan bu yöntemler sorunun bel gevşekliğı soğukluğu veya kaymasından kaynaklandığı düşünülerek yapılmaktadır.

1.1.2.3. Köy Ebelerine Başvurma

Yörede çocuksuzluk durumu ile karşı karşıya olan kadın bu durumdan kurtulmak için köy ebelerine başvurmaktadır. Kriz anlarında ortaya çıkan köy ebelerinin, bulundukları yörelerde, kadınlara doğum sırasında yardımcı oldukları gibi gebe kalamayan kadınları tedavi ettikleri de bilinmektedir. Köy ebelerinin uyguladıkları tedavi yöntemleri, Gerçekçi-Akılcı Sağaltma Yöntemleri kapsamındadır.

Bir kaynak kişimiz kısırlık sebebiyle gittiği köy ebesinin, kendisine uyguladığı tedaviyi bu şekilde ifade etmektedir: *“Benim çocuğum olmuyordu. Tavana kancalar koymuştu yaşlı bir kadındı bunu yapan köy ebesi. Killi bir yün onları top yapmış bir halde yağlayıp vajinadan fitil yerleştirir gibi yerleştirdik”* (KK27). Bu işlem, rahmi kirli veya yumurtalıkları iltihaplı olanlara uygulanan “Çıkı Koyma” yöntemi olarak bilinmektedir.

Kaynak kişilerden alınan bilgilere göre köy ebelerinin, çocukları olmayan kadınlara uyguladıkları tedavi yöntemleri arasında kendi yaptıkları özel ilaçlar ve kürler bulunmaktadır. Ancak bu ilaçların tarifi kaynak kişilerce bilinmemektedir (KK4, KK27). Köy ebelerinin uyguladıkları bir başka yöntem kadının buhara oturtulmasıdır. Kadının, üşütme sebebiyle sorun yaşadığı düşünülüyorsa, kadın, kaynatılan süt buharına oturtulur. Kadının rahminde bir enfeksiyon olduğu düşünülüyorsa bu enfeksiyonun sökülmesi için kadın, kaynatılan soğan kabuğu buharına oturtulur veya maydanoz haşlanıp suyu ılıtıldıktan sonra kadının rahmine pansuman yapılır (KK4, KK5, KK6).

1.1.3. Doğum Öncesi Hastalıklar

Gebelik döneminde anne adayları vücudunda meydana gelen fiziksel değişimden dolayı pek çok rahatsızlık geçirebilir. Gebelikte, halk arasında gelincik olarak bilinen bir hastalık meydana gelmektedir. Gebe kadının karnının normale oranla daha çok şişmesi gelincik hastalığının belirtisidir. Gelincik hastalığının tedavisine “*gelincik sıvaması*” denilir. Tedavi, eli ocaklı kimseler yapıldığı için söz konusu sağaltma işlemini, sihirsel olarak yapılan telkin uygulamaları içerisinde değerlendirmek doğru olacaktır.

Ocaklılar, hastalıkları sağaltmada büyüsel işlemlere başvurur. Ocaklı, büyüün tutması için hastalara belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine emler sürmek gibi uygulamalar yapmakta veya bir nesneyle parpılamak gibi bir takım yardımcı unsurlardan da faydalanmaktadır (Karakaş, 2015: 320-336).

Gelincik tedavisinde, toprak, suda ezilerek çamurlu su haline getirilir dua eşliğinde hamile kadının vücuduna kol ve bacaklarına sürülür. Hazırlanan karışımdan kalan su gebeye içirildikten sonra yemesi için gelincik eti verilir. Gebe bu eti sabah aç karnına tüketir. Gebe, gelincik sıvamasının ardından perhiz yapar ve çocuk doğana kadar soğan-sarımsak yemez (KK25). Gelincik tedavisi yapılmadığı takdirde, çocuğun yoğun şişlikten dolayı boğulup, öleceğine inanılmaktadır (KK4). Gelincik olan gebe kadına gelincik eti yedirilmesi yörede, gelincik kesme adı altındaki sağlatma işleminin kurban kesme ile özdeşleştirildiğini göstermektedir.

“Anadolu halk hekimliğinin temelinde büyüsel ilke ve motiflerin varlığı görülmektedir. Çünkü Anadolu folklorunun temelinde Şamanizm’in uygulama, motif ve kalıntılarına rastlanmaktadır” (Acıpayamlı, 1969, Şar, 2005: 132). Eski Türk inancı Şamanizm’de, hastalıklara sebep olan etkenler kötü ruhlar ve iyelerdir. Şamanist inanca göre insanları koruyan ruhlar olduğu gibi, insanlara hastalıklar gönderen kötü ruhlar da vardır. Yer

altında yaşamaya mahkûm edilen Erlik; insanlara çeşitli hastalıkları göndererek onlardan kurban beklemektedir (İnan, 1986: 39). O halde eski Türk inanışlarında hastalıklardan manevi güçler (ruhlar, iyeler, tanrılar vs.) sorumlu tutulmuştur denilebilir. Günümüz halk hekimliğine kadar hastalıkların sağaltma biçimleri eski inanışların halen devam ettirildiğini göstermektedir. Gelincik hastalığının kötü ruhlar tarafından gönderildiği düşünüldüğünden, gelinciğin kanı akıtılarak, kötü ruha sunulduğu ve kötü ruhun, memnun edilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Düzce’de gelincik hastalığının nazar inancından kaynaklandığı düşünülmektedir. Sağaltma işlemleri sırasında ocaklı birinin gücü ile halk hekimliğinin piri, kabul edilen Hz. Fatıma’nın yardımını almak amacıyla sözün gücünden faydalanılır. “*El benim elim değil Fatma Anamızın elidir, şifa ondandır*” şeklindeki sözler ritüelin tamamlayıcısıdır. Gelincik kesme uygulamasında kullanılan demir motifinin, Türk kültüründe iyileştirici özelliği bulunmaktadır. Bu nedenle hastanın vücudunun tamamında demir gezdirilerek sağaltma işlemi yapılmaktadır. (Demir, 2020: 743).

Kaynak kişimizin ifadelerine göre gelincik hastalığının adı, gelin kelimesinden gelmektedir: “*Gelincik bebeği boğar, öldürür. Gelin kadın çocuğu boğar diyerekten. Gelincik hastalığının adı oradan geliyor*” (KK25). Bu ifadelere ek olarak, hastalığın tedavisinde kullanılan gelincik hayvanının adından dolayı hastalığa gelincik denilmesi ihtimal dâhilindedir.

1.1.4. Doğum Öncesi Kaçınmalar

Kadının hamileliği öğrenildiği andan itibaren, kadının pek fazla iş yapmasına izin verilmemektedir. Gebe kalan kadın halk arasında “*yüklü, iki canlı*” olarak adlandırılır. Gebelik döneminde kadın, hormonlarının değişmesi sebebiyle daha hassas, duyarlı ve duygusal bir dönem geçirir. Doğum sonlarına doğru ağrıları artacağı için kendini halsiz ve hasta hisseder.

Gebe kadına dair toplumda beklentiler oluşur. Eski inanış ve uygulamalar, kadını içinde bulunduğu durumdan dolayı tedirgin ederek birtakım kaçınmalarda bulunmasını sağlar. Gebe kadın hamilelik sürecinin en kolay ve sağlıklı bir şekilde ilerlemesini, bitmesini ister (Yeşil, 2014: 79). Günümüzde modern tıp olanakları sağlık alanında çok iyi ilerlemeler kaydetmiş olsa da özellikle geleneksel çevrelerde bazı inanış ve uygulamalar halen varlığını sürdürmektedir. Doğum öncesi yapılan kaçınmalar kişide psikolojik bir rahatlama, duygusal

anlamda bir tatmin sağlamaktadır. Gebelik boyunca kadın, kendi sağlığı ve bebeğinin sağlığı için hareketlerine, yiyeceklerine ve ruh sağlığına dikkat eder.

İlçede genel olarak gebelik döneminde sağlıklı beslenmeye özen gösterilmekte ve kötü alışkanlıklardan uzak durulmaktadır. Gebenin yememesi gereken yiyecekler kişilere bağlı olarak değişmektedir. “*Gebe içinin almadığı şeyi yememelidir.*” (KK5). Yörede gebenin yememesi gereken yiyecekler ile ilgili çeşitli görüşler vardır; “*Hamile kadınların soğanlı ve sarımsaklı şeyler yememesi gerekir*” (KK1). Gebe özellikle çok baharatlı ve sindirimi zor yiyecekler tüketmemelidir

Hamilelik süresince kadın, ağır işlerden uzak durmalıdır, aksi halde bebeğini düşürebilir. (KK1, KK8). “*Gebe kadına perde taktırılmaz*” (KK4). Gebe kadının bebeğini sağlıklı dünyaya getirebilmesi için tehlikeli olan ve kendini zorlayacağı işlerden uzak durması gerekir. Ayrıca hamilelik süresinin son üç ayında cinsel ilişkiye girmemelidir (KK8).

1.1.5. Doğum Öncesi Temenniler

Doğum gerçekleşmeden önce doğacak çocuğun ebeveynleri çocuğun cinsiyeti, ahlaki özellikleri ve fiziki özellikleri hakkında çeşitli temennileri olmaktadır. Bu temennilerin gerçekleşmesi için geçmişten gelen çeşitli inanış ve uygulamalar mevcut olup halk arasında varlığını halen sürdürmektedir. Kaynak kişilerimizden elde edilen verilere göre doğacak çocuğun cinsiyetinin, fiziki ve ahlaki özelliklerinin önceden belirleneceğine dair inanış ve uygulamaların yörede birbirine benzer biçimde olduğu tespit edilmiştir.

Doğacak çocuğun fiziğinin güzel olması için gebe kadın gülle oynayıp yüzüne dokunur bu sayede çocuğun yüzünün güzel olacağına inanır. Gebe kadın, çocuğunun fiziğinin ve ahlakının güzel olması için güzel fizikli ve güzel ahlaklı birine bakar (KK3, KK5). Bu sayede çocuğun bakılan kişiye benzeyeceğine inanılır. Kaynak kişilerimizden biri bu durumu şu şekilde ifade eder: “*Kızım Ayşe’ye hamileyken kaynanamın gözlerine baktım ve kızımın gözleri gerçekten de kaynanamın gözleri gibi mavi oldu*” (KK5). Annenin kime bakarsa çocuğun ona benzemesi durumu yalnızca fiziksel benzerlikle sınırlı kalmayıp, ahlak özelliklerini de içine almaktadır. Bu nedenle gebenin baktığı kişinin iyi huylu, doğru ahlaklı biri olması önemlidir.

Doğum öncesinde fiziğe etki eden etkenlerden birinin yiyecekler olduğu düşünülmektedir. “*Hamileyken çocuk gamzeli olsun diye ayva yenir*”(KK4, KK9). Hamileyken yenen bir başka yiyecek elmadır. Elma yenirse çocuğun kırmızı yanaklı olacağına ve güzel olacağına inanılır (KK5, KK27).

Şu ana kadar çocuğun fiziki ve ahlaki özelliklerine yön vermek için gerçekleştirilen inanış ve uygulamalar doğum sonrası süreçte de varlığını sürdürmektedir; “Çocuğun, fiziği güzel olsun, kolları derli toplu olsun ve boynu bükük kalmasın diye kundaklanırdı. Şimdilerde çocuk tek şekil almasın diye sırt üstü yatırdığımızda bir de yan yatırıyoruz” (KK4).

1.1.6. Aşerme

Sedat Veyis Örnek, Aşerme için, fizyolojik açıdan hamilenin bünyesindeki kimi maddelerin eksikliğini gidermek amaçlı yenilir veya içilir. “Ye ekşiyi doğur Ayşe’yi” veya “Ye tatlıyı doğur atlıyı” tekerlemeleri ile bilinçaltında yatan asıl düşünceye işaret etmektedir (Örnek, 1995: 134). Buradaki tekerlemeyi değerlendirdiğimizde hamilenin tatlı bir yiyecek yerse erkek çocuk dünyaya getireceğine inanılmaktadır. Bu inancın arkasında halkın ataerkil bir düşünce yapısına sahip olması yatmaktadır.

Aşermenin etimolojisi; aş yermek, aş beğenmeme, şeklindedir. Aşermek, halk arasında aş yermek, aş çalmak, yerikleme, başı kel olmak, başı döngün olmak, başıbozuk olmak, başı bulanık olmak, göynü kötü olmak gibi tanımlarla karşımıza çıkmaktadır (Örnek, 1995: 135). Kahramankazan’da da aşerme ve aşeren kadın için farklı tabirler kullanılmaktadır. “Hamileliğin ilk günlerinde aşire unu yenir, hamilenin canı aşirelik çeker. Kimisi tatlı aşirelik çeker, kimisi ekşi aşirelik çeker” (KK1). Yörede aşeren gebe, “aşverikli” olarak tabir edilmektedir (KK27).

Kadınların hamilelik süresince bazı yiyecekleri çok yemek istediği gibi bazı yiyeceklerle ise aşırı hassasiyet duyup, yiyeceğin kokusundan bile rahatsızlık duyduğu belirtilmiştir. Bir kaynak kişinin bu yöndeki ifadeleri şu şekildedir: “Kimi hamile çok aş yerir, kimisi hiç aş yemez. Ben hiçbir şey yiyemezdim, sürekli bir bulantı olurdu ” (KK7).

Hamile kadın canının çektiği yiyeceği hemen yemelidir. Aksi halde çocukta bir eksiklik olacağına ya da çocuğun sakat olacağına inanılır bu nedenle hamilenin etrafındaki herkes aşerilen yiyeceği olabildiğince çabuk bulmaya çalışmaktadır (KK4). Kaynak kişinin: “Ben hamileyken canım can erdiği çekti. Eşim gazetelerden takip ederdi erik çıktı haberini alınca gidip getirirdi” (KK4). Şeklindeki açıklamaları bu inanışın ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Aşerme ile ilgili hususta bir başka inanışta aşerilen yiyeceğin yenememesi ya da geç yenmesi durumunda bebeğin vücudunda meydana gelen leke ya da izlerdir. Kaynak kişilerimizden biri buna benzer bir durum yaşadığını şu şekilde ifade eder: “Gebeyken vişne

reçeli gönlüm çekti benim adamda getirdi, elimi yıkamadan pöçik kemiğine² değmişim. Benim kızın aynı yerde gülü (leke) var” (KK11).

Yörede ki bu inanış, Anadolu’da ve diğer Türk topluluklarında da benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır. Tarsus’ta da gebe kadının, aşerdiği yiyeceği yiyemediğinde ve elini vücudunun herhangi bir yerine değdirdiğinde bebekte iz kalacağı inanışı vardır (Dalgıntekin, 1995: 75). Kıbrıs’ta doğum ile ilgili gelenek-görenek ve inançlarda, hamilenin aşerdiği yiyecek hemen bulunup, hamileye verilmediği takdirde yeni doğacak çocuğun üzerinde aşerilen yiyeceğe benzer bir leke olacağına inanılmaktadır (Saracoğlu, 1987: 330).

Yörede ki inanışa göre gebe kadının hamilelik sürecinde belirli yiyecekleri yemesinin ardından kendi vücuduna temas etmesi sonucu olarak doğacak çocukta birtakım lekeler ortaya çıkmaktadır; *“Gebeyken dut yediğin zaman karaciğer yediğin zaman vücuduna dokunursan gül (leke) olur derler. Benim kayıinvalidem ve görümcem gebeyken ciğer yemiş. Bilmeyerek bacağını kaşımış o yüzden bacağında kıpkırmızı gül var ucunda da beni var”*(KK25). Yörede aşerme ile ilgili bir başka inanışta gebenin gebelik sürecinde çok fazla aş verdiği bir yiyeceği yiyememesi durumunda, anne adayının çocuğu dünyaya geldikten sonra çenesinin titreyeceği yönündeki inanıştır. Anne adayı çocuğunu dünyaya getirdikten sonra gebelik sürecinde aşerdiği yiyeceği yer bu sayede çocuğun çene titrememesinin geçeceğine inanılır (KK27).

1.1.7. Cinsiyet

Cinsiyetlerin toplumsal rolleri vardır. Kadın ve erkek hayatın içinde bir takım düşünce kalıplarına oturtulmuş kurallara uymakla yükümlüdürler. Günümüzde bu düşünce kalıpları yıkılmaya başlamıştır ancak gelenekselliği bırakmamış yörelerde söz konusu kalıpların etrafındaki yapılanma devam etmektedir. Türk toplumunun yapısında cinsiyetlere atfedilen özellikler çeşitli kültür ve din unsurlarıyla harmanlanarak değişim ve dönüşüm geçirmiş bugünkü duruma gelmiştir. Doğum adetlerinde cinsiyet olgusu etrafında pek çok inanış ve uygulama gerçekleşmektedir. Cinsiyet olgusu etrafında başlıca gelişen inanış ve uygulamalar çocuğun daha dünyaya gelmeden önceki dönemine tekabül eder. Eski dönemlerde tıbbi yöntemler, günümüzdeki kadar gelişmemiş olduğundan ve herkesin yeterli koşullara ulaşamamasından kaynaklı olarak insanlar çocuğun cinsiyetini geleneksel yöntemlerle tahmin etmişler ve çocuğun cinsiyetine yön verebileceklerine inanmışlardır. Günümüzde modern tıp

² Kuyruk sokumu.

yöntemlerinin gelmesiyle eskisi kadar aktif olmayan cinsiyet olgusu etrafında meydana gelen inanış ve uygulamalar halen geleneksel toplumlarda varlığını sürdürmektedir.

1.1.7.1. Cinsiyet Temennisi

Kahramankazan'da daha çok erkek çocuk olması temenni edilir. Bu durumun sebeplerini kaynak kişiler şu şekilde açıklamaktadır; *“Baba ocağını erkek yakacak derler, onun için buralarda erkek çocuğu daha çok tutulur”* (KK8). *“Erkek çocuğunun anneye babaya yükü çok ağırdır. Erkek çocuğu anneye, babaya bakar, dul gelirse ya da evlenmezse kız kardeşine bakar. Erkek çocuk adını, şanını ve soyunu yürütür ailenin, burada herkes tanınmış. Tanınmış bir ailede çoğu işe kadın gidemez, oğlan gider”*(KK9). Kaynak kişinin anlatımından toplum önüne kadının değil de erkeğin çıkması, toplumsal alanda erkeğin söz sahibi olması ve bir ailenin erkek tarafından temsil edilmesi söz konusudur. Erkek çocukları kabile reisi olarak görülmektedir ve erkeğe çizilen statü kadına göre daha geniş kapsamlıdır. Erkek çocuk yörede bir güç unsuru olarak algılanmaktadır. Ataerkil bakış açısı olan toplumlarda kadının toplumsal rolü daha arka planda kalmaktadır. Geleneksel toplumlarda pek çok sorumluluk erkek çocuklarının omuzlarına yüklenmekte ve ailenin geçimi çoğunlukla erkek çocuk tarafından sağlanmaktadır. Eski dönemlerde çiftçiliğin fazla olması, çiftçilikte kullanılan tarım araçlarının günümüzdeki kapasitede olmaması dolayısıyla insan gücüne ihtiyaç duyulması gibi nedenler erkek çocuğuna olan talebi arttırmıştır. *“Eskiden adama ihtiyaç vardı hayvan çoktu. Çiftçilik insan gücüyleydi hep ondan oğlan 17-18 yaşında evlendirilirdi”* (KK14).

Günümüzde artan eğitim seviyesi, kentleşme, geçim sıkıntısı gibi nedenlerden dolayı kadınlarda, erkekler kadar toplumda var olabilmektedir. Kaynak kişilerimizin ifadelerine göre: *“Kız çocuğu anneye düşkün ve yakın olduğundan erkek çocuğu ise babaya yardım edeceğinden istenir.”*(KK1). *“Kız evladı ailenin öz evladıdır. Erkek çocuğu da eve baksın diye istenir”* (KK3). Kız çocuğunun erkek çocuğuna göre daha duygusal olmasından kaynaklı olarak kız çocuğunun, anne babaya daha duyarlı ve yakın olması, yörede kabul görmüş bir gerçektir. Erkek çocuğu, ekonomik bir güç olarak görülmüş, evin geçimini sağlaması yönünde görevlendirilmiştir. Toplumda, erkek çocuğu her ne kadar daha çok istense de kaynak kişilerin ifadelerinden her ikisine de ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Bir kaynak kişinin anlatımına göre gelinin erkek çocuk istediği için kayınvalidesinden hac ziyareti sırasında erkek kıyafeti almasını istemiştir. Hacı olabilme şerefine ulaşmış bir kimsenin, kutsal topraklardan getireceği bir erkek kıyafeti ile kişinin temenni ettiği olguya

ulaşacağına olan bir inanış söz konusudur. *“Benim gelinimin erkek bebeleri üç- dört aylıkken öldü. Anne dedi bana oradan oğlan bebesi getir dedi. Ben umreye gittiğimde oradan oğlan bebesi üstü aldım, elbisesini patiğini aldım, getirdim. Yine iki oğlu düştü”* (KK7).

Cinsiyet temenni ederken uygulanan bir başka yöntemle göre çocuk isteyen çiftlerden kadının ilişki sonrasında yattığı pozisyon, çocuğun cinsiyeti için belirleyici bir fonksiyondadır. *“Doğacak çocuğun cinsiyetini anlamak için ilişki esnasında sağ tarafa yatarsan erkek çocuğu olur, sola yatarsan kızın olur derler”*(KK4).

1.1.7.2. Cinsiyet Belirleme

Cinsiyet belirlemeye yönelik bilinen birtakım bilgiler toplum arasında halen varlığını sürdürmektedir. Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre doğacak çocuğun cinsiyetinin belirlenmesinde oluşan kültürel birikimin bir bölümü hamile kadının davranışlarından hareketle tahmin edilmektedir. *“Çocuğun cinsiyetini anlamak için hamile kadının makas tutarsa kız çocuğu olacağına, bıçak tutarsa oğlan çocuğu olacağına inanılmaktadır”* (KK1). Söz edilen yöntemle benzer şekilde yürütülen diğer tahminler şu şekildedir: *“Şuraya makas korlar, şuraya bir dene iğne ya da bıçak korlar. Kız bilmeden gelir dışarıdan, makasa oturduğu zaman kız, bıçağa oturduğu zaman oğlan olur derler”* (KK27). *“Lohusa bir yerden boncuk bulursa çocuğun cinsiyetinin kız olacağına, iğseri³ bulursa oğlu olacağına inanır”* (KK3). Bir başka uygulama, gebenin üstünden tuz ekilmesidir. Bu işlemde gebenin olan bitenden haberi olmaz. Anne adayı, tuz ekildikten sonra burnunu kaşırsa doğacak çocuğun oğlan, elini ağzına götürürse kız olacağına inanılmaktadır (KK27). Doğacak çocuğun cinsiyetini anlamak için uygulanan bir başka yöntemde ipe yüzük bağlanmasıdır. Bu ip gebenin göbeği üzerinde gezdirilir. İp daire şeklinde dönmeye başlarsa çocuğun kız, dik şekilde dönmeye başlarsa çocuğun erkek olacağı düşünülmektedir (KK37).

Anne adayının aşerdiği yiyecekler ise bir başka cinsiyet belirleme yöntemidir. *“Kadın turşuyu çok yiyorsa kız, tatlıyı çok yiyorsa erkek olacağına inanılmaktadır”* (KK37). *“Hamileyken tatlı yiyince erkek çocuğu, ekşi yiyince kız çocuğu olacağına inanılmaktadır”* (KK4). Bu inanış ataerkil toplum yapısının getirisi olmakta ve kolektif bilinçaltını yansıtmaktadır. Cinsiyet belirleme yöntemlerinde anne adayının dış görünüşündeki fiziksel değişikliklerde doğacak çocuğun cinsiyeti hakkında bir tahminde bulunulmasını sağlamaktadır. Doğacak çocuğun cinsiyeti hamile kadının karnına bakılarak tahmin edilmektedir. Hamile kadının göbeği sivri olduğunda oğlan çocuğu, göbeği yassı bir

³ İri çivi.

şekil aldığında ise kız çocuğu doğuracağına inanılmaktadır (KK5, KK6, KK7, KK12). Gebenin karnının sağ tarafında yumru gibi bir sancı olursa doğacak çocuğun oğlan, solda sancı olursa doğacak çocuğun kız olacağına inanılmaktadır (KK45).

Yörede cinsiyet belirleme yöntemlerinden bir başkası fal niteliğindedir. Bir koyun veya keçi kesilir. Hayvanın kellesi, temizlenip kurulandıktan sonra doğacak çocuğun cinsiyetini öğrenme niyeti ile açılır. Hayvanın çene kemiklerine bakılarak doğacak çocuğun erkek ya da kız olduğuna karar verilir. *“Çocuğun cinsiyetini öğrenmek için davar kellesi haşlanıp açılırdı. Saç gibi damarlar varsa kız çocuğu olacağına inanılır. Kelleyi haşlarlar avırdını⁴ açarlar, açarken derler ki: Senin için açıyoruz hadi bakalım... Hakkâten benim kaynana açtı kelleyi, kızım Ayşe oldu. Doğacak çocuğun erkek olması için o kemikte saçlar olmayacak, kemik çırılçıplak olacak, kemik sıyrılıp gelecek. Kız olanda kemik damar damar olur”* (KK5). Bir diğer kaynak kişinin bu konu hakkındaki ifadeleri şu şekildedir: *“Doğacak çocuğun cinsiyetini anlamak için koyun kellesi açılır. Eğer çene kemikleri saçaklı çıkarsa kız olur denilir eğer soyuk çıkarsa erkek olacak denilir”* (KK8).

1.2. Doğum Sırası

Doğum döneminde meydana getirilen inanış ve uygulamalar doğumun gerçekleşeceği andan itibaren başlar ve doğum sonrasına kadar devam edebilir. Eski dönemlerde kısıtlı imkânlar nedeniyle geleneksel doğum yöntemleri kullanılarak doğumlar gerçekleştirilmiştir. Doğumları çoğu zaman bu işten anlayan biri ya da köy ebeleri gerçekleştirmiştir. Doğum sırasında ortaya çıkan zorluklar pek çok duyguyu tetiklemiş kaçınma ve temennileri beraberinde getirmiştir.

1.2.1. Geleneksel Doğum ve Köy Ebeleri

Geleneksel doğum henüz modern tıp imkânlarının olmadığı dönemlerde köy ebeleri tarafından yaptırılmıştır. Geleneksel ebelerin yerini zamanla resmi olarak köylere vazifelendirilen ebeler almıştır. Köy ebeleri/geleneksel doğum yardımcıları, köylerde çeşitli deneyimler elde etmişlerdir. Doğumlara katılarak kendini geliştiren ve yetiştiren ebeler, edindikleri bilgileri sonraki nesillere aktarmışlardır. Ebelere, kimi zaman düşük yapmak için gidilirken kimi zamanda çocuksuzluk sağaltımında, ekseriyetle doğum anında ihtiyaç duyulmuştur. Ebeler, kadınları, geleneksel sağaltma yöntemleri ile tedavi etmişlerdir. Köy

⁴ Yanakların iç kısmı.

ebelerinin doğumları kolaylaştırmak ve hızlandırmak amaçlı icra ettiği yöntemler; Mekanik (parpılama) uygulamalar, gerçekçi ve akılcı uygulamalar ve tıbbi (modern) uygulamalar olarak sıralanabilirken, yörede, ebelerin doğum anında uygulamış oldukları yöntemlerin çoğunluğu, gerçekçi (akılcı) sağaltma uygulamalarına dâhil olmaktadır.

Köy ebeleri, köyde bulunan yaşlı, deneyimli, saygı değer ve bilge kadınlardan oluşur. Kimi zaman, ebeler tarafından uygulanan geleneksel sağaltma yöntemlerinin kadınların ölümüne yol açtığı görülmüştür: *“Doğum evde yaşlı kadınlar tarafından yaptırılırdı. Önceleri ebe, doktor olmadığından köy kadınları doğum yaparken ölüm çok olurdu”* (KK5).

Yörede doğumlar, eski dönemlerde köy evlerinde gerçekleştirilmiştir. Yöredeki bilgilere göre doğumun yaklaştığı anlaşıldığında birtakım hazırlıklar yapılır. Doğumun yapılacağı oda önceden hazırlanır, büyük ve temiz bir çarşaf serilir. Bu odaya çok fazla insan alınmaz genellikle ebeye yardım edecek bir kadın bulundurulur (KK5). Eski dönemlerde imkânlar kısıtlı olduğundan köy ebelerinin kullandıkları araç gereçler sınırlıdır. *“Köy ebeleri bolca gezdirir, ıkındırır iğne yapmaz ve doğan çocuğun göbeğini kestikten sonra bağlar”* (KK1). *“Doğum olurken bebeğin mikrop kapmasından korkulurdu. Çocuğun göbeğini kesmek için bir ip, makas ya da jilet konurdu, mikrop kapmasın diye tentürdiyot bulundurulurdu”* (KK8). Geleneksel doğum yöntemlerinin olduğu dönemlerde köy ebeleri kullandıkları araçları sıcak suyun içerisine koyarak veya kaynatarak dezenfekte etmişlerdir (KK25). Kaynak kişilerimizden birisi kendi annesinin köy ebesi olduğunu söylemektedir: *“Çocuk doğurtulurken büyük bir teneke leğen, bir örtü ve kovalarca sıcak su kullanılır. Kadın teneke leğenin içinde doğum yaptırılırdı”* (KK4).

Yörede yakın dönemlerde belirli bir eğitim alarak görevlendirilmiş, bizzat ebelik mesleğini icra eden ebelerin, yöre halkına hizmet ettiği, kaynak kişilerimiz tarafından ifade edilmektedir. *“Köy ebesi değil de gezen elinde belgesi olan ebelere doğurturduk. Elinde bir şeyle karnımıza bakar dinlerdi. Her on beş günde gelir kaç hamile varsa onları kontrol ederdi”* (KK7). Köylerde resmi olarak vazifelendirilmiş ebelerin uygulamış oldukları sağaltma yöntemlerini, tıbbi (modern) uygulamalar içerisinde değerlendirmek mümkündür.

Doğum sonrası doğumu yaptıran kişiye, önceden hazırlanmış para ya da hediye verilir. Hediyelik olarak bohça dizilir içine elbiselik, çorap çember, yemeni, namazlık ve havlu koyulur (KK1).

1.2.2. Doğum Sırasındaki Kaçınmalar ve Temenniler

Ortalama dokuz ay süren gebelik sürecinin ardından doğumun sorunsuz gerçekleşmesi için bir takım pratikler geliştirilmiştir. Doğumu kolaylaştırmak için gebeye doğum sırasında manda sütü içirilmekte veya rahme zeytinyağı sürülmektedir (KK45). Doğum esnasında gebe kadına şekerli su veya tereyağı eritilip içirilmektedir (KK48, KK52). Yine doğum esnasında doğumun kolaylaşması amacıyla gebeye hurma ve iğde yedirilmektedir (KK25). Doğumun kolaylaşmasında uygulanan bir başka yöntemde gebenin eline “*evri ağaç*” denilen bir oklava verilmektedir. Ekmek yapmada kullanılan bu materyali gebe kadın doğum sırasında elinde tutarak gezmektedir inanca göre bu hareket doğumu kolaylaştırmaktadır (KK49). Doğum sırasında gebe kadın el arabasına bindirilmektedir (KK5). Burada anne adayını, araba içinde sallanarak çocuğun anne rahminden düşmesi hedeflenmektedir. Doğumda, çocuk anne karnından çıktığı anda yaşam bulguları elde edilemediği durumlarda çocuk köy ebesi tarafından ayağından tutularak ters çevrilir ve çocuğa hafif bir şekilde vurulur (KK4). Tüm bu pratikleri gerçekçi (akılcı) sağaltma yöntemlere dâhil etmek mümkündür.

1.2.3. Göbek Bağı

Göbek kordonunun kesiminde anne ile çocuğun bağı sonlandırılmaktadır. Çocuk doğduğunda: “*Göbek bağı bir parmak kalınlığında kesilir ve ucu astarla bağlanır*” (KK1). Göbek bağı çocuğun yaşam fonksiyonlarını sürdürdüğü bir organ olmasının dışında çocuk ve anne arasında manevi boyutta bir değere sahiptir. Bu nedenle de göbek bağının kesimine ve sonrasında kalan parçaya son derece dikkat edilmiştir. Göbek bağının çocuğa ait bir parça olması dolayısıyla göbek bağına gelecek herhangi bir zararın çocuğun ileriki yaşamına kötü tesir edeceği düşüncesi doğmuştur. Bu bağlamda kişiler, göbek bağına kutsal bir nesne olarak yaklaşmış göbek bağının etrafında birtakım uygulamalarda bulunmuşlardır. Göbek bağı, nereye bırakılırsa ya da gömülürse, çocuğun geleceğinin, orada belirleneceği düşüncesiyle hareket edilmiştir. Tüm Türk dünyasında kabul gören bu algı yörede de aynen devam etmektedir.

“*Göbek bağı camiye bırakırsan hoca olur, okula bırakırsan okumuş tahsilli olur, evde durursa dışarıda gezmez inancı var bende ondan kutuya koydum çekmecemde durur.*” (KK8). “*Göbek bağı çocuğun evcil olması için evdeki karyolanın altına ya da kapının arkasına bağlanır*” (KK3). “*Göbek bağı eve bağlı olması için beşiğe bağlardık.*” (KK5). Göbek bağının çocuğun beşiğinde tutulması ya da yastığına dikilmesi gibi uygulamalar,

çocuğun büyüdüğünde evine bağlı olması amacıyla yapılmaktadır. Göbek bağının dünyaya gelen bir çocuğun ruhundan bir parçayı sakladığına inanılmaktadır (Durkheim, 2011: 554). Bu nedenle göbek bağının akıbetine değer verilmektedir. *“Biz çocuğun ilk saçını, tırnağını ve göbeğini kefenine koyar gömeriz”* (KK36). Kaynak kişi insanın ilk parçalarının özel ve temiz olduğunu ve bu nedenle bu parçaların insanın ölümüne kadar çöpe atılmamak üzere belli yerlerde saklandığını ifade etmektedir (KK36).

Yörede, Hac ziyaret yapacak olanlara kutsal topraklara gömülmesi için çocukların göbek bağı verilmektedir (KK31). Bu uygulama ile çocuğun gelecekte dini kimlikli bir kişi olması hedeflenmektedir.

Göbek Bağı ile ilgili farklı bir inanışta dünyaya gelmiş çocuğun göbeğinin ileriye dönük mesajlar vereceği yönündedir. Yeni doğanın göbek bağı uzun ise, kendinden sonraki kardeşlerinin seyrek aralıklarla, göbek bağı kısa ise kendinden sonraki kardeşlerinin sık aralıklarla doğacaklarına inanılmaktadır (Kalafat, 2000: 32-38). Bu inanışa bağlı olarak yörede yeni bir doğumdan sonra çocuk istenmediğinde yeni doğan çocuğun kordonu uzun olacak şekilde kesilmektedir. *“Eğer ailenin çok kızı varsa ve yeni doğan çocukları kızsız o çocuk istenmez. Bu nedenle yeni doğan bebeğin göbek bağı uzun bırakılarak kesilir”* (KK38).

Göbek bağı boyunun uzun ve kısalığına göre kesilmesi konusunda ki bir başka inanışta göbek bağının kesilirken ki boyunun çocuğun huylarını ve yeteneklerini etkileyeceği yönündedir. *“Bebeğin göbeğinin uzun kesilmesi iyi değildir. Bebeğin göbeğini, kısa keserlermiş ki sesi güçlü kuvvetli olsun diye. Uzun kesersen haylaz-tembel olurmuş”* (KK36).

1.3. Doğum Sonrası

Doğum sonrası dönem, lohusa ve çocuğun yeni hayatlarına uyum sağlamaya çalıştığı bir dönemdir. Çocuk en güven duyduğu anne karnından dış dünyaya çıkarak yeni hayatla buluşur. Anne için gebelik dönemi kapanırken aynı zamanda yeni bir statüye geçiş söz konusudur. Doğum sonrası dönemdeki inanış ve uygulamalar, anne ve çocuğun kişisel bakımı etrafında gelişmiştir. Bunun yanında anne ve çocukla ilgili çeşitli hastalıklara yönelik ve bu dönemde yoğunlaştığı düşünülen kötü ruhlara yönelik birtakım pratikler geliştirilmiştir. Ayrıca sünnet düğünü gibi geleneksel uygulamalarda yine doğum sonrası dönemde meydana gelmektedir. Doğum sonrası kadın, annelik statüsüne geçtiğinden *“gebe”* yerine *“lohusa”* olarak adlandırılmaktadır. Geçiş dönemlerindeki bu tarz adlandırmalar ile geçiş özneleri geçiş öncesindeki mevcut olan kişisel özelliklerinden ayrılır. Böylece bütün kadınlar geçiş yaptıkları statülere göre aynı isimler ile adlandırılır: Gebe, lohusa, gelin, anne vs. Bu yalnızca

kadın için geçerli bir durum değildir erkeler içinde evlenme ritüellerin de göreceğimiz güvey, damat gibi genel adlandırmalar kullanılmaktadır. Burada kişilerin sahip oldukları çeşitli toplumsal farkları silen soyundurma ve eşitleme süreci görülmektedir (Turner, 2018: 110).

1.3.1. Yıkama ve Temizleme

Yörede, anne ve bebeğin doğumdan sonraki kırk günü tamamlamasının ardından çeşitli nesneler kullanılarak kırklama işlemi yapılmaktadır. Bu işlemde önce anne ve çocuk ayrıyeten yıkanır, temizlenmektedir. *“Lohusa doğum yaptıktan sonraki kırk gün süresince on günden on güne yıkanmaktadır”* (KK1). Çoğu zaman tuzlama işlemine ön hazırlık olması amacıyla çocuk yıkanır, tuzlamaya hazırlanır. Tuzlama işleminin ardından da, tuzun arındırılması için ikinci yıkama gerçekleştirilir.

1.3.2. Tuzlama

Yörede, tuzlama işlemi çok yaygın bir uygulama değildir. Geleneksel çevrelerce çocuğun kokmaması amacıyla tuzlandığı belirtilmektedir. Bu işlemde öncelikle bir kovaya su alınarak çocuk yıkanır. Kovada kalan suyun içine bir miktar tuz atılır ve tuzun erimesi beklenir. Bu suya son suyu denir. Son suyu ile çocuk uzun uzadıya ayrıntılı şekilde yıkanmaz, son suyu yalnızca bebeğin durulanması için kullanılmaktadır. Tuzlamaya ek olarak çocukların vücutlarına karınca yumurtası sürülmektedir. *“Karıncanın yuvasını bulursun orada bembeyaz yumurtalar olur. Onlar çocuğun koltuk altına ve genital bölgesine sürülür.”* Bu işlemle yumurtaların sürüldüğü bölgelerde kıl tüylerinin olmayacağına inanılır (KK27).

1.3.3. Giydirme

Kahramankazan’da doğum sonrası ilk yıkaması gerçekleşen bebeğe genellikle yeni kıyafet giydirilmesi tercih edilmektedir (KK27). Yeni doğanın giydirilmesinde renklerle ilgili inanışlar dikkat çekmektedir. Halk arasında kırmızı rengin kişileri Al basmasından koruduğuna inanılır. Yeni doğan çocuk ve anne kırmızı renkli kıyafetler ile giydirilerek veya üzerlerine kırmızı renkte herhangi bir eşya örtülerek korumaya alınır (KK5). Modern Tıp imkânlarının kısıtlı olduğu dönemlerde çocukların cinsiyetleri doğum öncesi belirlenememiştir buna bağlı olarak ebeveynler belirli bir kıyafet alamamışlar, kimi zaman önceki çocuklarından kalan kıyafetleri yeni doğan çocuklarına giydirmişlerdir.

1.3.4. Doğum Müjdesi

Doğum gerçekleşikten sonra doğum müjdesi hamile kadının ev akrabaları veya doğumu yaptıran ebe tarafından verilmektedir. Doğum müjdesi ilk olarak babaya, ebeye ve dedeye verilmektedir. Çocuk yeni doğduğunda babasının kucağına, çocuğun babası yoksa dedesinin veya ebesinin kucağına verilmektedir. Doğumu müjdeleyen kişiye, para tütün veya kül tablası gibi hediyeler verilmektedir. (KK1, KK3, KK5, KK6, KK8).

1.3.5. Doğum Kaçınma, Temenni ve Hastalıkları

Anne ve çocuğun geçiş yaptıkları yeni statülerindeki düzene bir uyum sağlama süreci içerisinde olduğu görülür. Bu nedenle çevrelerindeki kişilerden yardım ve destek almaktadırlar. Anne ve çocuk bu dönemde olağanüstü türdeki kötücül ruhlara karşı savunmasız olarak düşünüldüğünden asla yalnız bırakılmaz. Ayrıca doğum sonrasında anne ve bebeğin çeşitli hastalıklara yakalanma ihtimalleri de yüksektir. Bu nedenle anne ve bebeğin süreci olabildiğince sıkıntısız atlatmasına yönelik kaçınma ve temenni içeren birtakım pratiklerde bulunulduğu görülmektedir.

Çalışmamızın doğum öncesi hastalıkları bölümünde gelincik sıvamasından bahsedilmiştir. Burada belirtilmelidir ki gelincik hastalığının tedavisi, doğum sonrasında da devam etmektedir. Zira tedavinin etkili olması için annenin doğum öncesinde olduğu gibi doğum sonrasında da perhizine devam etmesi gerekmektedir. *“Bebek emene kadar perhize dikkat edildiği söylenir. Bunun sebebi bebek emmeden de alır. Perhizini usul usul kesicen derler perhiz verirler”* (KK25). Lohusa kadında meydana gelebilecek bir hastalık bebeğe emzirme yoluyla geçmektedir. Bu yüzden lohusa kadın beslenmesine ve sağlığına oldukça dikkat etmeli ve hasta olmamaya özen göstermelidir.

Doğum sonrası çocuğun besin kaynağı anne sütüdür. Bu nedenle lohusa kadın sütünü arttırmak amaçlı çeşitli yiyecekler tüketir. Lohusanın sütünün artması için uygulanan bir ritüel kaynak kişimiz tarafından şu şekilde ifade edilir: *“Sütü kesilen kadın, çobana sabahleyin ekmek verir”* (KK38). Yörede emzirme sürecinde olan annenin gördüğü bir şeyi yemediği durumda *“umma”* olacağına inanılmaktadır (KK38). Umma lohusanın göğüslerinin şişip iltihaplanmasıdır. Buna bağlı olarak kadının doğumdan önce olduğu gibi doğumdan sonrada aş verdiğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan doğum sonrasında anne canının çektiği bir yiyeceği yememesi durumunda umma olabilir ve bu nedenle çocuğunu emziremeyebilir.

Yörede doğum sonrası meydana gelen hastalıklardan birisi sarılık hastalığıdır. Sarılık

hastalığının sebebini bir kaynak kişimiz şu şekilde anlatır: “Bebe çiğden, birden emmezse anasını, birden emziremezsen çocuğa mama verirsen sarılık olur derler.” (KK11). Bu hastalığa karşı “sarılık kesme” olarak adlandırılan sağaltma yöntemi uygulanır. Sarılık kesme tedavisi çocuk doğmadan önce yapılabildiği gibi doğum sonrasında da yapılmaktadır. Bir kaynak kişimiz yörede eli ocaklı kişilerin bu tedaviyi yaptığını şu şekilde ifade eder:

“Çocuk dünyaya sarılık olarak gelmesin diye sarılık keserler. Ya annenin alınına ya da kulağının arkasına jilet atarlar. Şayet sarılık olduysa, benim kızım sarılık oldu götürdük hastaneye yatırdık o sarılık düşmüyor sonra bizim köyümüzde gittik. Alnımdan bir yere jilet çaldılar, az bir şey kan çıkartıp çocuğa sürdüler. Sonra sen çocuğu emzir dediler çocuğa geçer dediler. Nitekim geçti de sarılığı, kan çıkınca o bebenin de sarılığı gidiyor” (KK27).

Eli ocaklı bir kimse tedavi esnasında şu sözleri söylemektedir: “Evliyalarımız eli, Fadime anamın eli, benim anamın eli” (KK27). Hastalığın sağaltımı sırasında söylenen birtakım sözler sağaltımın etkili olmasını sağlayan tamamlayıcı bir unsurdur. Kaynak kişimiz yörede eli ocaklı olan kimselerin yeteneklerinin, nesiller boyu kan bağı yoluyla aktarıldığını belirtmektedir. “Mesela benim annemin eli var. Elimi sana verdim diyor. Bundan sonra sen bakacaksın diyor. Sadece onun evladı olduğu için. Bunun çocuklarına kadar geçer” (KK27).

Kaynak kişimiz köyünde bir arkadaşının çocuğunun sarılık olduğu gerekçesiyle anne ve çocuğun sarılık ocağına götürülerek tedavi edildiğini belirtir. Ocakta, sarılık kesme tedavisi uygulanmıştır tedavinin hemen sonrasında çocuk iyileşmiştir. Kaynak kişimizin ifadelerine göre bu tedaviden memnun kalan aile sonraki çocukları olduğunda, çocuk henüz anne karnında iken sarılık kesme tedavisini yaptırmıştır ve çocukları doğduğunda hiç sarılık hastalığına yakalanmamıştır (KK27). Sarılık hastalığının sağaltımı ocaklı kimseler tarafından icra edildiğinden söz konusu sağaltım yöntemini, büyüsel işlemler grubuna dâhil etmek mümkündür. Tedavi esnasında ocaklı kişi tarafından “Evliyalarımız eli,” tabirinin kullanılması ritüelin dini işlevini ortaya koymaktadır.

Bu dönemde çocuğa, gelebilecek tehlikelerden korumak amaçlı çeşitli eşyalar takılmakta, uyku ya da nazar muskası yazdırılmaktadır. Muska içinde felâk nâs, ayetel kürsî vb. dualar yer almaktadır (KK1). Bir kaynak kişimiz bu eşyaların birinden böyle bahsetmektedir: “Ben kızıma nazara karşı iyi gelir diye yılan iyesi taktım. Yılan iyesi, odun gibi bir ağaçtır. Benim kaynanam seksen bir yaşında nazar değer diye hala cebinde karaağacı vardır” (KK27). Yörede karaağacın gebeyi ve bebeği nazardan koruduğuna inanılmaktadır (KK50). Lohusayı ve çocuğu koruduğu düşünülen bir başka nesne, iğde ağacı veya çekirdeğidir. Bu nesneler annenin veya bebeğin yattığı, yastığın içine veya yatağın altına koyulmaktadır (KK25).

Yörede doğum sonrası çocuğun geç yürümesi ya da geç konuşması gibi görülen problemler nedeniyle bazı geleneksel yöntemler geliştirilmiştir. “Çocuk geç konuşursa temekten⁵ çekerler, kuş suluğundan su içirilir ya da kurban kesilir” (KK1). Kaynak kişinin belirtmiş olduğu kuş suluğundan su içirilmesi, taklit ve temas büyüsü ile yakından ilgilidir. Çocuğun geç konuşmasına yönelik meydana getirilen bir başka ritüel uygulaması, “Söz Satma Ritüeli”dir. Söz satma ritüelinde, konuşma yaşını geçen çocuk, bir kişinin sırtına almış olduğu çuval içine koyulur. Çocuğu sırtına alan kişi, köyde yedi eve uğrayarak ekmek toplar. Ritüelin önemli bir unsuru, yedi eve uğrayan kişinin her açılan kapıda girdiği diyalogdur:

“Gezilen kapılar:

-Ne satıyon Türkan ?

- Bir çuval söz-laf.” (KK1).

Ritüel toplanan ekmeklerin çocuğa yedirilmesi ile tamamlanmaktadır. Ritüel etrafındaki edimlerden söz unsuru, ekmeğin büyülenmesini ve şifahi bir yiyeceğe bürünmesini sağlayarak, sıkıntılı durum giderilmeye çalışmıştır.

Yörede çocuk geç konuşursa da sülaleye çekti denilmektedir (KK3). Böyle söylenmesinin sebebi yörede çok konuşmanın doğru bulunmamasından, az konuşmakla övünülmesinden kaynaklanır. Çocukları geç konuşan aileler bu durumuna, kusur olarak bakmayarak güzel bir anlam yüklemişlerdir ve söz konusu durumu kendilerine mal etmişlerdir. Bazı aileler ise geç konuşan çocukları için çocuklarına papağan ya da bildircin yumurtası içirmektedir. Bu eylem kimi zamanda çocuğun büyüyünce sesinin güzel olması temennisiyle icra edilmektedir (KK4, KK27). Vermiş olduğumuz örnekte ritüel edimlerin taklit ve temas büyüsü kapsamı içerisinde değerlendirilmesi mümkündür.

Yörede çocukların geç yürümesine karşı halk arasında “köstek kesme” denilen bir ritüel gerçekleştirilmektedir. Ritüel, yeni yürümeye başlayan ve sürekli düşen çocuklar içinde uygulanmaktadır. Cuma günleri çocuk alınıp camiye götürülür: “Çocuğun caminin önünde yürümesi durumunda adağı kesilir. Camiden çıkan bir kişiye bıçak verilir Bıçağı alan bir kişi çocuğun önüne bir çizgi çeker ve çocuk oradan geçer” (KK3). Yörede yürürken çok düşen çocuklar için ise bir kaynak kişinin ifadesi şu şekildedir: “Benim ortancı kızım çok düşüyordu. Camiye gittik elimize bir yumurta bir de ip aldık camiden çıkan ilk adama verdik yumurtayı kırsın diye birde şu ipi kes çocuk çok düşüyor dedik. Adam okudu üfledi kesti ipi sonra çocuk düşmedi” (KK27).

Yörede genel olarak bilinen köstek kesme ritüeli, çocuğun ayağına bir kurdele veya ip

⁵ Damak.

bağlanması, camiden çıkan ilk kişinin, çocuğun ayağına bağlı olan nesneyi çözerek ya da keserek çıkarması şeklinde gerçekleştirilir. Köstek kesildikten sonra çocuğa bir hediye veya para verilmektedir (KK7, KK8, KK51). Çocuğun ayağına bağlanan köstek, eğer çocuk kız ise yürüyüşü güzel olan bir kıza veya geline kestirilmektedir. Köstek kesen kişi çocuğu cami etrafında dolandırmaktadır. (KK38).

1.3.6. Al Basması /Al Karısı

Al basması durumunun günümüze kadar yapılan pek çok tarifi arasında, Pertev Naili Boratav'ın tarifi şu şekildedir:

Al-Karısı, Al-anası, Al-Kızı veya kısaca al da denir. Türk cinciliğinin bir figürü olan Al-Bastı, doğaüstü bir kadın yaratık olarak tasvir edilir. Özellikle lohusa kadınlara musallat olur, onlardan lohusa sıtması çıkarır ve hastaların ölümünü sağlayabilir; bu hastalık çoğunlukla al-bastı ifadesiyle , “Al'ın eziyeti” anlamında kullanılır (Boratav, 2012: 32).

Bu dönemde kadın gebelik sürecinden lohusalığa geçer. Dokuz ay süren eşik sürecinin ardından kadında, doğumdan sonra anaç tavırlar etrafında kaygı, endişe ve yorgunluk gözlemlenir. Kadında fizyolojik değişimler, beraberinde zihinsel ve duygusal değişimleri meydana getirir. Gebelik döneminde olduğu gibi doğumdan sonrada kadınsal hormonların ani değişimi, kadında bazı olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Kadının lohusalık döneminde geçirdiği hastalıklar ve psikolojisinin olumsuz etkilenmesi, halk arasında “Al Basması” olarak adlandırılır ve kötü ruh olarak tanımlanır. Kolektif bilinçaltının bu tanımlaması kadındaki korku ve endişenin giderilmesini sağladığı söylenebilir. Çünkü bir olumsuzluğun ya da sıkıntılı bir durumun toplumca bilinmesi, açıkça ifade edilmesi ve bunun etrafında çözümler üretilmesi sayesinde olumsuzluk paylaşılır dolayısıyla gizli olanı açığa çıkarmak, olumsuzluğun etkisini azaltmanın belli adımlarıdır.

Victor Turner, Ndembu kabilesinin ritüellerini inceliği çalışmasında tehlikeli ya da zararlı olan şeyin gizli olduğunu öne sürmüştür. Ona göre olumsuz bir durumun adını söylemek o durumu ortadan kaldırmanın yarısıdır. Zararlı varlıkların görülmez eylemini görülebilen ya da dokunulabilen bir sembolle cisimleştirmek o eylemin icabına bakma yolunda büyük bir adımdır. Bu durum Modern psikanalistin yönteminden çok uzak bir tavır değildir. Bir şey zihinle kavrandığı, düşünülebilir kılındığı zaman onunla baş edilebilir bir duruma gelmektedir (Turner, 2018: 38-39).

Al basmasına karşı çeşitli ritüeller geliştirilmiştir. Ritüellerde uygulanan her eylem ve kullanılan her varlık kültürel kodların bir yansıması olup, al basmasının toplumsal algılanış biçimini yansıtmaktadır. Türk dünyası halk inanışlarında doğum sonrası lohusanın ve

çocuğun korumasız olduğu düşüncesiyle lohusa ve çocuk yalnız bırakılmamaktadır. Yörede, al basmasının üç harflilerden gelen bir sıkıntı olduğu düşünülür (KK24). “*Yeni doğum yapan kadın cinlerden perilerden her şeyden korkar. Al basmasında olduğunda daralırsın insana sıkıntı gelir sağlıklı düşünemezsin. Ben doğum yaptığımda korkutmasınlar seni diye soğanı yorgan iğnesi ile dürtmüşlerdi, benim başıma koymuşlardı. Komşum Yozgatlıydı al basmasını diye hep eşimin ceketini üzerime örterdi*” (KK27). Karakalpak Türklerinde erkeğin olduğu yere Albastı gelmez inancı vardır. Bu inançla hamilenin bulunduğu odaya erkeğin pardösüsü asılır ya da yatağının üzerine serilir (Kalafat, 2002: 67).

Al basmasından kurtulmak ya da korunmak için kırmızı renginin kullanıldığı ifade edilir (KK5, KK38). “*Bebğin beşiğinin üzerine kırmızı bir bez örtülür*” (KK34). “*Ankara’da lohusa gelinin odası perdesinden, yatak örtüsüne, yastık örtülerine kadar al renk yapılır. Al, gelini basmasını diye ünlü bir türkü vardır:*

Kezban’ın alı da sekili

Sekisinde gül karanfil ekili” (KK38).

Halk arasında kötü ruh olarak bilinen bu varlığın kökeni Türk Mitolojisine dayanmaktadır: “*Al Karısı, Al Bastı hatun Türk mitolojisinde ana tanrıçanın olumsuz türevidir. Kazaklarda cadı kadın, küpe giren karı anlamında kullanılır. En çok sevdiği şey atların yelesini örtmektir. Onu yakalamak, elbisesine, iğnesini saplamak gerekir. Lohusalara musallat olan bu kötü ruh “Al Karısı”, “Al Bastı”, “Almiz” adlarıyla anılır. Yeni doğum yapmış kadınlara kırmızı bir yemeni örtülür ya da yastığının altına bıçak-makas gibi demir bir alet koyulur çünkü bu kötü ruh kırmızı renkten ve demirden korkar. Hatta cenazelerde de bıçak koyulur ölünün üzerine şeytan gelmesin diye*” (KK38). Kaynak kişinin anlatımına göre kötü ruh olarak tabir edilen varlığın demirden korktuğu inancı vardır. Bu durum Türklerin demire kutsallık atfetmeleriyle doğrudan bağlantılıdır.

Demir Türk tarihinde ve mitolojisinde önem verilen bir maddedir. Olumsuz pek çok durumda demirden faydalanılmıştır. Kaynak kişimiz bu durumu şöyle ifade etmektedir: “*Ben mesela bıçağı dış kapımın üzerine koydum. Dışarıdan gelen o kötü şeyi kesip atar dışarıda koyar derlerdi. Yastığın altına bıçak, makas gibi demir-metal şeyler koyulur çünkü lohuseyi o dönemde çok korkuturlar. Lohusa halüsinasyon görmüş gibi rüyalarında bir şeyler boğazını sıkar. Çocuğunu öldü gösterir o olmasın diye bıçak gibi demir parçası koyarlardı*” (KK4). Türkler tarafından kutsal kabul edilen demirle yapılan makas, bıçak ve iğnenin, lohusanın yanında bulundurulması, kötü ruhlardan korunma amacını taşımaktadır (Çoruhlu, 1998: 61). Bayır-Bucak Türklerinde; yeni doğum yapan anneyi, “Kara-Kura” diye bilinen kara iyeden korumak için yastığının altına bıçak ve ekmek koyulmaktadır (Kalafat, 2000: 86).

Yörede yeni doğum yapan kadının doğaüstü güçler tarafından korkutulacağı düşüncesi hâkimken al basması, şeytan, cin ya da karabasan olarak tarif edilmektedir (KK7). Lohusa kadın, al basması olmasın diye yalnız bırakılmaz. Lohusanın yattığı yatağın başına bir Kur'an koyulur ve kırk gün boyunca Kur'an okutulur (KK1, KK8, KK34, KK27). *“Lohusa kadın üç harflilere basması üç harflileri sinirlendirmesinden dolayı da al basması olmaktadır”* (KK1). Yöredeki inanca göre kötücül ruhlar kapı eşiklerinde bulunmaktadır. Bu nedenle lohusa kadınlar kapı eşiklerinden destursuz geçmemektedir. *“Gebe kapı eşiklerinden geçerken çok dikkatli olmalıdır. Doğum yapan kadın kapı açmaz çünkü onun sıkıntısı kapıdan gelir, besmelesiz eşikten geçmeyecek”* (KK36).

Al basmasının bir belirtisi de kadına gelen halsizliktir. İlçede yeni gelini de al bastığına inanılır. *“Eğer gelinin canı çekilmişse (halsizse) yeni gelini albastı derler”* (KK1). Kaynak kişilerimizden birisi yeni gelin olduğunda kendisinin uyumadığını daha sonra bacalarının tutmadığını bu yüzden bir hocanın gelip okuyup üflediğini söylemektedir. *“Yeni geldiğin gün uyumayacaksın yoksa al basar”* (KK1). Kayseri Büryan'da da al basması olan lohusa, uyuduğunda şeytan gibi bir şeyin gelip, lohusayı boğacağına inanılmaktadır (Uğurelli, 2016: 1004).

Bir kaynak kişimiz yörede bilinen Al Kızı hakkındaki bir efsaneyi şu şekilde anlatır: *“Al kızı atın üzerine oturup atla gezdiğini söylerler. Benim dedemin babasıgil onu yakalamışlar. Atı ahıra bağlıyorlar. Sabah geliyorlar ki at yorgun terli, koşmuş. Bunu dedemin babası anlamış atın üzerine karasakız sürmüş eyerinin olduğu yere anca öyle yakalamış. Yakaladığı rivayet ediliyor. Üzerine çengelli iğneyi geçirdiğinde senin emrinde evinde hizmetçi olarak uzun süre kullanmışlar. Demiş ki düğünümüz var beni bırakın ben size dua edeyim. Ben demiş geride geleceğim. Ama giderken de ediyor etmiyorlar. Tamam bırakacak diye onu çözüyorlar. İpini çözmüşler Giderken de demiş ki “evinizden zibil⁶ eksik olmasın” şuanda bizim sülalemizde temizliği yapsın ertesi gün aynı toz çıkarmış geri. O kız geri gittiğinde öldürülmüş. “Felan çaya bakın eğer çay kan bulandıysa beni öldürdüler, size yakalandığım için.” Demiş.”* (KK50).

Yörede, al basması adında bir varlığın olduğuna inanmayan, lohusa kadının yaşadığı sıkıntılı durumları, psikolojik nedenlere bağlayarak bilimsel yönde açıklama yapan çevrelerde vardır: *“Lohusa, vücuttaki kan ve hormon dengesinin bozulmasıyla ne yapacağını bilmiyor, duyguları tetikliyor halüsinasyon görüyor”* (KK36). Kaynak kişimiz, al basması olduğuna inanmıyor olsa da al basmasından korunmak için uygulanması gereken ritüelleri bilmekte ve

⁶ Toz

uygulamaktadır; “*Lohusanın yanında babanın giydiği bir kıyafet bulundurulur. Soğana iğne batırılır*” (KK36). Kaynak kişimiz al basması olarak tabir edilen kötücül ruhun gerçekten var olmayıp, lohusa kadının fizyolojik değişimlerinin bir sonucu olarak rahatsızlık geçirdiğini ifade etmiştir. Bunun yanında uygulanan diğer ritüel edimler için eski inanmaların devam ettirildiğini söylemek mümkündür. Bu durum insanoğlunun kalıplaşmış birtakım inanış ve adetlerden bir anda sıyrılıp kopamamasını göstermektedir. Ritlerin kutsal olarak algılanması, ritüele verilen kıymeti artırmıştır. Arkaik toplumların ritüeli bir ibadet gibi uygulaması ve bu uygulamaların sürdürülebilir olması bu durumla ilgilidir.

Lohusalık döneminde yaşanan sıkıntı tıbbi literatürde doğum (pospartum) depresyonu ile açıklanmaktadır.

Doğum sonrası depresyon, doğumdan sonra ilk bir yıl içinde görülebilir kaygılı, takıntılı, endişeli, umutsuz, çaresiz ve yalnız hissetme gibi duygularla karakterize olan bir duygu durum bozukluğudur. Doğum sonrası depresyonda kendine veya bebeğe zarar verme ile ilgili takıntılı düşünceler ve intihar düşünceleri görülebilir.” ( oban, Adnan  oban Klinik, 2019).

Kadın doğum sonrası statü değişimi yaşayarak yeni bir role bürünür. Kadında yeni rolüne girebilme endişesi başladığı için bu dönemde sıkıntılı bir süreç geçirebilir. Psikanalitik kurama göre anne olmak bağımsız kendiliğin bir kaybıdır ve gebeliğin bitişi annenin fet sle olan yakınlığını yitirmesi anne için acı verici olarak görülmektedir. Bu nedenle al basması lohusanın ilk kırk gününde ortaya çıkmaktadır. Al basması inanmalarına psikanalitik bir yaklaşımda bulunduğuunda al basmasından korunmak için kullanılan nesneler, loğusanın bastırılmamış bilin dişına attığı dürtülerin simgesel ifadelerle yansımasıdır. Loğusa toplumun tepkisini, kınama ve ayıplarını üzerine çekmeden, bu semboller ile kendini ifade etmektedir yani al basması, doğum yapan kadının bilin dişıdır (Uğurelli, 2016: 1005).

Kırmızı renkli eşyalar, Freudyen rüya yoruma göre değerlendirildiğinde erkek ve kadının bilin dişı cinsel arzularını ifade etmektedir. Al Karısının kırmızı renk ile uzaklaştırmak amaçlanır çünkü arzular nefret duygusu kadar korkutucudur. Demir ya da loğusanın eşinin eşyaları fallik nesneyi yani erkek dünyasını simgelemektedir. Al Karısının korktuğu fallik nesneler erkekleri ve toplumu simgelemektedir. Aslında loğusa yaşamış olduğu sıkıntılı sürecin mimarı olan toplumdan nefret etmektedir ve bu durumu bilin dişına itmektedir. Al Karısı olarak yaratılan canavar bilin dişından dışarı çıkarılmaktadır. Anne bebeğe saldırmaz ancak yaratılan canavar saldırabilir bu durumda al karısı loğusa için psikolojik bir alet olmaktadır (Uğurelli, 2016: 1007-1008).

Al basması olduğunda tedavi, genellikle lohusanın hocaya götürülmesi ve okutulması yöntemiyle gerçekleşmektedir (KK1, KK27). Bu sağaltım yöntemini dinsel-büyüsel nitelikteki sağaltımlara dâhil etmek mümkündür.

1.3.7. Kırk Basması ve Kırklama

Kırk basması, doğumdan sonraki kırk günde gerçekleşmekte anne ve bebek için tehlike oluşturmaktadır. Kırk günlük sürede anne ve bebeğine gelen hastalıklar için kırk basması, kırk düşmesi gibi isimler verilmektedir (Acıpayamlı, 1974: 85). Lohusayı ve bebeği kırk basmaması için bir takım pratikler geliştirilmiştir. Kırk basması inancına göre lohusa doğum yaptıktan sonraki kırk gün süresince evden kadar dışarı çıkmamalıdır ve eşi ile ilişkiye girmemelidir (KK1). Yeni doğum yapan iki lohusanın bir araya gelmesi durumunda kırk basması olacağına inanılır (KK11, KK12). Regl döneminde olan bir kadının, henüz kırkı çıkmamış, lohusa ve çocuğu ziyaret etmesi durumunda, anne ve çocuğu kırk basacağına inanılır (KK3, KK4, KK5, KK6, KK9, KK24, KK25). Bu durum için “*Uğrak üstüne uğradı*” tabiri kullanılmaktadır (KK4). Bir başka kırk basması durumu da ölünün çocuğu basması şeklinde gerçekleşir. İnanca göre cenazesi olan kişi, lohusanın yakınından geçerken, lohusa kadın oturmamalı ayağa kalkmalıdır. Aksi halde kırk basması meydana gelmektedir (KK48). Kırk basması gerçekleştiğinde, çocuğun büyümediğine, gelişmediğine, gittikçe zayıfladığına inanılmaktadır (KK6, KK9). Kadın doğum yaptıktan sonra yedi gün boyunca eve dışarıdan kimse çağrılmamaktadır. Eve dışarıdan ev halkı dışında bir kimse gelirse kırk basmasını önlemek amacıyla bir çinik kırk taş, bir tane çatal iğne ve süpürge teli koyularak doldurulmakta böylece lohusa ve bebek yıkanmaktadır (KK52). Buradan hareketle kırklama işleminin yalnızca yirminci ve kırkıncı günlerde değil aniden meydana gelen durumlarda tehlikeleri önlemek amacıyla da yapıldığını söylemek mümkündür.

Kırk basması inancı, al basması sözüne benzetilerek oluşturulmuş olmalıdır. Çünkü kırk basması hastalığı, al basması sonucu oluşan belirtiler ile benzer olduğu gibi, kırk basmasından korunmak için uygulanan yöntemler, al basmasından korunmak için uygulanan yöntemler ile benzerdir (Boratav, 1999: 154). “*Kırk basmasın diye hem bebeğin hem annenin yattığı yerin altına bıçak koyarız. Metal olduğu için negatif enerjiyi emer, anneyi ve bebeğini korur*” (KK36). Kaynak kişinin ifade etmiş olduğu bilgiler al basmasından korunmak için uygulanan yöntemle aynıdır.

Kırklama işlemi iki aşamadan oluşmaktadır. Çocuğun yarı kırkı, doğumdan sonraki ilk yirmi günde çıkarken, ikinci kırkı, kırk günün sonunda çıkmaktadır (KK1, KK5). Kız

çocuğu otuz dokuz günde kırklanır. Erkek çocuğu kırk gün dolunca kırklanır. Lohusa bu kırk gün süresince on günden on güne yıkanır” (KK5).

Kırk çıkarma ya da kırklama, yıkanmasıyla, çocuğun sağlıklı, bereketli ve mutlu olacağına inanılmaktadır. Yıkanma işlemi ile anne ve çocuk üzerindeki ölüm terinin ya da ölüm tehlikesinin atıldığına inanılmaktadır. Kırklanma işlemi ile çocuğun büyüme yolunda ilk adımın atıldığına kırk yıkanması ile çocuğun uzun ömürlü olacağına inanılmaktadır. Anne ise son yıkanmasının ardından namaz kılmaya başlayabilmektedir (Tacemen, 1995: 293).

Yörede kırklamanın yapılma sebebi anne ve bebeğin yıkanarak manevi ve maddi anlamda temizlenildiğine inanılmasıdır. Kırklama babaanne ya da anneanne gibi ailenin büyük fertleri tarafından yapılmaktadır (KK1, K27) . Kırklama işleminde bir kova ya da leğen, bir tas ve altın kullanılır (KK1, KK5). Kırklama işleminde bir ipe altın yüzük bağlanır. Çocuk yıkandıktan sonra ipe takılan yüzük kırk defa olmak üzere durulama suyunun içerisinde batırılıp çıkartılır. Bu işlem sona erdikten sonra durulama suyu ile çocuk durulanır (KK6, KK8). Kabın içinde kalan suyla da anne abdest alır (KK1). Yörede kırklama işleminde uygulanan pratikler sabit değildir farklılık gösterir. Yörede dış evlilik yapan kişilerin karşılaştığı bir durumdur: *“Bizim torunumuz oldu göçmen kökenliler suyun içine çakıl taşı, çeşit çeşit-renk renk gül koydular” (KK8).*

Kırklanmada kullanılan materyallerde değişiklikler olabilmektedir. *“Kırk çıkarılırken, kırk tane taş toplanır. Çocuğun yıkanacağı leğenin altına taş döşenir, suyun içine bir altın konur. Kırk tanede su sayarsın kaşıkla tasın içine o tas da ki suyu da çocuğun üstüne dökersin. Ya da çocuk sağlam çivi gibi olsun, hasta olmasın diye çivi konur. Taş bulamazsan kırk tane çivi koyarsın.”(KK27).*

Kırk basması olarak bilinen hastalığın belirtisi lohusanın iştahsızlığıdır. Annenin durumuna bağlı olarak çocuk da zayıflamaktadır (KK1, KK2). Kırk basması olduğunda uygulanan sağaltım yöntemi çocuğun kemre⁷ ya da kerpiç ile tartılmasıdır. (KK1, KK7) Kaynak kişimiz kendi kızı olmak üzere yaşadığı çevrede pek çok lohusa ve bebeği tedavi ettiğini ifade eder. *“Bir lohusanın çocuğu emmediği için yanına gittim çocuğu ve lohusanın memesini yıkadım, sağdım daha sonrada çocuğun babaannesi çocuğu tarttı” (KK1).* Kaynak kişinin ifadelerine göre uygulanan tedavi sonucu lohusa ve bebek iyileşmiştir. Tartma işlemi bir hafta sürmektedir. Bu işlemin yapılmasının başlıca amacı, çocuğun kilo almasını sağlamaktır (KK1). Tartma işlemini, halk hekimliği sağaltım yöntemlerinden büyüsel işlemler grubuna girmektedir.

⁷ Hayvan gübresi, tezek.

Yörede kırk basması yalnızca lohusa ve bebeğe uğrayan bir inanış değildir. İki yeni gelin bir araya geldiğinde de kırk basması olacağına inanılmaktadır. Bu nedenle yeni gelinlerin yakalarına birbirleri ile değiştirmeleri suretiyle toplu iğne iğnelenmektedir (KK8, KK25, KK48). Burada yeni gelinler iğneleri birlerine batırarak bir çeşit tılsım büyüsü gerçekleştirmektedir. *“İğneyi değiştirin derlerdi sen kendi iğneni verirdin, ondan da sen alırdın”* (KK8).

Yörede ki kırk inancına göre doğan çocuğun, doğum yapan kadının, yeni evlenen gelinin, ölen kimsenin, doldurması gereken kırk günü vardır. Bu kimseler yeni geçtikleri statülerinde kırk günü doldurmadan, kırk inancı etrafında oluşmuş bir takım inanma ve uygulamalara özen gösterirler. Bu kimseler kaynak kişilerinde belirtmiş olduğu gibi bir araya geldiklerinde birbirlerine zarar verirler. Kırklı birisi, eşik sürecinde olduğu için tehlikeye açık ve hassastır bu yüzden yasaklara uymaları gerekmektedir. Örneğin yörede; *“Gelin oğlan evine getirildikten sonra da kırk gün evden dışarı çıkmaz”* (KK28). Bu yasak, gelini dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korumak amaçlıdır.

1.3.8. Ad Verme

Çocuk, doğumunun gerçekleştiği andan itibaren etrafındaki kişiler tarafından pek çok ritüelle çevrenlenmiştir. Bu ritüeller çocuğu geçtiği yeni statüye hazırlamak amaçlıdır. Çocuğun bulunduğu topluma bir birey olarak dâhil olması için ve kendini kabullendirmesi için, çocuğa ad verilir. Ad verme tüm toplumlarda gerekli kılınmış bir durumdur. Ad seçiminde dikkat edilen prensip veya kriterler toplumların dünya tasavvurları hakkında bizi bilgi vermektedir. Türkiye’de ad verme, özellikleri bakımından taklit ve temas büyüsü kapsamında değerlendirilmekte, bazı çocuklar konulan adları taşıyamadıkların da hastalanmaktadır (Aydın ve Emiroğlu, 2003: 9). Bu durumda verilen ad değiştirilmektedir. Bu durumun en büyük sebeplerinden birisi çocuksuzluktur. Çocuğu olmayan ya da çocuklarını sürekli kaybeden aileler çocuklarını türbeye sattıklarında çocuklarına o türbenin adını vermektedirler. Türbeye satılarak doğan çocuğun adı sonradan değiştirilir ya da çocuk türbedeki zatın adıyla çağrılmaz ise çocuğun hastalanacağına inanılır.

Yörede çocuğa, gidilen türbelerin adını vermek Satılma ritinin bir adımı olup gelenek halini almıştır. Yöre halkının çocuk olması temennisi ile gittiği bir diğer türbe Çankırı Keskin’de ki Haydar Dede türbesidir. Çocuklarını bu türbeye satan aileler, çocuklarına *“Haydar”* adını vermektedirler (KK20). Lèvi-Strauss, doğumları özel koşullarda gerçekleşen çocuklar için özel olarak ayrılmış adlar olduğunu ve bu adların kendilerinden önceki

bireylerde var olduğunu ifade etmektedir. Bu adlar nesnel olarak kendileri dâhil başkalarını da kapsayan ve toplulukça anlamlı sayılan bir durum nedeniyle verilmektedir (Lèvi-Strauss, 1994: 221).

Yörede çok çocuğu olan kişiler, bir daha çocuk istemiyorlarsa son doğan çocuğa, “*Hacıdur, Duran, Durhasan, Durbey, Durhanım, Durali ve Şükür*” adlarını vermektedirler (KK1, KK7, KK8). Üst üste kızı olanlar sonraki doğacak çocuğun, cinsiyetinin dönmesi için son doğan çocuğa “*Döndü, Durkız, Yeter ve Songül*” adlarını vermektedirler (KK1, KK24). Doğacak çocuğun düşmemesi temennisi ile “*Dursun, Durseyit vb.*” adlar koyulmaktadır (KK5).

Yörede genel olarak yeni doğan çocuğa doğar doğmaz adı verilmektedir. “*Yeni doğan çocuğa doğurduktan sonra bir hafta içinde ad verilirdi önceleri, şimdi cinsiyeti bile beklenmeden boyuna düşünce kız olursa şu erkek olursa şu deniveriyor*” (KK4). Çocuğun adını genelde annesi ya da babası değil de dedesi veya ebesi koymaktadır. Yörede ad seçiminde, Müslüman adı olmasına dikkat edilmekte; “*Ahmet, Mehmet, Mustafa vb.*” isimler tercih edilmektedir (KK1, KK3). Yörede erkek çocuklara genellikle büyükbabanın adı verilmektedir.

Çocuğun adı verilirken aile büyüklerinden birisi çocuğun sağ kulağına ezan sol kulağına gamet (Kamet) okumaktadır (KK1, KK53). Çocuğun kulağına ezan okuyarak ad veren kimse, çocuğa isim babalığı yapmaktadır. Çocuğun kulağına ismini fısıldayan kişi, saygın bilinen bir aile büyüğü veya yakını erkek olmalıdır. Hristiyan toplumlarında bu işlevi yerine getiren vaftiz babasıdır (Aydın ve Emiroğlu, 2003: 431). Geçiş dönemlerinde, ritüeli edimini gerçekleştiren kişilerin, ritüel öznesinin, birinci dereceden yakını olmaması önemlidir.

Türk toplumlarında doğum gelenekleri genelde benzerlik göstermektedir. Karakalpalıklarda çocuğa ad koyulurken kulağına üç defa ezan okunmaktadır. Başkurt Türklerinde, çocuğa adı iki kulağına üç defa söylenerek verilmekte ve sağ kulağına üç defa sessizce gamet okunmaktadır. Tacikistan Tatarlarında, çocuğa ezan okunarak ad verilmektedir. Kırım Türklerinde ise doğumdan sonra ilk üç gün içerisinde çocuğa ismi konulmakta ve bu esanada çocuğun kulağına ezan okunmaktadır (Kalafat, 2002: 13-344).

Yörede önceleri çocuklara dini isimler verildiği belirtilirken, zamanla bu durumun değiştiği ifade edilir (KK4). Bu durumun başlıca sebebi çocuğun hayatının dini yönden gelişeceğine olan inançtır. Kişi adları oluşturma türlerinden; başkalarının adı, taşıyana ilişkin imgelerini etkiler ve karışık gelişimler sonunda, kişiliğinin olumlu ya da olumsuz olarak biçimlenmesine katkıda bulunabilmektedir (Lèvi-Strauss, 1994: 221). Türk toplumunda

çocuğun, kendisine verilen adın anlamını taşıdığı düşüncesi vardır. Bu nedenle çocuklara koyulan isimlerin büyük bir önemi vardır.

Türk toplumunda, çocuklara tarihte ün kazanmış pek çok şahsiyetin adını vermek yaygın bir durum olduğu gibi din tarihinde de nam salan pek çok zatın adının, aileler tarafından çocuklara verildiği görülmektedir. Aileler bu şahsiyetlerin özelliklerinin, çocuklarına geçeceği düşüncesi ile hareket etmektedirler. Ancak günümüzde bu tür adların sayısı azalmış, popüler adların çoğaldığı görülmüştür “Çocuğa önceleri peygamber, isimleri konurken, şimdi yeni nesil isimler verilir. Benim çocuğun adı Nurettin Eren. Nurettin dinin ışığı, erende erenler anlamında” (KK4). Ad seçiminde bir başka unsurda çocuğun doğmuş olduğu evde bir gencin ölmesi durumunda yeni doğan çocuğa ölen gencin adının verilmesidir (KK5).

1.3.9. İlk Diş, Saç ve Tırnak Kesimi

Doğum sonrası, çocuğun doğduğu topluma katılma sürecinde pek çok pratik meydana getirilir. Bu pratiklerden birisi de çocuğun ilk dişinin çıkması ile yapılan “diş hediği” ritüelidir. Çocuğun biyolojik gelişim gösterdiği durumlardan ilki olan diş, saç ve tırnağın aksine çocuğun hayatında kazandığı ilk uzuvdur bu nedenle hayat ve ölüm ekseninde canlılığın ve yaşamın simgesi olarak algılanmaktadır (Deveci, 2021: 310). Çocuğun ilk dişi düştüğünde genelde çocuğa ve çocuğun dişinin düştüğünü görene bir hediye alınmakta veya para verilmektedir (KK1, KK2, KK3, KK5). “Çocuğun ilk dişi düştüğünde dişin bakır gibi olması için bakır tas-tava alınır” (KK1). Kaynak kişinin ifadesinden taklit büyüünün benzer benzeri yaratır büyü işleyiş ilkesine göre hareket edildiği söylenebilir.

İnsana ait ilk parçalar genellikle öteki âlemle ilgili görüldüğü için kutsal sayılmakta, bu nedenle de çocuğun ilk dişi herhangi bir yere atılmamaktadır aksi halde uğursuzluk olacağına inanılmaktadır. “Saçını, tırnağını atmayacaksın melaiyeler bun alıyor kokusundan, saçları, tırnakları temiz bir yere gömeceksin.” (KK48). Yörede çocukların ilk dişleri bir bahçeye, ağaç dibine ya da pınar başına gömülmektedir (KK6, KK7, KK24). Türklerde ağaçlar, höyükler, su pınarları kutsal mekânlar olarak görüldüğü için bu yerlerin tercih edildiği düşünülmektedir. “Bebeğin ilk dişi düştüğünde saklanır. Küçükken dişimiz çıktığında babaanneme gider söyledim o da pınarın oraya git, taşın arasına sokuver derdi bende götürür oraya sokardım” (KK27). Bir diğer kutsal mekân camilerdir. Yörede ilk diş, camiye de gömülebilmektedir (KK8).

Yörede diş hediği ya da diş bulguru olarak bilinen ritüelde bir kazan içerisinde bulgur

kaynatılır (KK1, KK8). Türkiye'nin ve Türk dünyasının pek çok yerinde farklı şekillerde hazırlanan karışıma, yörede nohut, üzüm vb. yemişler ilave edilir (KK7, KK4). Çocuk bir sofra bezine oturtulur. Hazırlanan karışım çocuğun başından dökülür. Bu esnada çocuğun etrafındaki diğer çocuklar, dökülen bulgurdan avuçlayarak kaçar (KK48). Hedik yapılırken çevredeki yakınlar ve komşular davet edilir. Ritüele gelen misafirler, diş çıkaran çocuğa hediye ya da para verir (KK3).

Diş hediği yapılırken bir tepsi hazırlanır. Bu tepsinin üzerine makas, kalem, tarak koyulur (KK4, KK7). Çocuğun gelecekteki mesleğinin tayini için gerekli kılınan bu ritüelde tepsiye koyulan her eşyanın ayrı bir anlamı vardır; Makas çocuğun terzi olması temennisi ile tarak çocuğun berber ya da kuaför olması temennisi ile ve son olarak kalem, çocuğun okuyup meslek sahibi olması, elinin kalem tutması temennisi ile tepsiye koyulur (KK4). Son dönemde tepsilere koyulan eşyalara yenileri eklenmektedir. Zaman geçtikçe değişiklik gösteren ritüellerin ve değişen imgelemlerin hepsi zamanın koşullarına göre şekil almaktadır. Öyle ki bir kaynak kişimiz önceleri yapılan diş hediği ritüelinde tepside yalnızca kâğıtlı şekerlerin yer aldığını belirtmektedir (KK28). Suriye Türkmenlerinde de çocuğun ilk diş çıktığında hedik yapıp üzerine şeker koyulmakta ve komşulara dağıtılmaktadır (Kalafat, 2000: 60).

İlk diş gibi ilk saç ve tırnakta kutsal görülen etrafında bazı tabular oluşturulan insana ait diğer uzuvlardır. Çocuğa ait ilk parçaların atılması ve yakılması yasaktır, bunun yerine bu parçalar gömülmektedir (KK3, KK6). *“Tırnak ve saç günah diye ayakaltına konmazdı. Tırnaklar perşembe akşamı kesilirdi cuma kesilmezdi”* (KK27). Müslümanların kutsal günü olan Cuma gününde tırnak ve saçların kesilmesinden kaçınılır. Çocuğa gösterilen hassasiyet aynı şekilde lohusaya da gösterilmektedir. Özellikle doğum sonrası kadın, çocuğun kırkı çıkana kadar kendinin ve çocuğunun tırnaklarını kestiğinde kesilen tırnakları gömmek üzere biriktirir veya kırklanma işlemi sonrasında kesilen tırnaklar toplanıp bir yere gömülür. Yörede bu uygulamaya sebep olan inanma, üç harflilerin lohusaya ve çocuğa musallat olacağı yönündedir (KK1).

Çocukların tırnaklarının kesilmesine çocuğa uygulanan bir ritüelle karar verilmektedir. Tırnakların kesilmesi, çocuğun babasının cebinden para alması şartına bağlıdır (KK3, KK4, KK6, KK27). Bu ritüelin temelinde de yine temenni vardır: *“Çocuğun ilk tırnağını kesmeden babasının cebinden para avuçlattırırsın, bu sayede çocuğun hırsız olmaz”* (KK6). Bu ritüel çocuğun iyi huylu olması amacıyla yapılmaktadır. Kimi zaman çocuğun tırnakları, çocuğun kırkı beklenmeden, çocuk kendisine zarar vermesin diye kesilmektedir (KK7, KK9). Büyü ritlerinde kullanılan tırnak, insanın ruhunun bulunduğu ve insandan

ayrıldıktan sonra bile ait olduğu kişiyle ilişkisinin devam ettiği yönündeki inanmalar bir takım pratiklerin özündeki düşüncelerin getirisi (Deveci, 2021: 326).

Yörede çocuk, ilk yaşına girdiğinde tıraş edilir (KK1, KK4, KK36). Çocuğun ilk saç kesildiğinde tartılıp gramı kadar çocuğa para verilmekte ya da altın alınmaktadır (KK1, KK4, KK5, KK7, KK27). Yörede bahsi geçen inanmalar ile ilgili bir diğer unsurda çocuğun ilk saçının, tırnağının ve göbeğini kefenine koyularak gömülmesidir. *“Ona ait olduğu için saf olduğu için kefene koyulup gömülür”* (KK36). Kimi çevreler bu sayılan unsurları saklamadan kendi temennilerine göre çeşitli yerlere gömdüklerini belirtmişlerdir.

Yörede, diş, tırnak ve saç ile ilgili uygulamaların hepsinde çocuğa hediye almak veya para vermek bir gelenek halini almıştır.

1.3.10. Sünnet

Sünnet, Türkiye’de yapılan geleneksel işlemlerden birisi olup dinsel ve töresel işlemler arasında en katısı ve yaygın olanıdır. Bu geleneğin yaptırımı, bu konuda herhangi bir yaptırıma karşı koymaya veya tartışmaya olanak vermeyecek kadar güçlüdür (Örnek, 2000, 170). Türkiye’de sünnet geleneğinin yerine getirilmesinde birtakım inanç ve görüşler egemen olduğu gibi bunların bir bölümü dinsel, bir bölümü de toplumsal, hijyenik ve cinsel içeriklidirler. Sünnet yoluyla çocuk İslam toplumuna katılmaktadır. Bu durum çok önemlidir (Örnek, 2000, 173). Sünnet dünyanın belli topluluklarında gelenek haline gelmiş bir uygulama olup toplumun her üyesi için geçerlidir. Çünkü bireyin bağları üye olduğu toplumla ritüel sayesinde güçlenir. Ritüel, kolektif bir grubu bir araya getirmenin, aracıdır (Durkheim, 2011: 66) . Victor Turner’a göre Ndembu toplumunun Mukanda sünnet törenleri, erkeğin yetişkinliğinin sembolü olup olumlu bir haldir. Sünnetsiz bir oğlan çocuğu kirli ve olumsuz olarak görülmektedir (Turner, 2018: 29). Sünnet pratiğinde kan dökülerek insan yaşamındaki kirliliğin arındırılacağı düşüncesine inanılmaktadır.

1.3.10.1. Sünnet Etme

Yörede belirli bir sünnet yaşı yoktur. Genel itibariyle çocuğun altı yedi yaşına gelmeden önce sünnet edilmesi gereklidir (KK6, KK8, KK10). Yörede kimi çevreler çocuğun doğduğu günün ertesinde sünnet edilebileceğini ifade ederken kimi çevreler çocuğun doğumundan bir hafta sonra veya altı yedi ay sonra sünnet edilebileceğini ifade etmiştir (KK1, KK3, KK5, KK14).

Yörede kirve âdeti yoktur çocuğun düğün masraflarını aile büyüğü üstlenmektedir

(KK3, KK6, KK7, KK8, KK10). *"Çocuğun sünnet masraflarını dede varsa dede, dede yoksa baba üstlenir"* (KK10). Yörede, eski dönemlerde sünnet düğünü geleneği olmadığı belirtilir: *"Eskiden sünnet düğünü olmazdı kesilir, yatı verilirdi bebelere"* (KK9). Bu dönemlerde aileler keyifli vakit geçirmeleri için çocuklarını bir araya getirmektedirler. Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre, sünnetçiler tüm köyleri gezerek sünnet olmamış tüm çocukları sünnet etmektedir. *"Önceleri sünnetçiler köyden geçerdi ellerinde gıygyı olurdu. Buradan çevirirdik, gelirdi çocuğu keser giderdi"* (KK4). Eski dönemlerde *"Sünnetçi"* olarak tabir edilen meslek erbabı kimseler günümüzde varlığını yitirmiştir onun yerine sünneti, doktorlar yapmaktadır. *"Oğlumu kazandan aldık, sünnetini Ankara'da özel bir hastanede yaptırdık. Önceden odasını balonlarla süsledik. Yatağını renkli renkli özel pikelerle, takımlarla hazırladık"* (KK4).

1.3.10.2. Sünnet Töreni

Yörede sünnet, tören sabahı olacağı gibi sünnet töreninden bir ay ya da beş ila altı sene öncede olabilmektedir. Bunun sebebi çocuk daha yeni doğduğunda sünnet edilmesinden kaynaklanmaktadır. Sünnet töreni eski dönemlerde çok sık yapılan bir uygulama değildir günümüzde yaygın bir gelenek haline gelmiştir. Ayrıca sünnet töreni ile aileler yakınlarından çocuk için maddi destek almışlardır (KK4).

Yörede sünnet töreni için kart bastırılıp, davet edilmek istenen çevrelere dağıtılır. Sünnet töreninde davetlilere çeşitli yemekler hazırlanır, ikramda bulunulduktan sonra çalgılı eğlenceler yapılır (KK1, KK5). Törene gelen misafirler, çocuğa para, altın takar ya da oyuncak vb. hediye getirir (KK3, KK6). Sünnetin belli bir mevsimi yoktur ancak sünnet düğününün en sık yapıldığı aylar, Temmuz- Haziran aylarıdır (KK1, KK4, KK5, KK7). *"Ben oğluma ve torunlarıma sünnetten bir ay sonra mevlit okutup sünnet düğünü yaptım. Çok külfetli bir düğündü dansözünü bile vardı"* (KK4). Sünnet töreni kimi zaman mevlit gibi yalnızca dini bir ritüelle icra edildiği gibi kimi zamanda mevlitli olarak ve eğlence düzenlenerek yapılmaktadır (KK7, KK14). *"Benim toruna sünnetinde köy konağında yemek hazırlattık, komşuyu da davet ettik camiye, hocada okudu. Camiden çıkınca komşulara buyurun yemeğimiz var dedik."* (KK14).

Sünnet töreni, erkekliğe geçişi kutlamak amacını taşır. Halk arasında sünnet sonrası söylenen *"şimdi erkek oldu"* tabiri bu amacın açıkça bir ifadesidir.

II. BÖLÜM

2. EVLENME İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

2.1. Evlenme Öncesi

Evlenme Öncesi, eşik öncesi (pre-liminal) evredir ve evlilik öncesi pratikleri kapsar. Evlenme, insan topluluklarının tümünde aile müessesinin oluşmasını sağlamaktadır. Türk dünyasında, evlilik kutsal bir müessese olarak görüldüğünden evliliğe büyük kıymet verilmektedir. Geçiş dönemlerinin ikinci evresi olan evlilikte, iki insanın ve ailelerin her bakımdan uyum sağlaması, mutlu bir evliliğin vazgeçilmez şartıdır. Evliliğin devamlılığı ve sağlamlığı çeşitli etkenlere bağlıdır. Evlenme öncesi (pre-liminal) evrede evlilik müessesinin kurulmasına yönelik birtakım pratikler geliştirilmiştir. Bu pratikler kurulacak olan yeni aileyi zararlı etkilerden korumak amaçlı ortaya çıkmıştır. Zararlı etiklere karşı meydana getirilen her türlü iyiliği temin edici inanış ve uygulama, tüm Türk dünyasında ortak özelliklere sahiptir (Eroğlu, 2020: 272-273).

Evlilik ayinleri tanrısal bir modele sahip olup, insan evliliği hiyerogamiyi, özellikle de Gök ile Yer'in birleşmesini daha doğrusu kozmik yaratılışı tekrarlamaktadır. Evlilik törenlerinde kozmogonik mitler ayinsel olarak okunmaktadır. Bu açıdan Mircae Eliade kozmogonik mitlerin evliliklere örnek teşkil ettiğini ifade etmektedir (Eliade, 2022: 37-38). Yani düğünlerde ki pek çok hareket mitsel zamanlardaki arketipsel bir olayın yinelenmesi olarak açıklanabilir. Düğünlerde meydana getirilen ritüel eylem dizisinin, mitsel zamandakinden eksik olmaması için verilen bir çaba olduğunu söylemekte mümkündür.

2.1.1. Evlilik Biçimleri

Aile olmanın ilk adımı evliliktir. Evlilik biçimleri, gelenek ve uygulamaları tüm toplumlarda farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Kültürler arası benzerlikler gereği evlilik biçimlerinde benzerlikler mevcuttur. Lütfi Sezen, Türkiye'de otuz üç farklı evlenme biçimi belirlemiştir. Bunlardan en çok öne çıkan türler:

Görücü usulü ile evlenme, kız kaçırma, başlık parası karşılığında evlilik, oturak alma evlilik, beşik kertme evliliği, kuma getirme evliliği, berder evliliği, ölen kardeşin karısıyla evlilik, baldızla evlilik, içgüveyi evliliği, yakın akraba evliliği, kan parası karşılığı evlilik, öç alma karşılığı evlilik, çok eşli evlilik, anlaşmalı evlilik, rastlantı evliliği (Sezen, 2005: 185-195).

Kahramankazan yöresi geleneksel bir topluluk olmasına rağmen evlilik biçimleri çok çeşitli değildir. Yörede tercih edilen evlilik biçimleri; Değişik evlilik, isteyerek kız kaçırma,

iç güveyi evliliği, berder evliliği, akraba evliliği ve çok eşli evliliktir (KK1, KK3, KK4, KK13, KK14, KK19). Değiş tokuş evliliğini bir kaynak kişi: *“Birinin oğlu birinin de kızı varsa karşılıklı kızını veya oğlunu alıyor”* şeklinde tanımlamaktadır. *“Bu evlilik biçimi başlık ödememek, masraf yapmamak ve aileler birbirlerini tanıdıkları için tercih edilir”* (KK30).

Kaynak kişilerimiz, değişik evlilikler ile ilgili tecrübelerini şu şekilde ifade etmektedir: *“Bir gün ablamı istemeye geldiler. Dedemde bizde de oğlan var senin kızı bizim oğlana verirsen bizde kızı veririz dedi. Karşı tarafta kabul etti, değiş tokuş yapıldı. İki ay arayla düğünleri yapıldı”* (KK4), *“Benim dedem kız kardeşini uçarıya vermiş verdiği evin kızını da kendisine almış. Dedemle ebem değişik evlilik yapmış”* (KK38). *“Benim yengem amcamla evli, yengemin abisi halamla evli”* (KK31). Değişik evliliklerde evlilik yapacak olan kişilerin aileleri, çoğunlukla evlendirecekleri gençlerin fikrini almadan sözleşip anlaşılmaktadır.

Değişik evlilik biçiminde aynı ailenin kızları bir aileye gelin gidebilmektedir. Bu evlilik biçimi, çok tercih edilmesine rağmen değişik evlilik yapan kaynak kişiler bu tarz evliliği onaylamamaktadır. Aynı evde iki kardeşin elti olması aileler arasında birtakım sorunlara yol açtığından bu evlilik biçimi hoş karşılanmamaktadır (KK1). Bir kaynak kişi değişik evliliklerin çok uzun sürmediğini ifade eder; *“Değişik denilen evlilikler var burada ama biz pek tercih etmiyoruz uz gitmiyor çünkü”* (KK5). Bir kaynak kişinin ifadelerine göre yörede değişik evlilik şu şekilde meydana gelebilir: *“Şimdi benim oğlum var, ağabeyimin kızı var. Ben Allah’ın emriyle ona gidiyorum, o da diyor ki benim kız olunca onun oğlu olursa o da kızını bizim oğlana veriyor”* (KK13). *“Bu evlilik biçiminin tercih edilme sebebi oğlan fakirdir ya da evlenememiştir o nedenle karşı taraf bu ailenin kızını isteyebilir”*(KK38). Buradan hareketle değiş tokuş evliliklerinin bir diğer sebebinin dışarı mal gitmesini önlemek olduğu anlaşılabılır (KK25). Bu durumda değişik evlilik ve akraba evliliği şeklinde evliliklerin genel nedeni ailelerin mal varlığını dışarıdan biriyle paylaşmak istememesidir.

Kız kaçırma şeklinde evliliğin tercih edilme sebebi her yörede farklılık gösterebilir. Erkeğin ekonomik durumunun iyi olmaması, başlık parasını veremeyecek oluşu, köyler veya aileler arası geçimsizlikler, normal yolla, rıza veya zorla, intikam veya düşmanlık gibi duygularla kadının zorla kaçırılmasına neden olmaktadır. Bir diğer nedende birbirini seven ve kaçma hazırlığı yapan gençlerin, köy halkı tarafından teşvik edilmesi, köyde canlılık yaratılmaya çalışılmasıdır (Tezcan, 2003: 4). Ailelerin çeşitli sebeplerle kızlarını sevdiği bir kişiyle evlendirmek istememesi, çiftlerin birbirlerini seviyor olduklarından haberdar olmamaları, ailelerin kızlarını başka biriyle evlendirmeye niyetlenmiş olmaları, nişanlı bir kızın nişanlısından ayrılarak başka biriyle nişanlanması, bunun sonucunda nişanlılar arası

rekabete dayalı kızın kaçırılması durumları kaçarak evlenmenin sebeplerindendir. Birden fazla talibi olan kızın elden kaçmaması için kaçırılması, beşik kertmesi yapılan ancak daha sonra bu uygulamadan vazgeçilmesi sonucu kızın kaçırılması, çiftlerin cinsel ihtiyaçlarını karşılayamaması, nişanlı çiftlerin nişanın bozulacağı düşüncesiyle düğünü bekleyememesi gibi durumlar yine kaçarak evlenmenin diğer nedenleridir (Güven, 2016: 200, Tezcan, 2003: 4).

Yörede kız kaçırma evliliği adet değildir (KK1, KK4, KK25). Yörede kız kaçırma evlilikleri zorla değil isteyerek olmaktadır (KK5). Kız kaçırma evliliği genellikle aileler istemiyorsa mecburiyetten yapılmaktadır. *“Kaçan kıza küsülür”* (KK4). Kaçan kızın ailesi ile bazen barıştığı bazen de ömür boyu küs kaldığı durumlar olmaktadır. Bazı aileler kaçan kızlarını ömür boyu reddettikleri gibi torunları olduğunda kızlarını bağışladıkları belirtilir (KK4). *“Kız kaçarsa aile önce reddeder sonra barışır”* (KK25). Ailelerin çocuklarına küs kalma tutumu zamanla değişmektedir: *“Affedende olur affetmeyende olur ancak genelde affedilir”* (KK25). Kaynak kişilerimizden birisi, evlenmek istediği kızın babasının rızasını alamadığı için kız kaçırma evliliği yapacağını şu şekilde ifade eder: *“Komşunun kızını istedim, kızın babası vermek istemeyince kaçacaktık bunu da amcalar duymuş. Amcalar demiş ki şimdiki kayınbabama kızı ver yoksa şapkani egecek -kız kaçınca böyle derler- onu duyunca adam Allah'ın emri Peygamber'in kavliyle kızı verdi”* (KK14).

Yörede iç güveysi evliliği vardır. Bu evlilik biçimi, genelde oğlanın, ailesi olmadığında, belirli bir maddi geliri olmadığında ya da kız tarafının oğlu olmadığında tercih edilmektedir (KK1, KK4, KK24). Maddi durumu iyi olan ve tek kız çocuğuna sahip olan aileler, kızlarına iç güveysi damat aramaktadır. Bir kaynak kişimiz yörede yaşanan bir olayı şu şekilde anlatmaktadır: *“Karalar köyünde zengin göçmenlerden birisi, müezzinlik yapan bir adama gelmiş; Allahın emriylen peygamberin kavliylen senin oğlana ben dünürüm demiş. Adam iç güveysi koymuş oraya”* (KK41).

Günümüzde beşik kertme evliliği, eski dönemlerde olduğu kadar yaygın değildir. Türklerde beşik kertme evliliğinin kökeni İslamiyet öncesine dayanmaktadır. Bu dönemlerde evlenme yaş sınırı olmaması beşik kertme evliliğinin doğmasına sebebiyet vermiştir. Beşik kertmesi nişanlılar, ergenlik çağına geldiklerinde ikinci kez nişanlanmaktadır (Ögel, 1979: 184). Yörede, beşik kertme evliliğinin tercih edilmesi akraba evliliğinin gerekçesi ile aynıdır. Aileler mal varlığını bölmek amacıyla bu evlilik biçimini tercih etmiştir (KK3, KK4, KK10). Kaynak kişilerimizden beşik kertme yapılarak evlenenlerde vardır (KK8).

İlçede en yaygın evlilik türü olarak akraba evliliği gösterilebilir. Zira kaynak kişiler ailelerinin çok karışık olduklarını belirtmektedirler: *“Bizim sülalenin hepsi akraba*

evliliğidir” (KK8). Akraba evliliğini, aileler dışarı kız vermek istemediklerinden ve yine mal varlıklarını dışarıdan biriyle bölmek istemediklerinden tercih etmektedir (KK4, KK6). *“Akraba evliliği tanındığı ve bilindiği için iyi oluyor. Ben ele gitmesin diye dayıkızı aldım birazda yangınlık vardı. Bizim sülalede akraba evliliği çok yaygındır”* (KK41). Son dönemlerde akraba evlilikleri eski dönemlerdeki kadar tercih edilmemektedir. *“O çocuklara yazık olur uz gitmez evlilikler”* (KK5). Ailelerin *“kendimizden olsun”* düşüncesiyle hareket ettiği ve sadece kan bağı olduğu için yapılan evliliklerin, sağlıklı sonuçları olmadığı için günümüzde pek fazla tercih edilmediği görülmektedir. Akraba evliliklerinde birtakım sorunlar meydana gelmekte ve evlilikler çoğu zaman yürütülememektedir.

Akraba evliliği sonucunda çeşitli sağlık sorunları ortaya çıkmaktadır. Akraba evlilikleri, sakat, eksik ya da kusurlu çocuklar doğmasına neden olmaktadır. Sağlıklı bireylerin yetişmesi toplum düzenin sağlanması için ön şarttır. Bu nedenle akraba evlilikleri, uzmanlar tarafından önerilmemektedir. Akraba evliliğinin, diğer Türk toplumlarında, Türkiye Türklerinde olduğu kadar tercih edilmediği görülür. Kırgızların töre sistemi aynı soydan, boydan ve atadan gelenlerin evlenmelerini sınırlandırmıştır. Kabilede ki insanların baba tarafından yedinci kuşağa kadar ki akrabaları ile evlenmeleri yasaklanmıştır. Çünkü yedi atanın nesli birbirine öz kardeş kabul edilmektedir. Yedi ata veya yedi göbek geçmeden evlenmemenin sebebi genetik temizliği korumaktır (Karimov, 2011: 7, Ünal, 2016: 235).

Türklerde çok eşli evlilik biçimi İslamiyet sonrası artmıştır. İbrahim Kafesoğlu, Türklerde görülen evliliğin tek eşlilik (monogami) olduğunu söylemektedir (Dursun, 2011: 110). Artışın olmasında çeşitli sebepler vardır. Yörede eski dönemlerde savaş, kıtlık, yoksulluk ve işsizlik gibi çeşitli imkânsızlıklar nedeniyle çok eşli evliliklerin yapıldığı ifade edilmektedir. *“Önceleri savaşta erkek kalmadığı için bir adam birden fazla evlilik yapardı. Savaşlarda kadınlar meydanda kalırdı aç kalmamak için birden fazla eşi olan adamlarla evlenirdi”* (KK19). Çok eşli evliliklerin bir başka nedeni çocuksuzluktur. Evli çiftlerin çocukları olmuyor ya da sürekli ölüyorsa erkek kendi evliliğinin üzerine bir evlilik daha yapabilmektedir. Türk medeni kanununa göre erkek birden fazla kadınla resmi nikâh yapamaz bu nedenle evliyken bir diğer evleneceği kadınla dini nikâh yapmaktadır. Bir kaynak kişimiz bu şekilde evlendiğini şöyle ifade eder: *“Ben kumayım eşimin çocukları öldüğü için eşinin üstüne beni aldı”* (KK46). Yörede maddi ve manevi anlamda güçlü kişilerle evlilikler temenni edilmiştir: *“Eskiden köyün köklü ağalarından olan kişilerle evlilik yaptırmaya özen gösterirlerdi”* (KK24).

Günümüzde en yaygın evlilik biçimi kişilerin bizzat isteyerek tanıştığı ve evlenmeye karar verdiği evlilik biçimidir. Burada evliliğe aileden çok evlenecek olan kişiler karar

vermektedir. Ayrıca sosyal medya-internet evliliği günümüz gençleri tarafından oldukça sık tercih edilmektedir. Kaynak kişilerin genel değerlendirmelerine göre gençler birbirlerini internetten görüp beğenerek tanışmakta ve evlenmektedirler.

2.1.2. Evlilik Çağı ve Evlilik Temennisi

Yörede, eski dönemlerde, on dört, on altı yaşları arasında evlilik çağının geldiği düşünülürken günümüzde bu yaş yirmi beş, otuz yaşlarına çıkmıştır (KK1, KK3, KK4, KK5). Eski dönemlerde erkeklerin evlenme vaktinin gelmesi askerliğe bağlı olarak gelişmiştir. Genelde genç askerde iken ailesi tarafından veya askerden gelir gelmez sözlenmiştir. Bu gencin ailesi genç askerde iken kız arama, dünür gitme, söz isteme gibi hazırlıklar yapmaktadır. Genç askerden geldiğinde de sözü yapılmaktadır. Askerdeyken sözlenen genç ailesinin kararlarına itaat eder ve evleneceği kızı hiç görmeyebilir. Yörede eski dönemlerde evlilik çağına ve gelin güvey seçimine ailelerin karar verdiği belirtilir. *“Benim askerdeydim, babam vefat etmiş. Ağabeyim dedi filancaya dünür gidiyoruz ne diyon bende siz bilirsiniz dedim öyle evlendim”* (KK15). *“Çoğunlukla askerden gelince evlendirilmek istenir, askerden önce evlilik nadirdir”* (KK20). Kızların evlenme çağının gelmesi, kızların adet olması ile doğrudan bağlantılıdır.

“Adet olur olmaz kızı evlendirirlerdi” (KK4). Buradan erkeğin, evlilik çağının, hayatının geçiş dönemlerinden biri olan bir erginlenme yaşadığı, askerlik dönemini aşmasıyla belirlendiği, kızın evlilik çağının ise fizyolojik değişimlerine bağlı olarak belirlendiği sonucu elde edilir. Günümüzde ise evlilik yaşı büyümüştür.

Eski dönemlerde evlilik çağının erken yaşlarda olmasının sebebini bir kaynak kişimiz şu şekilde ifade etmektedir: *“Evlilik çağı erkek için on yedi on sekizdi şimdi yirmi beş otuz, eskiden adama ihtiyaç vardı hayvan çoktu. Çiftçilik insan gücüyleydi hep ondan oğlan on yedi on sekiz yaşında evlendirilirdi”* (KK14). Ailelerin geçimlerini tarım ve hayvancılık ile sağlamasından dolayı, insan gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Günümüzde tarım ve hayvancılığın oldukça azalması ve köylerden kentlere göç olması insanları, diğer meslek gruplarına yöneltmiştir.

Eski dönemlerde gençlerin evlenme isteklerini belirtmesi mümkün olmamıştır (KK40). Aksi durumda toplum tarafından ayıplanmış ve hor görülmüşlerdir. *“Evlenmek isteyenler önceleri evlenmek istediğini belirtmezdi”* (KK4). Bu sebeple evlilik temennisine bağlı olarak birtakım pratiklere başvurulmuştur. Bunlardan ilki pilava kaşık saplamaktır (KK7, KK28). Evlenmek isteyen genç herkesin anlayacağı şekilde bu eylemi gerçekleştirir.

“Benim kaynım evlenmek istediğinde sofrada kaşığı dikti” (KK25). Diğer pratiklerde aile reisinin ayakkabıları kullanılır. Genç evlenme isteğini belirtmek için babasının ayakkabılarını ters çevirir, babasının ayakkabılarına bir çivi çakar ya da su koyar. Baba, ayakkabılarını giyeceği vakit ayakkabılarında bir terslik olduğunu fark eder ve oğlunun evlenmek istediğini anlar (KK7). Bu tür pratikler günümüzde kalmamıştır. Evlenmek isteyen gençler bu isteklerini ailelerine rahatlıkla ifade edebilmektedir (KK1, KK3, KK5, KK8).

Eski dönemlerde, gelin ve güveyin birbirlerini düğün gününe kadar görmelerine müsaade edilmediği ifade edilir. Bazı aileler, evliliğe karar verdikleri andan itibaren kız ve oğlanı yalnız olarak görüştürmemişlerdir. Bu nedenle gençlerin ailelerinden gizli olarak samanlık veya bir çeşme başı gibi yerlerde görüştükleri ifade edilmiştir (KK4). Özellikle görücü usulü evliliklerde gençlerin birbirlerini tanımaları için bir odada yalnız bırakılmamak suretiyle bir araya getirildiği belirtilmiştir (KK38).

2.1.3. Gelin/Güvey Seçimi ve Kız Görme

Yörede gelin ve güvey seçiminde bireysel kararlar verilmemektedir genelde ailelerin kararları etkin olmaktadır. Kız görmeye oğlanın annesi, babası, kardeşi, akrabaları nadiren de oğlan gitmektedir (KK1, KK3, KK5, KK6). Ailedeki herkes onay verdiğinde ancak oğlanın haberi olmaktadır (KK4). “Benim halam rahmetlik bir düğünde görmüş benim hanımı, annemle babama filanca yerde bir kız var gidelim bakalım demişler. Gidiyorlar bakıyorlar beğeniyorlar. Ben askerden gelince evlendik” (KK42).

Yörede kız aranırken çevre köyler gezilmektedir. “Köyde birine bizi gezdir derdik köyde ne kadar kız varsa, bayram gezer gibi gezerdik. Orada hangi kızı gözüün tuttuysa sonra dünür gelinirdi” (KK8). Bir kaynak kişimiz, eski dönemlerde kız görmeye gidildiğinde genel çerçevede hangi özelliklere dikkat edildiğini şu şekilde ifade eder : “Elli altmış yaşlarında sözü geçen bir kadın, çevresinde diğer kadınları toplar üç beş kişi görücü usulü kız bakmaya giderler. Kızı görürler kızla kucaklaşma faslı olur. Burada kızın ağzı koklanır. Kızı hamam götürür, her tarafına bakarlar. Kızın oturup konuşmasına, dişlerine, gözlerine dikkat ederler. Bir akıl noksanlığı ya da fiziksel noksanlık var mı vs. beğendiler uygun gördüler ise karara varırlar” (KK38). Yörede kız aranırken kızın fiziksel özelliklerine önem verildiği anlaşılmaktadır. “Kızın fiziğine, güzelliğine bakılırdı ilk evvela soyuna köküne dikkat edilirdi” (KK8).

Yörede kaynak kişilerden alınan bilgilere göre gelin güvey seçiminde aile çok önemlidir. Gelin ya da güveyin kimlerden olduğuna ve ailesi hakkında söylenenlere dikkat

edilmektedir. “*Gelin seçiminde, cinsine cibiliyetine dikkat edilirdi*”(KK20). Dünür gidilen ailenin hakkında olumsuz bir duyum alınırsa bu işten hemen vazgeçilmektedir. Kız ararken dikkat edilen bir diğer husus kızın kişiliği ve karakteridir. Kızın iyi huylu, güler yüzlü olması, ailesine saygılı olması temenni edilmektedir (KK1, KK5).

Kız aranırken dikkat edilen bir diğer unsurda kızın temiz ve titiz olmasıdır (KK5). Kızın temiz olduğunu anlamak için kızın evine gidildiğinde evin temizliğine bakılmaktadır (KK8). Gelin güvey seçiminde dikkat edilen unsurların genellikle kız tarafında aranması durumu, ilk olarak erkek tarafının kız tarafını ziyarete gitmesiyle ilgili bir durumdur. Ancak belirtilmelidir ki kız tarafı da dünür gelen aileyi ağırladıktan sonra kendi içlerinde bir istişarede bulunmaktadır. Bazı aileler kızlarını evlendirmek istemedikleri durumlarda gelenlerin çayına bir kaşık tuz atmaktadır. Bu durum kız evinin gönlünün olmadığını göstergesidir. Kız evinin gelen misafire, hizmet ve hürmet etmesi ise kız evinin olumlu olduğunun göstergesidir (KK3).

Eski dönemlerde gelin güvey seçimini yörede aileler yapmaktadır. Evlendirilecek gençlerin fikri, kızın ya da erkeğin uygun aday olup olmadığı konusunda bir karara varıldıktan sonra alınmaktadır. “*Olma aşamasında usuleten oğlana da kıza da danışılırdı*” (KK8). Kız veya erkek ailesinin kararına genellikle onay vermekle yükümlüdür. Eski dönemlerde düğüne kadar kız ve erkeğin birbirini görmesine dahi izin verilmediği ifade edilirken bu durum zamanla değişmiştir: “*Kırkılı ellili yıllarda gelin ve damat düğüne kadar birbirini görmezdi*” (KK38). “*Kızın sesinin duyulmasından kaçınılırdı*” (KK3). “*Ancak seksenli doksanlı yıllardan itibaren evliliğe aileler karar verip kız ve oğlanı bir odada yalnız bırakmamak suretiyle görüştürürler. Sonrasında kıza fikri sorulur. Eğer babam bilir derse gönlü var şeklinde yorumlanır yoksa zaten ben evlenmeyi düşünmüyorum der*” (KK38).

Kız görme gerçekleşikten sonra bir karar verildiğinde, seçilen kızın, uğurlu ya da uğursuz olduğunu anlamak için istihare namazına yatılır (KK1, KK4, KK7). “*Ayet okunup iki rekât namaz kılınıp yatılır ve rüyada ne olduğunu görmeye çalışır*” (KK1). Rüyada yeşil renk görmek iyi anlamda yorumlanırken siyah ya da kırmızı renk görmek kötü anlamda yorumlanır (KK4, KK7). Erich Fromm, rüyaların sembolik bir dili olduğunu rüyaları anlamak için sembol dilinin özelliklerini çözmemiz gerektiğini ifade etmektedir. “*Sembol dilinin temelinde, kişisel tecrübe, his ve düşüncelerin sanki çevremizde oluşan olaylar ve bunların algılanmasıymış gibi olması yatar*” (Fromm, 2017: 20). Sembol dilinin evrensel bir boyutu vardır. Duygu ve düşünceler bedensel algılara etki etmekte, bunu açıklarken de tüm insanlar evrensel sembol dilini ortak olarak kullanmaktadır (Fromm, 2017: 33). Rüyada görülen rengin sembolik bir anlamı vardır. Kişinin gördüğü renk aslında kendi görmek istediğidir, kişi

burada bir seçim yapmaktadır.

Bir temenni ile uykuya yatan kişi, karşı taraftan aldığı hissiyatla ve tecrübe ettiği gözlemler ile rüyada göreceği rengi belirlemektedir. Sembol dilinin evrensel boyutunun olması, insanlığın benzer geçiş dönemlerinden geçmesiyle ilişkilendirilebilir.

Yörede güvey seçiminde güveyin dinle olan bağına dikkat edilmektedir: “*Güveyin abdesti var mı diye sorulurdu şimdi işi, evi, arabası var mı diye sorulur*” (KK25). Eski dönemlerde erkekte, maneviyat aranırken son dönemlerde maddiyat aranmaktadır. Bu durum kızda da aynı şekildedir. Bazı kesimlerde ise gençliğin verdiği heyecanla, eş seçiminde, pek fazla özellik aranmamaktadır: “*Seviyorum ben bunu diyenler var öyle alıyorsun, soyu sopu, parası sorulmuyor*” (KK25).

2.1.4. Kız İsteme ve Söz Kesme

Yörede söz kesmenin diğer adı “*yüssük töreni*”dir. (KK8). Yörede söz kesme ve nişan adetleri sabit bir düzene bağlı değildir. Kişilerin isteklerine göre şekil almaktadır. Kız istemeye gidildiğinde kız tarafı düşünmek için müsaade istediği durumlarda taraflar olumlu ise yüzükler nişanda takılmaktadır. Kimi zaman taraflar önceden anlaşmış olduğundan kız istemede yüzükler takılmakta yani söz ve nişan birleştirilmektedir. Bu durumdan dolayı yörede söz kesme uygulamasına da yüzük töreni denilmektedir. “*Dünür gitme, söz alma; kız istemenin diğer adıdır*” (KK8). Kaynak kişi burada kız isteme ve söz kesme merasimlerini birbirinden ayırmıştır. Kız isteme gerçekleşikten sonra söz kesildiği ve yüzük takıldığı ifade edilmektedir. Kız isteme genellikle aileler arasında yapılmaktadır. Kız istenirken söz verilmekte ve kimsenin haberi olmamaktadır (KK1, KK8, KK5). Yörede hem istemede söz kesilmekte hem de nişanda yüzük takılmaktadır (KK8, KK38). Kimi zaman sözde erkek tarafı önceden kız evine yüzük getirmekte, sözden sonra kız evi olumlu karar verdiği takdirde oğlan evine yanıt olarak yüzük götürmektedir (KK38).

Yörede kız isteme veya söz kesme uygulaması belirli bir mevsimde yapılmamaktadır. Genellikle Perşembe, Cumartesi ya da Pazar günü olmaktadır (KK5, KK38). Söz kesmede iki taraf arasında karşılıklı hediyeler verilmektedir (KK1, KK3). Erkek tarafı, kız istemeye giderken kız evine bohça, çiçek, çikolata ve çeşitli yiyecekler götürmektedir (KK1, KK3, KK5, KK7, KK8). “*Bir sürahide şerbet hazırlanır erkek tarafının arabasının arkasına koyulur*” (KK8). “*Bohçanın üstüne altın takılır, birde araya şeytan girmesin diye çörek otu atılır*” (KK5). Halk inancına göre çörek otu nazarlık mahiyetinde kutsanmış bir tohumdur. Çörek otunun nazarı uzaklaştırdığına ve etkisiz kıldığına inanılmaktadır (Akalın, 1993: 247).

Erkek tarafının gelin kız için hazırlamış olduğu bohçada çeşitli eşyalar bulunur: *“Bohçanın içinde elbiselik, atlet, terlik, yemenisi ve çorabı olur”* (KK1). *“Altını, askısı, çorabından tokası, makyaj malzemelerine kadar her şeyi hazırlanır”* (KK4). Kız tarafı da damat bohçası hazırlamaktadır. Bu bohçanın içerisinde damat ve ailesine şalvarlık, etek, seccade, havlu gibi çeşitli eşyalar bulunmaktadır (KK6). Yörede zamanla adetler değişmiştir. Söz kesmede önceki dönemlerde takı takılmazken günümüzde takı takılmaktadır. (KK5) *“Sözde, gelin kıza bir bilezik ya da yüzük takılır işaret olsun diye”*(KK3). Ancak bu konuda genel bir kaide yoktur: *“Sözde gücüne göre takarsın, tam tur, zincir, set takarsın”* (KK4).

Kız tarafında misafirler için yiyecek içecek hazırlıkları yapılır (KK1, KK4, KK8). *“Söz kesiminde oğlanın babası Allah'ın emri peygamberin kabriyle kızınızı oğluna ister”* (KK18). *“Kız istendikten sonra illa verilecekte olsa birkaç gün müsaade istenir. Kız tarafı biraz nazlı olur”* (KK20). İlk istemeden sonra karşı taraftan olumlu yanıt alınırsa ikinci defa gidilmekte ve hediye götürülmektedir. İlk isteme bir önceki bölümde incelenen kız görme uygulamasına benzerdir. Kız tarafının ilk istemeden sonra olumsuz yanıt verdiği zamanlarda olmaktadır. Bu durumda erkek tarafı kız evine hediye götürdü ise verilen hediyeler kız tarafı tarafından iade edilir (KK8, KK42). Ayrıca yörede sözü kesen, makası tutan kişinin hoca olmasına dikkat edilmektedir. *“Hocasız söz olmaz hoca dua eder öyle keser”* (KK7, KK18).

2.1.5. Nişan Töreni

Yörede nişan masraflarını erkek tarafı karşılamaktadır (KK1, KK4, KK3, KK6, KK7, KK8, KK42). Nişanın olacağı zaman olarak yaz ayları ve pazar günleri tercih edilmektedir (KK1, KK4, KK7). Yörede başlık ödenmemektedir (KK1, KK3, KK4, KK7, KK8). Yörede nişan üç şekilde yapılmaktadır bunlar; eğlenceli (çalgılı) nişanlar, sohbetli (mevlütlü) nişanlar ve hem eğlenceli hem de sohbetli nişanlardır. Günümüzde nişanın yapılacağı yer olarak düğün salonları ve konaklar tercih edilirken, sohbetli nişanlar kültür merkezinde icra edilmektedir. (KK4, KK7, KK42). İlçede daha çok çalgılı nişanlar tercih edilmektedir (KK1). *“Çalgılı nişanlar, çakal çökerten düğün kadar şatafatlı olur”* (KK4).

Bir kaynak kişimiz eski dönemlerdeki nişanlarda kadınlar tarafından tef çalındığını ancak zamanla bu geleneğin kaybolduğunu ifade etmektedir. Ayrıca kadınların tef çaldığı nişanlara erkeklerin katılmadığı da belirtilmektedir (KK1, KK18, KK20). Sohbetli nişanlarda ise kuran ve ilahi okunmaktadır (KK6). Yörede nişanda takı olarak bilezik, yüzük, saat ve altın takılmaktadır (KK1, KK3). Yörede nişanda önceleri pek çok altın takıldığı ancak zamanla değişen ekonomik şartlardan dolayı bu takıların sayısının azaldığı da belirtilmektedir

(KK8). Nişana iki tarafın akrabaları ve dostları davet edilmekte yabancı kişiler çağrılmamaktadır (KK3, KK4, KK8).

Bir kaynak kişimiz nişan ritüelini genel olarak şu şekilde özetlemektedir: “*Nişanda nişan yüzüğü takılır. Nişan için bir yer tutulur, kültür merkezi, köy konağı olabilir. Halka yemek ya da kuru yemiş verilir. Sanatçılar gelir Ankara oyunları oynanır. Yakın çevreden bir sanatçı ya da çok zenginsen meşhur bir sanatçı getirebilirsin. Sonrasında büyük duanın sonuna doğru artma ardılır. Gelin kız başa çıkar. Önce kız tarafından başlamak üzere herkes getirdiği aviyetleri (hediyeleri) gelin hanımın dayısından bir altın, Ali Öztürk’ten bir bilezik diye sayılır. Önce ana, baba kardeş, akrabadan başlanır*” (KK38). Günümüzde düğünlerde de sıklıkla karşımıza çıkan bu uygulama yörede “*Artma artma*” olarak adlandırılmaktadır. Bu uygulamanın amacı nişana getirilen hediyelerin yerini bilmek ve gerek olduğu zamanlarda hediye getiren kişilere, getirdiğinin karşılığını götürmek amaçlı yapılmaktadır. Bir anlamda karşılıklı hediyeleşerek gelen hediyeinin iadesi yapılmaktadır.

Nişan uygulamasında bir kaynak kişimizin verdiği bilgiye göre nişanlılar evlenip evlenemeyeceklerini anlamak için “*Çöp ritüeli*” yapmaktadır. Söz konusu ritüel iki nişanlının suya ya da karaya çöp atmasıyla gerçekleşmektedir. İnanişaya göre o çöpler birleşirse yani bir araya gelirse evlilik olacaktır (KK36).

2.1.6. Nikâh

İlçede nikâhlar resmi ve imam nikâhı olarak iki şekilde kıyılmaktadır. Resmi nikâh eski dönemlerde düğüne yakın bir zamanda kıyılırken günümüzde nikâhın vakti daha erken tarihlere alınmıştır. Bu durumun sebebi evlenecek çiftlerin tayin durumları olabildiği gibi çiftlerin aralarında yaşanacak bir huzursuzluğu engellemektir (KK5).

Yörede eski dönemlerde imam nikâhının ne zaman kıyılacağına dair sabit bir bilgi yoktur. İmam nikâhı, söz kesildikten sonra, kınadan önce veya hükümet nikâhından sonra kıyılmaktadır (KK1, KK4) Ekseriyetle gelin, oğlan evine getirildiğinde imam nikâhın kıyılmaktadır. Yöre içerisinde kimi çevrelere göre düğünden önce kıyılan nikâhın geçerliliği yoktur. Çünkü oyun oynandığında imam nikâhının bozulduğuna inanılmaktadır (KK4, KK5, KK8).

Yörede imam nikâhının gizli kıyılmasına büyük önem verilmektedir; “*Arada, büyü, cızı bir şey olmasın diye evin içerisindekilere bile haber verilmezdi. Düğün günü kıyılırdı*” (KK10). İmam nikâhında bir odada yalnızca gelin, damat ve hoca bulunmaktadır. Kız uzak bir köye gelin gidiyorsa nikâh yola çıkmadan önce kıyılmaktadır (KK3). Nikâhın günü,

düğün gününe bağlı olup, genelde cuma-cumartesi günleri seçilmektedir.

İlçede resmi nikâhı köy muhtarı kıymaktadır. O günde gelin ve damat özel olarak giyinmektedir. (KK4). Nikâhtan önce kıvırdım kâğıdı düzenlenmektedir. Bu kâğıtta mihir (nafaka) hakkında bir takım maddeler yer almaktadır. İmam bu maddeleri okuyarak iki tarafı da bilgilendirmektedir. *“Kız almaya geldiklerinde kıvırdım kâğıdı düzenlenir. Ona gelin tarafından ne gidiyorsa onlar tek tek yazılır. Dini nikâhta hoca bunu söyler. Ayrılma durumunda oğlan tarafı kız tarafına o mihiri vermek zorundadır (KK38).*

2.2. Evlenme Sırası

Evlenme sırası, orta eşik (liminal) evresidir. Evlilik sırasında icra edilen ritüelleri kapsamaktadır. Evlilik sırasında evlilik yapacak adayların yakın çevreleri, hazırlıklara son derece önem vermektedirler. Günümüzde, evlilik öncesi hazırlıklara dair pek çok gelenek, adet ve uygulamaların, eski dönemlere oranla değişmiş olduğu söylenebilir. Bu durumun değişmesinde sosyal ve ekonomik sebepler yer almaktadır. Kahramankazan ilçesinde evlilik sırasında zamanla değişen ve devamlılığını sürdüren gelenek, adet ve uygulamalar hakkında bilgiler, alt başlıklar altında verilmiştir.

2.2.1. Düğün Dönemi ve Yerleri

Kaynak kişilerden aldığımız bilgilere göre düğün dönemi ve düğün yerlerinin geçmiş ve günümüz arasında karşılaştırma yapıldığında oldukça değişmiş olduğu söylenebilir. Ancak bu geçmiş dönemdeki geleneklerin tamamen kaybolduğu anlamına gelmemelidir. Genel çerçevede değerlendirildiğinde düğünler önceleri evlerde yapılırken günümüzde köy konağında, Ankara’da ya da Kahramankazan’ın merkezinde, bir salon kiralanarak yapılmaktadır (KK3, KK4, KK8, KK42). Ev düğünleri, düğün sahibi için oldukça zahmetlidir. Çünkü ev düğünlerinin süresi salon düğünlerine göre uzundur. Ev düğünlerinde bir hafta boyunca oynanır ve misafirler ağırlanır. *“Düğünler hep köyden köye olurdu, Ankara’ya gidilmezdi” (KK20).* Eski dönem düğünleri köy içerisinde yapıldığından düğünler çoğunlukla evlerde ya da konaklarda icra edilmektedir.

“Düğüne cumartesi günü erkekler yatılı gelir kadınlar gelmezdi. Akşam yemek verilirdi. Kazanlarla yemek hazırlanırdı köyde de herkes misafirleri ağırlardı. Misafir alan evde akşam düğün evinden yemek giderdi. Akşam yemeği ve sabah kahvaltısını ev sahibi yemek verirdi. Öğlen yine düğün sahibi yemek verirdi. Yakının olmazsa kadın düğüne gitmezdi, erkek giderdi. Akşam “sin sin” oynanır kına yakılırdı ertesi sabahta erkenden gelin

almaya gidilirdi. Düğün köy odasının önünde geniş bir yerde yapılır, davul orda çalar, sinsin orda oynanırdı” (KK8). Genel çerçevede ev düğünlerinde kadınların arka planda kaldığı söylenebilir. Kadınların düğünlerdeki rolü daha çok düğün misafirlerini ağırlamak ve düğün yemeklerini yapmak olmuştur. Ev düğünlerine gelen misafirler aralarında çeşitli müsabakalar düzenlemektedir. Ev düğünlerinde cirit, güreş gibi oyunlar oynanmaktadır (KK9). *“Cirit için düğünlere gelen okuyuntular (misafirler) kazan köylerinden taa Bağlıca'dan atlarla gelirlerdi buraya bir hafta cirit oynarlardı. Cirit düğün arası da oynanırdı”* (KK42). Düğünlerde yapılan müsabakalar misafirler tarafından ilgiyle takip edilmektedir (KK9).

İlçede düğünlerin eski dönemlerde Kasım ve Aralık aylarında yapıldığı ifade edilmektedir: *“Ekin zamanı, tarladan, topraktan kalkacak güzün, güz sonu herkesin eline para gelecek öyle düğün yapacaksın”* (KK4). *“Düğün mevsimi kışları olur genelde ekin ekilir biçilir. Tarla tapan işleri kalkar ele de para geçer, o yüzden güzün yapılır”* (KK10). Eski dönemde geçim, çiftçilik ve hayvancılıktan sağlandığı için insanlar, maddi gelirlerinin artacağı döneme göre düğün tarihlerini belirlemektedirler. Yazın iş olduğundan düğünler kışın tercih edilmektedir. Yörede bu durumu temsilen sıkça kullanılan bir atasözü de vardır: *“Ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun”* (KK38).

Yörede düğünler, eski dönemlerde uğursuzluğa neden olacağı düşüncesiyle iki bayram arası yapılmazken günümüzde bayram tatillerinde dahi yapılmaktadır (KK4). Ancak bazı köylerde halen dini bayramlara yakın düğün yapılması hatta iki bayram arası düğün yapılması sakıncalı olarak görülmektedir (KK1).

2.2.2. Düğün Günleri ve Süresi

Yörede ev düğünleri perşembe ve pazar günleri arasında yapılmaktadır (KK1, KK9). Düğün başlamadan bir hafta önce davulcu gelir ve oyunlar oynanır. Ev düğünleri uzun olduğu için düğüne üç gün öncesinden yatılı misafir gelmektedir. İlk gün misafirler ağırlanmakta, ikinci gün kına gecesi yapıp üçüncü gün toplu olarak damat evine gidilmektedir (KK37). Ortalama bir hafta olan düğün süresi, günümüzde iki güne kadar düşmüştür bir gün kına, ertesi gün düğün yapılmaktadır (KK18). Gelin kız, kaynana evine geldikten sonraki gün duvak ritüeli yapılır, bu ritüel ile düğün tamamlanır.

Salon düğünleri, eski dönemlerle karşılaştırıldığında düğün günlerinin değişmiş olduğunu söylemek mümkündür: *“Eskiden salon düğünü cumartesi pazar günleri yapılırken şimdi haftanın her günü düğün yapılır”* (KK1). Günümüz ekonomik şartlarında hafta içi salon fiyatları, hafta sonu günlere göre daha uygundur. Bu nedenle düğünlerini hafta içinde

yapmayı tercih eden çevreler de vardır. Salon düğünleri, en fazla üç dört saatte tamamlanmaktadır (KK1, KK4).

2.2.3. Okuntu ve Davetiye

Düğünler toplumsal bir yapıya sahiptir bu nedenle düğünlerin olmazsa olmazı katılımcılardır. Düğünün tamamlayıcı unsuru olan katılımcıların onayı alınmadan düğün icra edilmemektedir. Yöre de katılımcılara veya misafirlere “*okuyuntu, okuntu*” gibi isimler verilmektedir. Anadolu’nun pek çok yerinde “*okuntu, okuma*” olarak ifade edilen düğün çağrısında bazı kesimler, “*yolluk*” olarak ifade edilen hediyeler göndermektedir (Boratav, 1999: 177).

Yörede ilk olarak düğünün kime ait olduğu, düğünün yapılacağı yer ve zamanın ne zaman olduğu hakkında katılımcılara haber verilmektedir. Geçmiş ve günümüz arasında katılımcılara yapılan düğün daveti oldukça farklıdır. Yörede eski dönemlerde düğün daveti evler gezilerek yapılırken ya da topluluk içinde duyurulurken günümüzde davet edilecek kişilere kart gönderilmektedir (KK4, KK5).

Yörede eski dönemlerde çevre köyleri düğüne davet etmek için bir kâğıda not alındığı, bir kişinin o kâğıdı köylere götürdüğü ifade edilmektedir. “*O notu götürene para verilirdi. Kız tarafı düğün daveti yaparken kumaş dağıtırdı. Buna da filancaanın saçısı geldi denirdi*” (KK8). Kız tarafı, düğün daveti yaparken: “*İki metre kumaş alır, sana verir buyurun düğünümüz var der*” (KK9). Saçı, gelinin çeyizine ait olan bir eşyadır. Erzurum ve çevresinde gelinin kendi hazırladığı ya da hediye olarak verilen bütün çeyizi, düğün zamanı iplere asılır. Kız akrabaları çeyizi görmeye gelirken “*saçı*” denilen hediye getirmek zorundadır (Türkmen, 1988: 24). Düğün davetinde, saç haricinde altın, para, tencere ve tava hediye olarak verilmektedir (KK1).

Köylü arasında düğün işlerinin nasıl ve kim tarafından yapılacağına dair bir toplantı yapılır. Bu toplantıda görev paylaşımı yapılır ve düğüne gelecek misafirlerin kalacağı evler belirlenir: “*Akşam okuyuntu yaparlardı. Oradan çay verirlerdi komşuya, çevre köyleri davet ederlerdi. Orada belirli kişilerin isimleri yazılırdı. Onu da bir tane eve verirlerdi. Ben bir oğlana verirdim o köye gönderirdim o köyün ileri gelenlerinden kim çağrıldıysa git ona ver derdim. Oradaki adamda kâğıdı kim getirdiyse, buraya kadar gelmiş diye ona para verirdi*” (KK29). Yörede eski dönemlerde, düğüne yatılı gelecek olan misafirlere önceden yatak ve yorganlar serilerek hazırlık yapılmaktadır (KK7). Yöre halkının düğün misafirlerini ağırlamak için seferber olması yöre halkının kendi içindeki dayanışmasını göstermektedir.

Misafirleri ağırlayan evler, bu iyiliklerinin karşılığında misafirlerden ücret alırlar. *“Onlar gelir buraya iki gün misafir olurlardı. Oda sahibi o misafire baktığı için o misafir oda sahibine para verir. Eğer oda sahibi iyi bakıyorsa misafire 300 lira verir. Çağırdıkları içinde düğün evine iki yüz lira verirlerdi. Eğer oda sahibi iyi bakmadıysa misafire oda sahibine iki yüz, düğün sahibine üç yüz verirlerdi”* (KK29). Misafirlerin kaldığı haneden talepte bulunduğu durumlarda olmaktadır: *“Biz baklava istiyoruz diyerek istek yapar ve bunun karşılığında para toplanır hane sahibine verilir”*(KK38).

Yörede okuyuntulu düğünlerin bir özelliği de *“adam çağırma”* olarak bilinen bir uygulamadır: *“Ahi köyü, Uçara gittik ben Sancar köyündenim mesela öbür köylerden biri beni alır götürür saklar. Ondan sonra falancanız nerde yok hadi bakalım para... Ne isterlerse vermek zorundasın yoksa orda kalırsın”* (KK38). Söz konusu uygulama eski dönem eğlencelerinden birisi olup oyun mahiyetindedir.

2.2.4. Düğün Görevlileri

Ritüelleri genel çerçevede değerlendirdiğimizde, ritüele ritüel öznesinin birinci dereceden yakınları dâhil olamamaktadır. Ebeveyn ve kardeşin görevlerini başka kişiler icra etmektedir. Nikâh şahitliğini gelinin ya da güveyin ailesi yerine bir arkadaşı yapmaktadır. Düğün içerisinde ise damada sağdıçlık yapan kişi genelde damadın arkadaşlarından seçilmektedir. Düğün esnasında, evlenen kişilere çeşitli sebeplerle yardımcı olan kimseler, annelik, babalık ve kardeşlik rolünü üstlenmektedir.

Geleneksel dünya görüşüne göre her insan, idealde tek rahimden gelen erkek ve kız kardeşin evliliğinden doğmalıdır. Böyle bir doğum tek olasıdır; çünkü ilk yaratılışı tekrarlamaktadır.../... Diğer taraftan iç evlilik, gerçek hayat normları ile uyuşmamakta ve kültürel normlara aykırı görülmektedir. Bu değerlendirmenin sınırında da tören vardır. Bu yolla kutsal örneğe ulaşma çabaları kültürel normlarla düzenlenmektedir.../... Karı koca olmadan önce damat ve gelin, tören esnasında akraba erkek ve kız kardeş olmalıdırlar. Düğün törenselliğinin analizi, düğün esnasında onların aynı rahimden gelişlerinin canlandırıldığını göstermektedir. Düğün töreninin çok sayıdaki detayı gelinin yabancılığının giderilmesine ve onun yeni boya kabul edilmesine yöneliktir. Geleneksel dünya görüşünün esas amacının gerçek evliliği, atalarının mitolojik iç evliliği düzeyine çıkarma olduğu düşünülebilir. Bu, evlilik yapanlar arasındaki yabancılığın giderilmesi açısından tek yöntemdir” (Lvova, Oktyabrskaya, Sagalayev ve Usmanova, 2013: 47-53).

Ataların mitolojik iç evliliğine benzer bir evliliğin gerçekleşmesi için evlenen kişilerin ailelerinden soyutlanarak kendi aralarında bir aile olması gerekmektedir. Kutsal örneğe ulaşmak için birtakım kültürel kurallar koyulmuştur. Kızın ve erkeğin birbirine yabancılık çekmemesi, tarafların ailelerinin düğün ritüellerine fazla müdahale etmemesine bağlıdır.

Kutsal örnek ile belirtilmek istenen, ataların mitolojik iç evliliğidir.

Burada ritüel ve mit ilişkisi değerlendirildiğinde evliliğe geçişte uygulanan ritüel edimler bir tür erginlenme törenleridir. Bu törenler Tanrısal varlıklar ya da mitsel atalar tarafından tesis edildiklerinden icra edildikleri zaman, primordiyal zamanla yeniden bütünleşir. Arkaik dinlerin temel anlayışına göre; Tanrısal varlıklar tarafından kurulan bir ritüelin tekrarı, bu ritin ilk kez icra edildiği asli zamanın yeniden gerçekleştirilmesini ima etmektedir (Eliade, 2015: 31). Bu bakımdan Tanrısal varlıkların kurmuş oldukları ritüeli kültürel normlara uyarak tekrar etmek bir evliliğin düzeyini Tanrısal varlıkların evlilik düzeyine çıkarmaktır.

2.2.5. Sağdıç

Yörede geçmiş ve günümüz düğünleri karşılaştırıldığında sağdıçın görevlerinin değişmiş ve sağdıçların yaş ortalamasının büyümüş olduğu söylenebilir. *“Önceleri sağdıç ailenin küçük erkek çocuklarından seçilirdi”* (KK2). *“Koluna yeşil bir kurdele bağlanırdı, sağdıçın bir şeyden haberi olmazdı. Şimdi sağdıçlar damada yapması gerekenleri söyler”* (KK4). Günümüzde sağdıçlar damadın arkadaşları arasından seçilmektedir (KK5). Sağdıçın görevi damadın ihtiyacı olduğu durumda damada yardım etmektir. Sağdıç düğün boyunca damadın yanından neredeyse hiç ayrılmaz (KK30).

Yörede birden fazla sağdıçın olduğu düğünlerde vardır. *“Birden fazla sağdıç olmak isteyen olursa dayı, amca çocukları gibi gündüz biri akşam bir sağdıç olabilmektedir”* (KK2). Düğünde sağdıçın omuzlarına, güveyin omuzlarında da bulunan, halk arasında pullu olarak tabir edilen bir örtü örtülmektedir (KK8, KK9). Sağdıçların düğünlerde çeşitli görevleri vardır. Erkek kinasında çeşitli kuru yemişlerle, mum ve elmalarla dolu kına tepsisi sağdıçlara verilmekte sağdıç o tepsiyi köy odasına götürüp, gezdirmektedir. (KK6, KK31). Düğün ritüellerinde, gelin almaya gelindiğinde, gelin sandığına oturulur ve damattan para istenir. Aynı şekilde damat tarafına kapı açılırken veya gelinin beline kuşak bağlanırken damattan para talep edilir. Bu durumlarda sağdıç, damada maddi anlamda yardımcı olmaktadır.

2.2.6. Delikanlıbaşları

Evlenme ritüellerinde, ritüel babası rolünü alan kişi, Kahramankazan yöresinde, Delikanlı başıdır. Düğünlerde delikanlı başlarının pek çok görevi vardır. Delikanlı başları düğün boyu bayraktan sorumludurlar. Düğün evinin çatısına bayrak dikmekle

görevlendirilirler. Damat giydirmede damada refakat eden Delikanlı başı, damat giydirme ritüelinin sonrasında damadı, damadın akrabalarını ve köyün gençlerini yanına alarak tüm köylünün elini öpmek için üzere gezer. Delikanlı başı, duvak gününün sabahında gelin ve damadı kaldırır ve damadı sabah namazından sonra düğün evine götürür (Şentürk, 2019: 6-19).

Eski dönemlerde, neredeyse her köyde delikanlılık sisteminin olduğu bilinmektedir. *“Delikanlı başları delikanlıları hatırı sayılan oturmasını kalkmasını bilen, köydeki bütün gençlerin sevdiği insanlar arasından seçerdi. Delikanlı başı onları organize ederdi, onun dediği kanundu”* (KK30). Delikanlı başlarının, düğünlerde büyük bir rolü olduğunu söylemeliyiz: *“Delikanlılar düğünü coştururdu, düğündeki düzeni, disiplini sağlardı. Kimse kendi başına hareket edemezdi gençler adına düğünün gidişatını belirleyen kişiydi”* (KK30). *“Kızın köyde başka bir yangını varsa delikanlılar biraz zorluk çıkarırdı”*(KK38). Oğlan evi, düğünde delikanlılara hizmetlerinin karşılığında, *“delikanlı parası”* vermektedir.

Delikanlı başları, yörenin geleneksel kıyafetlerini giymektedirler. *“Kız kaçırın (kasket) giyerlerdi, ceketi, tesbihi, kösteği olurdu”*(KK30).

Yörede düğün babalığı yapan Delikanlı başının diğer Türk toplumlarında karşılığı şu şekildedir: Çuvaşlarda Hıymatlıh, Kırgızlarda ökül ata, Karapapak Türklerinde toy babasıdır (Ayaz, 2013: 81-88).

2.2.7. Kızbaşları/Gelinbaşları

Gelin başları, geline düğün öncesi ve düğün sırası yardımcı olan, gelin kızın arkadaşları ya da yakın akrabalarıdır. Gelin başları, tabiri gelinin başında bekleyen ve gelinin başını yapan kişiler için kullanılmaktadır. *“Eskiden gelin başlarına al renkte küçük paralı başlıklar (fes) giydirilirdi. Damat gelin başlarına da elbise alırdı”* (KK7). Düğün öncesinde gelin başları, gelin kızın evinde gece gelin kızla yatıya kalırlar. Bu gecede, kızlar kendi aralarında eğlenir ve hoş vakit geçirirler. Gelin başları aynı gelin gibi ellerine ve ayaklarına, kına yakmaktadır (KK7). Günümüzde bu gelenek benzer şekilde devam etmektedir.

Gelin başlarının bir fonksiyonu da gelin çeyizi serilirken kız tarafına, yardım etmektir: *“Kız çeyizi serileceğinde çağırır toplardık kızları. Kızlar, yemenileri, çarşafı, seccadeleri, patikleri döşerlerdi. Kızlara da hediye, aynayla mendil dağıtırdı”* (KK25).

2.2.8. Düğün Müzisyenleri ve Düğün Türküleri

Anadolu düğünlerinde geçmişten beri davul zurna her zaman tercih edilen bir

enstrümanlar olmuştur. Yörenin eski dönemlerinde, yalnızca davul ve zurna eşliğinde düğünler düzenlenirken zamanla davul ve zurnanın yanına bağlama ve sazda eklenmiştir (KK2). Düğüne gelecek müzisyeni gelin adayı ya da damat adayı seçmektedir: “Müzisyenlerimiz genelde saz getirir ama benim kızım düğününde bando ekibi tuttu” (KK4). Kaynak kişimizin ifadesine göre son dönem düğünlerinde, çeşitli enstrüman çalan gruplar da getirilmektedir.

Günümüzde yörenin şehir hayatında dâhil düğün başlangıcını işaret eden davul sesi düğün sonuna kadar duyulur (KK10, KK18). “Davul her ezandan sonra ortaya çıkar. İlk davul çalındığında düğünün başladığını haber verir, bunu duyan herkes düğün evine hediye getirir... Düğün bittikten sonra gelin birde davulculara hediye verir, bohça koyar. Gelin alınacağı günün sabahı, sabah namazına yakın bir saatte oğlan evinde çorbalar pişer davul ve saz eşliğinde oğlan evine çorba içmeye gelirler sabah ezanı okunmadan dağılırlar” (KK10).

Türk düğünlerinin başlangıç sembolü olan davulun yörede eski dönemlere ait bir hikâyesi vardır. Yörede yaşayan bir kaynak kişimiz günümüzde Kızılcahamam’a bağlı Taşlıca köyündeki rivayetten şu şekilde bahsetmektedir: “Gelin götürülürken önde davul zurna, onun arkasına da elma koyulur uğur getirsin diye. Düğün alayının geçtiği yerde bir evliya yatır olduğu söylenir. O evliya da ölmeden düğünde İslami kurallara göre davul çalınmasını yasaklamış. Ağa’da tek oğluna düğün yapıyormuş. Ağayı uyarmışlar davul çalarsan taş olursun diye. Ağa’da inanmamış alay etmiş ve davul çaldırmış. Şimdi davul çaldığı yerde yatırın yanından geçerken herkes taş olduğunu söyler. Taş’ da gelinin resmi oluşmuş. Taşlıca köyündeki yatırın adı “Gelin Kandı” ya da “Gelin Kayası” olarak geçmektedir. Uzaktan baktığın zaman gerçekten davul çalan bir şey, at hatta gelin kayası denilen kayadan bir elma ağacı bitmiş. Arkasında da gelin alayı var. Çok insan tarafından ziyaret edilir”(KK30).

Bu rivayet düğünlerde davulla icra edilen eğlencelerin kötü bir davranış olduğu yönünde bir düşünce yaratmış olsa da bu düşünce yörede pek dikkate alınmamış olmalıdır. Çünkü davul, düğünlerde pek çok uygulamada yer almaya devam etmiştir; “Damat, davulnan zurnaynan tıraş olurdu” (KK29). Davulun çalınma süresi bir haftadır: “Sabah davulu olur dokuz on gibi çalınır. Birde öğlen namazından sonra çalınan olur. Birde ikindiden sonra olur. Üç kere davul köy meydanında çalar. Akşamda sin sin ateşinin etrafından dönerekten çalınırdı.” (KK29).

Düğün eğlencelerinin başlıca unsurlarından birisi türkülerdir. Türkü terimi, konusu, ezgisi ve şekil özelliği ne olursa olsun ezgi ile yaratılan pek çok anonim manzumeyi içine

alabilmektedir (Aça, 2016: 246). Türküler birincil sözlü kültür aşamasında meydana gelen sözlü kültür ürünleridir. Birincil sözlü kültür aşamasında meydana gelen ürünler, “ezberleme”, “bellekte saklama”, “dönüştürme”, “kalıplaştırma” ve “hatırlama” gibi “yaratma” ve “yaşatma” süreçlerinden geçmişlerdir. Birincil sözlü kültür çağında, sözlü olarak üretilip, yaşatılan ve nakledilen ürünler, belirli/sabit bir “metin”den yoksundur (Ong 1995: 46-96). Söz konusu ürünler, sözlü kültür ortamında akılda tutularak saklandığından varyantlaşmıştır. Kaynak kişilerden derlenen aynı türkünün ufak değişikliklerle karşımıza çıkması bu durumun sonucudur:

*“İmrendi’dir köyümüzde
Osmanlıdır soyumuz
Diyip diyipte söylemek huyumuz” (KK25).*

*“İmrendi’dir köyümüzde
Osmanlıdır soyumuz
Sevip sevip ayrılmak oda bizim huyumuz” (KK29).*

Örnekte görüldüğü gibi, köy düğünlerinde türküler icra edilmektedir. Yöre genelinde ise Ankara Havalarının hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Yörede düğün müzisyenlerinin, Ankara havalarını iyi bilmesine dikkat edilmektedir. Düğünlerde, Türkiye genelinde popüler olan türkülere de sıkça yer verildiği görülmektedir. Yöre düğünlerinde tercih edilen türkülerden birisi, “*Bastım da Kırıldı İğdenin Dalı*” adlı türküdür. Bu türkü, Kahramankazan yöresinde, Yozgat yöresine ait olan Türkü’nün orijinal halinden farklı olarak söylenmektedir (KK4).

*“Bastımda kırıldı iğdenin dali vay dali.
Kötüye düşenin böyle olur hali diller diller...
Oynasın diller depilsin eller eller...
Şinanay şinaa nay şinanay şinanay şinaa nay...”(KK4).*

Bir kaynak kişimizden düğünlerde söylenen “*Oy Dedikçe Oy Gelsin*” türküsünü derledik:

*“Çamlıdere yaylasından
Kızılcahamam'ın yollarından*

*Güzellerin edalisından
Ver Allahım ver Murad'a ereyim*

*Oy dedikçe oy gelsin
Hastayım tabip gelsin
Tabip haldan anlamaz
Ölüyorum yar gelsin*

*Ben ettim sen eyleme
Dertlerime dert ekleme
Seni bir kez dünya gözüyle göreydim de
Gel murada ereyim*

*Oy dedikçe oy gelsin
Hastayım tabip gelsin
Tabip halden anlamaz
Ölüyorum yar gelsin” (KK27).*

Yöre düğünlerinde icra edilen bir diğer Yozgat yöresine ait düğün türküsü, “*Ağ Gelin De İndi M'ola Yayladan*”dır:

*Ağ gelin de indi m'ola yayladan
Ağ gelin oy
Kaşın değil de gözün beni ağladan
Ağ gelin sürmelim oy*

*Bu güzellik sana Kadir Mevlâ'dan ey ağ gelin oy
Alırım ahtımı da goymam sevdiğim
Ağ gelin sürmelim oy oy*

*Ağ gelin de oturmuş daşın üstüne oy
Ağ gelin oy
Daramış zülfün kaşın üstüne
Ağ gelin sürmelim*

Bir selâmın gelmiş başım üstüne oy oy oy

Ağ gelin oy

*Gendin gelinde yürüyüşün kız gibi
Ağ gelin sürmelim oy oy” (KK29).*

Yörede, oğlan evinde, gelin ağlatma amaçlı söylenen kına türküsü, şu şekildedir:

*“Gelin gelir evimize
Şenlik olur köyümüze
Hoş geldin hey allı gelin
Sefa buldun pullu gelin*

*Gelin gelir aşçıyan
Selam verir başçıyan
İyi ol gelinim iyi ol
İyi olmazsan seni köyden kovarlar
İyi olursan seni severler”*

*“Anamın bacası kapıdan tüter
El kadar ekmeği burnuma tüter
Aşgar anam aşger yollara düş gel
Yollar çamur olmuş hay anam sılaya düş gel
Aş gel anam aş gel el oldum gittim
Ellerin köyünde kül oldum gittim” (KK38).*

Kına Türküsü:

*“Bismilla den(deyin) kızlar karın kınayı
Çağırın da gelsin garip anayı*

*Atlarım çekildi binit taşına
Kollarım erişmiyor eğer kaşına*

*Deperim deperim depe delinmez
Çıkarım bakarım sılam görünmez
Eloğlu görünür gardaş görünmez*

*Kayanın dibinde öter bir keklik
Size keklik emme hay anam bize gurbetlik*

*Kumsala dam yaptırma dam batır gider
Gurbete kız vermeyin kız yiter gider
Hay anam anayı babayı terk eder gider*

*Göyneğin killenmiş(kirlenmiş) koda git anam
Eloğlu derler koda git anam*

*Bir dalın dibinde bin goyun elenir
Eloğlu değil mi bir daha evlenir*

*Bineyim gideyim yeğin atlara
Derdimi deşeyim yeşil otlara*

*Depeler depeler yüksek depeler
Kulakta ışılar altın küpeler
Eloğlu değil mi adam iteler” (KK38).*

Bir kaynak kişimiz, yörede öğrenmiş olduğu düğün türküsünün hikâyesini şu şekilde anlatır: “Hikâye sahibi; 5-6 kere evlenmiş 18 çocuğu olmuş hepsi ölmüş, Ondan sonra tekrar evlenmek istediğinde ne dul kadınlar ne de genç kızlar sen uğursuzsun diye varmak evlenmek istememiş” (KK38). Kaynak kişimiz, bahsi geçen kişinin vefat ettiğini, Türkü’yü oğullarından öğrendiğini belirtmektedir.

*“Eğer bir güzel alayım dersin
Pederi mederi gardaşına bak
Aslını neslini soyunu ararsan
Gezip konuştuğun haldaşına bak*

*Bal diye aldığın çıkmasın pekmez
Susan güzeldir emme lakin kokmaz
İlahi ahmerin kokuşuna bak” (KK38).*

Yöre düğünlerinde, Seymen gösterileri, önemli bir unsurdur. Yöre düğünlerinde oynanan “Ankara Seymeni” için söylenen türkülerden birisi şu şekildedir:

*“Dinle seymenliyi yanlış anlama
Seymen her saza oynamaz efem
Oynuyoruz diye köçek belleme
Seymen göbek atmaz efem”* (KK38).

Bir kaynak kişimiz, Kahramankazan ve çevresindeki düğünlerde, sıklıkla oynanan Türkülerden Misket’in, Hüdayda’nın ve Eminem’in önceleri birer ağıt olduğunu ancak zamanla oyun havasına çevrilerek düğün eğlencelerinde yerini aldığını ifade eder (KK38). Yöre düğünlerinde, oyun havası olarak söylenen türküler: *“Atım Arap, Ben Sana yandım Züftü, Karadır Kaşları, Kara Basma İs Olur Kuzeylerde Naz Olur, Zahidem”* (KK8, KK27).

2.2.9. Düğün Yemekleri

Geleneksel düğünlerde yöresel yemekler yapılırken salon düğünlerinde daha çok ikramlık yiyecekler ve düğün pastası yer alır. Kaynak kişimiz, eski dönem düğünlerinde yapılan yemek hazırlıklarını şu şekilde ifade eder: *“Yemekler bakır kalaylı büyük leğenlere koyulup yenilmektedir. Bozaşı denilen bulgur aşı yenilir. Soğanla bulgur yağda kavrulur içine su koyulup kaynatılır. Bir diğer yemek Katma aşısıdır o da yoğurttan yapılmaktadır. Onun dışında düğünlerde fasulye, pilav, haşlama et, düğün çorbası (yayla), pişmaniye yapılmaktadır”* (KK2).

Kaynak kişimiz eski dönemlerde düğünlerde ikram edilen Pişmaniye tatlısının yapımını şu şekilde ifade etmektedir: *“Pişmaniye yapılırken şeker un kıvam alana kadar karıştırılır. Şekerlenmesin diye limon tuzu koyulur. Kıvam alınca beş altı kişi her biri bir tarafa çeker. Açılmaya başlayınca tiftik(tel tel) gibi olur. Bu işlemde eller yanar ancak bu işlemi yapan kişilerin elleri nasırlı olduğundan yanma olmaz”* (KK2).

Düğün sonrası gelin, güvey ve güveyin arkadaşları için ayrı bir hazırlık yapılmakta belirli yiyecekler hazırlanmaktadır. Gerdeğe girecek gelin ve damada tavuk pişirilmekte, bir tencere yaprak sarması ve bir tepsi baklava tatlısı verilmektedir. Tüm bu yiyecekler süslenerek önceden gelinin mutfağına koyulmaktadır (KK4, KK7).

2.2.10. Düğün Oyunları ve Eğlenceler

Kahramankazan düğünleri, oyunlar bakımından zengindir. Yörede oynanan oyunlarının bir kısmı belli bir eğitim gerektirir. Bunlardan ilki Seymen Oyunlarıdır. Anadolu’da, Ankara Seymeni olarak bilinen kurum, Kurtuluş savaşı döneminde kurulmuş

olan Seymen Alayını temsil etmektedir.

2.2.10.1. Seymen Oyunu

Düğünlere özel olarak Seymen Alayı, çağrılmaktadır. Seymen Alayının hikâyesi oldukça eskiye dayanmaktadır. Oğuzlardan günümüze kadar gelen Türk'ün, yaşam felsefesini içine almaktadır. Seymen bir grubun adı olup dokuz kişiden oluşmaktadır.

Ankara Efesi olarak da adlandırılan bu ekip üyelerine, yetişme çağındaki erkek çocukları emanet edilerek, âdâb erkân öğrenmeleri hedeflenmiştir. Ankara'da kurulan “*Ahi Alayları*” yine Seymenlerden oluşmaktadır. Son büyük “*Seymen Alayı*”, 27 Aralık 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'nın gelişinde kurulmuştur. Sakarya Meydan Savaşında büyük kayıp veren Ankaralıları için her “*Ankaralı bir Seymendir*” sözü söylenmektedir (Zile, 2021: 22-23).

Eski dönemlerde, Seymenlerin, para karşılığı düğün ve derneklerde oynadığı görülmemiştir. Günümüzde bu durum değişmiştir: “*Seymen oyunu için eğitim alınır ve düğünlere getirilir. Seymenler maaş almaz ve aslında düğünde de oynamaz, maaş, sonradan çıktı*”(KK38).

Seymen Alayı, gençler için eğitici ve öğretici bir kurum olmuştur: “*Seymen sadece bir folklor değildir. İçinde felsefe vardır, hikmetli sözler vardır. Savaştaki figürler vardır. Ok atma vardır.*” (KK38). Kaynak kişimiz yaşadığı yörede, Seymen Alayının tekrar kurulduğunu daha sonrasında bu kurumun kapatıldığını şu şekilde ifade eder: “*Burada belediyede yetiştirdik belirli bir seymen alayı kurduk, belirli bir müddet oynattık sonra başkan değişti bitti bu olay*” (KK38).

Günümüzde Seymen Oyununu öğrenmek için Seymen okuluna gidilir bir müddet eğitim alınır. Seymen Oyununda eski dönemlerin kıyafetleri giyilmektedir (KK5). Seymen Kıyafetleri, Osmanlı içliği, camadanlar, cepkenler, sırmalı yelekler, diz çorapları, hamailer, yarım dizlikler, zıvgalar, önü harçlı yelekler, kadife veya çuha yelekler, Efe kuşakları, silahlıklar, bazıbant ve pazvatlar, çorap ve ayakkabılardan oluşmaktadır (Şahin, 1998: 20-31).

Seymen oyununa eşlik eden enstrümanlar, zurna, davul, bağlama, def, darbuka, zilli maşa ve kaşıktır (Şahin, 1998: 34-37). Seymen oyunu, Zeybek ve Düz Oyun olarak ikiye ayrılmaktadır. Seymen Zeybeğinde ellerinde bir kılıç bulunmaktadır. Genelde açık alanda davul zurna ile oynanırken, kapalı alanda bağlama ile oynanmaktadır (Şahin, 1998: 38). Düz Oyunlar, zeybeklere göre daha kıvrak olup figürler el, kol ve ayak hareketlerinde toplanmıştır. Düz oyunda ezgi başlangıç ve bitiş bölümü aynı hızdadır. Düz oyunlar arasında

en çok bilineni: Hüdayda, Çarşamba, Misket, Yandım Şeker, Mor Koyun, Name Gelin, Yıldız, Atım Arap ve Sabahidir (Şahin, 1998: 39).

2.2.10.2. Sinsin Oyunu

Yörede Sinsin oyunu, kına gecesinde, bir ateşin etrafında erkekler arasında oynanan bir oyundur. Sinsin ateşi, köy halkı tarafından belirlenmiş meydanda bir hafta boyunca yanmaktadır. İlkel insanlığın genelinde, büyüsel-dini güç “*yanan*” bir şey olarak düşünülmüştür. Hatta evrensel olarak arkaik kültür düzeyinde, kutsallığa ulaşma; ısısı yüksek olanın teması ve etkileşimi ile mümkündür (Eliade, 2015: 173-175). Evlilik ayinlerinin tanrısal bir modele sahip olduğu göz önüne alındığında ateşin, kutsal olana yaklaşmak için kullanıldığı düşünülebilir.

Sinsin oyunun kökeni Şamanizm inanç sistemiyle ilişkilendirilmektedir. Yakılan ateşin, Şamanın etrafında dans ettiği “*Kayın Ağacı*”nı sembolize ettiği yönünde bir fikir ortaya koyulmaktadır (Saygun 1975, Deveci, 2021: 778-779). Türkiye’de Kayseri, Sivas ve Gaziantep’te oynanan sinsin oyunu ve şaman dansı yapısal özellikleri açısından birbirine benzemektedir. Bu benzerlikler icra sırasında kullanılan davul, ritim ve daire formudur. Sinsinde ateş etrafında, çoğu zaman müziksiz icra edilir ve sadece ritim eşliğinde oynanır (Ertural, 2012: 106). Sinsin oyunu ile Şaman dansının ortak bir diğer özelliği de eylem sırasında verilen mücadeledir. Oyuncu ve şaman savaşçı bir kimlikle karşımıza çıkar. Sinsin oyununun kavga ile başlaması, ortada yer alan bir oyuncunun sağ elini yukarıda tutarak kendi etrafında dönmesi, bu hareketi devamlı arka arkaya tekrar etmesi, bu dönüşü daire formunda icra etmesi, şamanın kozmik seyahatini savaş niteliğinde taklit eder bir görüntüye sahip olmaktadır (Ertural, 2012: 107). Şaman, yer altı ruhlarıyla veya genel olarak kötü ruhlarla çoğu zaman bir savaş hâlinindedir. Ayrıca giyim kuşamı ve davulu bir savaşçı özelliğindedir, aksesuarları bile öteki âlemde savaştığına dair unsurları bilgilendirmeğe yöneliktir. Her simgede bilgi ve savaş taktiği vardır (Bayat, 2006: 164).

Sinsin sözcüğünün etimolojisi hakkındaki görüşler çeşitlidir. Genel görüş oyuncuların kendilerini diğer oyuncuya göstermeden sinsice arkasından vurmaya çalışmasından dolayı oyunun isminin buradaki sinme eyleminden geldiği yönündedir (Yıldırım, 2019: 221-231). Sinsin Gagavuz dilinde “gizlice” anlamına gelmekte ve bir zarf olarak varlığını sürdürmektedir (Gaydarci, 1991: 219).

Mahmut Ragıp Gâzimişâl’in sinsin oyununun geçmişi hakkında ifade ettiği bilgiler şu şekildedir:

“Eski tarihte bir sin adına rastlarız. Bu Kamer Tanrısının (Ay tanrısı) adıdır. Sümerler devrinde kamere bu günkü gibi ay diyorlardı. Sonra Babil’de sin dediler. Bir devirde de ikisini birden kullanarak Sinay dediler. Kültür bilginlerinin dediklerine göre Babil’de Sin adında ilahiler okunur, şenlikler yapılırdı. Bu ilahiler ayda iki defa, biri Şekvâ (Şikâyet, sızlanma) diğeri sevinç şarkıları olarak söylenirdi. Şevkâ ilahisi ay sonunda ve ışıksız gecelerin ilkinde okunurdu. Sevinç ilahisine gelince o ışıklı gecelerin birincisinde okunurdu. Her ikisinde de şölenler ve oyunlar vardı.” (Gâzimiñâl, 1997: 26).

Eski Anadolu uygarlıklarının dininde de görülen bu durumun varlığı, sinsin oyununun kaynağının yalnızca Şamanizm ile alâkalı olmadığını düşündürebilir. Sinsin, Türkiye’de Samsun, Sinop, Amasya, Çorum, Yozgat, Ankara, Kozan gibi Anadolu Bölgelerinde oynanmaktadır (Boratav, 1999: 240).

Yöredeki sinsin oyununda bir kişi öne çıkarak ellerini kaldırır ardından, ateşin etrafında dolanmaya başlar. Bu hareket ile oyunun başladığı, haber verilir. Bir başka kişi gelip, oyunu başlatan kişiyi kovalar. Bu esnada kovalanan kişi, kaçmaktadır. Eğer kovalayan kişi, kaçan kişiyi tutabilirse sırtına vurur (KK1). Damat, oyuna çıkmak istediğinde damadın oynamasına genelde müsaade edilmez. Damadın bütün arkadaşları, onu kovalayarak vurmaya çalışırlar (KK10). Oyun sonunda bir kişi öne çıkarak paydos diyerek oyunu bitirir (KK8).

Sinsin oyununun kurallarını bir kaynak kişimiz şu şekilde ifade etmektedir: *“Sinsin ateşinde oyuna çıkan insanın, görünmeden hemen arka tarafından yaklaşmak yasaktı. Ön tarafından yaklaşıp ateşin üzerinden atlayıp ona vurduğu zaman o devre dışı kalırdı. Öteki kişi oyunu devam ettirirdi. Burada bir incelik vardı, kalleslik kesinlikle olmazdı. Şöyle bir şey yoktu ben saklanayım arkasından dolanıyım onu arkasından vurayım olmazdı. Burada bir mertlik, delikanlılık göstergesi olurdu”* (KK30).

2.2.10.3. Cirit

Kahramankazan, “Oğuz Beyleri”nin mesken tuttuğu bir ilçe olduğundan, yöre halkının, atlarla olan münasebeti oldukça geçmişe dayanmaktadır. Yöre düğünlerinin eski dönemlerinde Cirit oyunu oldukça meşhur bir gelenektir. Düğüne at ile gelen komşu köylerin önemli isimleri kınadan önce ya da düğün aralarında Cirit oynamaktadır (KK8, KK16, KK42). *“Cirit eskiden herkes tarafından oynanmazdı zenginler oynardı. Cirit için düğünlere gelen okuyuntular (misafirler) kazan köylerinden ta Bağlıca’dan atlarla gelirlerdi buraya bir hafta cirit oynarlardı”* (KK42). Pek çok misafirin heyecanla takip ettiği cirit oyunu, kimi zaman düğün köyüne girilmeden evvel yolda başlamaktadır: *“Köylerden cirit için gelen atlı misafirler köye girmeden atları yarış yaptırırlardı* (KK29).

2.2.10.4. Köçek

Yöre düğünlerinde Köçek oynatılmaktadır. “*Köçeğin etekli elbisesi vardır üzerinde şingır şingır bir şeyler takılıdır boncuk boncuk zilleri vardır*” (KK2). Köçekler, kadın kılığına girerek dans eden ve bunu meslek haline getirmiş olan profesyonelce çalışan erkeklerdir (Nasman, 1999: 1).

Hasan Basri Öngel’e göre, köçeklerin kadın kılığına girmesi, köçeklik geleneğinin Şamanizm’den gelen bir dans biçimi olmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu durum, ilkelerde din ve büyüün, kadına ait bir alan olması ve orijinal şamanların kadın olması, gibi etkenlerle açıklanmaktadır. Şamanların, ibadet sırasındaki hareket motifleri, kadınsı tavırları ve üslupları temel yapıları oluşturmuş dinsel dansların, köçeklik geleneği ile özdeşlik kurulmasına neden olmuştur (Öngel, 1997: 267-269).

Köçek dansı Anadolu da dahil olmak üzere ritüel eksenli icra edilmektedir. Dansın icrasını gerçekleştiren, Anadolu’da Abdallar olarak önümüze çıkan eğlence tedarikçilerine ve pek çok kültürde benzerlerine rastladığımız, Garipzadelere, Masrilere ve Hicra’lara vb. aşağılanarak bakılmıştır. Köçeklerin, var olduğu toplumun eğlence ihtiyaçlarını gidermede aracı bir “*sınıf*” rolü üstlenen etnik topluluklar olduğu görülmektedir. Günümüzde Çingene, Abdal gibi gezginci eğlence toplulukları tarafından kültürümüze taşınmış olduğunu söylemek mümkündür (Erkan, 2011: 223-240). Daha çok düğünlerde eğlence amaçlı hizmet eden köçeklerin kadın kılığına girmeleri hakkında çeşitli görüşler ortaya koyulabilir. Eski dönemlerde kadınların dans etmesinin günah olarak görülmesi, şaman kökenli dans biçimi olması ya da farklı cinsel yönelimlerin ritüeller ile bastırılması isteği ihtimaller arasındadır. Uluslararası çerçevede değerlendirdiğimizde aslında mevcut düzen dâhilin de olmayan hareketlerin, düğün, dernek, tören veya karnavallarda açığa çıkarak meşru bir yapıya büründüğü görülmektedir. Dünya’da toplumsal olarak meydana getirilen pek çok etkinlik, ritüele ev sahipliği yapmaktadır. Geçmiş süreçten, bugüne kadar her eylem, eskiyi tamamen silmeden değişerek ve birbirinin üstüne eklenerek var olmaya devam etmiştir.

16. yüzyılda Avrupa halk kültüründe yerini almış olan ruhban sınıfının karnavallarda komedi oyunları sunarken kostüm giyip dans etmesi, rahibelerin yalnızca erkek kıyafetleri giyerek kutlamalara katılabilmeleri, Napoli’de kadınların erkek cinsel organına benzeyen maskelerle karnavallarda yer alması gibi durumlar karnavalların, zıtlıkların konu edildiği komediler, barındırdığını göstermektedir. Karnaval kostümleri, erkeklerin ve kadınların rol değişimine olanak sağlamaktadır. Cinsel ve saldırgan dürtülerin ifade edilmesini yasaklayan tabuların, yerini özendirme almaktadır. Karnaval, düzensizliğin kurumsallaşmasını sağlayan

bir dizi, tersine çevirme törenleridir (Burke, 1996: 227- 228). Törenlerde tabuların kısa süreli yıkılmasıyla bir tür, protesto gösterisi yapılır. Tüm bunlar işlevsel açıdan değerlendirildiğinde protesto amacı taşıyan törenler, düzenin devamlılığına bir katkı vermektedir.

Max Gluckman, tören sırasındaki serbestlik olgusunu toplumsal işlevleri bağlamında açıklarken normal tabuların ve sınırlamaların kaldırılması aslında onların, bir kez daha vurgulanmasına, hizmet ettiği görüşündedir. Max Gluckman' a göre toplumsal düzene karşı izin verilebilir protestolar, aslında kurulu düzeni koruma, hatta onları güçlendirme eğiliminde olduklarını göstermektedir (Burke, 1996: 227-228). Victor Turner, statü değişimi törenlerini incelerken ritüellerin, *“bir esrime deneyimine”*, normal toplumsal yapıya ayık bir dönüş tarafından izlenen, yükselen bir toplumsallık duygusuna yol açtığını söylemektedir (Burke, 1996: 228). Bu noktada törenlerde bastırılmış duyguların ortaya çıkması, günlük hayatın sürekliliği için önemlidir. İnsanlar, yasak görülen, ayıplanan, birtakım davranış ve düşünce kalıplarını, bir süreliğine de olsa üstünden atar. Bu durum toplumun, duygusal tatminini sağlar ve normal hayattaki akışın bozulmadan devam etmesine katkı yapar.

2.2.11. Damat Giydirme

Yörede, damat giydirme ritüeline *“damat başı dolama”* da denilmektedir (KK31). Ritüelde damat, sinsin ateşinin başına getirilir ve davul çalarken giydirilir. Bu sırada damada dualar okunur (KK18). Bu dualarda bir temenni vardır. Damadın kişiliğinin ve ahlâkının, peygamber soyundan gelen, kimseler gibi olması temenni edilir.

Damat giydirilirken okunan dua şu şekildedir:

“Güveye gömleği giydirilirken;

Allah Allah illallah

Selavat verelim Muhammed'e

Bu biçiyi kim biçti, İdrisAleyhisselam

Abı hayatı kim içti, HızırAleyhisselam

Cennetin kapısını kim açtı

Cömert canlar açtı

Cömert canlar aşkına

Beş vakit namaz sahibine

Salâvat verelim Muhammed'e

Güveye ceket giydirilirken;

*Eli kan kılıcı kan ciğeri püryan
Şehit giden canlar aşkına
Beş vakit namaz sahibine
Dini İslam gayretine
Salavat getirelim Muhammed'e*

*Güveyin sağ omzuna peşkir konurken;
Daima secdeden kaldırmazdı yüzünü
Hakka teslim etti kendi özünü
ŞitAleyhisselam dokudu bunun bezini
ŞitAleyhisselam'ın ruhuna
Beş vakit namaz sahibine
Dini İslam gayretine
Salavatverelim Muhammed'e*

*Güveyin kesesi(cüzdanı) takılırken;
Allah'ın Aslanı Hazreti Ali
Budur bunun erkânı yolu
Cömertler kesesi dolu
Cömert canlar aşkına
Beş vakit namaz sahibine
Dini İslam gayretine
Salavat verelim Muhammed'e*

*Güveyin beline kuşak bağlanırken;
Bu ellik kimden kaldı Hazreti Ali'den
Kuşak kimden kaldıPir Hacı Veli'den
Pir Hacı Veli'nin ruhuna Beş vakit namaz sahibine
Dini İslam gayretine
Salavat verelim Muhammed'e*

*Güveye şapka giydirilirken;
Karışılma Hak Taal'â senin işine
Mevlâm hayır yazsın yiğit başına
Euzu Besmele ile var her işine*

*Şimdi Cumhuriyet tacı kondu başına
Beş vakit namaz sahibine
Dini İslam gayretine
Salavat verelim Muhammed'e
Hoca tarafından okunurdu” (KK31).*

Damat giydirmeye yörede, maşalama denilen, aydınlatmalarla gidilmektedir: “*Damat giydirmeye getirilirken yağ tenekelerinin içerisine gaz yağı ile külü karıştırırlar ağaçtan sap yaparlar onun içerisine ateş yakarlar ona maşalama derler*” (KK30).

Damat giydirmede iki tepsi hazırlanır. Tepsi kuru yemiş ve para ile süslenir, bunların üzerine de damat ve sağdıçın kıyafetleri koyulur. Damadın elbisesi ve sağdıçın elbisesi terziye önceden özel olarak diktirilir (KK2). Bu kıyafetler, damadın ceketi, kuşağı ve şapkasından oluşur. Damat ve sağdıç, belirlenen köy meydanına getirildikten sonra önlerine tepsileri koyularak birtakım dualar edilir. Damada, kıyafetlerin her bir parçası giydirilirken ayrı bir dua okunur. “*Ceketi giydirilirken bir dua söylenir kuşağı bağlanırken, şapkası giyilirken bir dua söylenir. Bunlar söylenirken damadın babasından bir takım hediyeler istenir. Damadın babasına, “Damadın şapkası küçük geliyor” denir. Damadın babası da şu bölgede bir tarlamız var, tarlayı damada bağışladım der. Aynısını sağdıç içinde yaparlar*” (KK31). Ritüel sonunda tepsinin içine koyulan para ve kuruyemişler serpilerek dağıtılır.

Damada giydirme ritinde damadın babasının, bir malını oğluna bağışladığı görülür. Kaynak kişilerimize göre bu hareket formalite icabı yapılmaktadır. “*İmam okudu okudu sonra damada şapka gelmiyor dedi, ceket gelmiyor dedi. Babamda dedi ki Akçayır’da bir tarlamız vardı falanca tarla onun dedi, bağışta bulundu. Sonra hayırlı olsun dediler âmin dediler. Ancak o tarla benim olmadı. Öyle bir art niyet yok verilebilirde verilmeyebilirde*” (KK33).

Ritüelin, gerçekleşeceği zaman ve mekân değişmektedir. Damat giydirme kimi zaman ikindi namazından sonra kimi zamanda yatsı namazından sonra genelde bir cami önünde gerçekleştirilir (KK33, KK38).

2.2.12. Damat Tıraşı

Damat tıraşına yörede, “*ala brus*” denilmektedir. Kaynak kişimiz, tıraşı şu şekilde tarif etmektedir: “*Üstü külpet kalır, kenarlı alınır*” (KK2). Damat tıraşı, düğüne gelen misafirler önünde, davul ve zurna eşliğinde yapılmaktadır. Berbere, damadın yakınları tıraşın karşılığında para vermektedir (KK29). Eski dönemlerde tıraşı yapan berbere ücret olarak

buğday verilmektedir: “Verilecek buğday kişi başı belirlenir. Berber, haftada bir kere, bir yıl boyunca o köye gelir” (KK2). Günümüzde damat tıraşını kuaförler yapmaktadır. Bu tıraş özeldir ve maliyetlidir. Damat, tıraş olmaya sağdıcı da yanına alarak gitmektedir (KK4).

2.2.13. Gelin Başı

İlçede gelin başı yapılırken gelinin saçları açık bırakılır ve başına tel bağlanır (KK5). “Kara ipe tel katılır saça örülür” (KK3). Kimi zaman tel, bir lastiğe de örülebilir. Telin üzerine ise kırmızı bir duvak takılır. Bu duvak, kırmızı pullu, ibikli, külah tepesi olan ve yere kadar inen ağır bir duvaktır (KK4). Duvağın üstünde iki cam bulunmaktadır. Gelin bu camlardan dışarıyı kısıtlı olarak görür. “Buradaki amaç sadece gelin gideceği evi görsün dıyedir” (KK2). Gelin kırk gün boyunca bu teli çıkarmaz (KK7). Eski dönemlerde, gelin başını bu işten anlayan bir kişi tarafından yapıldığı belirtilir (KK4). Gelin başını yapan kişiye para veya hediye verilmektedir (KK3).

Evlilik döneminde, gelin, bulunduğu toplumdan, bir başka topluma geçerken birtakım ritlerden faydalanılır. Ritlerde ki simgesellikler, belli bir amaca hizmet eder. Türk toplumunun düğünlerinde, tüm gelinlerin beline bağlanan kırmızı kuşak ve başlarına örtülen kırmızı duvak dişilerin doğurganlık sembolüdür.

Yörede gelin saçına örülen tel ile ilgili büyüsel bir işlem vardır. Bir kaynak kişimizin ifadesine göre gelin kızın saç tellerinin arasına muska yapılmaktadır: “Bu muskanın içinde kuş pisliği vardır her bir şeyler vardır. Bu muskanın yapılış amacı gerdek gecesinde, abdest alınıp namaz kılana kadar geçen sürede damadın kıza nazarının değmemesi için yapılır” (KK38). Bir nevi tılsım özelliği taşıyan bu muska içerisinde, nazardan koruyacağı düşünülen dualar ve materyaller koyulur.

Evlilik döneminde gelin ve damadın isimleri yoktur. Yalnızca ortak isim havuzu olan gelin ve damat olarak anılmaktadırlar. Victor Turner, eşikteki varlıkların yüklemelerinden bahsederken, eşikteki adayın isimsizlik ve cinsiyetsizliğin, eşikteliğin tipik özellikleri olduğunu belirtmektedir. Her iki cinsten adayın olduğu erginlenme türünde erkekler ve dişiler benzer giyinerek aynı terimle anılmaktadırlar (Turner, 2018: 104). Her gelinin, beyaz bir elbise giymesi, her damadın, takım elbise giymesi söz konusu duruma örnek teşkil etmektedir.

Evlilik döneminde uygulanan ritüellerde sembolik ölüm ve doğum teması hâkimdir. Geçiş özneleri olan gelin ve damat, yeni bir duruma geçerken varlığının yeniden şekillendirilmesi gerekir. Geçiş öznelerinin dönüşümü çeşitli pratikler ile sembolize edilir.

A. Van Gennep'in örnek verdiği, bedensel arınma, suyla yıkanma ve kıyafetlerin değişimi gibi sembolik içerikli pratikler, genellikle ritüel öznesinin fiziksel değişimiyle ilgili görünmektedir (Gennep, 1960: 61, Deveci, 2021: 392). Yörede bu değişimler, damat tıraşı, damat giydirme ritüeli, gelin saçına örülen tel, gelinin başlığı ve gelinliği vb. uygulamalar olarak gösterilebilir.

2.2.14. Kına Gecesi

Kına gecesi, gelin ve damat için hazırlanan eşyaların, kutsal bir mekân etrafında gezdirilmesiyle başlar. Söz konusu ritüel eşik aşamasının önemli sembollerini içermektedir. Kına gecesinde, gelin ve güvey için bohça hazırlanır. Bu bohçalar, büyük bir siniye koyularak üzerlerine pullu (yaldızlı örtü) örtülür. Gelin ve güveyi temsil eden kırmızı ve yeşil örtüler, sinileri gezdiren kişilere, omuzlarına almaları için verilir. Bu bohçalar, davul ve zurna eşliğinde cami etrafında gezdirildiği sırada silahlar atılır. Bohçaları gezdiren kişilere güveynin annesi ve babası tarafından para verilir (KK7).

Kına gecesi ritüelinin asıl hedefi olan, kına yakma ritidir. *“Kına herkesin evinde bulunan kutsal bir şey sayılır”* (KK2). Halk inanışlarında kutsal bir nesne olarak görülen kına tılsımlama ve kutsama ritüelleriyle uygulanır. Kınayı yakan kişinin, başından kötü hadiseler geçmemiş olması, iyi bir hayatının olması ve toplumun idealize ettiği bir insan olması önemlidir. Çünkü kınayı yakan kişinin kaderinin ve talihinin, kına yakılan kişiye tesir edeceği yönünde bir inanma mevcuttur. Burada temas büyüsü kaynaklı edimlerin uygulandığını söylemek mümkündür.

Kına yakan kişinin dul kadın veya erkek olmasına müsaade edilmemektedir. Bu kişilere yörede *“başlıbozuk-başı bozulmuş”* denilmektedir ve bu kişilerin kına yakması toplum tarafından hoş karşılanmamaktadır. Kına, genellikle düzgün bir evliliği olan, eşi sağ olan ve çocuklu kişilere yaktırılmaktadır (KK2). Damada kimi zaman yörede bulunan bir hoca, kına yakmaktadır (KK6). Yörede, eski dönemlerde kız ve erkek kınası ayrı olarak icra edilmiştir (KK4). Kına malzemelerini oğlan evi temin etmektedir (KK6, KK7). Kına malzemeleri içerisinde kına, yemiş ve süs eşyaları bulunmaktadır. Kına tepsisinin ortasına kına, kenarlarına ise yemiş dağıtılır. Tepsi elmalarla, mumlarla, fişeklerle tepsi süslenir. Süslenen tepsi küçük sağıdıçlara verilir. Sağıdıçlar tepsiyi alarak misafirler arasında gezdirir (KK6).

Kına gecesinde, toplumsal bağı güçlendiren ritüel eylemlerden birisi gelin ağlatma ritüelidir. Yörede kızlar arasında yapılan kına gecesinde gelin ağlatma ritüelini kaynak

kişimiz şu şekilde ifade etmektedir: “Kına yakılacağında gelin kıza kına pijamaları giydirilir, abdest aldırılır, sonra pullu örtülür başına, pulluyla iki kişi koluna girer. Ortaya bir yastık koyulur” (KK4).

Gelin kız bu yastığın üstüne basarken aşağıda verilen türkü söylenmektedir:

*“Deperim deperim hay anam depem delinmez oy oy,
Çıkarım bakarım hay anam sılam, görünmez
Bir orak getirin hay anam otlar biçeyim oy oy oy,
Anama babama hay anam kollar açayım,
Eloğlu yollamaz hay anam saklı kaçayım oy oy”* (KK4).

Bu ritüelin ardından gelin kız ata biner şekilde yastığa oturtulur. Arkasına ise gelinin bir yakını ya da arkadaşı oturarak gelini arkasından kucaklar. Gelin ağlamaya başladığında, orada bulunan kişiler gelinin gözyaşlarını siler (KK4). A. Van Gennep, evlilik törenlerinde dökülen gözyaşlarının, “çoğunlukla ritüel gözyaşları” olduğunu ve “gerçek bir üzüntüyü” ifade ettiğini belirtir (Gennep, 1960, Yavuz, 2021: 913).

Gelin ağlarken bir kişi gelin kızın eline kına yakmaktadır. Kına gecesinde yakılan kına özel olarak hazırlanmaktadır: “Kına kocaman leğene karılır, kilolarca kına doruklanır⁸ herkesin eline konur. Ayaklara ip bağlanır ayak parmaklarına çapraz geçirilir bilekten bağlanır. İp bileği geçmeyecek şekilde kına yakılacak yere sınır oluşturur. Çizgi taşmayacak şekilde yakılır” (KK4). Kına yakma işlemi bitene kadar, gelin ağlatma türküsü söylenir. Kına yakılmadan evvel gelin avucunu açmayarak kaynanasında altın ister. Damadın annesi, gelin kızın eline bir altın verdiğinde gelin kız avucunu açar (KK6). Gelin kıza yakılan kınanın kusursuz olmasına son derece önem verilmektedir. Bu nedenle kına yakılırken şu söz söylenmektedir: “Açık kalmasın öbür dünyada sorgusunu sualini verecen”(KK4).

Eski dönemlerde, gelin kız, evlilik sonrası kendi ailesini uzun süre göremediği için oldukça duygusal anlar yaşamaktadır. “Eskiden kızları annelerine uğrayamazmış senede bir sefer gidermiş bu nedenle gelin burada pek ağlar” (KK4). Yöre halkı, gelin ağlatma ritüelinde, gelin kızın acısını paylaşmaktadır. Radcliffe-Brown geçiş törenlerinde görülen ritüel ağlamayı, “insanları birbirine bağlayan sosyal bağlardaki geçici kopmanın taarruzu altında kalan birlik duygusunu savunmaya ve telafi etmeye yönelik tepki” şeklinde yorumlamaktadır (Brown, 1922: 246, Yavuz, 2021: 914).

⁸ Bir kabı tepeleme doldurmak.

Radcliffe-Brown, Andamanlılarda gördüğü yedi çeşit ritüel ağlamadan bahsederken ritüeli performansın geleneğin gerektirdiği şekilde icra edildiğini ifade eder. Geleneklere göre kadın ve erkeklerin birbirlerine sarılıp ağlaması gerekir, bunun yapılmaması durumunda kınanacağını belirtmektedir (Brown, 1922: 98 Yavuz, 2021, s. 913). Yörede icra edilen gelin ağlatma ritüelinde de benzer bir durum söz konusudur. Gelin kızın ritüel esnasında ağlamaması halk tarafından ayıplanır. Türk toplumunda “*hem ağlarım, hem giderim*” sözü, söz konusu ritüelin bir gelenek olduğunu gözler önüne sermektedir. Gelin kız, evlilik döneminde sahip olduğu konumdaki sosyal ilişkilerini bir kenara bırakır dolayısıyla sosyal bağlarındaki geçici kopuşa, ağlayarak reaksiyon verir.

Gelin ağlatma ritüeli, günümüzde yapılan kına gecelerinde değişmiştir. Kına merasiminde duygulu müzikler çalınırken kına yakılır. Gelin ve yakınları tarafında duygulu anlar yaşanır. Gelin ağlatma ritüeli, Çuvaş Türklerinin düğün törenlerinde yer alan bir uygulama (hir yırtme), gelin ağlaması/ağıtı (hir yirri) olarak karşımıza çıkmaktadır (Yavuz, 2021: 917).

Yörede kına gecesi hakkında, tarihi dönemle günümüz arasında bir karşılaştırma yapıldığında değişimler olduğunu görmek mümkündür. Günümüzde kına geceleri köy evlerinde değil salonlarda yapılmaktadır. Kına gecesinin yapılacağı süre kaynak kişimizin ifadesine göre eski dönemlerde maddi duruma bağlı olarak değişmektedir: “*Zengin olanlar beş günün sonunda kına gecesi yapar. Durumu olmayanlar üç gün davul çaldırır üçüncü günün sonunda kına gecesi yapar*” (KK2). Günümüzde kına geceleri genellikle cumartesi günleri yapılmaktadır (KK3, KK5).

2.2.15. Kız Çeyizi

Kız çeyizi, Türk toplumunda genç kızlar için idealize edilmiş düğün hazırlıklarından biridir. Hatta genç kızlar, çocukluğundan itibaren evleneceği zamana kadar çeyiz hazırlığı yapmaktadır (KK4). Kız çeyizinin hazırlanmasına genellikle kızın annesi ön ayak olmakta ve çeyiz hazırlığına büyük katkılar vermektedir. Çeyiz kavramı, kızın baba evinden götürdüğü pek çok eşyayı temsil etmektedir. Bu eşyalar, kızın el emeği ile yaptığı, el becerisi gerektiren, zanaat eserleri olup manevi bir değere sahiptir. Çeyizin içeriğini, işlemeler, oyalar, danteller gibi el emeği olan ürünler oluşturmaktadır. Bu ürünlere ek olarak çeyizde, namazlık, çarşaf, fistan, örgü kazak, patik, terlik ayakkabı, yemeni, çanak-çömlek, havlu, oğlan tarafından gelen yatak, yorgan bulunmaktadır. Zaman içerisinde bu eşyaların yerini daha çok elektronik eşyalar almıştır (KK3, KK5, KK7, KK25). Günümüzde çeyizin manevi değeri kalmamıştır.

Kız çeyizi daha çok maddiyata bağlı eşyalar ile tamamlanmaya çalışılmaktadır: “*Eskiden beş adet yorganım var diye övünülürdü şimdi ne yapacağım yorganı diyorlar. Önceleri, danteller, işlemeler, örgüler olurdu mesela gaz lambamı giydirmiştik*” (KK4).

Anadolu’da olduğu gibi yörede de, kız çeyizi sergilenmesi yaygın bir gelenektir. “*Kız çeyizi dışarıda kapıların önündeki sırtlara serilirdi*” (KK2). Kaynak kişimiz, eski dönemlerde, çeyiz içerisinde ki eşyaların, evlerin dışına bağlanan bir ip üzerine asılırken çeyizin, bazen mahalle ve sokak aralarına kadar arasına uzandığı belirtmektedir. Çeyiz sergisi günümüzde çok yaygın olmayan bir uygulamadır. Günümüzde çeyizler daha çok evlere serilmektedir. Yörede, kız çeyizi serilmeden önce “*artma artma*” denilen bir ritüel uygulanmaktadır: “*Artma artma da kızın anası bir tarafa oğlanın anası bir tarafa oturtulur. Geline ne hazırlandıysa işleme, örgü, yün çorap gibi eşyaları iki taraf verir bu kişiler artma artar ve gelin bunları döşer*” (KK2). Bu ritüelde, iki tarafın çeyize hazırlamış olduğu ürünler sergilenir.

Sergilenen ürünlerin beğenilmesi, gelin kız ve annesinin saygınlığını arttırmaktadır. Bu nedenle çeyizdeki ürünlerin niteliğine önem verilmektedir. Neredeyse bütün köylü çeyizi görmeye gelmektedir (KK2). Çeyiz genellikle düğünün son üç gününden önceki gün yani Perşembe günü serilmektedir. Cuma günü toplanan çeyiz, pazar günü gelinle birlikte oğlan evine gitmektedir (KK5). Günümüzde, çeyiz sergisi düğüne yakın bir zamanda, bir hafta boyunca sergilenmektedir (KK24). Gelin ile giden eşyalara yörede, “*gelin göçü*” denilmektedir (KK5). Kaynak kişimiz, gelin göçünü şu şekilde anlatmaktadır: “*Kız evi ne yaptıysa mobilya, yatak kamyon ya da arabanın römorklarına yüklenirdi. Biride römorkların üstüne oturur gelinin aynası olur onu da eline alırdı*” (KK8). Eski dönemlerde, yörede sembolik değeri olan ayna, kız çeyizinin önemli bir unsurudur (KK3, KK5, KK7, KK25). Ayna ritüeli, gelinin damat evine gideceği yolun, açık ve aydınlık olması amacıyla yapılmaktadır (KK16).

Yörede çeyize nazar değmemesi için birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Nazarı önlediği düşünülen bazı bitkiler çeyiz üzerine atılmaktadır. Bu bitkiler: çörek otu, mavi boncuk, sarımsak kabuğu, karaçalı, kömür, üzerlik otudur (KK6, KK7, KK8, KK10, KK36, KK39).

Çeyiz sergisini ziyarete gelen misafirler, evlenecek çiftlere birçok hediye getirerek maddi katkı sağlamaktadır. Bu hediyeler ile evlenecek çiftlerin eksikleri giderilmektedir. Eski dönemlerde, çeyiz sergisine gelen misafirler için yemek verilirken günümüzde bu gelenek ortadan kalkmıştır (KK5).

2.2.16. Düğünlerde İlk Gün

Yörede geleneksel düğünler cuma, cumartesi ve pazar olmak üzere üç gün sürerken salon düğünleri bir gün sürmektedir. Düğünün başlangıcı, düğün olacağı günün bir hafta öncesidir. Bu bir hafta boyunca davul ve zurna çalınır, çeşitli oyunlar oynanır. Perşembe sabahından itibaren hazırlıklar yapılır ve Cuma günü, düğün gerçekleşir (KK1, KK6). Düğünün ilk günü misafirler, “*D ğ n n z hayırlı olsun*” demeye gelir ve düğün evine çeşitli hediyeler getirirler. Bu hediyeler genellikle çay,  eker, tavuk gibi gıda ürünleridir (KK10).

Düğünün ilk gününde, düğün evinin bilinmesi ve gelen misafirlerin kolaylıkla düğün evini bulabilmesi için düğün evine, delikanlı ba ları tarafından bayrak asılır. Kimi zaman bu bayrak köyün girişine ya da mahallenin girişine de asılabilmektedir. Düğün evinde ve misafir alacak evlerde yemekler hazırlanmaktadır. Uzak yerlerden gelecek misafirler için yer yatakları serilmektedir (KK8). Düğünün ilk günü misafirlerin katılımıyla çeşitli müzikler icra edilmekte ve oyunlar oynanmaktadır. Bu oyunlar, yörede en çok tercih edilen Ankara oyun havaları ve halaylardan oluşmaktadır (KK4).

2.2.17. Düğünlerde İkinci Gün

Düğünlerin ikinci günü cumartesi günleridir. Yörede düğünün ikinci günü kına gecesi yapılmaktadır. Kına  ncesi “*Garda  Kazekesi*” olarak bilinen bir adet yerine getirilir. Oğlan tarafı gelin kızın, oğlan kardeşine bir takım elbise yaptırır. Ardından kızın babasına be i birlik altın verilir buna da “*Baba Yemekliği*” denilir. Ayrıca gelinin anasına babasına, ebesine dedesine ve kız kardeşine ayrı ayrı elbise yaptırılmakta ya da kumaş getirilmektedir. Gelin ve damat tarafı birbirlerine karşılıklı olarak bohça verir. Yörede bu bohçanın adı “*Bohu*” olarak bilinir. Bohçanın içerisine i  çamaşır, çorap, gömlek vs. eşyalar koyulmaktadır (KK38).

Düğünün ikinci günü misafirler yatıya kalır. Kadınlar, düğün çok yakınlarının değil ise genelde düğünlere katılmamaktadır. Yöre düğünlerinde kadınların arka planda kaldığı, daha çok misafir ağırlanmasında görevli olduğu görülmektedir. Gün içinde kazanlarla hazırlanan düğün yemekleri verilir. Köyde neredeyse her ev misafir ağırlamaktadır. Misafir alan evlerden akşamları düğün evine yemekler gitmektedir. Ak am yemeği ve sabah kahvaltısını ev sahibi verirken oğlen yemeğini düğün sahibi vermektedir (KK8). Ak am olduğunda misafirler bir araya toplanır ve gelin kıza kız evinde, damada ise oğlan evinde kına yakılır. Davulcu yatsı vaktine yakın misafir olan evleri gezerek bah işini toplamaya ba lar. Sonrasında davulcu, misafirleri bir araya toplayarak yatsıdan sonra güveyi almaya gider. Bu esnada davul çalınır ve me aleler yakılır. Damat alındıktan sonra damat, sağdıç ile beraber bir

sandalyeye oturtulur ve üzerine bir pullu örtü örtülür. Burada damadın kınası yakılır. Kına işlemi bitene kadar davulcu, kına havası çalar. Damada kına yakıldıktan sonra güvey, misafirlerin elini öperek hoş geldiniz demektedir. Kına akşamında sinsin oyunu oynanır (KK8). Kına gecesi tamamlandıktan sonra misafirler, akşam evlere dağılır. Köyün genç erkekleri ise köy odalarında kendi aralarında eğlenir (KK10).

2.2.18. Düğünlerde Üçüncü Gün

Düğünün üçüncü ve son günü pazar günüdür. Gelin artık baba ocağından damat evine gelecektir. Günümüzde gelin kızın damadın ailesiyle yaşaması durumu pek fazla kalmamıştır. Buna bağlı olarak gelin kızın göçü, eşiyle yaşayacağı eve olsa da eski dönemde uygulanan gelin göçürme ritüelleri, günümüzde halen varlığını sürdürmektedir. Gelin kızın baba ocağından çıkması oldukça meşakkatli geçmektedir. Gelinin ailesi gelin almaya gelen damat tarafına, pek çok zorluk çıkartır. Türk toplumunda yer alan “*kız evi naz evi*” şeklindeki deyim bu durumu göstermektedir. Damat tarafı, gelin almaya geldiğinde birtakım ritüellere maruz kalır. Bu ritüeller sembolik anlamlar taşıyan eylemler dizisinden oluşmaktadır.

Söz konusu sembolik eylemlere değinmeden önce belirtmeliyiz ki sembolik eylemler içeren ritler üye kaybeden topluluğun direnişini temsil etmektedir (Gennep, 1960: 127, Deveci, 2021: 449). Çünkü üye kaybeden topluluk, sayıca azaldığından ve karşı taraf bir kişi kazandığından karşı tarafa bedel ödetme düşüncesine girmektedir. Daha çok, para ve hediyeler talep edilerek uygulanan ritler, maddi amaçlar güdüyormuş gibi görünüyor olsa da A. Van Gennep, direnişin, duygusal bir tarafının olduğunu belirtmektedir. Gelinin alınacağı sabah, gelin tarafı için oldukça duygusal geçmektedir. Gelin evden çıktığı andan itibaren bir statü değişimi yaşamaktadır. Gelin göçürme, orta eşik (liminal) evresinden son eşik (postliminal) evresine geçme aşamasıdır.

Victor Turner, liminal kişi şeklinde tanımladığı geçiş öznelerinin süreç içindeki rollerini inceler. Liminal kişinin özelliklerini; İsimsizlik ve cinsiyetsizlik, itaat ve sessizlik, eşikteki kişinin, “*tabula asa*” boş bir levha haline getirilmesi, -bu durum kişinin üyesi olduğu grubun bilgeliğini alması içindir- önceki statülerin yok edilerek yeni statülere hazırlanması şeklinde sıralamaktadır (Turner, 2018: 105-109).

Bu bilgilerden hareketle eşik aşamasındaki kişinin kimliğinin ve statüsünün belirsiz olduğunu söylemek mümkündür. Gelin eşik sürecinde son derece itaatkâr bir karaktere dönüşür ve kendisine söylenen her şeyi yapmaya çalışır. Burada gelinin başka bir sosyal gruba kabul edilmesi, kimliğinin veya bağlılığının mutlak suretle belirlenmesi

amaçlanmaktadır. Gelin, damat evine adım attığı andan itibaren yeni bir statü kazanarak başka bir kimliğe bürünecektir.

Yörede, gelin alınacağı günün sabahı, sabah namazına yakın bir vakitte oğlan evinde çorbalar pişirilmektedir. Davul ve saz eşliğinde oğlan evine çorba içmeye gelen gelin alayı, sabah ezanı okunmadan dağılmaktadır (KK10). Gelin alınmadan önce gelinin eşyaları, damat evine götürülür. Gelin eşyaları, damat evine göç olurken gelinin eşyalarının bulunduğu arabaya bir kişi oturtulur ve bu kişinin eline bir ayna verilir. Bu ritüel, gelinin yolunun açık ve aydınlık olması amacıyla yapılır (KK14, KK16). Bir kaynak kişimiz yörede gelin aynasına verdiği kıymeti şu şekilde ifade eder: *“Burada eski toprak evi olan bir adam vardı. Evde bir ayna vardı. Oğlana oğlum dedim bu aynayı götür evin köşesine koy dedim o da ne işe yarıyor bu ayna dedi. Bende annenin gelinlik aynası dedim”* (KK29). Yörede gelin göçürülürken söylenen bir türkü: *“Aynalı körük olmadan ben gelin gitmem”* (KK38).

Gelin eşyaları önden gittikten sonra sıra gelin almaya gelmiştir. Gelin alınacağı önceden çevreye duyurulur. Sabah, saatlerinde gelin almaya gidilir (KK18). Davulcu ve gelin alayı, kız evine gelir. Bu esnada kız evi, davulcuya bir miktar para verir (KK3). Gelin alma işleminde bir takım pratikler geliştirilmiştir. Bu pratikler, kız tarafının, damat tarafına uyguladığı pek çok zorlu ritüelden oluşmaktadır. Bir kaynak kişimiz bu ritüellerden birini şu şekilde ifade eder: *“Damadın babasını çağırırlar. ‘Gel bakalım Mehmet Ağa çık şu kediyi kokla bakalım kokuyor mu kokmuyor mu’ derler. Eğer adam uyanıksa, ‘Ben niye koklayacam param koklasın’ der. Gönlünden kopanı verir iş biter. Onların amacı eziyet çıkarmaktır. Para vermezse illa diretirler onu kokla diye, adam parayla işi çözer”* (KK38). Bir diğer ritüel, gelini almak için gelen alaya kapının açılmayarak kilitlenmesidir. Bu ritüele yörede *“kapı bıçağı”* denilmektedir. Oğlan evinden belli miktarda para alınana kadar gelin evi kapıyı açmaz. Ritüel edimler burada ardı ardına gelir. Gelinin eşyalarının bulunduğu sandığa bir kişi oturtulur ve damat tarafı, sandığa oturan kişiye para verene kadar o kişi sandığın üzerinden kalkmaz (KK8, KK30).

Bir diğer ritüel edimde, damat tarafı kız evinden bir eşya almaktadır. Gelin almaya gidildiğinde bir misafir, gelinin evinden bakır tabak gibi bir eşya çalarak onu damada götürmektedir. Damat, eşyayı çalan kişiye bir hediye veya para vermektedir. Bu durumdan kimi zaman kız evinin haberi olmaktadır. Hatta eşya çalacak kişi, kız evinden alacağı eşyayı bizzat istemektedir (KK10, KK14).

Yörede gelin alınırken eski dönemlerde at arabası kullanılmıştır. Bu at arabasının üstü kapalı olup üzerine perde çekilidir. Eski dönemlerde damat dâhil düğün çevresindeki halkın, gelini görmemesi için yoğun çaba verildiği ifade edilir. Burada gelin eşik sürecinde

olduğundan geline, tehlike yaratacak tesirlerin uzaklaştırılması amaçlanmaktadır. *“Hak almaya gidenlerde at arabası olanlar onun peşine giderdi, gençler hep beraber gider gelini getirirlerdi”* (KK29). Bu durum günümüzde düğün konvoyu olarak bilinen ve devam ettirilen bir gelenektir. Eski dönemlerde gelin, yakınları helâlleştikten sonra at arabasına bindirilmekte ve bu sırada gelinin sağına ve soluna perde çekilmektedir (KK29). Bir kaynak kişimiz yedi kızını da eski usulle evlendirdiğini şu şekilde ifade eder: *“Şimdi gelin salona geliyor herkesle tokalaşıyor. Benim yedi tane kız var ben yedi tane kızı salona göndermedim”* (KK29). Burada gelinin, üyesi olduğu gruptan kopmadan önce çevresinden korunduğu söylenebilir.

Gelin giderken gelinin, ömrü su gibi uzun olsun diye arkasından yere su serpilmiştir (KK41). Gelin, damat evine getirildiğinde eve girene kadar geçen sürede birtakım pratikler uygulanmaktadır: *“Gelin kız oğlan evine götürüldüğünde arabadan inmez. Kaynata gelin arabadan inmiyor bir gel kendini göster denilir sonrasında kaynana gelip para veya altın vermektedir”* (KK3).

Gelin kız artık damat evine adım atacaktır ve eşik sürecini tamamlaya çok yaklaşmıştır. Gelin kızın eşikten geçişinde yeni gireceği topluma dâhil olması için çeşitli ritüeller yerine getirilmektedir. Bu ritüeller her zaman eşik adayının yeni geçeceği statüye kolaylıkla ulaşmasını sağlayan eylemlerdir. Gelin kız, damat evinin kapısından geçirilirken eline yağ verilir. Parmağına yağ alan gelin kız elindeki yağı, kapıya, tavana veya evin herhangi bir yerine sürer (KK5). Kaynak kişilerimizin deyimine göre bu ritüel, gelin kızın *“eve yağ gibi yapışıp kalması”* yani gelin kızın, yeni evine sonsuza kadar bağlı kalması amaçlanmaktadır. Gelin kız kapı eşiğini geçmeden önce yapılan bir diğer ritüel ise gelin kızın, içi, para, yemiş, şeker, ekin koyulu bir testi kırmasıdır. Bu ritüelde, damat evine, gelinle beraber bereket gelmesi temenni edilmektedir (KK7, KK8, KK16, KK41). Gelin eve girerken kötü etkileri engellemek amacıyla bardak kırmaktadır. Ayrıca gelin ve damada çikolata bölünerek yedirilmektedir (KK51, KK53). Eşik sürecindeki bir diğer ritüel de gelin kıza, damat evinin kapısına çaktırılmaktadır. Burada da gelinin, damat evinde kalıcı olması ve soylu olması amaçlanmaktadır (KK8).

Gelin damat evine girdikten sonra da ritüel eylemler devam eder. Gelinin, koyun gibi uysal olması temennisiyle gelin kız, koyun postuna oturtulur ya da bir sandalye oturtulup deri koklatılır (KK5, KK8). Gelin kızın, eline bir bebek verilir ya da gelinle damadın yatağında bir bebek yuvarlatılır (KK5). Bu ritüeller ise gelin ve damadın çok çocuğu olması için yapılmaktadır.

2.2.19. Gerdek

Orta eşik (liminal) evresi, gerdekle tamamlanır. Damat gerdeğe gelmeden yatısı namazı kılar ve arkadaşları ile birlikte gerdek odasının önüne gelir. Burada dualar edilir. Duanın ardından damat adayı, arkadaşları tarafından dövülerek kapıdan geçirilir (KK2, KK3, KK5, KK8, KK15). Bu işleme yörede “*damat kuyulma merasimi*” denilmektedir. Eşik adayının eşik sürecinde dövülmesi bir çeşit sınanmadır. Eşik öznelerinin eşik geçişlerinde bir ortaklık vardır. Damat ve gelin, eşik geçişlerinde üyesi olduğu toplum tarafından pek çok pratiğe maruz bırakılmaktadır. Victor Turner, eşikteki adayın tabi tutulduğu zorlu sınamaların toplumsal anlam ve öneminin bireyin özgün formunun elinden alınıp onu bir tür insan prima materia/ ilk madde durumuna, yani hala toplumsal olarak, kabul edilen bütün statü biçimlerinden mahrum ya da onların altında olan bir koşula indirgendiğini belirtir. Turner’a göre, birey, statü merdivenlerini tırmanmak istiyorsa, önce statü merdivenlerinden aşağı inmek durumundadır (Turner, 2018: 177). Eşik öznelerinin eşik evrelerindeki tüm pratiklere sorgulamadan uyması bu durumla ilgilidir.

Yörede gerdeğe girecek damat ve gelin için yemek hazırlanmaktadır. Yörede gerdekte yenen yemekle ilgili ilginç bir inanış vardır: “*Derler ki gelinle damat ilk hangi yemekten yerse öbür dünyada önüne gelecektir*” (KK7). Gerdek için hazırlanan yiyecekler, bütün bir tavuk haşlaması ve bir tencere yaprak sarmasıdır. Bunlara ek olarak bir tepsi baklava tatlısı yapılmaktadır. Tüm yiyecekler süslenip önceden gelinin mutfağına koyulmaktadır. “*Eskiden soba olmadığından bacadan iple tatlı sallarlardı. Bazen akşam namazından sonra gelinin yakınları gelinle damada tatlısını getirirdi*” (KK5). Ayrıca damadın arkadaşları, damat gerdeğe girdikten sonra, damattan tatlı talep etmektedir. Damadın arkadaşlarına, bir tepsiyle baklava vermesi adettir (KK7). Yörede gelinle damada hazırlanan yemekler arasında yumurta da vardır. Yumurta, halk tabirine göre “*tavuk gibi yumurtlamak*” anlamına gelmektedir. Bu pratikte gelin ve damadın çok çocuk yapması temenni edilmektedir (KK4).

2.2.20. Duvak

Yörede düğünden sonra kadınlar arasında bir eğlence düzenlenir. Bu ritüel gerdek gecesinden sonraki gün yani evliliğin ilk günü yapılır (KK38). Bu eğlenceye yörede “*Duvak Günü*” denilir. Gelin, bu günde gelinliğini tekrar giyer ve duvağını tekrar takar. Gelin kız, ayakta dikilir ve gelin kızın yüzüne beyaz bir çar (örtü) örtülür. Yörede aynı zamanda “*Boklu Ağaç*” ritüeli olarak ta bilinen bu ritüelde, bir oklava ile gelin kızın yüzüne örtülen örtü kaldırılıp indirilir. Ritüel esnasında şu maniler söylenmektedir:

*“Doğradığın kuyruk olsun
Doğurduğun oğlan olsun
Arka eteği boklu olsun
Ön eteğin sidikli olsun
Kutlu olsun deyin komşular”* (KK8).

Mani bittikten hemen sonra ritüelde ki herkes kutlu olsun demektir. Ritüelde ki maniden anlaşılacağı üzere gelinin, doğurgan olması için iyi dilekte bulunmaktadır. *“Çok çocuklu olan birisi temizlik yapamaz eteğine pislikler bulaşır, o söz oradan kaynaklanır”* (KK8).

*“Allı dereden alını gettim
Güllü dereden gününe gettim
Ali beyin kızını Mehmet beyin oğluna gelin getirdim.
Hayırlı olsun deyin komşular.
Deyince herkes hayırlı olsun derdi”* (KK10).

Duvak günü söylenen bir diğer mani:

*“Dolapta ezme
Amcanı dayını üzme
Ayağında çizme
Sokak sokak gezme
Kaynananın dediğini deme
Koyduğunu yeme
Doğurduğun oğlan olsun
İki kızın iki oğlun olsun
Allah mesut bahtiyar etsin
Bir yastıkta kocatsın”* (KK38).

“Mani bittikten sonrada o çarı sımsıkı dürülür. Onu da damat açar” (KK8). Bu temenni yüklü maniler, gelin ve damadın evliliklerini kutlamak için söylenmektedir.

2.3. Evlenme Sonrası

İlçede evlenme sonrası adet olarak gelin ve damadın aileleri ziyarete gittiği görülmektedir. Gelin kızın, damadın ailesiyle bir arada yaşadığı durumlarda ziyaret, sadece gelinin ailesine yapılmaktadır.

2.3.1. Düğün Sonrası İlk Hafta

Son eşik (postliminal) evresinde, gelin ve damadın yeni statülerine alışma süreci başlamıştır. Daha çok gelin üzerinden meydana getirilen pratikler, gelin kızın, yeni girmiş olduğu topluma ayak uydurması için düzenlenmektedir. Gelin kız evliliğin ilk gününden itibaren aile bireylerine titizlikle hizmet eder: *“Kaynana ve Kayınpederden önce kalkılır hatta Kaynana ve Kayınpederin ipliği ısıtılır. Abdest alacaklarsa abdesti aldırılır”* (KK38). Gelin kızın kaynana ve kayınbabası ile konuşması doğru bulunmadığından gelin bir süre ev içerisinde aile üyeleri ile iletişim kuramaz. Gelin kızın, kaynana ve kayınbabasının yanında eşine adıyla hitap etmesi uygun görülmemektedir (KK38).

Yörede gelin kız, gelin alma gününden bir ay sonra dışarı çıkmaktadır (KK27, KK38). Bu süre yörede değişebilirken gelin, baba evini ziyarete bir hafta sonra ya da kırk gün sonra gitmektedir (KK2). Yeni gelin olan birine kötü tesirlerin yoğunlaşabileceği inancı hâkimdir. Gelini nazardan korumak ya da geline dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korumak için gelin kızın belirli bir süre ev dışına çıkmasına izin verilmemektedir (KK29).

Yörede düğünden sonraki hafta *“dürü dağıtılması”* olarak bilinen bir ritüel uygulanmaktadır. *“Dürü; Herkesin ardıldığı hediyeye bakılıp yüksek hediye ardanlara hediye götürülmesidir. Dürü de bu hediyein adıdır. Bir bohça yapılır içine bu hediyeler koyulur. Düğünde küçük hediye getirenlere de havlu-mendil verilir”* (KK2). Günümüzde bu adet düğün sonrası takılan takı, para ve verilen hediyelerin sayılması şeklinde gerçekleşir. Düğüne getirilenlerin karşılığı, düğünde takı veya para takanlara gerektiği zamanda iade edilmektedir

2.3.2. İlk Ziyaret

Eski dönemlerde gelin ve damat, düğün sonrasında kız tarafına el öpmeye kırk gün sonra ya da iki üç ay sonra giderken günümüzde bu ziyaret düğünün ertesi günü gerçekleşir (KK7). Bu yapılan ziyarete artma ardından sonra belirlenen hediyeler götürülmektedir (KK2, KK4). Gelin ve damat, kız tarafına ziyarete gideceğini bir hafta öncesinde haber vermektedir (KK3, KK5). Bu ziyaretin ardından kız tarafı, gelin ve damadın evine ziyarete gitmektedir. Yörede bu âdete *“kız arkası”* denilmektedir. *“Kız arkasına gitmeyince gelin*

gelmezdi babasının evine” (KK7). Kız arkası, gelin için önemlidir zira aile arasında bir küslük yoksa kız arkası çoğunlukla gerçekleşmektedir.

III. BÖLÜM

3. ASKERLİK VE HAC İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

3.1.Askerlik

Türk milletinde askerlik görevinin yerine getirilmesi son derece mühimdir. Bu durum Türk töresindeki ordu millet anlayışı ile ilgilidir. Türk milletinde askerlik görevi, gerekli görüldüğünde yalnızca erkeklere değil kadın ve çocuklara da verilmiştir. Türk toplumunda her fert devletin gayesi doğrultusunda hizmetlerini sunmuştur: “*Eski Türklerde hiçbir Türk, kendi ili, yani milleti için, hayatını ve en sevgili şeylerini esirgemezdi*” (Ziya Gökalp, 2005: 146). Kültürün oluşumundaki faktörler; dil, düşünce, gelenek, kurum, yasalar, sanat yapıları, inanç ve işaret sistemleridir. Bu noktada coğrafi yaşam şartlarının kültüre olan etkileri unutulmamalıdır.

Coğrafi yaşam şartları, tarihi süreç içerisinde Türkleri çoğunlukla bulundukları yerlerden başka bölgelere göçlere zorlamıştır. Bu göçlerin nedenleri; kuraklık, nüfus yoğunluğu ve otlak darlığı olmuştur. Türkler, göç edilen yerlerde başka milletlerin boyunduruğu altına girmeyip özgürlükten mahrum kalmaktansa bulundukları yerleri terk etmeyi tercih etmişlerdir. Bu nedenle Türk toplumu, her zaman bir yurt edinme çabası ve hayatta kalma mücadelesi içerisinde olmuştur. Türklerin tarih boyunca hareketli bir topluluk olmaları, onlara ruhi bir zindelik sağlamıştır. Gelen her askeri başarı yeni bir siyasi hedefe yol açmış yeni ilkeler zapt edildikçe fetih arzuları kamçılanmıştır. Tüm bu unsurlar, Türklerde zamanla dünyayı huzur ve barışa kavuşturmayı gaye edinen bir fütuhat felsefesi ve her yerde adil, eşitlikçi Türk töresini yürürlüğe koymak üzere bir cihan hâkimiyeti ülküsü doğurmuştur (Kafesoğlu, 2020: 54-55). Bozkır hayat şartlarının bir getirisi olan askeri gücün canlı tutulması durumu, bugün askerlik görevine verilen değerle doğru orantılıdır.

Türk toplumunda erkek bireyin erginlenmesinde gerekli şartı askerlik eğitimi sağlamaktadır. Bir erkek bireyi, disiplin altına almak ve eğitmek için askerlik eğitimi gerekli görülmektedir. Yörede askerlik görevini yerine getirmeyenlere pekiyi gözle bakılmamaktadır. “*Askerden gelen kişi adam olur öncesinde adam değildir*” (KK17). Türk toplumunda askerlik görevini tamamlayan bir kişi, hayatının sonraki geçiş dönemlerinden biri olan evliliğe bir adım daha yaklaşmış kabul edilmektedir. Yörede evlilikten önce askerlik yapılması gerektiği konusunda genel bir görüş vardır. Çünkü bir erkeğin olgunlaşması için askerlik gerekli bir şart olarak düşünülmektedir. “*On sekiz yaşında adam evlendiği zaman cahil*

olur. Ham adamı everirsen olmaz. Orda eğitim alıyorsun, disiplinini, her konuda yani riayet ediyorsun. İnsanlık ilişkilerini öğreniyorsun. İyi kötüyü seçiyorsun, hayatı tanıyorsun, zorlukları görüyorsun, başarıyı görüyorsun, insanları tanıyorsun” (KK53).

Eski dönemlerde asker adayı, savaşlardan dolayısıyla askerden önce evlendirilirken günümüzde bu adayın evlenmek için askerlik görevini yerine getirmesi gereklidir. Yörede bir kaynak kişimiz kendisi askerde iken evlilik hazırlıklarının yapıldığını belirtir: *“Ağabeyim filancaya dünür gidiyoruz ne diyorsun dedi. Bende siz bilirsiniz dedim öyle evlendim” (KK15).*

Askerliğini yapan kişi için yalnızca evlilik değil kendi mesleğini icra etmesi ve bağımsız bir birey olması da beklenmektedir. Bu nedenle askerlik dönemi bir erkek bireyin statü değişiminde geçtiği evrelerden biridir. Evrelere geçişte: askerlik öncesi, askerlik sırası ve askerlik sonrası olmak üzere belirli evreler vardır. Askerlik evrelerinin her aşamasında birtakım pratikler geliştirilmiştir. Kahramankazan’da askerlik öncesi yapılan uygulamalar arasında; arkadaşlarla sık görüşme, çevre köylerde yemek yeme, asker yakınlarının asker görme ziyaretleri, asker hediyeleri, asker eğlencesi, asker konvoyu, asker kınası ve asker uğurlama yer almaktadır.

3.1.1. Askerlik Öncesi

Kahramankazan yöresinde, askerlik öncesi gerçekleştirilen pek çok uygulama, Anadolu'daki uygulamalar ile benzerlik göstermektedir. Asker adayı, askerlik öncesinde tüm tanıdıkları ile vedalaşır, helallik alır. Asker adayına vedalaştığı kimseler tarafından harçlık verir. Asker adayının ailesi, yakınları ve yeri geldiğinde köylüsü asker adayına uğurlama yemekleri verir ve asker kınası yapar.

3.1.1.2. Asker Ziyaretleri

Yörede asker ziyaretleri, asker adayının davetleriyle gerçekleşir. Asker adayının evinde yemekler verilir ve davetler yapılır. Yörede askere gidecek genç sayısı fazla ise bu askerler birbirilerini ziyaret etmektedir: *“Askere gidecek kim varsa onların arkadaşları toplanır. Onlar sırayla herkesi davet eder buna asker daveti denir. Daha sonra askerlerin akrabaları davet eder” (KK2).* Asker adayı nişanlı ise, nişanlısı asker gencin bütün erkek arkadaşlarını yemeğe çağırır. Yemekte ortalama on beş yirmi kişi ağırlanır (KK3, KK4). Bu davetler bir ay sürmekte ve genelde akşamları yapılmaktadır. Askere gidecek gencin eksik eşyaları ziyarete gelen misafirler tarafından karşılanır (KK3, KK4). Yörede asker gencin

evine çevresi tarafından çeşitli hediyeler ve yiyecekler götürülmektedir: “*Gence çok yakınları hediye verirdi gömlek gibi*” (KK7). “*Askere gidecek gencin evine gözleme yapıp götürürlerdi*” (KK15).

Birde askerlik döneminde yapılan ziyaretler vardır. Eski dönemlerde kısıtlı imkânlar nedeniyle asker ziyaretleri nadiren yapılmıştır. Kimi zaman asker genci görmeye, kardeşleri, babası ya da arkadaşları gitmiştir. Kimi zaman bu genç evine uzak bir bölgede askerliğini yaptığından kimse ziyaretine gelmemiştir. Günümüzde, imkânlar daha fazla olduğu için asker ziyaretleri daha sık ve kolay yapılmaktadır (KK2). Asker ziyaretlerinde yemin töreni, aileler için önemli bir uygulamadır (KK3, KK5).

3.1.1.3. Asker Mevlidi ve Eğlencesi

Asker eğlenceleri bir ay kadar sürmektedir. Eski dönemlerde asker eğlencelerine teyip götürülerek oyunlar icra edilmiştir (KK2, KK3). Günümüzde, asker eğlencelerine çeşitli sanatçılar getirilmektedir. Eğlence mekânı genellikle asker evinin önüdür. “*Önceleri gencin arkadaşları arasında eğlenceler yapılırdı. Şimdi oğlumuz askere gidecekse bir ay önceden sazcısı tutulur, eğlenceler yapılır. Yemekler yapılır aynı düğün gibi olur*” (KK4). Eğlencelerde asker gence kına yakmak bir adettir. Kına sonrası asker adayının tüm akrabaları toplanır, burada çeşitli türküler söylenir ve oyunlar oynanır (KK5, KK7, KK8).

Yörede, köyler askere gidecek gençlere ziyafet düzenlemektedir. Köy halkı köyde askere gidecek tüm gençlere yemek hazırlar ve arkadaşlarıyla birlikte davet eder. Düzenlenen bu davetlerde de eğlenceler devam eder (KK31). Yörede, dini bayrama yakın bir dönemde askere gidildiğinde, herhangi bir etkinlik, merasim düzenlenmemektedir: “*Askere ramazanda gidilirse eğlenceler ve davetler olmaz*” (KK6).

Asker davetlerinde, yörede “*Yüssük*” denilen bir oyun oynanmaktadır (KK17, KK29). Bu oyun sekiz on kişiyle oynanmaktadır. Tüm oyuncular bir araya toplanarak şapkalarını ortaya koyarlar. Şapkalardan birinin altına yüzük saklanır. Yüzüğün bulunması esasına dayanan oyunda yüz elli sayıya ulaşan oyuncu, oyunu kazanmış olur. Yörede oyunu kaybeden oyuncu arkadaşlarına yemek verir. Kaynak kişimiz oyunun mantığını şu şekilde ifade etmektedir: “*Yüssüğü saklarken elini bir ona bir ona sokar kafa karıştırıcı olsun diye birinin atına atar. İlk açtığında bulamazsan sana sayı sayarlar. Bulduğunda da öte yanı sayı sayarlar. Yüssük ikinci şapkada çıkarsa dimrat (joker) olur iki katına yazılır*” (KK17). Eski dönemlerde asker eğlencelerinde oynanan oyunlar günümüzde varlığını yitirmiştir.

3.1.1.4. Asker Uğurlama

Asker uğurlamasında, asker adayının, maddi durumu ne olursa olsun mutlaka o adaya para verilmektedir (KK2, KK3, KK5). İlçede asker uğurlaması cuma günü gerçekleşmektedir (KK4). Asker uğurlamasının yapıldığını kaynak kişimiz şu şekilde ifade eder: “*Köy düğünün yapıldığı yerinde dellal denilen köyün bekçisi, asker uğurlaması olduğunu anons eder. Askere gidecek genç büyüklerin ellerini öper ve harçlığını alarak uğurlanır. Asker uğurlanırken askerler dizilir öne hoca geçer dualar okur. Askerin yakınları da salavat getirerek uğurlarlar*” (KK2). Yörede asker adaylarının cebine koyulan harçlığa, “*Sarı Öküz*” parası denilmektedir (KK18). Kaynak kişimizin ifadesine göre kalabalık bir asker uğurlaması yapıldığı görülmektedir. Eski dönemlerde bir köyden on-on beş genç aynı anda askere yazıldığı için böyle bir durum ortaya çıkmış olmalıdır.

Asker adayının uğurlandığı yer genellikle kutsal mekânlardır: “*Caminin önünde dua edilir asker genç de herkesle helalleşirken harçlık alır*” (KK5). Dikkat edersek düğünlerdeki damat tıraşı, kına bohçasının gezdirilmesi gibi pek çok ritüelin mekânı olarak cami veya cami etrafı tercih edilmektedir. Bu durum ritüel eylemlere katılan dini işlevin sonucudur. Ritüelin kutsalla olan bağı, ritüellerin bir ibadet gibi yapılmasının temel nedenlerinden biridir.

Asker adayının uğurlanması kimi zaman asker gencin akşamları köy evlerini gezerek “*Allaha Ismaladık*” etmesiyle gerçekleşmektedir. Asker adayı köy halkı ile vedalaşırken vedalaştığı kişilerin ellerini öpüp harçlık toplamaktadır. Veda sonrası asker adayı, askerlik eğitimini alacağı yere gitmek üzere yola çıkar. Asker adayı uğurlanırken bineceği araca kadar eşlik edilir (KK7).

Asker uğurlama töreni, erginlenme törenlerinin başlangıcını oluşturur. Eliade, ritüel adayının olgunlaşma evresini, Gök Tanrı’ya takdim edilmesi olarak ya da yükselişin sembolü olmak üzere iki şekilde yorumlamıştır (Eliade, 2015: 50). Birey, askerliğini yaptığında, statü atlayarak yeni bir konuma yükselmektedir. Bu ara dönem tamamlandığında, bireyin hayatındaki diğer geçiş dönemlerinin kapıları aralanmaktadır.

3.1.2. Askerlik Dönemi

Askerliğin ikinci aşaması olan orta eşik (liminal) evresinde birey, askerlik eğitimi almaktadır. Birey askerlik eğitimini tamamlayana kadar belirli imtihanlara tabi tutulur. Söz konusu imtihanlar fiziksel ve ruhsal boyutlarda bireyi sınamaktadır. Mircae Eliade,

erginlenme imtihanlarını incelerken bazı anlamlar ortaya koyar. Fiziksel dayanıklılığı içeren türlü çilelerin, arkaik bir kültürel katmana ait olduklarını belirtir. Fiziki imtihanlar ritin hedef aldığı eşik adayını bireyi bulunduğu kültürle tanıştırma, onu manevi değerlere açık hale getirme gibi ruhsal bir hedefe sahiptir. (Eliade, 2015: 50). Asker adayı da askerlik eğitimine gittiğinde yeni bir toplulukla tanışır. Burada yeni konumuna alışma süreci geçirir. Bu genç askerlik eğitimi sırasında kendine verilen her görevi yerine getirmeye ve bulunduğu toplumun kurallarına uyum sağlamaya çalışır.

Eliade'nin erginleme ritüellerinde tespit etmiş olduğu saçları koparma, sırtta yara izi bırakma gibi sakatlamalar mevcuttur (Eliade, 2015: 53). Eliade'nin tespitlerindeki bu ritüeller, ara geçiş dönemlerindeki bireyin sünnet ile erkekliğe adım atması daha sonra askerlik eğitiminde saçlarının kesilmesi ve evlilik döneminde damat tıraşı olması ritüelleri ile benzerlik göstermektedir. Bireyin askerlik süreci boyunca tabi tutulduğu zorlu eğitimler sonucu olabilecek fiziksel yaralanmalarda söz konusu ritüellerde görülen, eşikteki adayın vücuduna bırakılan izlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Erginlenme ritleri aynı zamanda ölüm sembolizmine sahiptir. Ritüel öznesi geçiş aşamalarında ölüp yeniden dirilir. Birey, geçişlerde sahip olduğu benini yitirerek yenilenir. Eliade, bu ritlerin adayı kutsal alana dâhil ettiğini ve bu nedenle dindışı durumu yani çocukluk için ölümü ima ettiğini ifade etmektedir. Adayların mistik ölümü Tanrısal varlıklar tarafından ya da onların huzurunda icra edilmiş kabul edilmektedir. Çocukluk, cinsiyetsizlik, gibi din dışı bir durum için gerçekleşen ölüm, kozmosun ve ortaklığın tam bir yenilenmesi için vesiledir (Eliade, 2015: 53-54).

Erkek çocuklarının mitsel ölümü, onların erginlenmiş erkekler cemaatinde uyanmaları evrenin yaratılmasının (kozmogoni), insanın yaratılmasını (antropogoni) ve primordiyal dönemin, rüya zamanlarının ayırıcı özellikleri olan bütün varlıkların tekrarını teşkil eder. Erkek çocukları, dindışı durumları için ölürlere ve yeni bir dünya diriltirler; çünkü bu törenler sırasında aldıkları vahiy vasıtasıyla, dünyayı kutsal bir çalışma, Tanrıların bir yaratması varlığı olarak algılayabilirler. Erginleyici ölüm ve diriliş tecrübesi yalnızca adayın durumunu değiştirmez, aynı zamanda dünya hayatının kutsallığını ortaya çıkarır. Yukarıda bahsedilen vahiy köken mitleri tarafından nakledilmektedir. Gelişimini tamamlamış aday, kutsal bir tarihin ve mitolojik hadisenin parçası olduğunu öğrenir. (Eliade, 2015: 55).

Yörede, kaynak kişilerin ifadelerine göre eski dönemlerde, askerlik eğitiminin oldukça uzun sürmesi ve bireylerin zorlayıcı bir eğitime tabi tutulması nedeniyle askerden kaçan pek çok genç olmuştur. Bir kaynak kişimiz askerden kaçtığını ve kaçtıktan sonra yakalandığında kendisi gibi otuz firar olduğunu ifade etmektedir. Eski dönemlerde askerden

kaçan adayların ya da eğitim sırasında eğitimden kaçan adayların ağır cezalar aldığı belirtilmektedir (KK16, KK17).

Victor Turner eşikteki adayların yüklemelerini incelerken adayların eşik sürecinde ağır derecede fizyolojik nitelikte eziyet ve aşağılanmalara maruz kalmasının iki şeyi simgelediğini belirtmektedir. İlki önceki statünün yok olması ikincisi adayların yeni sorumlulukların altından kalkmak üzere hazırlanmasıdır (Turner, 2018: 105). Askerlik eğitimi, bir ara dönem olarak diğer geçiş dönemlerinin önünde olan bir basamaktır. Bu dönemde bireyin yaşamış olduğu sıkıntılar onun ileri ki hayatı için vermiş olduğu kefarettir denebilir. Çünkü birey bu eğitimin ardından toplum içinde saygın bir kişiliğe bürünmekte ve evlilik gibi diğer statülere erişebilmektedir.

Victor Turner, statü yükseltilmesi ritüellerinden bahsederken yaşam bunalımı eşikliğinin daha yüksek yapısal statü isteyen kişilerin kibrini kırdığını ve özelliklerini sildiğini belirtir (Turner, 2018: 177). Birey, bu tür eşik törenlerine tabi tutulduktan sonra topluma yeniden katılma törenlerinde asli görevlerine başlayabilir. Ara geçiş dönemlerinin bir evresi olarak incelediğimiz askerlik sırası, erginlenme ritleriyle bağlantılı bir yapıya sahiptir. Ritüel açısından değerlendirdiğimiz bu evrede aynı zamanda birçok adet yerine getirilmektedir.

Eski dönemlerde, uzun dönem askerlik yapıldığı için insanlarda özlem duygusu çok daha yoğun olmuştur. Günümüzdeki gibi teknolojik aletlerin sık kullanımı mümkün olmadığından aileler daha çok mektup yazarak haberleşmiş ve özlem gidermişlerdir. Yörede kaynak kişilerimiz asker mektuplarına verilen değeri şu şekilde ifade etmektedir: “*Asker mektuplarını saklardık, ucunu yakman, dürmen, kitap gibi kon. Yanığı iyi saymazlardı*” (KK3). “*Asker mektupları kusursuz saklanır, yakılmazda atılmazda*” (KK5). Kaynak kişimiz tarafından asker mektuplarına, mektubun alabileceği küçüklükte bazı dokunuşlar yapıldığı ifade edilmektedir; “*Ben saçımı kesip göndermiştim eşime, oda kokluyorum sürekli derdi, sonra mektuba gül yaprağı koyardım, ruj yapıp öpücük kondururdum, kalp yapardım, öyle mektuplarım vardı*” (KK4). Ayrıca yörede asker mektubunu ulaştıran kişilere hediye verilmesi bir adettir (KK8).

3.1.3. Askerlik Sonrası

Askerliğini tamamlayan bireyi ilk gören kişi bu haberi hemen müjdelemektedir. Yörede müjdeleyen kişiye, hediye olarak bir horoz veya para verilmektedir (KK3). Kaynak kişilerimiz askerlik sonrası bireyin karakterinde bir takım değişiklikler olduğunu

belirtmektedirler: “Askerlikten gelen kişinin biraz kafası havada olur yani sinirli olur beş on gün sonra düzelir” (KK2). “Askerden gelen kişi değişir, oturaklaşır, evine daha sadık olur. Sağ sola gitmez evinde yatar” (KK17).

Birey askerliği sonrası ailesine ve tanıdıklarına eşarp, oyuncak, şeker, tütün, küllük, kıyafet, çorap ve kına gibi hediyeler getirmektedir. Bu hediyeler “asker görmesi” için gelen misafirlere dağıtılmaktadır (KK5, KK8, KK10, KK17, KK22, KK41). Ayrıca bireyin ailesi önceden bir vaatte bulunduyorsa askerlik döneminin sonrasında bu vaadini yerini getirmektedir; “Aile oğlum askerden gelirse şunu yapacağım dediyse yani adak adadıysa asker genç gelince o adağını yerine getirir” (KK2). Birey askerden geldiğinde evlendirilmek istenir. Yörede askerden önce evlilik yapılması nadir bir durumdur (KK20).

3.2. Hac

Hac vazifesi, İslam dininin beş şartından biridir bu nedenle Müslümanlar hac vazifesine büyük önem vermektedir. Hac ziyaretini yerine getiren kişiye “Hacı” denilmektedir. Hacı olan bir kimse toplum tarafından saygı görür. Türkiye’de hac ziyareti oldukça yaygındır. Ülkelere verilen belirli bir kontenjan vardır. Bu kontenjan dolu olduğunda pek çok kişi uzun yıllar hac ziyareti yapmak için beklemektedir. Hac insan için dini bir vazife olmasının yanı sıra insan hayatının geçiş dönemlerinden biridir. Çünkü hacıdan dönen kimse toplumun ve dinin gerekli kıldığı birtakım kalıplara girmek durumundadır. Hacıdan dönen kimse eski kişiliğinden sıyrılarak hac sırasında geçiş yapmış olduğu statünün gerektirdiği kişiliğe bürünür ve bu şekilde davranış sergiler. Bu vizyonun dışına çıktığı anda beklentileri karşılayamaz ve toplum tarafından ayıplanır. Hacı olan kişinin dinin gerekli kıldığı diğer şartları dört dörtlük yerine getirmesi ve toplumsal alanda da aynı duyarlılığa sahip olması beklenir. Hac ziyaretlerinde pek çok ritüel eylem uygulanmaktadır. Mistik bir değer atfedilen hac ziyaretlerinde, uygulanan pratiklerde din ve büyü yöntemlerine sıklıkla başvurulmaktadır.

3.2.1. Hac Öncesi

Hacı adayı hacca gitmeden önce küs olduğu kişilerle barışır ve onlardan helallik ister (KK2). Hacı adayı hac öncesi, kutsal sayılan türbe ve mezar gibi pek çok yeri ziyaret etmektedir (KK5, KK7). Hacı adayı bu ziyaretler esnasında Kâbe’nin etrafında tavaf ederken söylenen “Telbiye” duasını okur (KK2). Hacı adayları türbe ve mezar ziyaretlerinde özellikle anne ve babalarına dua okumaktadır (KK7). Hacı olacak kişilerin, dualarının daha etkili olacağı düşüncesi hâkimdir. Bu nedenle hacı adaylarının, dini işleve sahip ritüel eylemleri

daha yoğun bir şekilde uyguladığı görülmektedir.

Yörede hacı adayı, hac ziyaretinden önce bir hafta süresince ikindi namazı sonrası camiden çıkarak, çocukların arkasından iki ölçek bozuk para saçar (KK2). Yörede, hacı adayları Kurban kesmekte ve köy konağında yemek vermektedir. Eğer hacı adayı bir kadınsa ve medeni durumu dul ise kendi makamına yemek hazırlayarak köy halkını misafir etmektedir (KK5). Hacı adayı insanları, camide anons yaptırarak yemeğe davet etmekte ve bu davetler genelde mevlitli olmaktadır (KK4).

Hacı adayı helallik almak için yapmış olduğu türbe ve mezar ziyaretlerinin yanı sıra yaşadığı semtteki evleri gezer. Bu evlerdeki insanlarla helalleşir. Hacı adayı yola çıkmadan önce hacı adayının evine ziyarete gelinir. Ziyaretçiler, hacı adayına çay, şeker, tülbent gibi hediyeler getirir ve para verir (KK2). Buradaki amaç hacı adayının hac yolcuğuna katkıda bulunmak ve hac ibadetine dâhil olmaktır. Hacı adayına yapılan ziyaretlerde misafirler, hacı adayı vasıtasıyla kutsal topraklara selamlar göndermektedir (KK4, KK5).

Hacı evine, hacı adayı olduğu belli olsun diye bayrak takılır (KK4, KK5). Hacı uğurlamasında Hacı adayı en öne, arkasına hoca ve hocanın arkasına hacı adayını uğurlamaya gelenler dizilerek yürür. Yürüyüş tekbir getirilerek icra edilir bu sırada hacı adayı etrafa para saçar (KK10).

Hac ziyaretinde yapılan birtakım ritüel eylemler, insanların yaşamış oldukları sorunlara çözüm amaçlı olup iyi temenniler ile gerçekleştirilmektedir. Çocuğu olmayan veya hasta olan kişileri sağaltma amaçlı hacı adayına yemeni gibi eşyalar verilmektedir. Kimi zaman bu duruma kismetin kapalı olan kimselerde dâhil olmaktadır. Hacı adayının bu eşyaları kutsal topraklara götürerek oradaki bir ağaca bağlaması istenmektedir (KK3). Burada ritüel mekânının, kutsal bir yer olması sebebiyle ritüellerin daha etkin kılınacağı düşüncesi oluşmuş, söz konusu dileğin kabul olma ihtimalinin daha yüksek olacağına inanılmıştır. Kaynak kişimiz yapmış olduğu umre ziyaretinde gördüğü bir olayı şu şekilde ifade eder: *“Peygamber efendimizin doğduğu evin kapısına penceresine atlet veya yemeni sürtüyordu. Hasta ya da bebese olmayana iyilik versin, evlenemeyenin kismetini açılсын diye yapılır”* (KK3).

Hac ziyareti sırasında hacıdan getirilen bir eşyanın insan hayatındaki bazı sıkıntılı durumları gidereceği düşünülmektedir. Bir kaynak kişimiz bu durumu şöyle ifade eder: *“Benim gelinimin erkek bebeleri üç-dört aylıkken öldü. Anne dedi bana oradan oğlan bebese getir dedi. Ben umreye gittiğimde oradan oğlan bebese üstü aldım, elbisenini patiğini aldım, getirdim. Yine iki oğlu düştü”* (KK7). Burada ritüel uygulansa da istenen sonuç elde edilememiştir.

Çocuksuzluk problemine çare amaçlı uygulanan bir ritüelde, çocuk isteyen bir kişi herkesten bir lira toplar, topladığı para ile bir hediye alır ve aldığı şeyi hacı adayına okutması için verir. Hacı adayı bu şeyi gezdirir okutur getirir (KK4). Bir önceki örnekte de görüldüğü gibi hacı adayı ile kutsal topraklar giden nesnelerin büyülenerek bir tür tılsıma dönüştürüldüğü söylenebilir. Hac ibadetleri dini bir işleve sahiptir ve aynı zamanda hac ibadetlerinde, kutsal mekânlar aracılığıyla büyü yöntemine başvurulduğu görülmektedir. Din ve büyüün iç içe geçtiği pratiklerin oluşum sebebini anlamak için Bronislaw Malinowski'nin, din ve büyü karşılaştırılması yaparken ifade etmiş olduğu ortaklıklara dikkat etmek önemlidir: Din ve büyü yalnızca mitolojik geleneğe dayanır. İkisi de mucizevi bir atmosferde var olurlar. İkisi de eylemlerini dünyevi evrenin eylemlerinden ayıran tabular ve kurallar ile çevrilidir (Malinowski, 2020: 92). Buradan hareketle din olgusunun oluşturmuş olduğu kutsal mekân olağanüstü bir gerçekliğe dayalıdır. Büyü yöntemi de bu olağanüstü gerçeklikten faydalanarak büyü ritlerini meydana getirir.

Malinowski, din ve büyü farklarını ifade ederken pratik kullanımını sınırlı bulmaktadır: *“Büyü inancı da saf pratik doğasına uygun olarak son derece basittir. Bu her zaman, eğer belli bir tılsım ve belli bir ayin aracılığıyla belli etkileri sağlayabiliyorsa, insan gücünün onaylanmasıdır. Buna karşılık dinde tümüyle doğaüstü bir inanç dünyamız vardır.”* (Malinowski, 2020: 93). Bu farkın temeli insan gücü ile doğaüstü güce duyulan ihtiyaç olmuştur. Genel çerçevede değerlendirildiğinde dinin ve büyüün insanların kriz anlarında ortaya çıkan iyileştirici işleve sahip olduğu görülmektedir.

Hacı adaylarının uygulamış oldukları sağaltma amaçlı ritler çeşitlidir. Yörede kutsal topraklardan gelen pek çok şeyin dertlere derman olduğuna inanılmaktadır. Gebe kalmak için Meryem ana ya da Fatma ana eli otu olarak bilinen otun suyu, ritüel öznesine içirilmektedir. Kaynak kişimiz bu otu şu şekilde açıklamaktadır: *“Dikenli bir ot peygamber efendimizin beş parmağıymış, onu suya ıslıyon açılıyor böyle beş tane parmak gibi oluyor”* (KK5). Hamile kalmak için yapılan bir diğer ritüelde anne olması amaçlanan kişiye kutsal topraklardan getirilen deve etinin yedirilmesidir (KK5).

Hacı adaylarının uyguladığı ritüellerden bir diğeri de Hacıya gitmeyenler için kumdan bir öbek oluşturulmasıdır. Kaynak kişimiz bu ritüeli bizzat kendisinin yaptığını bu şekilde ifade eder: *“Hısıma, akrabana göre kum yığılır. Bunu yaparsan yığdığın kum kadar akrabana hacca gitmiş sayılır. Ben yığıyordum, kadının biri geldi çarptı devirdi. Niye çarptın dedim o da batıl inanç dedi. Bende Allah kısmetini verirse diye yığarım dedim. O kadın gidince ben tekrar kum yığmaya gayret ettim”* (KK3). Hacı adayının oluşturmuş olduğu kum yığını belli bir kişinin adına yapılır ve bu ritüel sayesinde Tanrı'nın, o kişiye hacı olmayı

nasip edeceğine inanılır (KK3). Kum yığma ritüeline benzer şekilde hac ziyaretinin kendilerine kismet olmasını isteyenler, hacı adayından kendileri için kutsal topraklara dualı bir taş koymasını ister (KK2). Bu ritüeller dışında hacı adaylarının, hac vazifesinde hacca gidemeyen kişiler için ibadet ettiği belirtilir. Örneğin hacı adayı bir başkası için niyetlenerek Kâbeyi tavaf edebilmektedir (KK8).

3.2.2. Hac Sonrası

Halk inanışına göre hac ziyareti kismet olmuş kişiler, bu ibadet sonrasında hal ve hareketlerine dikkat etmelidirler. *“Hacca gitmek peygamber efendimizin yaşadığını yaşamaktır. Hacılık İslamiyet’in son vazifesidir. Bu yüzden hacca gidip gelen insan bir günah işleyeceğim diye tüyleri diken diken olmalıdır.”* (KK2). Geçiş dönemlerinin üç ana evresinde görmüş olduğumuz kişinin ontolojik değişimi burada da görülmektedir. Kişi bu ziyaret sonrasında *“Hacı”* olarak adlandırılır. Çünkü hacı olan kişi diğer geçiş dönemlerinde olduğu gibi bir tür erginlenme yaşar. Bir önceki kendini geride bırakır ve statü atlar. Geçiş dönemlerinde görülen isim değişikliği ritüel adımlarının özelliklerinden biridir.

Hac ziyaretinde gerçekleşen olgunlaşma süreci diğer olgunlaşma süreçlerinden farklıdır. Doğum ve ölüm evrenseldir. Evlenme ve hac ziyareti ise kişilerin seçimine ve kismetine bağlıdır. Hacı olamamış bir kimse hac ziyaretinin kefareti dini doktrinlerin çerçevesinde öder: *“Hacca gidemeyen kişi İslamiyet’i yaşar.”* (KK2). Kaynak kişimiz burada İslam dininin insanlara gerekli gördüğü vazifeleri yerine getirmesinden bahsetmektedir.

Hacı ziyaretinden gelen kimseleri çocukları ve yakınları karşılamaya gider. Yörede köy halkı köy mezarlığında toplanarak hacı adayını karşılar. (KK4) Hacı evine geldiği zaman hacı evine *“Hoş Geldin”* demeye gelinir. Hacı görmeye gelen misafirler hacıya çeşitli hediyeler getirir. Hacı olmuş kişide misafirlerine hurma ve zezem ikram eder. Misafirlerinin önüne tespih ve yüzük serer. Misafirler istediği hediyeleri seçer. Son olarak hacı, gelen misafirlerine seccade armağan eder (KK2, KK4).

IV. BÖLÜM

4. ÖLÜM İLE İLGİLİ İNANIŞ VE UYGULAMALAR

Dünya yaratıldığı andan itibaren ölen kimseden haber alınamamıştır bu nedenle de ölüm, ilkel kabilelerden itibaren bir sır ve merak konusu olmuştur. Bu bilinmezlik çerçevesi içerisinde insanlık ölümden sonraki hayat hakkında büyük dinler ile tanışana kadar, çeşitli teoriler üretmiştir. Kimi toplumlarda insanlar, ölümden sonra bir hayat olduğuna inandıkları için öldüklerinde hizmetlileri, atları ve çeşitli eşyaları ile gömülmüştür. Tüm insanlığın merak duygusunu yüz yıllardır kamçılayan ölüm sonrası bilinmezlik, insanoğlunda her zaman bir korkuya neden olmuştur. Geçiş dönemlerinin son basamağı olan ölüm, insan için bir son değildir. Hatta yeni bir başlangıcın tohumu, bu evrede bitmekte, insan ruhu sonsuzluğa bu evrede adım atmaktadır. *“Ölüm, aynı zamanda hayatın öbür dünyada devam etmesi gibi bir umut ya da en azından bir teselli de taşımaktadır”* (Roux, 1999: 11).

Geçiş dönemlerinin son aşaması olan ölüm diğer dönemlerdeki simgesel ölümlerden çok farklı değildir. Gerçek ölümden kişi maddesel anlamda varlığını yitirmiş olsa da yeni bir topluluğa katılmaktadır. Erginleyici ölüm sembolizmi, insanın bedensel olarak dünyadan ayrılışına kadar geçen sürede geçiş dönemlerinde meydana gelen sembolik ölüm şeklindedir. Bu ritüelde ritüel öznesi, gelişimini tamamlayarak önceki benini bir kenara bırakıp farklı biri olarak yoluna devam eder ve her açıdan yenilenerek statü atlar. Ölümün tersten bir şekilde işleyişi olan doğum döneminde kişi, anne karnından dış dünyaya çıkarak yeni bir topluluğa dâhil olur. Evlenme dönemine gelindiğinde geçiş döneminin merkezinde bulunan kişi, kendi beninden ve ait olduğu toplumsal değerlerden sıyrılarak yeni bir konum kazanır. Ölüm döneminde de insan için benzer şekilde bir geçiş sağlanır. Ölüm sonrası geçiş öznesi, yaşayanlar topluluğundan ölümler topluluğuna dâhil olur. Bu üç ana geçiş döneminin merkezinde ki özne etrafında geliştirilen pratikler, yeni topluluğa geçişi, kolaylaştırıcı bir işleve sahiptir. Bir anlamda kişi, bu pratikler ile yeni yolculuğuna hazırlanmaktadır. Geçiş dönemlerinin son evresinde kişi maddi ve manevi olarak göç eder. Ritüel öznesi beşeri hayattan bedensel olarak ayrılırken ruhunu da beraberinde götürmektedir.

Eski Türklerde ölüm, ruhun bedeni kesin olarak terk etmesi şeklinde tasavvur edilmektedir. Bu inanış, ruhun geçici de olsa bedeni terk edebileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. İnanışa göre uyku ve hastalık durumlarında da ruhun geçici olarak bedeni terk etmesi mümkündür (Eroğlu, 2020: 276). Eski Türklerde can veya ruh, *“tin”* (nefes) sözcüğü ile ifade edilmektedir. Doğu Türklerinde bu sözcük halen kullanılırken Batı

Türklerinde bu sadece “*dinlenmek*” (nefeslenmek) şeklinde kullanılmaktadır (İnan, 1986: 176).

Tarihsel sürece baktığımızda, ölüm olayı karşısında hem ontolojik hem de toplumsal bir rejim değişikliği vardır. Ölü, mezar sonrasındaki kaderini ilgilendiren bazı sınavlardan geçip, ölümler topluluğu tarafından kabul edilip içlerine alınmalıdır. Bazı toplumlarda defin ritüeli ölümü doğrularken geleneklere göre gömülmemiş birisi ölü kabul edilmemektedir. Kimi yerlerde ise birisinin ölümü ancak cenaze töreni gerçekleştirildikten sonra veya ölünün ruhu için yapılan ritüel ile diğer dünyadaki yeni konutuna götürülüp orada ölümler topluluğu tarafından kabul edildikten sonra geçerli sayılmaktadır (Eliade, 2017: 163-164).

4.1. Ölüm Öncesi

Ölüm, dünyadaki her insan için korkutucu olmuştur. Ölümün bilinmezliği insanlığın, ölümle ilgili pek çok tahminde bulunmasına neden olmuştur. Ölüme çare arayan insan bir noktada ölümün varlığını kabul edip ölüme hazırlık yapmıştır. Bu hazırlıklar belirli pratiklerden oluşmaktadır. Ölüm çerçevesinde geliştirilen pratikler, inanışlara bağlı olarak geliştirilmiştir. Neredeyse her toplumda ve kültürde var olan ölümle ilgili inanış ve uygulamaların kökeni insanlık tarihi kadar eskidir. Arkaik dönemlerden itibaren muhtelif kültür ve toplumlar birbirinden farklı şekillerde vuku bulan pratikler, özünde ölümü anlama ve ölüme hazırlıklı olma gibi düşünsel eylemlerden meydana gelmiştir. Ölüm öncesi, ilk eşik (priliminal) evredir. İlk evrede, geliştirilen pratikler, yöre halkının ölüm öncesindeki düşüncelerini değerlendirmemiz açısından büyük öneme sahiptir.

4.1.1. Ölümü Hatırlatan Düşünceler ve Belirtiler

İlkel toplumlar, hayatın olağan akışında meydana gelen ani durum ve olayları mistik bir deneyim olarak algılamışlardır. Levy Bruhl, mistik deneyimlerin beklenmedik bir anda doğaüstü bir gücün varlığının hissedilmesi ve görünmeyen varlıkların dünyasıyla bir bağlantı kurulması gibi özelliklere sahip olduğunu belirtir. Mistik deneyim özelliği taşıyan durumlar üç başlıkla tasnif edilmektedir: Olağandışı şeyle karşılaşılacak durumlar, düşler ve görülen hayaller, yaşayanlara varlıklarını ve eylemlerini çeşitli şekillerde ifşa eden ruhlar ve ölümlerdir (Lévy-Bruhl, 2016: 71). Özellikle öleceği anlaşılan kişilerin, bazı hayaller gördüğü ifade edilmektedir: “*Annem ile babam geldi derse ölecek deriz*” (KK4). Önceden ölmüş olan kişilerin, ölümü yaklaşan kişileri çağırdığı düşünülmektedir.

Yörede, ölümü anlama ve hatırlama noktasında bir başka unsur rüyalarlardır. Rüyanın

hayallerden farkı görüleri uyku halinde ortaya çıkmasıdır. Kişi uyku anında iken dünya ile irtibatını keser ve bu süre zarfında birtakım görüleri olur. Eskilerin küçük ölüm olarak adlandırdığı uyku hali, kişinin dış dünyadan soyutlanmasıdır. İnsanlar gördükleri rüyalar vasıtasıyla ölümün yaklaştığını, yakın zamanda bir ölüm olacağını düşünmüşlerdir. Burada kişilerin yorumlama kabiliyetleri önemlidir ancak bilinmelidir ki rüyalar evrensel bir sembol diline sahiptir. Evrensel semboller bedenimizin, duygularımızın ve ruhumuzun özellikleriyle ilgilidir. Bu tür semboller tüm insanlar için geçerli olup insanlığın geliştirdiği tek ortak dildir (Fromm, 2017: 33). Ruhsal bir nedene bağlı rüyalarda Tanrı, melekler aracılığıyla bazı bilgiler iletmektedir. Bazı durumlarda şeytansı etkiler ağırlık kazanmakta ve insanlara hayaller kurdurmaktadır. İnsanlarla gizli yollardan temas kurmayı hedefleyen şeytan, insanlara gelecek hakkında bazı bilgiler aktarabilmektedir. Kısacası Tanrısal kökenli rüyaların kehanet amaçlı kullanılabileceği görüşü hâkimdir (Fromm, 2017: 137). Evrensel semboller vasıtasıyla yorumlanabilen rüyalarda ölüm, kimi zaman doğrudan görülmektedir. İlk olarak kişinin vefat etmiş aile bireylerini rüyasında görmesi yakında bir ölüm gerçekleşeceğinin belirtisidir.

Büyük dinlerde rüyanın yeri ve rüyanın insan hayatı üzerindeki rolleri üzerinde duran Umay Günay, bazı kavimlerin, ölü ruhların rüyalarda kötü etkilere sebep oldukları yönündeki inanışlarından, rüyaların Tanrılardan gelen bir mesaj olarak kabul ettiklerinden hatta rüya gören kişiyi gelecek tehlikelere karşı uyardıklarından bahsetmiştir. Kadim dönem kavimlerinde insan ruhu ikiye ayrılmıştır; Geçici ve manevi ruha sahip olduğu düşünülen insanın, rüya da iken manevi ruhunun vücuttan ayrılarak ölü ruhları ile haberleştiğine inanılmaktadır (Günay, 2021: 119). Arkaik dönemlerden itibaren rüyalar, insanlar tarafından bir kehanet olarak algılanmıştır. Bu algılayış biçimi günümüzdeki ile benzerlik göstermektedir.

“Ölüler insanın rüyasına gelebilir. Bazı insanlar öleceği zaman ana babasını rüyasında görür. Bu kişinin anası babası ne duruyorsun gel diyor bu kişileri çağırıyor” (KK2). Rüya da ölen kişiden bir şey almak ya da yaşayan birinin rüya da ölüyor olduğunu görmek, kaynak kişilerimiz tarafından, yakında bir ölüm olacağı şeklinde yorumlanmıştır. *“Rüya da ölüden bir şey alınırsa illaki bir ölüm olacağı düşünülür”* (KK27). *“Ben babamın öleceğini 10 gün önce rüyamda gördüm aynı gördüğüm gibi öldü babam”* (KK9).

Rüya da bir evin ya da kişinin zarar gördüğünü görmek, kişilerin hasta veya kötü durumda olduğunu görmek yine ölümün yaklaştığı yönünde bir inanışa sebep olmuştur. Bu inanışlar birden değil yüzyıllar boyunca insanlar tarafından tecrübe edilerek oluşmuştur. *“Rüya da evinin ortası yıkıldıysa ölüm habercisi olur. Buna da yıkık denilir. Benim rüyamda,*

hacı bir kepçe getirdi, merdivenin altını kazdı. Hacı napacan dedim, buradakini yer bulamadın mı, niye kazıyon evimizi dedim. Anne dedi ambulansla götürüyorlar babamın her yerini acıtıyorlar yedi senedir dedi. İnce toprak sereyim babamı yumuşak yere yatırayım dedi. Sonra adam üç gün sonra öldü” (KK3). Anadolu’nun genelinde rüyada evin duvarının yıkılmasını görmek, evin yıkılmasını veya evin orta direğinin yıkılmasını görmek, ölüm belirtisi olarak kabul edilmiştir. (Örnek, 1971: 29).

Rüyada cenaze evinin görülmesi de bir ölüm belirtisi olarak kabul edilmektedir. *“Evin önü çok kalabalıksa ve kazanlarla bir şeylerin kaynadığı görülürse ölüm olacağına inanılır”* (KK9).

Rüyada insana ait bazı organların görülmesi, ölüme yorulmuştur. Bu organlar diş ve erkek ya da kadınların cinsel organlarıdır. Diş çektirmek, dişlerin dökülmesi, diş kırılması gibi diş etrafında kümelenen her rüya ölüm belirtisidir (Örnek, 1971: 26-27). *“Rüyada diş çekilmesi olduğunda ölüm olacağına inanılır. Azı dişi çekildiğinde uzaktan birinin, ön diş yakından birinin öleceğine işaret eder”* (KK9). *“Rüyada diş görürsen, erkek organı görürsen ölüm olacağı düşünülür”* (KK27).

İlkel dönemlerden günümüze kadar hava ve doğa olayları insanları korkutmuştur. Çünkü hava olayları, hayatın olağan seyrinde, düzeni bozan olağandışı durumlardır. Bir yerde, doğal felaketin yaşanması, ölümü hatırlatan en etkili durumdur. Doğal felaketlerde pek çok insan hayatını kaybetmektedir. Doğal felaketten yara almadan kurtulan kişi bile çevresinde yaşanan ölümlerden etkilenerek ölüm duygusuna kapılmaktadır. *“Ölüm duygu ve düşüncesine deprem ve yangın anında kapılırsın”* (KK9).

Türk halk inanışlarında olduğu gibi yörede de ölüm habercisi olarak kabul edilen, varlıklardan birisi hayvanlardır. Hayvanlar bazen sadece varlıklarıyla bazen de çıkardıkları sesler ve hareketleri ile ölümü simgelemektedir. Yörede bu duruma emsal teşkil eden hayvanlardan birisi köpektir. Türk kozmolojisinde ölüme işaret eden köpek, genellikle zayıf şamanların şeklini aldığı ve bu sayede yer altına girdiği bir hayvandır. Muhtelif Türk topluluklarınca da cenaze törenlerinde kurban edilen bir hayvan olduğu bilinmektedir (Çoruhlu, 2000: 154).

“Köpekler çok havladığında ölüm olacağı düşünülür” (KK27).

“Annem öleceğinde köpek çok ulumuştur. Başına bir musibet geleceğinde köpekler ulur” (KK9).

Köpeğin normal bir zaman dışında, örneğin gece saatlerinde abartılı şekilde uluması, insanlara ölümün olacağını düşündürmüştür. Halk arasında, hayvanların olağanüstü varlıkları gördüğüne inanılmaktadır. Bu nedenle yaklaşan bir takım kötü durumları haber

verebilecekleri düşünülmektedir. Altay mitolojisinde köpeklerin, “süne” olarak bilinen bir ruhu görebildiklerine inanılmaktadır (İnan, 1976: 93). Bir kaynak kişimizin görüşü, köpeğin doğal bir yeteneğe sahip olduğu ve bu nedenle yaklaşan tehlikeleri önceden fark edebildiği yönündedir; “Köpeklerin kulakları, frekansı daha iyi duyar bu nedenle deprem olacağına frekansı hissettiklerinden havlamaya başlarlar” (KK23). Ölümün habercisi olarak kabul edilen bir diğer hayvan baykuştur. Bir kaynak kişimiz, hanelerinin çatısında iki sene boyunca baykuş öttüğünü ve bu sürede sekiz cenaze verdiklerini belirtmektedir (KK50). “Baykuş görülürse anlamı öbür dünyadır” (KK27). “Evinde baykuş ötsün” diye beddua vardır. Baykuş öten evde ölüm çıkacağına inanılmaktadır” (KK38).

Yörede ölüm habercisi olarak değerlendirilen bir diğer hayvan tavşandır. İnanişâ göre yolculuk yapan birinin aniden önüne tavşan çıkması, yakında bir ölüm olacağı anlamına gelmektedir. “Yola giden erkeğin önünde kadın veya tavşan kesilmesi uğursuzluk (ölüm) olacağına inanılır” (KK38). Tavşan, Ortaçağ Türk-İslam dünyasında ve günümüzde, uğursuz bir hayvan olarak kabul edilmektedir Hatta bu nedenle tavşan günümüz minyatürlerinde olumsuz anlamda da tasvir edilmiştir (Çoruhlu, 2000: 156).

Yakın zamanda bir ölümün gerçekleşeceğine yönelik tahminlerin bir kısmı, hasta ve yaşlı kişilerin fizyolojik değişikliklerinden ve davranışlarından hareketle yapılmıştır. Ölümü yaklaşan kişilerin ten renklerinde ve vücut ısılarında değişiklikler meydana gelmektedir. “Hastanın öleceği anlaşılır. Eli ayağı buz gibi olur beti benzi atar” (KK2). “Hastanın burnu uzadıysa, kulağın üstü bükülüp alt kulağa değmezse, rengi sararırsa, çenesi uzarsa öleceği belli olur” (KK4). “Hastanın gözlerinin feri gider, sürme çekilir hatta ölüm sürmesi denilir. Burnu düşer” (KK10). “Hasta öleceğinde sararır, eli ayakları buz gibi olur. Gözleri süzülür.” (KK42)

Kaynak kişilerimizden birisi hal ve hareketlerinden öleceğini tahmin ettiği kişiyi böyle ifade eder: “Biri öleceğinde dalları düşük olur, ayaklarını sürükleyerek yürür. Ben eşime kızardım ayaklarını sürükleyerek yürümeye başlamıştı gerçekten de o sene öldü. Bir gün sabah kalktım eşime baktım içimden geçirdim Yafes’in dalları düşe kalmış herhalde ölecek dedim o gün kuşluk vaktinde öldü” (KK5). Kaynak kişimizin kendi deneyimlerine göre ölüm olacağını şu şekilde tahmin etmektedir: “Benim ayağımın sol topuğu çok kaşınınca genellikle ölüm olur” (KK5).

Yörede kaynak kişilerimiz, kimi insanların özellikle bir hastalığı varsa öleceğini hissettiğini belirtmektedir. “Benim dedem hastaydı öleceğini bile bile gitti, istemediği fotoğraflarını yaktı, vücut temizliğini son gününe kadar yaptı, çevresindeki herkese vasiyetini etti” (KK10).

Yörede halk arasında iyi bilinen insanların öleceği vakte yakın sakin bir süreç geçirdiği, iyi bilinmeyen insanların ise ölmeden evvel kötü bir süreç geçirdiği söylenmektedir. *“Ölen kişinin öleceği bir sene önceden belli olur. Kimi fitratı kötü olan çok azar, önüne gelene eşek arısı gibi dalar. Bazısı fitrat olarak mülayim olan öleceğinde daha da mülayimleşiyor”* (KK9).

İnaniş'a göre ölümü yaklaşan bir kişinin dünyadaki her varlığı görebildiği düşünülmektedir. Bir kaynak kişimiz ölü ve ruhlarla ilgili yaşadığı olağanüstü bir olayı böyle anlatmaktadır: *“Amcamızın oğlu yirmi yedi yaşında vefat etti, trafik kazasından onun böyle kırkında kendi evinde mevlitler okunuyor. Bizim de yatalak babaannemiz evde yatıyor. Ölü evinde eksik gedik çıktı arkadaşla kendi evimize geldik ve kadın yatağın ucuna gelmiş gözleri yerinden fırlayacak bir şekilde Ahmet dedi geldi, abdest aldı dedi. Ben sizi okuyorlar deyince dedi oraya gitti, kapıda karşılaşmadınız mı dedi. Hocalara sorduğumuzda teyze çok yaşlı gözündeki perde alınmıştır dediler”* (KK10).

Kişinin, ölüme yakınlığı gözlerindeki perdenin kalkması ile ilgili olarak görülmektedir yani ölümü yaklaşan kişinin olağanüstü varlıklar gördüğüne inanılmaktadır. Burada ölümü yaklaşan kişinin bulunduğu toplumdan ayrılarak öteki dünyadaki topluluk ile tanışmaya hazırlandığı söylenebilir.

4.2. Ölüm Sırası

Çalışmamızın konusu olan geçiş dönemleri ile ilgili pek çok pratik meydana getirilmiştir. Bu pratikler bir halkın kültürünü, yansıtmakta olup belirli inanç sistemlerine bağlıdır. Pratiklerin yoğun olduğu dönemlerden biri ölüm sırası ve ölümün yaklaştığı zamandır. Ölümü yaklaşan kişi, son yolculuğuna uğurlanmadan önce ölümden sonraki hayatına hazırlanmaktadır. Bu bölümde, ölümü yaklaşan kişinin ruhunu teslim ederken bu durumu kolaylaştırmaya yönelik oluşturulan ve sonraki hayatının iyi olmasını sağlamaya yarayan ritüel edimler ele alınmıştır. Ölümü gerçekleşecek kişiye son derece hassas davranılır. İnsanlar bu süre zarfında çeşitli temenniler ve kaçınmalarda bulunur. Dua okumak, sessiz olmak, kutsanmış su içirmek ve şahadet getirtmek gibi davranışlar kişinin ölümünün rahat gerçekleşmesi için yapılmaktadır. Ölüm anında ki pratikler, dini bir işleve sahiptir. Bu bölüm, ölünün duyurulması, bekletilmesi, yıkanması ve kefenlenmesi, cenaze namazı ve defni ölüm sırasındaki inanış ve uygulamaları kapsamaktadır.

4.2.1. Ölüm Sırasındaki Kaçınma ve Temenniler

Ölüm sırasında ki inanış ve uygulamalarda ölecek kişinin çok fazla acı çekmemesi amaçlanır ve bu yönde pratikler meydana getirilir. Öleceği anlaşılan kişinin yanına, imkân olursa din görevlisi çağırılır ve kuran-ı kerim okutulur. Öleceği anlaşılan kişiye salâvat getirilir. *“Onun dili dönmezse sen salâvat getireceksin”* (KK27). Ölümü yakın kişinin etrafında kalabalık oluşturulmamaya özen gösterilir: *“Hasta ölecek diye bekliyorlar diye düşünür, bunalır”* (KK5). Öleceği anlaşılan kişinin yanında mutlaka su bulundurulur bu su zemzem gibi kutsanmış bir su olabilir (KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK9). *“Kişinin dudaklarına kaşık veya pamukla su değdirilir”* (KK31). Öleceği anlaşılan kişinin kaldığı oda havalandırılır ve serin tutulmaya çalışılır (KK13). Öleceği anlaşılan kişinin sevdiği bir yakını yanında değilse onun elbisesi ölümü yaklaşan kişinin üzerine koyulur (KK13).

Öleceği anlaşılan kişiye, doğaüstü varlıkların rahatsız edeceği düşünülerek Kuran-ı Kerimden bir sure okunmaktadır. *“Ölecek kişiyi şeytan çok kandırmaya çalışır bu yüzden Yasin okunur. Ölecek olana şöyle yap denmez, eğer varisleri yanında ise şeytan hastaya varislerin senin malını paylaşacakta onun için böyle diyorlar der”* (KK9).

İnanışa göre ölümü yaklaşan kişinin, gideceği yer iyiye gülerek ölmektedir ancak gideceği yer kötüye çabalayarak ölmektedir (KK16). Bir kaynak kişimizin ifadesine göre dini inanışı kuvvetli olan insanlar, ölümünün geldiğini hissetmektedir: *“Ben hacı veli duydum rahmetli Osman ağa anlatırdı ona demiş ki: “Osman başla Yasin-i şerife” demiş. Devamlı kuran okuyan biriydi”* (KK18).

Ölümü yaklaşan kişinin bir vasiyeti var ise vasiyetini genellikle kendisi söylemektedir ya da öleceği anlaşılan kişiye, ölmeden evvel son dileği sorulmaktadır. (KK2, KK3). Türk toplumunda ölümle ilgili konularda, gözü açık gitmek deyimini kullanılmaktadır: *“Ben oğluma Yasin sen evlenmeden ölürsem gözlerim açık giderim derim, iyi bak gözlerime derim açık mı gidiyor kapalı mı derim. Şunu şöyle yapamadıysam gözlerim açık gitsin derler”* (KK5). Kaynak kişilerimiz, kişinin, gözü açık şekilde ölmesini şu şekilde yorumlamaktadır: *“Arkada yapacağı bir işi vardı da ondan gözü açık gitti denir”* (KK8). *“Dünyada hevesi varmış daha diye düşünülür, bebelerini göremeden gitti denilir”* (KK5). Yörede gözleri açık bir şekilde ölen kişinin, ölmeden önce bir muradına eremediği bu nedenle gözünün arkada kaldığı düşünülmektedir. Ölen kişilerin vasiyeti genellikle ailesinden ölen kimseler varsa onların yanına gömülmek istemesi yönündedir (KK31). Bu durum, ölen kişinin öteki dünyada yalnız kalmaktan korkması ile ilgilidir. Ölümün belirsizliği nedeniyle insanoğlunun ölüm sonrası

için çeşitli kaygı ve endişeler yaşadığı görülmektedir.

Ölen kişinin yanında yüksek sesli konuşmamaya, bağırmmamaya ve ağlamamaya dikkat edilir. Ölen kişinin gözleri açıksa kapatılır. Ölen kişinin hayati fonksiyonları son bulduğunda kaslarını kontrol edemez ve ağzı açılır. Bu nedenle çenesi bağlanır (KK7, KK8). Ölüm sonrası insan bedeni katılaştığı için kıyafetlerini çıkarmak zorlaşmaktadır. Bu nedenle ölünün kıyafetleri, genellikle kesilerek çıkartılmaktadır (KK2, KK3, KK4). Bu işlem son derece dikkatli yapılmaktadır. Ölünün bedenine dokunulduğunda acı çektiği düşünülerek ölüye narin davranılmaktadır. Ölüm sonrası, kişinin üstü bir çarşafıla örtülmektedir ve üzerine karnının şişmemesi amaçlı bir demir aleti koyulmaktadır (KK3, KK4, KK8, KK53). Ölüm uygulamalarında kullanılan demirin bir diğer işlevi de ölüyü, kötü varlıklardan korunmasıdır. *“Demirin, sağlamlık, sertlik, dayanıklılık, keskinlik gibi sembolik anlamları vardır. Mitolojik kahramanların hepsinde de demir ve bakır levhalar bulunmaktadır. Demir, pek çok millette korkulan, bu yüzden de kutsal sayılan bir değere sahiptir.”* (F. Türkmen ve F. Türker 2014, 5).

Ölen kişinin başı kibleye çevrilmektedir. Bu işlemin yapılma nedenini kaynak kişimiz, şu şekilde ifade etmektedir: *“Müslüman olduğumuz için meleklerle karşı sorgu sual verilirken düzgün olsun diye yapılır”* (KK4). Amasya’da ölümün Azrail’in sağ taraftan geldiğine inanılmasından dolayı hastanın yönü kibleye çevrilmekte, Azrail’e yer açmak amacıyla burası boşaltılmaktadır (Deveci, 2022: 503-504).

Yörede ölen kişinin kıyafetlerinden eski olanlar atılırken iyi durumda olanlar ihtiyaç sahiplerine verilmektedir. Ayrıca kıyafetler atılacak olsa bile önceden yıkanmaktadır. Ölünün bulunduğu oda temizlenmekte ve odadaki her eşya dağıtılmaktadır (KK4). Ölen kişiye ait eşyaların muhafaza edilmesi pek uygun görülmemektedir. Aksi halde ölen kişinin ruhunun, ölmeden önce kullanmış olduğu eşyaların etrafında dolaşacağı düşünülmektedir (KK13, KK27). Bu nedenle ölen kişiye ait tüm eşyalar, dezenfekte edilerek evden uzaklaştırılmaktadır. Ölen kişinin yalnızca hiç giymediği kıyafetlerinin yakınları tarafından alınmasında bir sakınca görülmemektedir (KK7).

Eski dönemlerde ölen kişiyi ziyarete gelindiğinde ölen kişinin yanında oturulup, sohbet edildiği belirtilmektedir. Bu ziyaretlerde gelen misafirlerin çeşitli dualar okuyarak ölü evini terk etmesi önemlidir: *“Çıkmadan önce okuyun rahatsız edilir derler”* (KK4). Ayrıca halk arasında, ölünün bulunduğu odada resim, heykel gibi eşyalar bulundurulmasının iyi olmadığı düşünülür, bu tür eşyalar kaldırılır veya üstleri örtülür (KK31).

4.2.2. Ölümün Duyurulması

Yörede eski dönemlerde, bir kişinin, atla köyleri ziyaret ederek ölüm haberini verdiği belirtilmektedir (KK3). Günümüzde ise ölüm haberi hocalar tarafından minareden verilmekte ve ölen kişi için selâ okunmaktadır: *“Falanca kızı falan öldü denir”* (KK2). Minareden verilen anonsu duymayan kişiler, haber alan kişilerden bu durumu öğrenmektedir. Daha uzak çevrelere ise telefon aracılığıyla ölüm haberi verilmektedir. Günümüzde kırsal çevrelerde yaşayan insanlar, yakın köylere giderek ölüm haberini duyurmaktadır (KK7, KK8).

4.2.3. Ölünün Bekletildiği Zaman ve Yer

Ölen kişinin bedeni eski dönemlerde evde bekletilirken günümüzde hemen morga götürülmektedir (KK3, KK4). Ölen kişinin bir günden fazla evde bekletilmesi uygun görülmemektedir: *“Çocukları yoksa hemen gömülür”* (KK3). Bu durum genelde ölen kişinin, yakınlarının ölü evine gelme süresine bağlı olarak değişmektedir.

Ölen kişinin ölüm saati, defin olacağı vakte göre belirlenir: *“İkindi ölüm olduysa akşam ezanı olmadan kerahet vakti girmeden defin olur. Kerahet vakti girerse namazda kılınmaz, ölüde defnedilmez. Sabah ölen kişi de öğlen namazından sonra en geç ikindi vakti gömülür”* (KK2).

Eski dönemlerde ölen kişinin, evde bekletilmesi her ne kadar uygun görülmesine de ölen kişinin, bir gün evde yatmasına özen gösterilir (KK2, KK3, KK7). Bu durumun sebebi ölen kişinin vasiyeti olduğu gibi ölenin yakınlarının, ölen kişiden hemen kopmak istememesinden kaynaklanmaktadır. Kimi çevreler bu durumun tersi yönde bir yorumda bulunmaktadır: *“Aslında cenaze bekletilmemeli hemen gömülmeli gelecek olanı alsın bile”* (KK13). Ölünün defin vakti mevsimlere göre de değişiklik göstermektedir. *“Ölü yazın bekletilmez kışın en fazla bir gün bekletilir”* (KK8).

4.2.4. Ölü Yıkama ve Kefenleme

Ritüel süreç içerisinde ayırma ritlerinin son aşamalarından olan ölen kişinin yıkanması ve kefenlenmesi durumu ölen kişinin dünya hayatı ile olan ilişkisinin kesildiğini göstermektedir. İnsanoğlu, ilk anne karnından doğarken yanında hiçbir eşya getiremediği gibi ölümlerinde de öteki âleme hiçbir eşya götüremez. Doğumda olduğu gibi ölümlerde de yeni bir topluluğa dâhil olmak, kişinin tümüyle yenilenmesi ile gerçekleşir. Kişi tüm özelliklerden tamamen arınarak yeni bir statüye girebilmektedir.

Ölünün yeni yolculuğuna hazırlanmasında iyileştirici birtakım pratikler, meydana

getirilmektedir: “Ölü bulunduğu odadan yıkamaya götürüldükten sonra odasına üç adet soğan ve un koyulur. İki-üç saat bekletilir” (KK5). Bu ritüel edimde, kötü iyeleri memnun etmek için ikramda bulunmaktadır. Bu sayede kötü iyelerin kötülüklerini uzaklaştırmak amaçlanmaktadır. Bu sayede eski inanç sistemleriyle bağlantı kurulmaktadır (Dalgıntekin, 1995, Artun, 2006: 13).

Yörede eski dönemlerde ölü, yıkanana kadar Kur'an-ı kerim okunmadığı belirtilmektedir (KK9). Eşik aşamasında olan her birey doğum ve evlenme dönemlerinde olduğu gibi ölüm döneminde de yıkanmaktadır. Yıkanarak kutsanan kişi artık yeni statüsüne geçmeye hazırdır. Burada yalnızca maddi değil manevi bir temizleniş söz konusudur. Yörede eski dönemlerde, ölüyü, ölü yıkamaya muktedir olanlar yıkamaktadır. Bu kişilere ölü yıkayıcılar denilmektedir. Ölen kişiyi, ölünün yakınları da yıkayabilmektedir. Kaynak kişilerimiz ölünün eski dönemlerde gusülhane olmadığı için bir evin önünde çarşaf gerilerek salta taşı üzerinde yıkandığını ifade etmektedir (KK2).

Ölü yıkama işleminde ölünün üzerine bir örtü örtülür. Yörede bu örtüye sır örtüsü denilmektedir (KK9). Yıkama işlemi yapılırken ölünün üzerine dökülen su, bu örtünün altından dökülmekte ölünün üstünün açılmamasına dikkat edilmektedir. Ölüye kefen bezi tamamen sarılana kadar ölünün üzerindeki örtü kaldırılmamaktadır (KK37). İnanışa göre Azrail, ölen kişinin canını aldığı anda ölünün bedeninin her yerinde görünmeyen yaralar oluşturmuştur. Bu nedenle ölü yıkanırken bedenine son derece nazik davranılmaktadır: “Ölüyü yıkarken Azrail'den kaçtığı için her yeri acırmış bu yüzden ölüyü incitmeden yıkamak gerekirmiş. Azrail elinden kurtuldu diye bağırmış ruh. Ölü yıkayanlar ölünün canını acıtırsa elleri narda yanarmış” (KK3). “Onun için eli hafif olan, usul usul yıkayacak ağzı dualı biri yıkar. Hem okur hem yıkar ölüyü (KK5).

Ölü yıkama işlevinde bir görev dağılımı vardır. Ölen kişinin defninden önceki hazırlıkların yapıldığı evre eşik evresidir. Ölen kişinin, definden sonraki aşamada öteki âleme ulaşacak olması, insanların eşik evresinde yerine getirilen her hizmete kutsal bir vazife olarak bakmasını sağlamıştır. Bu nedenle ölen kişinin çevresindeki herkes bir katkıda bulunmak istemektedir: *Kazanlar kurulur suyu ısıtan, ıltan ve yıkayan ayrıdır*” (KK2). Ölen kişinin ayağına su dökülmesinin sevap olduğuna inanılmaktadır ve bu amaçla pek çok kişi, ölen kişinin ayağına su dökmektedir (KK27).

Ölüyü yıkamak için kullanılan su çok sıcak olmayacak şekilde ılıtılmaktadır (KK4). Ölünün yıkandığı suya da kutsallık atfedilir bu nedenle iyileştirici amaçlarla kullanılır: “Ölü yıkanan sudan kalan suyla baş ağrısına iyi gelsin diye başımızı yıkamıştık” (KK9). “Ölüden artan suyu kavak ağacına ya da meyve ağacına dökerlerdi, suyun bu ağaçlara iyi geleceği

düşünüldü” (KK37). Ölen kişi yıkanırken evdeki su kullanılmamaktadır. Ölünün yıkanacağı su genellikle dışarıdan getirilmektedir: “Köyün pınarı vardı ta aşağıda oradan bizim yukarı eve su çekerdik onu da her adam getirmezdi, helkeyle akrabaları getirirdi” (KK5).

Eski dönemlerde ölü yıkama işleminde, keçe kullanılırken günümüzde sünger kullanılmaktadır (KK4). Yıkama işleminin ardından ölen kişiye bir kefen giydirilmektedir. Eski dönemlerde kefen geleneği vardır. Önceden hazırlanan bir bohçanın içerisinde kefen dâhil bazı eşyalar bulunmaktadır; *“Kefen üç parçadır. Herkesin gelin giderken bir tane cenaze bohçası olurdu. İçerisinde havlusu, 5,5 metrelik kefeni, sabunu, eşarbi birde lifi bulunur. Bunlar çeyiz sandığının içerisinde gönderilirdi” (KK37). “Bir göyneği olur, kafadan giydirilir. Bir yeleği olur üzerine kuşak bağlanır. Bu kuşak kafası ayağı ve belinden üç yerinden bağlanır” (KK2). Ayrıca bu bohçanın içerisinde, ölüyü yıkayanlara verilmek üzere bir paket bulundurulmaktadır. Paketin içerisine yemeni, çorap, patik vb. eşyalar koyulmaktadır (KK37). Ayrıca bohça hazırlamayanlar için ölü yıkayıcıların ya da hocaların metre hesabından bir kefen alıp biçtiği ifade edilmektedir (KK5, KK27).*

Ölü, kefenlenirken ölünün kötücül varlıklardan korunması için bir takım pratikler geliştirilmiştir. Ölünün üzerine mezarlıklarda biten üzerlik otu, çörek otu, karanfil ve reyhan koyulmaktadır ve gül suyu dökülmektedir (KK3, KK5, KK9, KK37, KK42). Yörede, çörek otunun ölüyü şeytandan koruduğuna inanılmaktadır (KK2). Bir başka inanca göre kutsanmış bir bölgeye temas ettirilen kefen, ölen kişiyi kötü güçlerden korumaktadır. Bu amaçla kefene temas büyüsi yapılmaktadır: *“Kefenini hacca götürüp zemezme bandırıp ardından kurutup getirenlerde olmaktadır” (KK9).*

İslam dininde kişinin kefeni dışında başka bir materyalle gömülmesi uygun görülmemektedir. Ancak yörede ölünün kefenine dua yazılı kâğıt koyulduğu ifade edilmektedir: *“Annem Osmanlıca eski yazı okur, Uğrakbas adlı kitaptan yazı yazmış bunu kefenine koyduk hocalar doğru bulmasa da yaptık. Birde teyzeme yazmıştı ikisine de koyduk. O uğrakbas denilen eski yazıda azap gelmez diye düşünülmektedir” (KK9).* Kaynak kişinin ifadesine göre kefene koyulan duanın insanı cehennem azabından koruduğu düşünülmektedir.

Eski dönemlerde kefen parası geleneği günümüzde halen devam etmektedir. Bu para ölüm sonrası, defin harcamaları için ayrılmaktadır. *“Maddi imkânı olanlar altın bilezik alırlar kendilerine, ağızlarına altın diş yaptırırlar” (KK37).* Bu ayrılan paradan arta kalan ile ölen kişinin hayrı için maddi durumu olmayan bir kişinin ihtiyaçları giderilmektedir (KK37).

4.2.5. Cenaze Namazı

Yörede cenaze namazından önce Yasin okunup hatim indirilmektedir. Bir kaynak kişimiz cenaze namazının hemen öncesinde yapılan uygulamaları şu şekilde ifade eder: “*Yedi sekiz kişi toplanarak birer kişi cüz alır hemen onu orda okurlar. Devir parası ne kadarsa hoca toplam ücreti hesaplar*” (KK2). Ardından ölüünün bulunduğu tabut sırta alınarak değişmek suretiyle taşınır (KK7). Bu işlemin ardından Cenaze namazına geçilir. Namaz sırasında ölü namaz kılanların önündeki musalla taşına koyulur (KK2, KK6). Cenaze namazına sadece erkekler katılır. Müslüman olan herkes Cenaze namazına katılabildiği gibi Müslüman olan herkesin cenaze namazı da kılınmaktadır: “*Ne kadar günahı olursa olsun hardal tanesi kadar imanı olan cennete girebilecektir inancı vardır*” (KK2).

Yörede kaynak kişilerden alınan bilgiler, farklılık göstermekle birlikte intihar eden kişilerin cenaze namazları kılınmamaktadır. Günümüzde bu durum İslam hocalarının bilgileriyle biraz daha esnetilmiştir: “*İslam hoşgörü dinidir ve belki cinnet geçirdi de intihar etti diyerekten müsamaha gösterilir*” (KK9). Kişi akli dengesini kaybederek intihar etmiş ise o kişinin cenaze namazının kılınması mümkün görölmektedir (KK16). Müslüman olmayan kişilerin cenaze namazı kılınmamaktadır. Bedeni yanarak ya da parçalanarak ölen kişilerin hiçbir parçası bulunmadıysa cenaze namazı kılınmamaktadır. Böyle durumlarda bedenin üçte birine ulaşılması cenaze namazının kılınmasında gerekli şartı sağlamaktadır (KK9). Cenaze namazı kılındıktan sonra cemaat hemen dağılmamaktadır. Mezar başında bir süre Kur’an-ı Kerimden Yasin okunarak dua edilmektedir (KK2, KK3).

4.2.6. Cenaze Taşıma ve Gömme

Ölen kişinin son yolculuğuna uğurlanması ile ayırma ritleri tamamlanmaktadır. Ölen kişi, cenaze namazı sonrası tabut içerisinde defin olacağı yere taşınmaktadır. Bu aşama, ölen kişinin, artık ait olduğu sosyal grubunda yer almadığı, henüz ruhlar grubuna da dâhil olmadığı tehlikeli ve kritik bir dönemin başlangıcıdır (Roux, 1999: 105).

Ölen kişi, eski dönemlerde defin olurken tabut yerine salta tasında taşınmıştır. Salta tasının dört adet ağaçtan kolu bulunur bu kolların üzerinde de iki tahta olur (KK2). “*Ölü eskiden açıkta giderdi, kefeni, üstüne bir bayrak ya da halı örtülürdü. Kadın olduğunu belirtmek için yemeni, erkekse namazlık örtülürdü*” (KK3). Ölüünün üzerine örtölen halı hayır amaçlı ya camiye serilmekte ya da durumu olmayan bir kişiye verilmektedir (KK9). Ölen kişi, günümüzde defin olurken tabutla taşınmaktadır. Tabut içerisine bir battaniye koyulmakta ve ölü onun üzerine yatırılmaktadır (KK5). Tabutun üzerine ölen kişi, erkek ise namazlık ya

da havlu, kadın ise yemeni koyulmaktadır (KK4, KK5). Evlenmeden önce ölen genç kızların dünyada muradını alamadığı düşünülerek tabutlarına gelinlik örtülmektedir. Ölen kişi varlıklı biriyse veya hac ziyareti yapmışsa bu kişinin tabutuna da “poşu” örtülmektedir (KK2).

Taşınma işleminin ardından ritüel sürecin sonraki aşaması, ölünün toprağa gömülmesidir. Ölen kişinin, gömülmesi ile yeryüzünün bağına bir geri dönüş sağlanacaktır. Bu yeni doğumdan önce gerçekleşecek, gömme olayı, ana rahminin bir sembolü olarak değerlendirilmektedir (Roux, 1999: 184).

Yörede mezar kazma işlemini mezar kazıcılar yapmaktadır (KK7). Ölen kişi mezara erkekler tarafından koyulur. Ölen kişi kadın olduğunda eşiyle nikâhtan düştüğü için erkek kardeşleri ya da oğlu tarafından mezara koyulur (KK9). Ancak ölen kadının etrafında eşinden başka kimse yoksa eşi tarafından mezara koyulmasında dinen bir sakınca görülmemektedir.

Ölünün mezardaki pozisyonu İslam dininin esaslarına göre yapılmaktadır: “Ölünün kafası batıya, ayakları doğuya yüzü kibleye gelir, mezarda kibleye bakar” (KK42). Ölünün yatacağı yer hazırlanırken çeşitli malzemeler kullanılmaktadır. Mezarın içerisine eski dönemlerde tuğla örülürken yakın dönemlerde tahtadan yer yapılmaktadır. Kaynak kişilerimizce tuğla dayanıklı bir malzeme olmadığından yağış durumunda eriyerek mezarın çökmesine neden olmaktadır. Bu nedenle seksen santim kalastan kesilen tahtalar kullanılmaktadır. Günümüzde ise Kazan Belediyesi tarafından mezar içerisine beton örülmektedir. Bu işlemin amacı ölünün üzerine toprak gelmesini engellemektir (KK13).

İlçede ölen kişiler genellikle mezarlıklara gömülmektedir (KK4). Yörede, mezar kazan kişiye, hatim indiren hocaya ve ölüyü yıkayana ayrı para verilmesi için “devir” denilen bir para ayrılmaktadır: “O ona verir o ona verir. Aldım kabul ettim aldım kabul ettim diye ritüeli var onun. Daha sonra hocalar bu paraları kendi aralarında paylaşırlar. Bu kılınmayan namazların karşılığıdır. Ben dedem öldüğünde devire vereceğim parayı çocuklara verdim. İmamlara güvenmem. Ben babamın ölümünden sonra onu ruhunu memnun etmek için devir çevirmedim camiye halı döşettim. Camiye kocaman bir avize aldım” (KK38).

4.3. Ölüm Sonrası

Yörede ölünün defni gerçekleştikten sonraki ritüel süreç; toplu yenilen yemekler, yas süreci, başsağlığı ziyaretleri ve mezar ziyaretleri şeklinde ilerlemektedir. Bu süreci kapsayan ritler, eşik sonrası (post-liminal) evrede yer almaktadır.

4.3.1. Ölüm Aşı

Ölümle ilgili inanış ve uygulamalarda önemli yere sahip olan ölü yemeği, ölenin diğer dünyada yaşamını sürdüreceği, bu nedenle yeme ve içmeye de ihtiyaç duyacağı inancıyla icra edilir. Ölünün öte dünyaya uğurlanışının tam ve geçerli olabilmesi için, dinsel kuralların ve işlere ek olarak geleneksel olanların da yerine getirilmesi gerekmektedir. Aksi halde öleninin ruhunun geride bıraktıklarını tedirgin edeceğine inanılmaktadır (Örnek, 2016: 304).

Ölü yemeği birleştirme ritidir. Toplu yenen yemek ile toplumun birlikteliği sağlanır. Ölü yemeği ile olağan yaşama dönüş gerçekleşerek ölümün neden olduğu sarsıntı son bulmaktadır. Bu olgu, kutsallığa son veren nihai eylemdir, ölüden ayrılarak dinsel olmayan hayata dönülmesidir (Roux, 1999: 276).

Yörede, genelde cenaze evi yemek hazırlamamaktadır. Cenaze evine bir hafta boyunca komşular ve akrabalar tarafından yapılan yemekler götürülmektedir: “*Zeytin, peynir, köy pekmezi, çorba, bulgur pilavı, su böreği, turşu, et götürülür*” (KK2). Ölen kişinin ruhu için İslam dininin mübarek üç aylarında nasip dağıtılmaktadır. Nasip, ölümün gerçekleşmesinden yedi gün sonra dağıtılan içerisinde pekmezden yapılmış helva bulunan (şepit/şebit) yufka ekmeğidir (KK2, KK53). Bunun yanında şerbet yapılmakta ve cenazeye gelenlere ikram edilmektedir (KK2). Ayrıca ölü evine gelen misafirlere, ölü ruhu için lokum dağıtılarak gül suyu dökülmektedir (KK5).

Günümüzde cenaze evi ya yemek vermekte ya da yemek yaptırmaktadır. Yörede ölü helvası yerine yöreye özgü hoşmerim ya da “*kataste*” yapılmaktadır. Kaynak kişimiz, kataste tarifini şu şekilde ifade eder: “*Önce yağı koyulur, üç bardak pekmez koyulur, bir buçuk bardak süt yoksa su koyulur. Bir tutam tuz atılır. Kaynadıktan sonra içine un koyulur. Sürekli karıştırılan muhallebi gibi kıvam alacak, kaşıkla ileri geri yapacaksın eğer renk değiştiriyorsa dalga dalga, olmuş demektir*” (KK4). Yöreye, özgü cenazelerde yapılan bir diğer tatlı “*Dişli Haside*”dir. Bu tatlı hoşmerim tatlısının pekmez ile yapılan halidir (KK13).

Geleneksel ve kırsal toplumlarda bir cenaze olduğunda bir seferberlik olduğu söylenebilir. Cenazenin olduğu köydeki halk, diğer köylerden gelen misafirleri ağırlamaktadır (KK6, KK7). “*Biz üleşirdik köyü, cenaze olunca toplantı olurdu köylü giderdi. Sen üç köy aldın, fakir bir köy alır misafirleri ağırlar yollardık*” (KK7). “*Cenaze evine misafir gönderilmezdi*” (KK6). Günümüzde, çoğu çevreler tarafından uygun görülmemesine rağmen bazı cenaze evleri, köy konağında aşçı tutarak yemek vermektedir. Hatta yörede bir kaynak kişimiz, ölü evinde kurban kesildiğini belirtmektedir (KK41). Cenazenin defni sonrası kesilen kurbanlar, geçmiş dönemlerde ölünün mezarına, giyecek-

yiyecek, ölünün silahları, karısı ve hizmetkârları ile birlikte atını koyma inanç ve geleneğinin sonraki dönemlerde yumuşatılmış şeklidir (Roux, 1999: 287-288).

4.3.2. Yas Tutma

Cenazenin defni sonrası yas döneminde özel bir duyarlılık gösterilir. Acı kaybın sonrasında insanlarda yoğun bir üzüntü hâkimdir. Bu dönemde, ölünün yeni statüsüyle birleştirilmesine yönelik eylemler ile yas süresi arasında bir şartlanma söz konusudur. İnsanlar yas süresince birtakım tabu ve yasaklarla çevrili davranışlarda bulunurlar. Yas unsurları yörede ölüye saygı olarak algılanmaktadır.

Yörede ölen kişi yaşlanıp vefat etmiş ise yas süreci kırk gündür ancak ölen kişi genç bir yaşta vefat etmiş ise yas süresi daha uzundur (KK46). Ölü yakınları yas süresince belirli yasaklara uymaktadır. Kırk gün boyunca ölü yakınları yeni kıyafetler giymez (KK8). Kırk gün boyunca radyo, televizyon ve müzik açılmadığı gibi kimi zaman bu süre bir seneyi bulabilmektedir (KK9, KK13). Yörede ölen kişinin akrabaları cenaze evine kırk gün boyunca misafir olmaktadır (KK8, KK42). Bu süre zarfında gülme, oynama ve eğlence ortamlarına girme gibi hareketlerden kaçınılmaktadır. Ölünün yası tutulurken aşırı bir tutum sergilenmemesine özen gösterilmektedir. *“Ölünün yasını bağıra bağıra tutmayız, kimseyi kırmadan incitmeden yas tutulur”* (KK9). *“Yas tutarken fazla ağlayıp huzur bozmamak gerekir”* (KK4). Ölü yakınları, yas süresinde düğün ve nişan gibi özel davetlere katılmamaktadır (KK8).

Ölen kişinin odasında bir hafta ya da kırk gün boyunca ışık yakılmaktadır. Kaynak kişilerimizin ifadesine göre bu ritüel, ölünün ruhu gelmesi durumunda evini bulması amaçlı yapılmaktadır (KK9, KK16).

Yas döneminin bir başka unsuru düğünlerin ertelenmesidir. Yörede bu konu hakkında çeşitli görüşler vardır. Ancak ölen kimse genç yaşta vefat etmiş ise düğünler genellikle ertelenmektedir. Bu durumun haricinde düğünler ertelenmemektedir (KK2, KK4). Defin işlemlerinden sonra düğün, ortalama bir hafta, on gün kadar ertelenir. Ölüm düğün sırasında gelinin gideceği gün gerçekleşir ise ölü defnedilip, o günün akşamı gelin gitmektedir (KK5). *“Benim kına gecemde amcamın gelini öldü. Kına gecem vardı akşamına”* (KK27).

Yas döneminin en önemli ritüellerinden biri mevlittir. Mevlit ritüeli, ölümün üzerinden geçen yedinci günde yapılmaktadır (KK37). Mevlitte misafirlere yedi yemeği verilmektedir ardından Kur'an-ı Kerim okunmaktadır (KK42).

Ölen kişinin yakınlarının, yas sürecini bir noktada tamamlamaları gerekmektedir. Zira

yaşayanlar için hayat devam etmektedir. Bu sürede yas döneminin uzatılmasının dinen doğru görülmediği ve insan sağlığını kötü etkilediği belirtilmektedir.

4.3.3. Başsağlığı Ziyaretleri / Taziye

Başsağlığı ziyaretleri, yas tutma süresinde uygulanan ritüellerden biridir. Taziyeler, ölen kimsenin yakınlarını teselli etmek onları topluluğa kazandırmak için yapılan ziyaretlerdir.

Yasın temeli, grubun üyelerinden birini kaybettiğinde hissettiği bir kaybın etkisidir. Ancak, bu etki fertleri bir araya getirmesiyle, onların birbirleriyle daha yakın ilişki kurmalarıyla, hepsini aynı zihni durumda birleştirmeye ve böylece de aslı kaybı karşılayan bir teselli duygusunu salıvermeleriyle sonuçlanır.../...Ortak acının kendisiyle zorunlu ve mecburi bir şekilde ifade edildiği tezahürlerin alışılmışın dışındaki şiddeti bile, bu anda toplumun daha canlı ve her zamankinden daha faal olduğu gerçeğine tanıklık eder.../... Grup kendi gücünü, tedricen kendisine geri dönerek hisseder; umut etmeye ve yeniden yaşamaya başlar. Bir kimse yastan bizâtihi yas dolayısıyla çıkar.” (Durkheim: 2011: 541-542).

Durkheim’ın açıklamalarından hareketle yas süresince uygulanan ritüellerin, insanları iyileştirici özelliği olduğu söylenebilir. Acı, toplumla paylaşıldığında etkisi azalmaktadır. Yas süresince uygulanan ritüeller, ölen kişinin yakınlarının normal hayata dönebilmesi için gereklidir. Başsağlığına gidilirken uyulması gereken birtakım kuralları vardır; Ölü evine ziyarete giderken yeni veya süslü kıyafetler giyilmemektedir (KK2). Başsağlığı ziyaretine mutlaka bir hediye, su böreği, tatlı, çay veya şeker gibi gıda ürünleri götürülmektedir (KK4, KK5).

Başsağlığı ziyaretlerinin süresi, definden sonra kırk gün ve iki ay arasında değişmektedir (KK4). Eğer ölen kişi genç yaşta vefat etmiş ise ölenin yakınları çok acılı olduğu için ziyaret süresi çok kısa tutulmaktadır. Bu ziyaretlerde pek fazla sohbet edilmez genellikle ölü yakınlarına hâl hatır sorulur (KK2). Ölen kimse geç yaşta vefat etmiş ise ölümü, olağan bir şekilde karşılanır. Bu nedenle başsağlığında bulunan misafirler uzun süre misafir olurlar. Uzun sohbetler yapılır. Sohbetlerde genellikle ölen kişinin eskiden yapmış olduğu şeyler ve ahret hayatı gibi konular konuşulur. Ölen kişinin arkasından güzel konuşmaya dikkat edilir (KK6).

Başsağlığı ziyaretlerine giden kişiler tarafından cenaze evinin bir ihtiyacı varsa giderilir. Ölen kişinin ruhu için Yasin suresi ve çeşitli dualar okunur. Taziyeye gelen misafirlere lokum dağıtılır (KK2). Başsağlığı ziyaretlerinde ölünün öteki taraftaki yolculuğu için “Allah rahmet eylesin” gibi temenni edici sözler söylenir. Ölü yakınlarının acılarını hafifletmek için “başın sağ olsun” denilir.

4.3.4. Mezarlık ve Mezar Ziyaretleri

Yörede mezarlar genellikle mezarlıklara yapılmakta nadiren de bahçelere yapılmaktadır. Ancak ölen kimsenin kendi özel mülküne ya da bir bahçeye gömülmek gibi bir vasiyeti varsa bu isteği yerine getirilmektedir. Mezar ziyaretleri, ölünün öldüğü gün, öldüğü günden bir sonraki gün, perşembe-cuma günleri, arife günleri ve bayramları yapılmaktadır. Bu ziyaretlerde Kur'an-ı Kerim'den Yasin, İhlâs, Fatiha ve Mülk suresi okunmaktadır (KK2, KK4, KK5, KK9).

Ölen kimsenin eşi, ölenin mezarına, definden sonraki ilk kırk gün boyunca gidememektedir. Çünkü ölüm gerçekleştiğinde eşlerin nikâhlarının düştüğüne inanılmaktadır. Halk arasındaki inanca göre bu eşlerin nikâhı kırk gün sonra tekrar kıyılacaktır. Dolayısıyla hayattaki eş, ölen eşini ziyarete kırk gün sonra gidebilecektir (KK13).

Muhtelif Türk topluluklarında, ölümün kırkıncı günü defin merasiminin en son günüdür. İnanişâ göre, kırkıncı gün insanın ruhu çıktığı geziden geri gelir. Ölen insanın ruhu, artık yerde iz bırakmaz bu nedenle ölüm kabullenilir (Lvova vd., 2013: 181). Bu açıdan bakıldığında kırkıncı günde sözü edilen yasağın ortadan kalkması, ruhun kırkıncı günde dünyayı terk etmesiyle bağlantılı olabilir.

4.3.5. Ruhlarla İlgili İnanişlar

İslam öncesi Türkler, can ve ruh kavramını nefes anlamına gelen “*tın*” kelimesiyle, Altaylılar ise aynı kavramlara ek olarak “*süne*” ve “*kut*” sözcükleriyle ifade etmişlerdir (İnan, 1986: 176). Geleneksel Türk inanişlarına göre ölümün nedeni, kut ya da tın'ın yitirilişidir (Çoruhlu, 2000: 121). Ölen kişinin ruhunun canlılar dünyasını kesin olarak terk etmesi ile ölen kişinin benliği, ölümler topluluğuna dâhil olur. Terk ediş döneminin ardından ruh, bu dünyadan ayrılıp tekrar gelmemek üzere öteki tarafla bütünleşmektedir. Bu bütünleşme aşamalı olarak gerçekleşir. Çalışmamızın önceki bölümlerinde bahsedilen ölünün yedisinde ve kırkında gerçekleştirilen ritüel edimler öteki aleme geçişi kolaylaştıran aşamalardır.

Yöredeki inanişâ göre ölen kimsenin ruhu, kendi ölümünün gerçekleştiğini cenaze namazı kılındıktan sonra cemaat dağıldığında anlayabilmektedir; “*Ne zaman tek başına kalırsa o zaman anlarmış ya da tabuta koyulup başını kaldırıp tabuta vurduğunda anlarmış*” (KK2). Ruhun bedeni terk edeceği zaman, ölünün mezara gömüldüğü zaman olarak kabul edilmektedir (KK16). Bir diğer inaniş, ölen kimsenin gözünden yaş geldiğinde, o yaşla ruhun bedeni terk ettiği yönündedir. Ruhun bedenden çıkması, ruhun ayakucundan başlayarak

göğüsten geçmesi ve ağızdan çıkması şeklinde gerçekleşmektedir (KK9).

Yörede, ruhun, evini perşembe günü ziyaret edeceğine inanılmaktadır. Ruhun bu ziyareti, kendisinin unutulup unutulmadığını, dua alıp almadığını anlamak amaçlı yaptığı düşünülmektedir (KK2, KK5). İnanişâ göre ruh ziyaretinde kendine dua istemektedir. Ölenin ruhunu memnun etmek için cuma gününden önce ölen kişinin ruhuna dualar okunmaya başlanır (KK2). İslam dinine göre amel defterlerinin, Allah’a pazartesi ve perşembe günleri yükseldiği ifade edilir. Bu nedenle o günlerde ölen kimseye dua edilmektedir (KK9). Gözlerin uzun süre bir yere daldığı durumlarda, ölen kimsenin ruhunun geldiğine ve dua istediğine inanılmaktadır. Böyle durumlarda İhlâs ve Fatiha sureleri okunup bir hayırda bulunulmaktadır (KK27).

Ölen kimse, iyi bir Müslüman hayatı geçirmiş ise o kişinin ruhunun ziyaretlere geldiğine inanılmaktadır. *“Siccin ile gidenler hiçbir yere çıkamıyormuş ruh kapanıyormuş, iyiliğinen gidenler her zaman ziyaret edermiş”* (KK9). Kaynak kişimizin ifadesinde bahsetmiş olduğu *“Siccin,”* İslami inanışlara göre cehennemin dibinde bulunan bir hapishanedir. Kötü ameller işlemiş bir kimse öldüğünde ruhu hapishaneye kapatılacağı için ziyarete çıkamayacaktır. Bu inanıştan hareketle ölünün ruhunu memnun etmek için pek çok ritüel edimin geliştirildiği söylenebilir. Ancak ölen kimsenin inancı ve imanı yoksa onun ruhunun memnun etmenin mümkün olmadığına inanılmaktadır (KK9).

4.3.6. Ağıt Yakma ve Ölüm Konulu Şiirler

Ağıt başta ölüm olmak üzere ayrılığın ya da üzüntünün doğurduğu ıstırap sebebiyle ortaya koyulan lirik ve manzum üründür. Ölenler için söylendiğinde kendisine has bir makamla terennüm edilmektedir. Söylenen sözler ölenle ilgili düşünce, duygu ve izlenimleri ihtiva etmektedir. Ağıt, geçmiş devirlerde, muhtelif Türk toplulukları tarafından çeşitli şekilde kullanılmıştır. Ağıta Altaylar sığıt, Başkurtlar mersiye, Kırgızlar cır, Kumuklar yas Türkmenler ağı, tavş derler (Kaya, 2020: 45).

Yörede kaynak kişilerimiz tarafından eski dönemlerde ağıt yakan yasçıların olduğu ancak günümüzde bu işi icra edecek kimsenin kalmadığı belirtilir (KK3). Yörede halktan ağıt yakan belirli insanlar özel olarak cenaze evine getirilmektedir. *“Halam 18 yaşında dul kalmış her cenaze olduğunda doğaçlama ağıt yakar feryat figan eder o nedenle onu cenazeye çağırırlar. Fadime teyze gel de bir ağıt yak derler. Bacağını döver, vurunurlar”* (KK31).

Yörede ağıt yakarken söylenen bazı kalıp sözler vardır kaynak kişilerimiz bu sözleri şu şekilde ifade eder: *“Allah vermesin, herifse, yiğidim yiğidim; oğulsa, yavrum kuzum,*

aslanım; anneyse, annem annem gün görmedin” (KK4)

Ağıtların ölüm sonrası yaşanan üzüntünün atlatılması ve ölü yakınlarını olağan hayata geri çevirmeyi sağlaması bakımından, işlevsel bir boyutu vardır. Törensel bir şekilde terennüm edilen ağıtlar, ölü yakınlarının çektikleri acıyı dışa vurmalarını sağlar. Bu sayede sürecin atlatılması kolaylaşır ve ölüm olayı kabullenilir.

Kazan yöresinde, ağıt yakma geleneği eski dönemlerde yaygın bir gelenek olarak kalmıştır. Günümüzde ölünün ardından yüksek sesle ağlamanın günah ve ölüyü huzursuz edeceği yönündeki düşüncelerden dolayı ağıt yakma geleneği zayıflamıştır. Yörede yaygın bilinen ağıtlar:

“Aslan Bey

*Çatal yoldan otostoplar çıkıyor,
Bir sandım ki Aslan Bey'im geliyor.
Soyunup ta teneşire goyunca,
İnsanın yüzüne gülüp duruyor.*

*Kötüköy'den de Teberig'e getirin,
Aslan Beyi'de konağına yatırın,
Tez olunda toktur beyi getirin
Şu benim derdime derman bulurm'ola?*

Aslan Beyim'im buralardan geçti mi?

Üseyin (Hüseyin) Bey'im dünyasından göçtü mü?” (Dedeli, 2016: 105).

“Doktor

*Hastanenin ön,nde hali(hal) serili,
Hali değil anam kanım yayılır.
Anama göstermen anam bayılır.
Aman toktur beyim aman öldürme beni,
Ben bir bahça gülüyüm soldurma beni.*

*Hastanenin önüne tren dayandı,
Uruhum teslim olurken toktur boyandı,
Aman toktur beyim nasıl canın dayandı?*

Hastanenin önünde tran geçiyor,

*Toktur bey girmişte hasta seçiyor .
Aman toktur beyim aman kanım akmasın,
Al duvaklı gelin yola bakmasın. ” (Dedeli, 2016: 106).*

Kahramankazan-Uçarı köyünden bir genç kız, Kızılcahamam-İğdir köyüne gelin gider. Altı ay sonra genç yaşta vefat eder. Genç kızın babası, acısını bu ağıtla ifade eder:

*“Emir Türküsü
Çıkın bakında dan yıldızı doğdu mu?
Uçarı 'ya kara habar vardı mı?
Garip anam öldüğümü duydu mu?*

*Hayıf oldu gençliğime yanarım,
Ben bu dertten iflah olmam ölürüm.*

*İğdir köyünde mor menekşe biter mi?
Gardaş küçük benim yerimi dutar mı?*

*Hayıf oldu gençliğime yanarım,
Ben bu dertten iflah olmam ölürüm*

*Sol ağacım da sal taşına vuruldu,
Molla Mustafa da yağlıgman silindi.
Garip anam da taşlarınınan döğündü,*

*Hayıf oldu gençliğime yanarım,
Ben bu dertten iflah olmam ölürüm.*

*A bülbülüm de ne ötersin savakta?
Baş eşarbımı da üç gün giymedim duvakta,*

*Hey görümceler niçin kaldınız ayakta?
Hayıf oldu gençliğime yanarım
Ben bu dertten iflah olman ölürüm ” (Dedeli, 2016: 107).*

Soğulcak köyünde bir delikanlı bağ beklerken bağa bir hırsız gelmiştir. Hırsızla kavga eden delikanlı vurularak can vermiştir. Aşağıdaki ağıt ona söylenmiştir:

“Soğulcak Ağıdı

Varamadım da Garaşar’ın dağına,

Üzüm döksünler de Soğulcak’ın bağına.

Beni bu hallarda gören ağlasın,

Gannı göyneğimi (gömleğini) de yuyan ağlasın.

Haşarı da Kazım çavış haşarı,

Benim ehbaplarım her işleri başarı.

Beni bu hallarda da gören ağlasın,

Gannı göyneğimi yuyan ağlasın.

Soğulcak’ın bağında da ot bitmez,

Yavrularım gücük yerimi dutmaz.

Hey anam bana daöğüt vereydin.

Beni bu hallarda da gören ağlasın,

Gannı göyneğimi de yuyan ağlasın” (Dedeli, 2016: 112).

SONUÇ

Türk Halk İnanışları Bağlamında Ankara Kahramankazan Geçiş Dönemi Adet ve Uygulamaları, başlıklı bu çalışmada Ankara'nın Kahramankazan ilçesinde Türk halk inanışlarına bağlı olarak teşekkül eden geçiş dönemi adet ve uygulamaları halk biliminin derleme yöntemlerinden gözlem ve görüşme yöntemleriyle tespit edilmiştir. Geçiş dönemi adet ve uygulamaları çeşitli bölümlere ayrılarak incelenmiş, her bölüm ve alt başlığı hakkında daha önceden yayınlanan ilgili çalışmalardan faydalanılarak genel bilgiler verilmiştir. İlçede yayınlanmış yerel kaynaklardan bu âdetlerin geçmişteki ve günümüzdeki durumları öğrenilerek tarihsel düzlemdeki durumu incelenmiş, geçirdiği değişiklikler hakkında bilgi verilmiştir. Dünyadaki Türk halklarının ve Türkiye Türklerinin geçiş dönemi adet ve uygulamalarının çalışmamızda tespit edilen benzer şekilleri hakkında örnekler verilmiştir. İlgili adet ve uygulamalarda ulaşılan bazı verilerin dayanağı olan Türk mitolojisinin, Anadolu Türklüğündeki yeri incelenmiştir. Derleme esnasında fotoğraflanan çeşitli uygulamalar, görsellerle çalışma içerisine dâhil edilmiştir.

Çalışmada geçiş dönemleri açıklanmış geçiş dönemlerinde teşekkül eden uygulamaların yapısal özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Geçiş dönemlerine bağlı olarak çalışma dört farklı bölüme ayrılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünü “Doğum İle ilgili İnanış ve Uygulamalar” oluşturmaktadır. Bu bölümde geçiş dönemlerinin doğum öncesi (pre-liminal), doğum esnası (liminal) ve doğum sonrası (post-liminal) evrelerindeki inanış ve uygulamalara yer verilmiştir. Doğum öncesinde gerçekleştirilen uygulamalarda gebe kalmaya yönelik halk hekimliği sağaltma yöntemleri, anne ve çocuğu doğuma hazırlayan inanış ve uygulamalar incelenmiştir. Elde edilen verilerden hareketle günümüzde uygulanan pratiklerin geçmiş dönemlere oranla oldukça azaldığı tespit edilmiştir. Günümüzde modern tıp yöntemleri bu durumun nedeni olarak belirlenmiştir. Ancak gebe kalmak için gidilen ziyaret mekânlarının günümüzde dahi önemini koruduğu söylenebilir. Doğum öncesi kaçınma ve temennilerde eski dönemlerdeki adetlerin büyük bir oranda yaşatıldığı tespit edilmiştir. Doğum öncesi evrede aşırma ile ilgili inanışların halen devam ettiği buna bağlı olarak temenni ve kaçınmalarda bulunduğu görülmüştür. Doğum esnasında gerçekleştirilen uygulamalarda geleneksel doğum yöntemleri buna bağlı olarak doğumu yaptıran bilgi sahibi kimseler ve köy ebeleri incelenmiştir. Köy ebeliğinin zamanla resmiyet kazandığı ve köylerde ebelik mesleğini icra eden kimseler olduğu belirlenmiştir. Göbek bağı ile ilgili inanış ve uygulamaların halen varlığını sürdürdüğü görülmüştür. Doğum sonrası gerçekleştirilen uygulamaların genelinde anne ve çocuğun topluma uyum sağlaması amaçlanmaktadır. Bu

dönemde birtakım ritüeller ile anne ve çocuğa yoğunlaşacağı düşünülen çeşitli varlıklar uzak tutulmaya çalışılmaktadır. Yörede al basması ve kırk basması ile ilgili inanış ve uygulamaların kuvvetle devam ettiği ve kırklama işlemine büyük önem verildiği tespit edilmiştir. Kırk basması inancının al basması inancından yola çıkarak oluşturulduğuna karar verilmiştir. Al basması inancını oluşturan bazı psikolojik etmenlere değinilmiştir. Sünnet uygulamalarından törensel olanların günümüzde eski dönemlere oranla arttığı sünnet etme işlemlerinin ise hastanelere taşındığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünü “Evlenme İle İlgili İnanış ve Uygulamalar” oluşturmaktadır. Bu bölümde geçiş dönemlerinin evlenme öncesi (pre-liminal), evlenme sırası (liminal) ve evlenme sonrası (post-liminal) evrelerindeki inanış ve uygulamalara yer verilmiştir. Günümüzde eski evlilik biçimlerinin büyük oranda azaldığı, evlilik çağının eski dönemlere oranla ileri yaşlara atıldığı, belirlenmiştir. Söz, nişan ve nikâh uygulamalarının günümüzde eski dönemlerdeki uygulamalar ile benzer bir seyir izlediği tespit edilmiştir. Yörede köy düğünlerinin halen varlığını sürdürdüğü buna bağlı olarak düğünle ilgili geleneksel inanış ve uygulamaların bir kısmının korunduğuna kanaat getirilmiştir. Saha da kaynak kişilerden irticalen alınan düğün türküleri çalışma içerisine dâhil edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünü “Askerlik ve Hac İle İlgili İnanış ve Uygulamalar” oluşturmaktadır. Bu bölümde askerlik döneminde, askerlik öncesi (pre-liminal), askerlik esnası (liminal) ve askerlik sonrası (post-liminal) evrelerindeki inanış ve uygulamalara yer verilmiştir. Toplumda askerlik eğitimi yapmayan erkek bireylerin belirli bir olgunluğa erişemeyeceği düşünüldüğünden evlenmelerine izin verilmediği tespit edilmiştir. Askerlik öncesinde de asker adayı için düzenlenen yemek ve eğlenceler, asker adayına yapılan maddi yardımlar toplumdaki birlik ve beraberliği göstermektedir. Asker eğlenceleri, günümüz ve eski dönemler ile karşılaştırıldığında aralarında çok büyük farklar olmadığı görülmüştür.

Hac dönemi, hac öncesi (pre-liminal) ve hac sonrası (post-liminal) evrelerindeki inanış ve uygulamalara yer verilmiştir. Hac döneminde birey bir çeşit erginlenme yaşamaktadır. Bireyin askerlik döneminde olduğu gibi hac vazifesini yerine getirdikten sonra da belirli bir olgunluğa eriştiği, en azından toplumun bu yönde bir beklentisi olduğu tespit edilmiştir. Hac ibadetinde kimi zaman hacı adayının kendisi ve çevresindeki kişiler için kutsal mekânlar aracılığıyla çeşitli ritüellerde bulunduğu ve bu ritüellerde büyü yöntemine başvurduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın son bölümünü “Ölüm İle İlgili İnanış ve Uygulamalar” oluşturmaktadır. Bu bölümde ölüm öncesi (pre-liminal), ölüm esnası (liminal) ve ölüm sonrası (post-liminal) evrelerdeki inanış ve uygulamalara yer verilmiştir. Türk dünyasında insanların ölüm konusu

hakkındaki tasavvurları ele alınmıştır. Ölüme geçiş yapacak özne etrafında geliştirilen pratiklerin yeni topluluğa geçişi kolaylaştırıcı bir işleve sahip olduğu tespit edilmiştir. Yörede ölümün ne zaman gerçekleşeceği yönündeki tahminler, görülen rüyalara, o dönemde karşılaşılan hayvanlara ve hasta kimsenin fiziksel durumuna göre yürütülmüştür. Yöredeki ölümü duyurma, bekletme, yıkama ve kefenleme, taşıma ve gömme pratikleri hakkında bilgi verilmiştir. Ağıt yakma ve ölüm konulu şiirler başlığı altında yörede çeşitli köylerde yaşanan ölüm olayları sonucunda yakılan ve zamanla herkesçe bilinen ağıtlardan örnekler verilmiştir. Ağıtların hikâyesi hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Yörede ağıt yakma geleneği günümüzde oldukça azalmıştır.

Çalışma genel anlamıyla değerlendirildiğinde Kahramankazan'da geçiş dönemi ile ilgili inanış ve uygulamaların büyük bir kısmının zaman içerisinde değiştiği, bir kısmının yaşatıldığı bir kısmının ise unutulduğu tespit edilmiştir. Çalışmada incelenen adet ve uygulamaların Türk dünyası halk inanışları bağlamında değerlendirilmesi elde edilen verilerin tarihsel ve mitolojik kökenine inilmesini sağlamıştır. Bu sayede elde edilen verilerde günümüz ve geçmiş dönemler arasında karşılaştırma yoluna gidilmiştir. Geçiş dönemlerindeki uygulamalar, geçiş ritlerinin yapısal özelliklerine göre sınıflandırılarak kuramsal çerçevede değerlendirilmiştir. Geçiş dönemi uygulamalarından ritüel özelliği taşıyan unsurlar ritüellerin yapısal özellikleri kapsamında incelenmiş ve neredeyse tamamında aynı amaca hizmet eden köklü bir ontolojik rejim ve toplumsal statü değişimi görülmüştür. Geçiş dönemi ritlerinin kolektif bir bilincin ürünü olan kutsal fikrine dayanarak meydana gelen, erginleyici ölüm ve diriliş tecrübesi, bireyin statü atlamasını sağlayan aşamalar olarak ele alınmıştır. Bu çalışma ile Kahramankazan geçiş dönemi adet ve uygulamalarının tespit edilmesi ve gelecek nesillere aktarılacak üzere kayıt altına alınması sağlanmıştır. Sonraki kuşakların sahip olduğu toplumun geçmişine dair bilgiler edinmesi amacı sonuca ulaşmıştır. Çalışmada ortaya çıkarılan yöre insanının yaşam biçimi, değerleri, hayat tasavvurları, adet ve geleneklere bağlılığı sosyolojik ve psikolojik birtakım özellikleri pek çok alandaki bilimsel çalışmalara yarar sağlayacaktır.

Geçiş dönemi insanoğlunun fitratı gereği yaşadığı en önemli dönemlerdir. Bu dönemlere bağlı âdet ve uygulamalar, insanlığın anne karnına düştüğü andan ve ölümüne kadarki süreçte geçirdiği geleneksel bilgi ve deneyimleri içermektedir. Bu bakımdan kültürel miras olarak görülmüş ve Kahramankazan ilçesindeki durumu ortaya konulmuştur.

KAYNAK KİŞİLER**Kaynak Kişi 1: Türkan Zengin**

Yaşı: 63

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 2: Sebahattin Zengin

Yaşı: 65

Mesleği: Emekli Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 3: Sıdıka Yüksekcan

Yaşı: 70

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 4: Demet Ahi

Yaşı: 53

Mesleği: : Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 5: Hanım Yener

Yaşı: 69

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 6: Neşe Bitik

Yaşı: 50

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 7: Hacer Bitik

Yaşı: 74

Mesleği: Ev Hanımı
Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 8: Fatma Bitik

Yaşı: 73
Mesleği: Ev Hanımı
Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 9: Havva Bitik

Yaşı: 64
Mesleği: Ev Hanımı
Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 10: Rahile Bitik

Yaşı: 45
Mesleği: Ev Hanımı
Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 11: Meryem Eroğlu

Yaşı: 60
Mesleği: Ev Hanımı
Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 12: Perihan Özkıl

Yaşı: 68
Mesleği: Ev Hanımı
Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 13: Fahri Gürbüz

Yaşı: 61
Mesleği: Çiftçi
Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 14: Mustafa Aksoy

Yaşı: 62

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 15: Mustafa Gündoğmuş

Yaşı: 65

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 16: Selahattin Öztürk

Yaşı: 67

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 17: Hamdi Palabıyık

Yaşı: 70

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: Ortaokul

Kaynak Kişi 18: Burhan Özkan

Yaşı: 75

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 19: Halil İskender

Yaşı: 76

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 20: Ahmet İskender

Yaşı: 80

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: Lise

Kaynak Kişi 21: Ebubekir İskender

Yaşı: 67

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 22: Mehmet Yalçın

Yaşı: 53

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: Lise

Kaynak Kişi 23: Hasan İskender

Yaşı: 80

Mesleği: Emekli Çiftçi

Eğitim Durumu: Lisans

Kaynak Kişi 24: Songül Nehir

Yaşı: 49

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: Ortaokul

Kaynak Kişi 25: Gülten Çal

Yaşı: 51

Mesleği: Emekli Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 26: Meryem Çiçek

Yaşı: 74

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: ilkokul

Kaynak Kişi 27: Gülseren Ankara

Yaşı: 53

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: ilkokul

Kaynak Kişi 28: Melike Pekdemir

Yaşı: 40

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: ilkokul

Kaynak Kişi 29: Kadir Çiçek

Yaşı: 76

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: Ortaokul

Kaynak Kişi 30: Zafer Yılmaz

Yaşı: 59

Mesleği: Kahramankazan Halk Eğitim Merkezi Müdürü

Eğitim Durumu: Lisans

Kaynak Kişi 31: Bilal Kadercan

Yaşı: 40

Mesleği: Kahramankazan Halk Eğitim Merkezi Müdür Yardımcısı

Eğitim Durumu: Lisans

Kaynak Kişi 32: İbrahim Taşkoparan

Yaşı: 42

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 33: Davud Taşkoparan

Yaşı: 40

Mesleği: Muhtar

Eğitim Durumu: Ortaokul

Kaynak Kişi 34: Nilgöl Erdoğan

Yaşı: 47

Mesleği: Kahramankazan Halk Eğitim Merkezi Müdür Yardımcısı

Eğitim Durumu: Lisans

Kaynak Kişi 35: Emine Tuna

Yaşı: 50

Mesleği: Halk Eğitim Merkezi Tekstil Öğretmeni

Eğitim Durumu: Lisans

Kaynak Kişi 36: Talih Balioglu

Yaşı: 50

Mesleği: Halk Eğitim Merkezinde Usta Öğretici

Eğitim Durumu: Lisans

Kaynak Kişi 37: Süreyya Zile

Yaşı: 60

Mesleği: Emekli Memur

Eğitim Durumu: Lise

Kaynak Kişi 38: Bünyamin Zile

Yaşı: 60

Mesleği: İçişleri Bakanlığında Uzman Emeklisi

Eğitim Durumu: Lisans

Kaynak Kişi 39: Rukiye Zeki

Yaşı: 58

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 40: İlyas Ünal

Yaşı: 51

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: Lise

Kaynak Kişi 41: Ahmet Tosun

Yaşı: 70

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 42: Selahaddin Kavak

Yaşı: 70

Mesleği: Muhtar

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 43: Ramazan Metin

Yaşı: 32

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: Ön Lisans

Kaynak Kişi 44: Gülümser Dünder

Yaşı: 54

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 45: Hatice Aygün

Yaşı: 44

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: Ortaokul

Kaynak Kişi 46: Fatma Ilgar

Yaşı: 53

Mesleği: Emekli Memur

Eğitim Durumu: Ön Lisans

Kaynak Kişi 47: Emir Yıldıztepe

Yaşı: 48

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 48: Emine Terzi

Yaşı: 72

Mesleği: Çiftçi

Eğitim Durumu: Okuma yazma bilmiyor

Kaynak Kişi 49: Gülşen Yıldırım

Yaşı: 54

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 50: Ahmet Terzi

Yaşı: 42

Mesleği: Özel Sektör

Eğitim Durumu: Lise

Kaynak Kişi 51: Hüsne Terzi

Yaşı: 38

Mesleği: Ev Hanımı

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 52: Şerife Kabacı

Yaşı: 47

Mesleği: Fabrika İşçisi

Eğitim Durumu: İlkokul

Kaynak Kişi 53: Salih Güler

Yaşı: 63

Mesleği: Emekli Memur

Eğitim Durumu: Lise

Kaynak Kişi 54: Sibel Sever

Yaşı: 52

Mesleği: Memur

Eğitim Durumu: Lise

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1989). Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1-8.
- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye'de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Aça, M. (2016). Halk Şiirinde Tür ve Şekil. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. M. Ekici, M. Aça, D. Düzgün, R. B. Akarpınar, M. Arslan, A. M. Yılmaz, G. Ö. Eker, T. Özkan M. Ö. Oğuz, Ankara: Akçağ Yayınları, 239-286.
- Adam, B. (2020) "*Kutsal nedir?*". *Halk inanışları el kitabı*. D. Arık ve A. H. Eroğlu (vd.), *Halk inanışları el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 45-66.
- Akalın, Ş. H. (1993). Üzerlik. II. *Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu 20-22 Kasım 1991 Adana, Bildiriler*. Adana, Çukurova, 247-260.
- Ayaz, B. (2013). *Balıkesir Yöresinde Kan Bağı ve Evlilik Dışı Akrabalık İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme. Doktora Tezi*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Aydın, S., Emiroğlu, K. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bayat, F. (2006), *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Bekki, S. (2017). Halk Hekimliği . *Ortak Miras*, 197-208.
- Bell, C. (1997) *Ritual Perspectives and Dimensions*. New York: Oxford University Press.
- Boratav, P. N. (1984). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek.
- Boratav, P. N. (2013). *100 Soruda Türk Folkloru (İnançlar, Töreler ve Törenler, Oyunlar)*. Ankara: BilgeSu.
- Boratav, P. N. (2016). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1999). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1999.
- Boratav, P. N. (2012). *Türk Mitolojisi (Oğuzların-Anadolu, Azerbaycan ve Türkmenistan Türklerinin Mitolojisi)*. Ankara: Bilgesu Yayınları, 2012.
- Bozkurt, S. (2010). *Kayseri Yöresinde At Kültürü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 2010.
- Burke, P. (1996) *Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü*. (Çev. Göktuğ Aslan). Ankara: İmge Kitabevi.
- Campbell, J. B. M. (2018). *Mitolojinin Gücü, Kutsal Kitaplardan Hollywood Filmlerine*

- Mitoloji ve Hikayeler*. (Çev. Zeynep Yaman). İstanbul: Mediacat Kitapları
- Çetinoğlu, O. (2006). Ankara Savaşında Kara Tatarlar. *Kalgay Dergisi*, Ocak-Şubat-Mart. 12-13.
- Çobanoğlu, Ö. (2019). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (1998). Orta Asya'dan Anadolu'ya Lahit ve Taş Sandukalarda Görülen Hançer-Bıçak Tasvirlerinin Sembolizmi. *I. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler*. İstanbul: Eyüp Belediyesi Yayınları, 60-70.
- Çoruhlu, Y. (2000). *Türk Mitolojisinin Anahatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000.
- Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Anahatları*,. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2002.
- Dalgıntekin, H. (1995). *Tarsus Adet ve İnanmaları (Derleme-İnceleme)*. Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Dedeli, G. (2016) *Ankara'nın Kazan İlçesinin Ağzı ve Sözlü Halk Edebiyatı Ürünleri*. Ankara: Korza Yayıncılık.
- Demir, R. (2020). Bir Halk Hekimliği Uygulaması Örneği "Gelincik Kesme ". *Motif Vakfı Yayınları*, 736-744.
- Demirci, K. (2013). *Eski Mezopotamya Dinlerine Giriş Tanrılar, Ritüel, Tapınak*. İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Deveci, R. (2021). *Amasya Yöresi Geçiş Dönemi Takvim ve Bereket Ritüelleri (Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi)*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Doğaner, A. (2006). *Osmaniye'de Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana bilim Dalı.
- Durkheim, È. (2011). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*. (Çev. Fuat Aydın). Ankara: Eskiyeşi Yayınları.
- Dursun, A. (2011). Dede Korkut Hikayelerinde Halk Hukuku. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* 6/4, 107-122.
- Ekici, M. (2011). Halk bilgisi (folklor). Ankara: Geleneksel.
- Elçin, Ş. (2000). *Halk Edebiyatına Giriş 6. bs.* . Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eliade, M. (2015). *Doğuş ve Yeniden Doğuş İnsan kültürlerinde Erginlenmenin Dini Anlamları*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Eliade, M. (2022). *Ebedi Dönüş Miti*. İstanbul: Dergah Yayınları.

- Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev. Sema Rifat). İstanbul: Omnia Yayıncılık.
- Eliade, M. (2014). *Doğuş ve Yeniden Doğuş (İnsan Kültürlerinde Erginlenmenin Dini Anlamları)*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve Dindışı*. İstanbul: Gece Yayınları.
- Eliade, M. (2017). *Kutsal ve Dindışı*. (Çev. Ali Berktaş). İstanbul: Alfa Mitoloji.
- Erdoğan, A. (2009). *Geçmişten Günümüze Kazan (Ankara)*. Ankara: Kazan Belediye Başkanlığı Yayınları.
- Erdoğan, A., Günel, G., Kılıcı, A. (2008). *Tarih İçinde Ankara*. Ankara : Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Ergin, M. (2019). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergun, P. ve Alptürker, İ. G. (2017). Çocuksuzluk Sağaltımında Satılma Ritüeli – Ritüelin Tarihsel Bağlamı ve Metaforik Dili. *Millî Folklor*, 29 (115): 79-90.
- Erkan, S. (2011). *Köçek Tipinin Uluslararası Kökeni Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi.
- Eroğlu, A. H. (2020). *Halk inanışlarına giriş. D. Arık ve A. H. Eroğlu (ed.). Halk inanışları el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 272-275.
- Eroğlu, A. H. (2020). Geçiş Dönemleri İle İlgili İnanışlar. *Halk inanışlarına giriş. D. Arık ve A. H. Eroğlu (ed.). Halk inanışları el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları, 258-279.
- Ertural, N, (2012). Şamandan Oyuncuya Giden Yolda Türk Halk Oyunlarının Yapısı ve İşlevleri. *Gazi Türkiyat*, Güz (11): 101-111.
- Fromm, E. (2017). *Rüyalar Masallar Mitler*. İstanbul: Say Yayınları.
- Gaydarci, G. A., Koltza E. K., Pokrovskaya, L. A. (1991). *Gagauz Türkçesinin Sözlüğü*. (Çev. İsmail Kaynak ve Mecit Doğru). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gâzimihiâl, M. R. (1997). *Türk Halk Oyunları Kataloğu. C.III*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gennep, A. V. (2022). *Geçiş Ritleri*. İstanbul: Nora Kitap Yayınları.
- Goody, J. (2017). *Mit, Ritüel ve Söz*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Göktaş, N. (2003). *Murtaza-Abad'dan Kazan'a Kazan 2003*. Ankara: Kazan Belediyesi Yayınları.
- Günay, U. (2021) *Türkiye'de Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Günay, Ü., Güngör, H. (1997). *Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Hanko, L. (2006). Ritüellerin Oluşum Süreci. (Çev. Ruhi Ersoy). 18, Sayı, *Milli Folklor*

Geleneksel Yayınları, 129-140.

- İnan, A. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- James, W. (2021). *Törenselle Hayvan*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (2020). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kalafat, Y. (2002). *Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları - 1*. Ankara : Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kalafat, Y. (2002). *Gagavuz Türklerinde Halk İnançları ve Bazı Karşılaştırmalar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kalafat, Y. (2000). *Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları*. Ankara : Asam Yayınları.
- Karakaş, A. (2015). Osmaniye Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Bunlara Bağlı Uygulamalar.» *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 12, S. 31, 320-336*.
- Kaya, D. (2020). *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, M. F. (2003). *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2003.
- Kuşdemir, O. F. (2004). *Türk Dünyası halk inançlarında karşılaştırmalı doğum motifi ve Dr. Yaşar Kalafat'ın halk bilimi çalışmaları. Yüksek lisans tezi* . Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuşdemir, O. F. (2020). *Türk Dünyası Halk İnanışlarında Doğum ve Yaşar Kalafat'ın Eserleri*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Lévi-Strauss, Claude (1994). *Yaban Düşünce*. (Çev. Tahsin Yücel). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Lévy-Bruhl, L. (2016). *İlkel Topumlarda Mistik Deneyim ve Simgeler*. (Çev. Oğuz Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Lvova E. L, Oktyabrskaya İ V, Sagalayev A M, Usmanova M S. (2013). *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri-İnsan ve Toplum. C. II*. (Çev. Metin Ergun). Konya: Kömen Yayınları.
- Malinowski, B. (2020). *Büyük Bilim ve Din*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. Osman Akınhay Derya Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mauss, M. (2005). *Sosyoloji ve Antropoloji*. (Çev. Özcan Doğan). İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

- Nasman, U. T. (1999). *Köçeklik Geleneği*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Ong, W. J. (1995). *Sözlü ve Yazılı Kültür*. (Çev. Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınları.
- Ögel, B. (1979). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Ankara: Kömen Yayın ve Dağıtım.
- Öngel, H. B. (1997). Ritüel Kökenleri ve Folklorik Özellikleri Bakımından Köçeklik Geleneğimiz. *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence Seksiyon Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, III: 264-278.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Örnek, S. V. (1979). *Geleneksel Kültürümüzde Çocuk*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Örnek, S. V. (1995). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: KB Yayınları.
- Örnek, S. V. (2016). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztuna, Y. (1994). *Büyük Osmanlı Tarihi C. I*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Roux, J. P. (1999) *Eskiçağ ve Orta Çağda Altay Türklerinde Ölüm*. (Çev. Aykut Kazancıgil). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Saracoğlu, E. (1987). Kıbrıs'ta Doğumla İlgili Gelenek-Görenek ve İnançlar. *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV. Cilt Gelenek - Görenek ve İnançlar*. Ankara, 329-340.
- Sayar, S. (2015). Destanlardan Günümüze Çocuksuzluğun Dini, Toplumsal Ve Bireysel Boyutları. *Studies Of The Ottoman Domain*, Cilt:5, Sayı:9, Ağustos, 68-87.
- Schimmel, A. (1999). *Dinler Tarihine Giriş*. İstanbul: Kırkambar Yayınları.
- Segal, R. A. (2012). Dinsel Mit-Ritüel Kuram, (Çev. Naim Atabağsoy) 24, S 94, *Milli Folklor*, 173.
- Seyidoğlu, B. (2019). *Mitoloji Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Sezen, L. (2005). Türkiye'de Evlenme Biçimleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 185-195.
- Schachner, Ş., Schachner, A. (1993). Ankara ve Yakın Çevresinin Anadolu Arkeolojisindeki Yeri. *Ankara Dergisi*, 73-79.
- Sümer, F. (1972). *Oğuzlar (Türkmenler)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Şahin, M. (1998). *Ankara Seymen Oyunlarının Davul Üzerindeki Ritmik Vurguları Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şar, S. (2005). Anadolu'da Halk Hekimliği Uygulamaları. *Türkiye Klinikleri Journal of*

- Medical Ethics*, 13 (2), 131-136.
- Şentürk, M. (2019). Çankırı Yapraklı Çevrecik Köyü'nde Unutulmaya Yüz Tutmuş Düğün.» *Uluslararası Halkbilimi Araştırmalar Dergisi*, 1-29.
- Tacemen, A. (1995), *Bulgaristan Türkleri İnanışları veya Türk Kimliği*. Ankara: Niğde Üniversitesi Yayınları.
- Tambiah, S. J. (2002). *Büyük, Bilim, Din ve Akılcılığın Kapsamı*. (Çev. Ufuk Can Akın). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Tezcan, M. (2003). Türk Kültüründe Kız Kaçırma Geleneklerinin Antropolojik Çözümlemesi. *Aile ve Toplum Eğitim ve Kültür Araştırma Dergisi*, 41- 49.
- Tunçer, M. (2017). *Dünden Bugüne Kültürel Miras ve Koruma*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Turan, A. N. (1999). *Yabanabad Tarihini Ararken*. Ankara: Kızılcahamam Belediyesi Yayınları.
- Turner, V. (2018). *Ritüeller Yapı ve Anti Yapı*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Türkmen, F., Türker, F. (2014). Geleneklerde ve İnançlarda Demir. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C 14, S 1,1-8.
- Türkmen, F. (1988). Erzurum'da Düğün Gelenekleri Palandöken. *Erzurum Kültür ve Dayanışma Vakfı Yayın Organı*, Mart, Sayı: 1, s.24.
- Uğurelli, T. A. (2016). Anadolu'da Alkarısı/Al Basması İncasına Psikanalitik Bir Yaklaşım.» *4. Kahramankazan Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu*. Ankara: Kahramankazan Belediyesi, 1001-1011.
- Uyar, A. (2013). *Halk Hekimliği Kapsamında Yozgat Ocakları Yüksek Lisans Tezi*. Yozgat: Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üçer, M. (1989). Sivas'ta Folklorik Tıp ve Bunun Modern Tıptaki Yeri. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*. (Ankara, 23-25 Kasım 1988): Kültür Bakanlığı Yayınları. 253-266.
- Ünal, A. (2016). Kırgız Toplumunda Evlilik Türleri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 25, 229-259.
- Varlık, B. (2005). *Ali Tunalı Vatana Hizmette 70 Yıl*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Veren, E. (2014). Kazan İlçesinin (Türkiye-Ankara) İsminin Kaynağı Üzerine Bir İnceleme. *Acta Turcia*, Ocak, 28-29.
- Vural, M., Adıgüzel N. (2006) "Bozkırlar" Türkiye'nin Önemli Doğa Alanları c.1., *Doğa Derneği*, 28-29.
- Yavuz, C. (2021).Türk Kültüründe Gelin Ağlatma Ritüeli ve Çuvaşlar Örneği. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 35, 909-925.

- Yeşil, Y. (2012). *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri ve Bu Ritüellerde İcra Edilen Türler (Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi)*. Ankara: Gazi Üniversitesi .
- Yeşil, Y. (2014). *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum - Evlenme - Ölüm Gelenekleri)*. Eskişehir: Türk Dünyası Vakfı.
- Yıldırım F. (2019). The Game Sinsin and Its Old Turkic Cultural Reflection. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt 59, S.1, 221-231.
- Zile, B. (2021). *Kahramankazan Kültür Atlası*. Ankara: Kahramankazan Belediyesi.
- Ziya Gökalp. (2005). *Türk Töresi*. Ankara: Toker Yayınları.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

[https://www.adnancoban.com.tr/dogum-sonrasi-depresyon-postpartum-depresyon,](https://www.adnancoban.com.tr/dogum-sonrasi-depresyon-postpartum-depresyon)
01.29.2023

EKLER

Ek 1. Tez İle İlgili Sorular

Hamile kalmamak için ne gibi uygulamalar yapılır?

Hamile kalan biri düşürmek isterse neler yapar?

Hamileliği engellemek için herhangi birine başvurulur mu? Neler yapılır?

Çocuk olmadığında sorun kimde aranır? (Erkek / kadın)

Çocuğu olmayan kadın ve erkeğe ne isim verilir?

Çocuk olması için yapılan uygulamalar nelerdir, nelere inanılır?

Karnında çocuk durmayan kadın için neler yapılır, nelere inanılır?

Kadın hamile kaldığını nasıl anlar ve ilk kime / kimlere söyler?

Hamile olan kadına ne isim verilir?

Hamile olan kadının yememesi gereken yiyecekler var mıdır?

Hamile olan kadının uzak durması gereken hareketler nelerdir?

Hamile kadının o dönemde dikkat etmesi gereken başka şeyler var mıdır?

Doğacak çocuğun fiziğinin güzel olması için neler yapılır, nelere inanılır?

Doğacak çocuğun ahlakının güzel olması için neler yapılır, nelere inanılır?

Aşerme nedir? Yörede başka adı var mıdır?

Aşerme ile ilgili inanış ve uygulamalar nelerdir?

Doğacak çocuğun cinsiyetini anlamak için neler yapılır, nelere inanılır?

Neden kız çocuğu istenir?

Doğacak çocuğun kız olması isteniyorsa neler yapılır, nelere inanılır?

Neden erkek çocuğu istenir?

Doğacak çocuğun erkek olması isteniyorsa neler yapılır, nelere inanılır?

Doğum nerede yapılır?

Doğumu kim yaptırır, nasıl?

Köy ebeleri ne gibi araçlar kullanır?

Doğum yaptıran para veya hediye verilir mi?

Doğum odası nasıl hazırlanır? İçeride kimler bulunur / bulunmaz?

Doğum zorlaşırsa neler yapılır? Doğumun neden zorlaştığı düşünülür?

Doğum yapılırken nelerden korkulur?

Doğum gerçekleşirken nelere dikkat edilir?

Göbek bağı nasıl kesilir?

Göbek bağı nereye bırakılır? Neden?

Çocuğun doğduğu babaya ve aileye kim tarafından müjdelenir?

Müjde veren kişiye herhangi bir hediye verilir mi?

Çocuk ilk olarak kimin kucağına verilir ve o ne yapar?

Yeni doğum yapan kadın nelere dikkat etmelidir?

Yeni doğum yapan kadın nelerden korkar?

Yeni doğum yapan kadının ağrıları olursa neler yapılır?

Yeni doğum yapmış kişiyi (loğusayı) kimler ziyaret eder?

Bu ziyaretlerin süresi nasıldır?

Bu ziyaretlere ne gibi hediyeler götürülür?

Kırlama ne zaman yapılır? Yöredeki adı nedir?

Kırlama neden yapılır?

Kırlama işleminde kullanılan araç-gereçler nelerdir?

Hem çocuk, hem de annesi kırklanır mı?

Kırlama nasıl yapılır, kimler yapar?

Kaç kez kırlama yapılır?

Al basmasına inanılır mı? Al basması nedir?

Al basması nasıl gerçekleşir, hangi durumlarda al basması olur?

Al basmasından kurtulmak için ne gibi önlemler alınır?

Al karısı nasıldır ve neye benzer? Bununla ilgili bildiğiniz bir olay var mı?

Al basması gerçekleştiğinde nasıl düzeltilir / tedavi edilir?

Bu tedaviyi kim yapar? Nasıl yapar?

Kırk basmasına inanılır mı? Kırk basması nedir?

Kırk hangi durumlarda basar? Ne gibi önlemler alınır?

Kırk basması gerçekleştiğinde nasıl düzeltilir / tedavi edilir?

Bu tedaviyi kim yapar? Nasıl yapar?

Yeni doğan çocuğa ne zaman ad verilir?

Ad seçerken nelere dikkat edilir?

Ad seçildikten sonra neler yapılır?

Bir daha çocuk istemeyenler nasıl ad verir?

Doğan çocukları ölen aileler, bu çocuğun ölmemesi için ne gibi adlar verirler?

Sürekli kız çocuğu olan aileler, erkek çocuk istediklerinde son doğan kız çocuğa ne adlar verirler?

Sürekli erkek çocuğu olan aileler, kız çocuk istediklerinde son doğan erkek çocuğa ne adlar veririler?

Çocuk ilk diş çıkardığında herhangi bir uygulama yapılır mı? (Diş hediği gibi)

Çocuğun ilk dişi düştüğünde neler yapılır?

Çocuk ilk ne zaman tıraş edilir? Saçları ne yapılır?

Çocuğun tırnakları ilk ne zaman kesilir? Tırnakları ne yapılır?

İlk diş, tıraş ve tırnakla ilgili başka inanış ve uygulama var mıdır?

Beşik ya da salıncağın boşken sallanması sakıncalı mıdır? Neden?

Çocuğa ne gibi takılar takılır? Muska ve nazarlık takılır mı?

0-1 yaş arası çocuklarda sık rastlanan sorunlar nelerdir? Bunlara nasıl çözüm bulunur?

0-1 yaş arası bedensel ya da zihinsel sorunlar yaşadığı düşünülen çocuk için neler yapılır?

Çocuğun yürümesi gecikirse neler yapılır?

Çocuğun konuşması gecikirse neler yapılır?

Sünnet nedir? Neden yapılır?

Sünnet hangi yaşlar arasında yapılır?

Sünnet en çok hangi mevsim ya da aylarda yapılır? Neden?

Sünneti kim yapar / yapardı?

Sünnet töreni nasıl tertip edilir?

Sünnete davet nasıl yapılır?

Sünnet gününde gerçekleşen tüm uygulamalar nelerdir?

Sünnet nere yapılır / yapılırdı?

Sünnet olan çocuğa ne gibi hediyeler getirilir?

Kirve nedir? Kimden seçilir? Görevleri nelerdir?

Denişik / değişik / berde evliliği var mıdır? (Kızı ve oğlu olan bir ailenin, kızı ve oğlu olan bir aileye kız alıp vermesi)

Bu evlilik biçimini tercih etme sebepleri nelerdir?

Kız kaçırma şeklinde evlenme var mıdır? (Zorla kaçırma, isteyerek kaçırma)

Kız kaçırma âdetten midir? Âdetten değilse süreç nasıl işler? Ailelerin tutumu nasıldır?

İç güveysi şeklinde evlenme var mıdır? Neden tercih edilir?

Beşik kertme şeklinde evlenme var mıdır? Neden ve nasıl uygulanır?

Yakın akraba ile evlilik var mıdır? Neden ve kimleler tercih edilir?

Erkek evlenme isteğini belirtir mi? Nasıl?

Kız evlenme isteğini belirtir mi? Nasıl?

Kişiler ne zaman evlenirler? Hangi yaşta?

Evlilik çağının geldiği nasıl anlaşılır?

Evlenemeyen kız ya da erkek neler yapar?

Evlenmek için hocalara ya da türbeler gidilir mi?

Gidilirse neler yapılır, hangi inanış ve uygulamalar gerçekleşir?

Kız arama var mıdır? Nelere dikkat edilir?

Gelin/güvey seçiminde aranan özellikler nelerdir?

Kız görmeye kimler gider?

Seçilen kız ya da erkeğin uğurlu ya da uğursuz olduğunu anlamak için neler yapılır?

Kız ve erkek ne zaman görüştürülür? Nasıl görüştürülür? Yanlarında kimler bulunur?

Kız istemeden önce kız tarafının ağzı aranır mı?

Kız istemeye kimler katılır?

Kız istemeye giderken ne tür hediyeler hazırlanır?

Kız isteme merasiminin başka adı var mıdır?

Kız evinde bu esnada neler yapılır? Hazırlıklar nasıldır?

Söz kesme nedir? Başka bir adı var mıdır?

Söz kesmeye kimler gider?

Söz kesmedeki karşılıklı hediyeler nelerdir?

Söz kesmede takı takılır mı?

Nişan hangi mevsimlerde hangi günlerde yapılır? Neden?

Nişan masraflarını kim karşılar?

Nişanda kıza takı takılır mı?

Nişanda başlık ödenir mi?

Nişana kimler davet edilir? Nasıl?

Sohbetli nişanlar nasıl olur?

Çalgılı nişanlar nasıl olur?

Düğünler nerede yapılır? (Salon veya ev)

Neden düğün salonu tercih edilir? Olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?

Neden ev düğünü tercih edilir? Olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?

Düğünler ne zaman yapılır, hangi mevsim ve aylar seçilir? Neden?

Düğünler neden dinî bayramlara yakın yapılır?

Salon düğünlerinde hangi gün ve saat tercih edilir?

Salon düğünleri kaç saat sürer?

Ev düğünlerinde hangi günler tercih edilir? Bu gün uygulamaları kaçta başlar ve biter?

Düğüne nasıl davet edilir? Özel davet eden kişi seçilir mi?

Düğün davetinde hediye verilir mi? Neler verilir?

Davetiye getirilen kişi, davetiye veren kişiye herhangi bir hediye verir mi?

Düğünlerde sağdıç var mıdır?

Sağdıçlar kimler arasından seçilir? Özellikleri nelerdir?

Sağdıcin görevleri nelerdir?

Yengelik geleneği var mıdır?

Yenge nasıl seçilir? Özellikleri nelerdir?

Yengenin görevleri nelerdir?

Düğünlere müzisyen seçilirken nelere dikkat edilir?

Düğünlerde müzisyenden beklenenler nelerdir?

Müzisyenlerin hangi enstrümanlarla gelmesi istenir?

Düğünlerde hangi yemekler yapılır?

Bu yemeklerin kısaca tarifini alabilir miyiz?

Düğünlerde oynanan oyunlar nelerdir?

Bildiğiniz oyunları anlatır mısınız?

Damat tıraşı için kime gidilir? Berber tanıdık mıdır?

Bu tıraşın özellikleri nelerdir?

Damat tıraşı için berbere hediye verilir mi?

Gelin başı için kime gidilir? Kuaför tanıdık mıdır?

Gelin başı masraflarını kim karşılar?

Gelin başına gelinle beraber kimler gider?

Gelin başı için kuaföre hediye verilir mi?

Kına gecesi hangi günler yapılır?

Kınayı kim alır?

Kınayı kim yakar neden?

Damada kına yakılır mı?

Gelin ve damattan başka kimlere kına yakılır?

Kız çeyizi serilir mi?

Bu çeyizde neler yer alır?

Kız çeyizi hangi gün serilir ve hangi gün toplanır?

Kız çeyizini kimler ziyaret eder?

Kız çeyizi nerede sergilenir?

Mahalle düğünlerinin ilk günü neler olur?

Mahalle düğünlerinin ikinci günü neler olur?

Mahalle düğünlerinin son günü neler olur?

Gelin alırken neler yapılır?

Gelin oğlan evine girerken neler yapılır?

İmam nikâhı nasıl gerçekleşir, ne zaman kıyılır?

Damat gerdeğe nasıl sokulur?

Gerdek gecesinde sonrasında neler yapılır?

Gelinle damat ilk defa kız tarafına ne zaman giderler?

Kız evinde ne gibi uygulamalar yapılır?

Kız tarafı oğlan evine ilk ne zaman gider?

Damat arkadaşlarını ne zaman pikniğe götürür?

Bu pikniklerde neler yapılır?

Düğünlerde hangi türküler çalınır söylenir?

En sevilen türküler nelerdir?

Kız - erkek ilişkilerini konu alan maniler var mıdır?

Bildiğiniz maniler nelerdir?

Askere gidecek olan gencin kendi evinde ne gibi hazırlıklar yapılır?

Askere gidecek kişi sözlü ya da nişanlıysa kız tarafında ne gibi hazırlıklar yapılır?

Fakir ve kimsesiz kişiler askere gideceğinde yardım toplanır mı?

Askere gitmeden önce eğlence yapılır mı? Bu eğlencede neler olur?

Askere gitmeden önce gençlerin yaptığı diğer uygulamalar nelerdir?

Asker görmeye kimler gider? Neler yapılır?

Askere gidecek genç nasıl uğurlanır? Kimler katılır?

Asker mektupları saklanır mı? Neden?

Bildiğiniz ilginç askerlik anıları var mı?

Askere izne gelen kişiyle ilgili ne tür uygulamalar yapılır?

Asker izninde olan kişinin sakınması gereken uygulamalar nelerdir?

Askerden izne gelen kişiyi kim müjdeler? Müjdeleyen kişiye hediye verilir mi?

Askerliği biten kişiyi kim müjdeler? Müjdeleyen kişiye hediye verilir mi?

Askerden gelen kişinin sorumlulukları nelerdir?

Askerden gelindiğinde tekrar asker görmeye gidilir mi? Neler yapılır?

Hacca gitmenin önemi nedir? Kimler hacca gitmelidir?

Hacca gidemeyen kişiler ne yaparlar?

Hacca gidecek kimse yemek verir mi? Kimler katılır?

Hacı adayı mezarlık ya da türbe ziyareti yapar mı? Buralarda ne tür uygulamalar yapılır?

Hacı adayı daha yola çıkmamışken evine hacı görmeye gidilir mi?

Hacı adayıyla kutsal topraklara herhangi bir şey gönderilir mi? Neden?

Hacı adayını uğurlamaya kimler gider? Neler yapılır?

- Hacılık döneminde gerçekleşen bildiğiniz bir olay var mı?
- Hacı adayı hacca gittiğinde de evine "Allah kavuştursun"a gidilir mi?
- Kişi hacıdayken, o evin hacı evi olduğunu belirten herhangi bir işaret bulunur mu?
- Hacılık dönemiyle ilgili eklemek istediğiniz başka uygulamalar var mı?
- Hacıyı karşılamaya kimler gider? Karşılamada neler yapılır?
- Hacı ev ne zaman ziyaret edilmeye başlanır? Bu ziyaretlerde hediye götürülür mü?
- Hacı evine giden misafirlere, hacı tarafından hediye verilir mi? Neler verilir?
- Hacı olan kişinin diğer insanlardan farkı nedir? Bu kişinin nelerden kaçınması beklenir?
- Ölüm duygu ve düşüncesine ne zamanlar kapılırsınız?
- Ölümü hatırlatan olaylar nelerdir?
- İnsan öleceğini ya da yakında bir ölüm gerçekleşeceğini nasıl anlar?
- Eşyalar ve hayvanlarla ilgili ölümü hatırlatan inanışlar var mıdır?
- Hava ve doğa olayları ölümün habercisi midir? Nasıl?
- Hangi rüyalar ölüm belirtisi olarak görülür?
- Hastanın öleceği nasıl anlaşılır?
- Ölümünden kaçınmalar ne şekilde gerçekleşir?
- İnsanlar ölümü nasıl uzaklaştıracaklarını düşünürler? (Hayvan, eşya, ölü, yiyecek, tabutla ilgili)
- Ölümü uzaklaştırmanın başka yolu var mıdır?
- Birinin öleceği anlaşıldığında (örneğin hasta bir kişi) yanında beklenir mi?
- Öleceği anlaşılan kişinin yanına din görevlisi çağırılır mı?
- Öleceği anlaşılan kişiye su verilir mi?
- Öleceği anlaşılan kişinin vasiyeti tespit edilir mi?
- Öleceği anlaşılan kişiye son dileği sorulur mu?
- Ölen kişiyle ilgili kaçınmalar nelerdir?
- Ölünün yakınında neleri yapmaktan çekinilir?
- Ölünün bulunduğu odada veya evde nelere dikkat edilir?
- Ölen kişinin gözleri açıksa kapatılır mı? Neden?
- Ölünün gözlerinin açık olmasının nedenleri hakkında neye inanılır?
- Ölünün çenesi neden bağlanır?
- Ölünün başı neden kibleye çevrilir?
- Ölen kişinin elbiseleri hemen çıkarılır mı? Yoksa yıkanan kadar üzerinde mi durur?
- Ölünün üstüne bir eşya konur mu? (Makas, bıçak, demir) Bunun sebebi nedir?
- Ölünün bulunduğu odada ne gibi değişiklikler yapılır?

- Ölü evinde mi morgda mı bekletilir? Neden?
- Sabah ölen kişi ne zaman gömülür?
- Öğle vakti ölen kişi ne zaman gömülür?
- Akşam ölen kişi ne zaman gömülür?
- Kişi ne zaman ölürse ölsün bir gün evinde bekletilir mi? Neden?
- Bir ölü en fazla ne kadar bekletilir?
- Ölüm olayı yakınlarla ve köylülere nasıl duyurulur?
- İlk duyurular kime yapılır? Neden?
- Ölüyü kimler yıkar?
- Ölünün özel olarak yıkandığı yer var mıdır? Yoksa nerede yıkanır?
- Ölüyü yıkayana para veya hediye verilir mi?
- Ölüyü yıkamak için kullanılan su özel midir? Nereden alınır?
- Ölünün yıkama suyundan artan su ne yapılır? Herhangi bir işte kullanılır mı?
- Cesede ya da kefene kokulu maddeler sürülür mü? Neden?
- Erkek kefeni kaç parçadır? Bunların isimleri nelerdir?
- Kadın kefeni kaç parçadır? Bunların isimleri nelerdir?
- Ölmeden önce kefen ve ölüm parası hazırlama geleneği var mıdır?
- Cenaze namazına kimler katılır?
- Namaz kılınırken ölü nerede bulunur?
- Namazın kılınması için gereken şartlar nelerdir?
- Kimlerin namazı kılınmaz? Böyle bir inanış var mıdır?
- Tabut yerine başka bir eşya kullanılır mı?
- Tabut özel olarak seçilir mi?
- Tabutun üzerine örtü konur mu? Bunun adı nedir?
- Erkek ölüyü ya da kadın ölüyü belirtmek üzere tabut üzerine herhangi bir madde konur mu?
- Ölen kişi genç bir kız ya da yeni gelinse tabuta ne konur?
- Ölü çocuksa tabuta ne konur?
- Tabutun üstüne ölünün mesleğiyle ilgili bir şey konur mu?
- Ölü tabutla mı tabutsuz mu gömülür? Neden?
- Cenazeyi mezara kimler koyar?
- Cenazenin üzerini kimler örter?
- Cemaat hemen dağılır mı?
- Cenazeye katılanlara ölü evinde yemek verilir mi?
- Bu yemeklerde akrabaların ve komşuların ne gibi yardımı olur?

Bu yemeklerde ne tercih edilir?

Ölünün ruhu için tatlı yiyecekler dağıtılır mı?

Yas süresi ne kadardır?

En çok kimler yas tutar?

Yas tutarken nelerden kaçınmak gerekir?

Hangi renkler yas renkleridir?

Ölümden dolayı düğünler ertelenir mi?

Ne kadar süreyle eğlenilmez?

Yaslı ailede insanlar nasıl giyinir? (Uzun süre yeni yazma bağlamama gibi)

Baş sağlığı ziyaretleri ne zaman başlar ve ne zaman biter?

Başsağılığına gidenler neler götürürler?

Başsağılığı ziyaretinde ne kadar kalınır ve neler konuşulur?

Başsağılığı ziyaretleri ile ilgili başka eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Ölünün mezarlık dışında gömüldüğü başka yerler var mıdır? (Bahçe, tarla)

Mezar yakınlar tarafından ilk defa ne zaman ziyaret edilir?

Bunun dışında yapılan ziyaretler ne zaman gerçekleşir?

Mezar ziyaretleri ne kadar sürer ve neler yapılır?

Halk inancına göre ruh bedeni ne zaman terk eder?

Ruh bedenin hangi kısmından çıkar?

Ruh, evinin yakınlarına gelip ziyaret eder mi?

Ruhlar en çok ne zaman evlerini ziyaret ederler?

Ölünün ruhunu memnun etmek için ev halkı neler yapar?

Ölen kişiye ağıt yakılır mı?

Bu ağıtların genel kalıp sözleri nelerdir?

Aklınızda olan ağıt var mı?

Ağıtları söyleyen özel kişiler var mıdır?

Ölü ve ruhlarla ilgili sizin bizzat yaşadığınız olağanüstü bir olay var mı?

Çalışmada ki sorular Prof. Dr. Metin Ekici'nin "*Halk Bilgisi (Folklor)*" adlı eserinden faydalanılarak düzenlenmiştir (Ekici, 201: 150-234).

Ek 2. Kahramankazan Bitik Köyünde El Yapımı Bebek Beşiğı

Ek 3. Kahramankazan Ahi Köyünde El Yapımı Bebek Beşiğı

Ek 4. Kahramankazan Tekke Köyü Turasan Şah Türbesi**Ek 5. Turasan Şah Türbesi'nde Sırayla Turasan Bey, Kız Kardeşi Ayşe ve Yeğeninin Mezarı**

Ek 6. Turasan Şah Türbesi'nin Kitabesi (Kitabeye Göre Türbe, Eylül 1421 Tarihinde Ölen Duman Ağa'nın Oğlu Büyük Emir Turasan Bey İçin Yapılmıştır.)

Ek 7. Turasan Şah Türbesi'nin Özellikleri

Ek 8. Tekke Köyü Mezarlığı ve Turasan Şah Türbesi

Ek 9. Kahramankazan İymir Köyü Mezarlığı

Ek 10. Kız İstemede Tuzlu Kahve İçme Ritüeli

Ek 11. Nişan Dua Okunurken

Ek 12. Kız Bohçası**Ek 13. Erkek Bohçası**

Ek 14. Kına Gecesinde Kahramankazan İymir Köy Konağına Gelen Misafirler

Ek 15. Köy Konağında Misafirlere Yemek Verilirken

Ek 16. Kına Gecesine Gelen Misafirlere Çay İkram Edilirken

Ek 17. Kına Gecesinde Gelin ve Damat Ailesiyle

Ek 18. Gelin ve Damat

Ek 19. Kınaya Gelen Misafirler Ankara Havası Oyunu Oynarken

Ek 20. Kaşık Oyununda Kullanılan Kaşıklar

Ek 21. Kına Orkestrası

Ek 22. Gelin Başları ve Misafirlere Dağıtılacak Kınalar

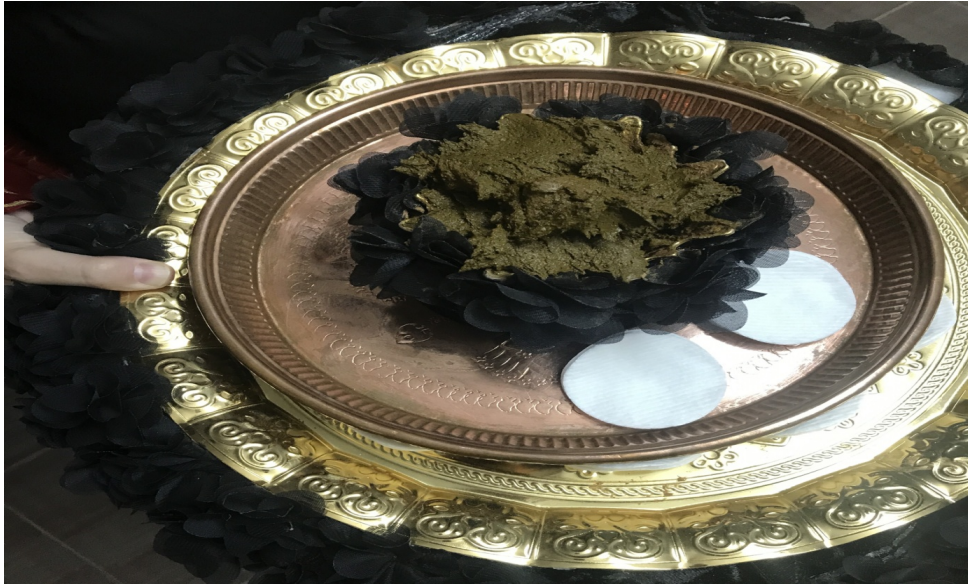
Ek 23. Gelin Başlarına Dağıtılan Hediyeler

Ek 24. Kına Ritüelinde Kırılacak Olan Testi

Ek 25. Kına Tepsisi İçinde Kına

Ek 26. Gelin, Kına Yakma Ritüeline Hazırlanırken Takılan Kırmızı Duvak

Ek 27. Damadın Sağdıç Kına Ritüeline Hazırlanırken

Ek 28. Kına Ritüeline Çıkış Anı

Ek 29. Gelin ve Damada Kına Yakılırken

Ek 30. İymir Köy Konağı Önü Kına Gecesine Gelen Misafirler

Ek 31. Bitik Köyünde Yapılan Bir Kına Gecesinde Oynanan Sinsin Oyunu (Rahile Bitik'in Arşivinden).

Ek 32. Köy Düğünü Cirrit Oynamaya Gelen Misafirler (Bitik Köyü)

Ek 33. Kına Gecesi ve Düğün Davetiyesi

Ek 34. Gelin Almaya Gelen Erkek Tarafı Ve Etrafında Oynayan Seymen Alayı (Halk Eğitim Merkezi Müdürü Zafer Yılmaz'ın Arşivinden)

Ek 35. Gelin Bohçaları

Ek 36. Gelin Almaya Gelen Erkek Tarafının Getirdiği Bohça Misafirler İçinde Aılırken

Ek 37. Gelin Kıza Erkek Kardeşi Kırmızı Kuşak Bağlarken

Ek 38. İki Yüz Elli Yıllık Bir Kaftanlığın Tamiri

ÖZ GEÇMİŞ

AYBÜKE TARHAN

Öğrenim Bilgisi

Yüksek Lisans	Amasya Üniversitesi
Başlangıç bitiş tarihi	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı (Doç. Dr. Cavit GÜZEL)
Lisans	Sinop Üniversitesi
10.06.2020	Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Eserler

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

1. ...

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:

1. ...

C. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar veya kitaplardaki bölümler:

1. ...

D. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:

1. Kahramankazan İlçesinde Çocuksuzluk Sağaltımında Uygulanan Ritüeller, TUDOB 2023, Amasya Üniversitesi, Amasya.

E. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

1. ...